Bugeufs

6
11-A
44

6
11 L
45

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

70.2.31.
70
F
31

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

# PETRI DANIELIS HVETII,

EPISCOPI ABRINCENSIS,

# COMMENTARIVS

*DE*

## REBVS AD EVM

PERTINENTIBVS.

Bibliothecae Secr. Coll. Rom. Soc. Jesu

*LIPSIAE,*

Apud Hæredes IOH. GROSSII,

M DCC XIX.

Digitized by Google

Digitized by Google

# PRAEFATIO
# EDITORIS.

Offero Tibi, Lector, haud ſpernendum munus; Vitam ſcilicet illuſtriſſimi Præſulis, qui de Litteris tam præclare eſt meritus, quique etiam per eas immortale decus eſt adeptus. Pariſiis cum præterita æſtate degerem, feliciter nactus exemplar accurate ex ipſo αὐτογράφῳ deſcriptum, rem Eruditis pergratam facturum me duxi, ſi ea, quæ de rebus ad illum pertinentibus ſcripſerat Cl. Huetius, publici juris facerem. Non igitur Te diu, Lector, in limine morabor. Duo tantum habeo, quæ ſcire tua intereſt.

I. Pag. 32. hujus *Commentarii*, elegantiſſimis verſibus refert Auctor, quo ritu Conſul *Hardenbergæ*, quod oppidum eſt Tranſiſalaniæ, creari ſolet:

*Hinc Hardenbergam ſera ſub nocte venimus.*
*Ridetur nobis veteri mos ductus ab ævo:*
*Quippe ubi deligitur revoluto tempore Conſul,*
*Barbati circa menſam ſtatuuntur acernam,*
*Hiſpidaque imponunt attenti menta Quirites:*
*Porrigitur ſeries barbarum deſuper ingens.*
*Beſtia, pes, mordax, ſueta inter creſcere ſordes,*
*Ponitur in medio; Tum cujus numine Divum*
*Barbam adiit, toto huic gratantur murmure Patres;*
*Atque celebratur ſubjecta per oppida Conſul.*

Hunc autem morem in illo oppido nec vigere, nec unquam viguiſſe, liquido conſtat : ſed ex vano fortaſſe rumore, vel animi laxandi gratia, hos verſus effictos eſſe facile crediderim. Simile autem quidpiam accidit Seculo præterito. *Ludovicus Henricus Lomenius Briennæ Comes*, Regi à Secretis, *Itinerarium* ſuum in lucem emiſit Anno 1660. Leguntur ibi hæc verba pag. 18. *Veſtrogothicis Silvis equitantes inducti Lincopiæ, ob loci religionem non omittendæ, tantillum ſubſtitimus : ibi cippus lapideus pertuſus, explorandæ maritorum membroſitati ; qui pares foramini, approbantur, impares excluduntur connubiali toro, inde matrimonia aut ſtant, aut cadunt pro modo peculii.* Alteram eamque auctiorem hujus Libri Editionem adornavit Carolus Patinus Anno 1662. in qua deſiderantur, quæ mox retulimus, ut etiam docetur in *Præfatione* hís verbis : *Unum te moneo, huic Editioni, cui nihil deeſt, voluiſſe Lomenium aliquid deeſſe, quod ſcilicet Weſtrogothicis Silvis per errabunda veſtigia, moroſæ viæ pellendis tædiis juveniliter luſerat, ſapientiorem ætatem & pudorem ſuppreſſiſſe.*

II. Pariſiis prodiit Anno 1714. Tractatus de Batavorum per totum terrarum orbem Commercio, ab Anonymo conſcriptus, *Le Grand Treſor Hiſtorique & Politique du floriſſant Commerce des Hollandois dans tous les Etats & Empires du Monde.* in 8. Exeunte Anno 1716. liber denuo typis excuſus eſt Amſtelodami, titulo parumper immutato, *Memoires ſur le Commerce des Hollandois &c.* in 12. Eodem autem Anno in lucem emiſerat noſter Huetius doctiſſimam Lucubrationem de Commercio & Navigationibus Veterum, *Hiſtoire du Commerce & de la Navigation des Anciens*, à Paris 1716. in 12. Hinc factum eſt propter argumenti ac tituli affinitatem, ut Clariſſimo Præſuli Librum à ſtudiorum ejus ratione plane alienum † plerique tribuerint. Et quidem accedebat unum, quod eorum conjecturam valde firmare videbatur. Auctor nempe præfati Libri, cui titulus, *Memoires ſur le Commerce des Hollandois, &c.* pag. 2. loquitur de Tractatu ſuo de Commercio Veterum, quod fortaſſe conſcripſit, ſed nondum publi-

ci

† Johannes Clericus *Bibliotheque Ancienne & Moderne Tom. VII. Part.* 2. Jacobus Bernard *Republique des Lettres Novemb. Decemb.* 1716. *Journal Literaire Tom. VIII. pag.* 482. *Hiſt. Critique de la Republ. des Lettres Tom. XIII. pag.* 408.

ci juris fecit; nemo enim præter Cl. Huetium quicquam ſuper hoc argumento in lucem emiſit.

Omnia Cl. Huetii Opera edita, variasque eorum Editiones, hic recenſere non ab re fore exiſtimavi. Vale, Lector.

# CATALOGVS
## OPERVM EDITORVM
# PETRI DANIELIS HVETII.

## DE INTERPRETATIONE
### LIBRI DVO.

Pariſiis 1661. in 4.
Stadæ 1680. in 12.
Hagæ Comitum 1683. in 8. una cum Libro *De Origine Fabularum Romanenſium* Latine verſo.

## ORIGENIS COMMENTARIA
### *in Sacram Scripturam*, Gr. Lat.

Rothomagi 1668. in Folio.
Coloniæ Agripp. 1685. in Folio.

## DE L'ORIGINE DES ROMANS.

Pariſiis 1670. in 8.
Pariſiis 1678. in 12.
Londini 1672. in 16. Anglice.
Amſtelodami 1679. in 16. Belgice à Jano Broekhuſio.
Hagæ Comitum 1683. in 8. Latine à Pyrone, una cum Libro *De Interpretatione*.
Pariſiis 1685. in 12.
Pariſiis 1693. in 12.
Amſtelodami 1716. in 12. Belg.

DIS-

Digitized by Google

## DISCOURS PRONONCE

*à l'Academie Françoiſe.*

Pariſiis 1674. in 12. ac deinde in variis Collectaneis.

## ANIMADVERSIONES IN MANILIUM & Scaligeri Notas.

Pariſiis 1679. in 4. ad calcem Editionis Manilii in uſum Sereniſſimi Delphini adornatæ.

## DEMONSTRATIO EVANGELICA.

Pariſiis 1679. in Folio.
Amſtelodami 1680. in 8. 2. voll. cura Chriſtophori Sandii.
Pariſiis 1690. in Folio.
Lipſiæ 1694. in 4.

## CENSURA PHILOSOPHIÆ CARTESIANÆ

Pariſiis 1689. in 12.
Helmſtadii 1690. in 4. accurante Henrico Meibomio.
Franequeræ 1690. in 12.
Hannoveræ 1690. in 12.
Pariſiis 1694. in 12.

## QVÆSTIONES ALNETANÆ

*de Concordia Rationis & Fidei.*

Cadomi 1690. in 4.
Lipſiæ ſub rub. Pariſiis 1693. in 4.
Lipſiæ 1719. in 4. adject. Comment. &c.

### DE LA SITUATION DU PARADIS TERRESTRE.

Pariſiis 1691. in 12.
Lipſiæ 1694. in 16. Latine.
Lipſiæ 1694. in 4. Latine, una cum *Demonſtratione Evangelica.*
Amſtelodami 1698. in 8. Latine, adjunctus Diſſertationi *de Navigationibus Salomonis.*

Am-

Amſtelodami 1698. Latine in *Synopſi Criticorum Sacr.* in Folio.
Amſtelodami 1701. in 12.
Amſtelodami 1716. in 12. Belg.

NOUVEAUX MEMOIRES *pour ſervir à l' Hiſtoire du Carteſianiſme.*

Pariſiis 1692. in 8.
Ultrajecti 1698. in 16.
Amſtelodami 1698. in 12. Editio auctior.

STATUTS SYNODAUX, *pour le Dioceſe d' Avranches, lûs & publiez dans le Synode tenu à Avranches l' An 1693.*

*Trois Supplemens aux dits Statuts Synodaux, lûs & publiez dans les Synodes tenus à Avranches, dans les Années* 1695. 1696. 1698.

Cadomi, annis ſupra memoratis in 8.

CARMINA LATINA ET GRÆCA.

Ultrajecti 1664. in 8.
Daventriæ 1668. 8.
Amſtelodami 1672. in 16. accurante Hogerſio.
Ultrajecti 1700. cura Joannis Georgii Grævii.
Pariſiis 1709. in 12.

DE NAVIGATIONIBUS SALOMONIS.

Amſtelodami 1698.
Amſtelodami 1698. in *Synopſi Criticorum Sacr.* in Folio.

NOTÆ IN ANTHOLOGIAM *Epigrammatum Græcorum.*

Ultrajecti 1700. in 12. ad calcem *Poematum*, opera Joannis Georgii Grævii.

ORIGINES DE CAEN.

Rothomagi 1702. in 8.
Rothomagi 1706. in 8.

LETTRE

LETTRE A MR. PERAULT,

*ſur le parallele des Anciens & des Modernes, du* 10. *Octobre* 1692.
Pariſiis 1704. inſcio Cl. Huetio, in tertia parte Libri inſcripti, *Pieces fugitives.*

EXAMEN *du ſentiment de Longin ſur ce paſſage de la Geneſe,* Et Dieu dit, que la lumiere ſoit faite, & la lumiere fut faite.
Amſtelodami 1706. in 16. in Tomo decimo *Bibliothecæ Selectæ* Joannis Clerici.

HISTOIRE DU COMMERCE *& de la Navigation des Anciens.*
Pariſiis 1716. in 12.
Bruxellis 1717. in 12.

PETRI DANIELIS HUETII *Commentarius de rebus ad illum pertinentibus*, Hagæ Comitum 1718. in 12.
Lipſiæ, 1719. in 4. una cum *Quæſt. Alnetan. de Concordia Rationis & Fidei.*

P. D.

Digitized by Google

# PETRI DAN. HUETII,

## EPISCOPI ABRICENSIS,

## DE

# REBVS AD EVM PERTINENTIBVS COMMENTARIVS.

## *LIBER PRIMVS.*

GRAVISSIMVS bene ſentiendi & bene agendi auctor & magiſter, ſummæque in Eccleſia Chriſti auctoritatis Aurelius Auguſtinus, vergente in ſenium ætate, anteactæ vitæ ſuæ facta recognoſcens, ſi quid occurrebat animo pie laudabiliterque actum, grato id animo referebat ad beneficentiam Dei: quidquid vero adverſum ejus Legem à ſe meminerat admiſſum, ſalubri eluebat pœnitentia & palam etiam agnitum ipſe accuſator ſui in vulgus proferebat: *Nonne tibi*, inquiebat, *prolocutus ſum adverſum me delicta mea*, *Deus meus*, *& tu dimiſiſti impietatem cordis mei?* Auguſtini Confeſſ. lib. 1. cap. 5. Me vero ad abſtergendas priſtinæ vitæ ſordes etſi jam diu excitabat tam illuſtre exemplum, eo tamen compulit gravior etiam cauſa, morbus acutiſſimus ac pene mortifer, quo conflictatus ſex totos menſes, ne nunc quidem poſt aliquot annos plane recreatus ſum. Hac enim acri quantumvis & ſevera, ſalutari tamen admonitione revocari me ſenſi à Deo ad inolitas conſcientiæ meæ labes perluſtrandas, & in ejus conſpectu demiſſiſſimè atque ſubjectiſſime ponendas. Operæ pretium igitur facturum me duxi, ſi præteritorum annorum rationem coram eo expromerem, noxarum mearum teſte ac judice, omnis vero gratiæ, bonitatis & beneficentiæ auctore; ſi quid modo recte agendo ab eo promeritus ſum. Præſertim cum eo accederet pene quotidianum Amicorum convitium, qui cum multa me de Viris ætatis hujus eruditiſſimis, quibuſcum conjuncte vixeram, narrantem audiviſſent, hanc à me efflagitabant operam, cum certi aliquid de iis cuperent cognoſcere, nec eorum, quæ per me cognoviſſent ipſi, memoriam exſtingui vellent.



Digitized by Google

Tu igitur, ſumme Deus, qui hominum omnium parens, ita uti revera es, ſic haberi & vis & jubes, Opus hoc nutu tuo ſuſceptum benigno favore proſequere, ut in eo perſcribendo, & publici juris faciendo, eo flectatur mens noſtra, eo dirigantur ſenſus noſtri & affectus, quo amor tuus creſcat in legentium animis; cum me utroque parente ab ipſa pene infantia orbatum, & ab omnibus agnatis & affinibus ſpretum & abjectum, paterna tamen caritate ſuſceptum à te, & per longæ vitæ caſus & contagia, ad extremam uſque ſenectutem benefica dextera tua protectum agnoverint.

Inclinata jam in Galliis Factione Calviniſtarum paucis poſt Rupellam expugnatam annis, natus ſum Cadomi nobilibus parentibus Daniele Huetio, patre jam ſene, Factioni huic antea addicto; matre Iſabella Pillonia Bertovillæa Rothomagenſi, ætate integra, femina lectiſſima. Duas autem jam ante filias pepererat, Mariam & Suſannam, atque etiam filium unum Franciſcum: quorum ortum atque etiam meum ſubſecuti ſunt Ægidiæ natales, me biennio minoris; & poſtmodum etiam Valentinæ, quæ itidem uti antea Franciſcus paucis tantum ab ortu diebus ſuperfuit. Atque hoc imprimis ſummi beneficii à Deo in me collati loco habendum eſt, quod me parentibus Catholicis gigni voluit. Quamvis enim in media Calviniſtarum colluvie natus fuiſſet & eductus pater meus, nihilominus tamen adſpirante cæleſtis gratiæ aura afflatus, & Johannis Gonterii, pii & docti è Societate Jeſu viri, conſiliis primum & hortatu, ac creberrimis deinde literis, quæ penes me ſunt etiamnum magno numero, inſtinctus & inſtructus, Chriſti Eccleſiæ colla ſubmiſit, & epoto ſalutari veritatis antidoto, evomuit lethiferum perverſæ doctrinæ virus. Nec ſuſceptam Religionem ſegniter excoluit; nam in iis controverſiis, quæ pertinent ad defenſionem Catholicæ veritatis, verſatus erat diligenter, ſummoque iis ſtudio adjecerat animum, ad promovendos, ſi poſſet, Catholicæ, quam ſpreverat, Eccleſiæ fines. Nam cum mater ipſius, avia mea, à qua perverſo dogmate fuerat imbutus, gravi morbo correpta in ſummo eſſet vitæ diſcrimine, tantum valuerant optimi viri fuſæ ad Deum preces pro ſalute matris impetranda, graveſque adhibitæ ad eam cohortationes, ut ad agnitionem veritatis ipſam demum excitaverit. Itaque ante captam animo ejurandi doctrinam, recantatiſque cycnea voce nefariæ Sectæ dogmatis, in Chriſto placide conquievit. Qua re cognita Gonterius impendio lætatus eum quem inſtituiſſet ad notitiam veritatis, aliis quoque idem beneficium præſtare potuiſſe, rem conſignandam publicis monumentis cenſuit,

cenſuit, & poſteris commendandam. Carminibus ergo Græcis, Latinis & Gallicis affabre factis celebrata res eſt ipſius & amicorum opera, additumque elogium non inelegans de ſpectatiſſimæ fœminæ vita & virtutibus. Quæ pater meus incidi voluit ad perpetuam rei memoriam in tabula marmorea, ſepulcro ejus appoſita, quod exſtrui curavit in Cadomenſi templo Sancti Johannis. In eo præterea paravit ſibi poſteriſque ſuis Sacellum, eleganti ſepimento vallatum, picturis ſigniſque exornatum, ſplendido ſacrorum veſtimentorum apparatu decoratum, & certis reditibus dotatum in ſingulos annos; quo ſuum deinde corpus, ſuæque conjugis, poſt mortem inferri juſſit. Idem pro ſua pietate, & religioſo divinæ rei cultu, ad ſimplices & uſitatos in Eccleſiâ canendi modos, muſicos addidit concentus, ac fidicines etiam & ſymphoniacos. Inſtrumenta denique muſica, quæ ſibi comparaverat oblectandi ſui cauſſa, templo largitus eſt liberaliter, & piis uſibus conſecravit. Nam & muſicæ artis perſtudioſus erat & bene peritus, & inſtrumentis muſicis concinne utebatur. Saltabat ad hæc venuſte, artiſque hujus adeo ſciens habebatur, ut cum ſplendidum aliquando tripudium Cadomi pararetur, & ex levi morbo decumberet in lecto, convenirent ad eum ſaltatores, ſuique artificii egregium ſpectatorem, & unicum arbitrum conſtituerent. Seſe quoque exercuerat in poëticis, nec averſum ſenſerat Apollinem; cum vel juveniles verſiculos, vel in theatrales etiam uſus ſerium aliquid elaboraret. Nec pigebit præterea aliud hic etiam commemorare Chriſtianæ pietatis officium, ab eo Patribus Carmelitis Domus Cadomenſis præſtitum. Indulgeat modo benignus Lector imprudenti filio, molliore forſitan quam deceat animo facta patris referenti. Cum vitium facerent ruinoſæ ipſorum ædes, totumque periſtylium vetuſtate collapſum corruiſſet; nec hominibus paupertatem ſolemni voto profeſſis reſtituendarum earum facultas ſuppeteret; ſubvenit in tempore pater meus, negotiique totius ac ſumptuum etiam magna ex parte ſuppeditandorum curam in ſe recepit. Nec immemorem beneficii ſe præbuit religioſus Ordo; ſed familiæ noſtræ inſignibus ad parietes periſtylii non uno loco inſculptis gratum animum eſt conteſtatus. Hæc mihi bene de Eccleſia merendi exempla, aliaque compluria reliquerat pius parens, niſi ad ea minus attentum vitæ illecebræ alio abſtraxiſſent.

Suſceperat me de ſacro fonte vir opibus potens, & primariæ inter Cadomenſes dignitatis. Is proximis poſt me natum Calendis Januariis pro-

ſecutus eſt me ſplendido munere, bombycino pileolo, erectis ardeolæ criſtis decorato, quas retinebat orbiculus aureus adamantibus diſtinctus. Baltheum his adjunxerat auri ſubtemine picturatum, ex quo pendebat enſiculus pueruli ſtaturæ accommodatus; imprimis vero torquem aureum, tam gravem & ponderoſum, ut cum ætate provectior eo ornatus multisque ſpiris revinctus incederem, pene opprimerer gravi onere, ac ſæpe corruerem. Non diu poſt hunc liberorum proventum ſuperfuit optimus parens, qui diro tentatus hydrope, variaque incaſſum expertus remedia, atque imprimis Poganorum fontium acidos hauſtus, domum tandem redux placida morte deceſſit. Jam inde vero noſtri, bonorumque noſtrorum tutela matri commiſſa eſt, quam & toto triennio prudentiſſime adminiſtravit. Deducebat me mater ſæpenumero hoc tempore in ſuburbanum prædium ad ſororem ſuam, materteram meam Catharinam Pilloniam; eratque in proximo ruſtica mulier mei amantiſſima, quæ me in tugurium ſuum ſæpe ad ſe invitabat blanditiis & munuſculis. Cum excurriſſem autem aliquando ad eam, humi jacentem reperi ad focum, obvoluto capite; vix ut os ori, baſiandi cauſſa, admovere potuerim. Illa me lenibus abigebat verbis, & velut averſata, jubebat à ſe protinus diſcedere. Et merito ſane; laborabat enim ardenti peſte, ex qua nocte ſequenti exſtincta eſt, me plane incolumi. Quod inſigne beneficium ingratus ſim atque vecors, niſi ad præſens Dei patrocinium referam, mihi jam inde à tenera illa ætate indeſinenter præſtitum.

Quinquenni jam major eram; videbarque ex prima illa literatura, quæ Grammaticæ velut infantia eſt, & literatio appellatur a Varrone, aliquid poſſe decerpere. Tum autem habitabat in vicinia noſtra Alanus Algæus, vir ſacri ordinis, pietate inſignis, optimo præditus ingenio, nec ſtudiorum humanitatis & poëticæ facultatis omnino expers; in controverſiis autem de rebus ad fidem pertinentibus ſcite explicandis apprime verſatus; quod & ſcriptis in lucem editis abunde declaravit. Hunc ut mihi jam tum mater deſtinabat domeſticum Præceptorem, ita primis literarum elementis rudem animum ab eo informari voluit. Jamque progreſſus aliquos feceram, cum ſurgentes ſpes intercepit matris amantiſſimæ mors immatura, ad quadrageſimum annum ætatis nondum provectæ. Quo caſu ita conturbata eſt & afflicta domus noſtra, resque familiaris, ut non multum abeſſe augurarentur homines, quin bonis omnibus ac fortunis prope everſa eſſet. Verum ſubvenit in tempore pupillorum parens atque tutor omnipotens Deus, ſpretumque fovit benigne ſua ſpe, & abjectum

abjectum ſublevavit ac reſtituit: ut vere de me prædicare poſſem, *Pater meus & mater mea dereliquerunt me; Dominus autem aſſumpſit me.* Pſ. 26, 10.
Ad pauciſſimos enim redacta erat noſtra omnis cognatio, atque ii imminentem diuturnæ tutelæ neceſſitatem magno ſtudio deſugiebant. Habebat tum in matrimonio amitam meam Ægidiam Huetiam Ægidius Macæus propterea que ad eum proxime ventura erat hæreditas noſtra, ſi mea, ſororumque mearum interitu deſerta ea fuiſſet. *Agnatos* autem, inquit Juſtinianus, *quos ad hæreditatem lex vocat, eosdem & tutores eſſe juſſit: quia plerumque ubi ſucceſſionis eſt emolumentum, ibi & tutelæ onus eſſe debet.* Inſtit. lib. 1. Tit. 17. Fuit autem Macæus ille exquiſita Mathematicarum diſciplinarum, & ſideralis imprimis ſcientiæ, cognitione percelebris, quam & erudito Opere nobilitavit de motu Cometæ, qui in cælo viſus eſt Anno MDCXVIII. comparatis ad id & accurata opera fabrefactis inſtrumentis, quæ ad me tandem pervenerunt cum omni ejus ſupellectile mathematica, Danielis Macæi beneficio, qui Ægidii filius fuit. Verum, ne quid diſſimulem, viſus eſt Ægidius Genethliacorum vanitati, vel fatuitati potius nimis favere. At is affinitatis noſtræ immemor, nec ulla officii ſui ratione habita, & ſuæ præterea artis dulcedine captus, jacturamque ratus, quicquid ei temporis adimeret impendens tutelæ noſtræ onus, tam grave, tamque diuturnum veritus, unde in alias diſtraheretur curas, huic ſeſe, quocunque tandem modo poſſet, ſubducere ſtatuit. Luteciam ergo confugit ad amicos, quorum auctoritate dum rem tentat efficere, tetro illic implicitus morbo, fato functus eſt, nondum ſenex.

Interea vero dum de tutore in locum matris meæ ſubrogando diſceptatur, deductus ſum in domum Macæi, ejuſque uxorem amitam meam educatricem habui. Vicinum erat domui huic Monaſterium Patrum Crucigerorum, quorum uni cum ingenuis aliquot pueris traditus ſum, puerilibus literarum præceptis imbuendus. Tametſi autem homo mitis erat, nullaque in me inſtituendo aſperitate utebatur, memini me tamen, qui inter blandiſſimos matris complexus educatus fueram ad hanc diem, hominis externi exhorruiſſe ſupercilium atque vocem, & ad æris Campani ſonum, quo vocabamur ad ſcholam, jam grandiorem natu, poſt annos aliquot, toto corpore cohorruiſſe.

Confluxerunt interea Cadomum propinqui noſtri ſuperſtites, quicunque legitimo cognationis gradu attingebant familiam noſtram, ut educationi & inſtitutioni noſtræ proſpicerent, & ante omnia tutorem crearent. Ad id ex Pontaudomarenſi tractu, qui Cadomo diſtat dierum



Digitized by Google

duorum itinere, accitus eſt cognatus quidam noſter, vir bonus, & in rebus agendis non inexercitatus; & id magno ſane rei noſtræ familiaris diſpendio, qua ſumptus præbente adminiſtranda jam tum erat tutela noſtra ab homine externo per crebra itinera, longamque ab ipſius laribus abſentiam, & Cadomi commorationem. Nec diu tamen ipſum munere hoc defungi paſſa eſt immatura mors, & in locum ejus ſuffectus eſt Daniel Macæus Ægidii filius. Viſum autem fuerat omni huic propinquorum noſtrorum cœtui ablegandas eſſe Rothomagum ſorores meas, & in convictum tradendas religioſo Dominicanarum puellarum ſodalitio, inter quas jam pridem Chriſto nomen dederant materteræ noſtræ duæ virgines eximiæ pietatis. Nuperrime autem obierat alia matertera noſtra Catharina illa Pillonia ſuperius à me commemorata, Cadomi olim nupta, pridem vidua, quinque filiorum mater, jam adoleſcentium, & me aliquot annis natu grandiorum. Adjunctus ſum illis in contubernium & ſtudiorum communionem. Horum nonnulli adibant jam ſcholas publicas: alii, mei fere æquales, domeſtica diſciplina imbuebantur ab optimo Sacerdote, informandæ ad Chriſtianam pietatem puerili ætati, moribuſque regendis idoneo, ſed plane illiterato. Ita vero abhorrebant illi à literarum ſtudiis, ut quotieſcunque certis diebus atque horis repetendæ eſſent ſcholæ, detrudi viderentur in piſtrinum ad molas verſandas. Huic contubernio per totum ſexennium mancipatus ſtudiis humanitatis incubui. Tunc autem factus jam grandior, & etiamnum tamen admodum puer, deductus eram in Collegium Regiomontanum Cadomenſe, & in diſciplinam traditus Patribus Societatis Jeſu, Collegii Rectoribus; quorum cura literarum humaniorum præceptis inſtructus ſum per quinquennium; Philoſophiæ vero inſtitutis per triennium. Quod niſi illi, indole forſitan mea ad bonas literas prona delectati, monitis ſuis & adhortationibus me languentem excitaſſent, ſi quid erat in me boni, id omne domeſticorum exemplorum perverſitate fuiſſet exſtinctum. Nam cum invidiam illorum excitaret amor ille literarum, qui in me erat, nihil prætermiſſum ab illis eſt, quo me averti poſſe crederent à ſtudiis: libri mei ſubrepti, chartæ concerptæ, vel aqua perfuſæ, vel ſevo illitæ, ut ſcripturam noſtram reſpuerent; cubiculi noſtri occluſæ fores, ne, dum ipſi ludo darent operam, ego illic cum libello deliteſcerem; quod & ſæpe factum à me deprehenderant. Cum autem rure ageremus, per autumnales ferias, tum vero nefas eſſe putabant, libros attingere, totoſque dies, vel luſitando, vel venando, vel deambu-

ambulando duci jubebant. Me vero cum alia traheret voluptas, antequam excitati eſſent è ſomno, exoriente Sole, domo clam egreſſus, vel condebam me in ſylvam, vel raptim certe opacam aliquam ſectabar umbram, quæ me placide legentem & ſtudentem ab oculis eorum protegeret. At illi me diu per dumos quæſitum, & velut indagine cinctum, extrahebant tandem è latibulis, vel lapillorum, madentiumve glebarum jactu, vel aqua clam per ſiphones inter arborum ramos immiſſa. Sed quantum conatus noſtros tardabat condiſcipulorum livor ac malignitas, tantum eos provehebat inſitum mihi à natura infinitum illud diſcendi deſiderium, quod tam alte inſederat animo meo ab ipſo vitæ ortu, ut facile concedens multis gloriam literarum, ſi conſtanti erga eas ſtudio & incredibili amore reliquos omnes ſuperaſſe me prædicavero, jure id certe meo mihi aſſumere palamque vindicare poſſe videar. Atq; hoc ſane inter præcipua, quæ Deus in me larga manu contulit, bona ponere debeo; nam aſſidua hac ſtudiorum contentione & nobilioribus curis ab intemperantia adoleſcentiæ & vitiis juventutis facile abſtrahebar, in quæ cæteroquin & vividæ naturæ fluxu, & acriori nec facile domabili experrectæ indolis impetu, nimis ſæpe jam inde delapſus ſum. Ex hoc autem conſtanti literarum amore, & aſſidua ſtudiorum exercitatione, præter infinita alia percepta à me commoda, vel id unum plurimi faciendum judico, quod nulla unquam me vitæ cepit ſatias, nullum hominum rerumve tædium; quod nimis ſæpe ſibi contingere vulgo conqueri reliqui mortales ſolent, graviſſimaque mihi præ reliquis omnibus ſemper habita eſt temporis jactura, quam aſſidua diligentia & contentione ſarcire conabar. Ac memini in me admodum puerum, nec dum prima literarum notitia tinctum, ſi quem fabellas ex libro prælegentem audiebam, magnam inceſſiſſe cupiditatem facultatis hujus adipiſcendæ, cum reputarem beatum me fore, ſi abſq; externa ope, meoq; marte hujuſmodi acroamatis oblectare animum poſſem. Poſtquam deinde legendi, at nondum ſcribendi peritiam ſum aſſecutus, ſi quando videbam quempiam literas ad ſe ſcriptas reſignantem & legentem, ſic mecum ipſe cogitabam, magnæ id mihi voluptati futurum, ſi congerronem mihi meum ſic alloqui & compellare liceret. His ergo deſideriis acuebantur ſtudia noſtra, atque ita porro in Grammatica, reliquiſque diſciplinis, cauſſas mihi ipſe fingebam, cur eas quoque conarer accipere. Nec id fugiebat Præceptores noſtros, qui egregie faventes pueri voluntati, per quinquennale illud inferiorum ſcholarum curriculum, vel proſequebantur munuſculis, vel propoſitis ad conflictionem præmiis decorabant. Cujuſdam etiam

tam

tam tener in me aliquando animus fuit, tanta charitas, ut cum inter luſus pueriles forte jactu lapidis graviſſimum capite vulnus accepiſſem, ad rei nuntium periculo meo valde exterritus ſit, adeoque commotus, ut morbo ſtatim correptus & ipſe ſit, & in præſentiſſimum vitæ periculum adductus. His ſublevatus præſidiis æqualium meorum livorem facile poteram contemnere. Hoc igitur nobile Gymnaſium Cadomenſe, hanc adoleſcentiæ meæ palæſtram, & amavi ſemper, & quotieſcunque ejus reviſendæ poteſtas fuit, ejus conſpectu valde ſum delectatus, ut juveneſcere, & ad præteritos vitæ annos redire mihi viſus ſim.

Auguſtin. Confeſſ. l. 1. c. 13. Hoc ipſum vero quod de ſe prodidit Auguſtinus, in his ſtudiorum primordiis odiſſe ſe literas Græcas, idem mihi quoque uſu venit; ſed earum demum utilitate perſpecta, ſarcire hoc damnum magno ſubinde labore contendi. At acri interim ferebat in Poëticam impetu, ac velut afflatu quodam percita æſtuabat mens noſtra, ponebamque ſummum literariæ laudis apicem in verſibus expedite pangendis, ut quodcunque occurreret argumentum, facile id carmine complecterer, & quidquid dicere conarer, verſus eſſet; non tam de accuratione & elegantia, quam de copia & facilitate ſollicitus. Et quoniam priſcarum fabularum ſale perſperſam & conditam eſſe deprehenderam veterem omnem Poëſim, perdiſcendas eas mihi propoſueram; nec inter ſodales meos facile reperiſſes quemquam harum notitia melius inſtructum; & tuliſſet forſitan bonam aliquam frugem felix illa ad Poëſim indoles, ſi non perverſis incauti Præceptoris, qui tum me erudiendum ſuſceperat, conſiliis fuiſſet depravata. Is enim excuſſis è manibus meis Virgilio, Ovidio, Horatio aliiſque certisſimis ad Parnaſſum ducibus & magiſtris, ad quorum imitationem vel tum maxime inſtituendus eram & excitandus, ſubjecit mihi leves quoſdam & ignobiles ævi hujus Poëtas, Italos, atque Belgas, ingenioſos quidem & argutos, atque ab acutis & vibrantibus ſententiis laudem quærentes, depravato jam tum carminis guſtu, poſtquam à ſimplici illa, grandi, & pudica priſcæ Poëſeos majeſtate degenerare cœpit ætas recentior, vero legitimi & ſani carminis lepore extincto. His lautitiis, quaſi crepundiis, captus puerilis animus à recta via facile deflexit, nec ante agnovit errorem, quam ætate maturior maculoſum ac fucatum carmen ſciret ab eo ſeponere, quod naturali pulcritudine exſurgit.

Octo annos natus eram, cum ſacro chriſmate delibutus Confirmationis ſacramentum accepi à Johanne Petro Camuſio, Bellicenſi Epiſcopo, ſancti-

ſanctitate vitæ, ingenio, eloquentia & ſcriptionum copia venerabili, cui longo poſt tempore ſucceſſi in Abbatiæ Alnetanæ adminiſtrationem. Intra decurſum noni ætatis meæ anni correptus ſum morbis puerilibus, quos Variolas & Rubiolas Vulgus appellat. Pueriles dico, quamvis experientia nos jampridem, maxime vero poſtremis hiſce annis, docuit, eſſe illos omnis ætatis. Docuit nos quoque Hiſtoria valde eos falli, qui expertes illorum Veteres fuiſſe cenſent. Fatendum quidem leviſſima ac pene nulla eorum apud Græcos & Romanos, ac præſertim antiquiores exſtitiſſe veſtigia; nec notatum apud eos quemquam à deformitate oris, quam inuſtis & excavatis in facie punctis ſolent relinquere. Neque ſane morbi hujus meminerunt vetuſtiores Medici: nam vari illi, quos commemorant, ex quorum nomine profluxit variolarum nomen, maculæ quidem erant in facie, at non à morbo impreſſæ, verum ab ipſo ortu innatæ. Liquido id probat Ciceronis jocus in Servilium Iſauricum, qui cum hujusmodi varis eſſet deformis, animo autem parum conſtans, *Miror*, inquit, *quid ſit quod pater tuus, homo conſtantiſſimus, te nobis Varium reliquit.* A patre igitur, ab ortu ſcilicet, non à morbo varius relictus eſt. Quod à Quintiliano proditum, ad variolarum morbum viri docti perperam retulerunt. Lib. 6. c. 3. Atque hinc Vari, & Varii, & Vareni in veterum familiarum Romanarum nomina & cognomina abierunt. At non inde tamen liquido colligas, nulla prorſus vetuſtis illis temporibus exſtitiſſe morbi hujus indicia. Rariora fortaſſe fuerint apud Græcos & Romanos: nam & Gentes aliquas ſcimus Variolarum hodieque eſſe expertes: cujuſmodi feruntur eſſe Circaſſi; vel ob cæli temperiem & ſalubritatem, vel ob majorem parentum in educandis liberis curam, certaque ad præcavendam mali hujus contagionem adhibita remedia. Serius fortaſſe fuerit apud has Gentes exortum, qualia ante ſuam ætatem prodiiſſe priſcis ſeculis incognita narrat Plinius, & qualis poſtremis hiſce temporibus fuit in Europa lues venerea. Sed aliquot poſt Chriſtum annis erupit demum peſtis illa, quæ deſcribitur à Vettio Valente Antiocheno Aſtrologo in Aſtrologiis, & ab Aëtio Amideno, quorum ille Hadriani ætati par fuit, (quem Latinitate à me donatum in lucem dare olim habueram in animo) hic ſuppar Conſtantino. Ἐκζέσματα Variolas appellant, & Rubiolas ἐξανθήματα, & pueriles morbos eſſe agnoſcunt. Sub initia quoque ſexti poſt Chriſtum ſeculi Variolas vehementer infeſtaſſe Galliam & Italiam legimus in Marii *Chronico*. Addam præterea, (ſi modo de boni Lectoris licentia auſim evagari extra metas hujus inſtituti) legi apud Gregorium Turonenſem, temporibus Childeberti Franco- Lib. 6. c. 14.

Memoir. des Miſſions du Levant 120. part. 2. p. 120.

Lib. 26. c. 1. pag. 441.

Lib. 3.



BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

rum Regis, ſub finem ſexti à reparata ſalute ſeculi, ingentem apud Francos ſtragem edidiſſe morbum hunc: *Magna*, inquit, *eo anno lues in populo fuit, valetudines variæ, milinæ, cum puſulis & veſicis.* Valetudines varias & milinas appellat morbos exortos, cum variis ſimilibus granorum milii, κέγχροις ἐοικυίας, quales erant parvæ illæ puſtulæ ex herpete prodeuntes, quas ex acri & calida bile in cutis ſuperficie oriri ait Actuarius. Unde liquet, vanam eſſe eorum conjecturam, qui pro vocabulo *milinæ*, à ſe non intellecto, imperite ſubjecerunt *malignæ*. Docet nos quoque Francica Hiſtoria Balduinum Belgarum Principem, reparatæ ſalutis Anno 962. peſte hac eſſe conſumptum. Quantum graſſata ea fuerit inter Saracenos, vel inde cognoſcitur, quod Calipharum pleroſque notas ejus & cavitates in facie geſtaſſe, obſervatum eſt ab Elmacino & Abulfaragio; quoſdam etiam ea conſtat fuiſſe exſtinctos. In Ægypto denique & in Oriente, intra Tropicos, valde frequens illa & mortifera eſt: atque ex Indis & Ægypto per bella Saracenorum ad Occidentem pervenit. Sed hæc obiter: nunc ſtadium decurrere pergamus.

Περὶ διαγνώσεως παθῶν l. 2. cap. 31.
Fauchet Antiq. Franç. l. 12. c. 15.
Hiſtor. Saracen. l. 1. c. 8. & 13. & l. 2. c. 16.
Hiſt. Orient. Dyn. 9.
Chronic. Orient. p. 71.

Cum primis literis operam darem in Collegio Cadomenſi Societatis Jeſu, eſſemusque ſimul in condiſcipulatu ego & Bernardinus Gigaltus Bellofontius, is qui poſtmodum Mareſcallus Franciæ creatus eſt, domeſtico ille tum quidem Præceptore utebatur Brebovio, ſublimioris ſpiritus Poëta magnum deinde nomen vernacula Lucani interpretatione adepto. Atq; ego tunc etſi nondum exceſſeram ex ephebis, eramq; valde puer pro eo tamen, quo incenſus ferebar in Poëticam ſtudio, facile animadvertebam, nihil humile eum ſapere, ſed ſupra Vulgi captum animos attollere. Itaque percontabar eum ſæpenumero ſuper veterum Poëtarum præſtantia, ſenſuſque ejus explorabam, ad quorum normam accommodarem meos. At ferre profecto non poteram æquo animo, cum ſordere illi agnoſcerem deſpectum Virgilium, eique ac cæteris quoque omnibus antiquis Poëtis Lucanum anteferri. Cujuſmodi delirio laborantem vidimus deinde Petrum Cornelium, Comicorum Gallorum principem. Sic quoque Franciſcum Malherbam accepimus, nulli Lyricorum gentis noſtræ ſecundum, ad Statii clangorem & crepitacula inſaniiſſe. Adeo verum eſt, quod ſæpe alias expertus ſum, rariores eſſe ſanos bonorum Poëmatum æſtimatores & judices, quam probos eorundem artifices.

Sed & alium mihi tum videre contigit florentis ingenii amœnitate & poëticis ſuavitatibus nobilem Johannem Franciſcum Saraſinum, cum patris ſui exſequiis intereſſet, qui fuerat de Cadomenſi Franciſcorum Quæſtorum

ſtorum Collegio. Tum vero avidiſſimis oculis ſuſpiciebam hominem exoriente jam fama percelebrem.

Jamque nubiles ſorores meæ, Maria & Suſanna, Dominicanarum materterarum convictu exemtæ erant, & Cadomum revocatæ ad Ægidiam amitam, paucisque poſt annis in honeſtiſſimis matrimoniis ſunt collocatæ: unde & plures procreati ſunt liberi ex Maria, qui & numeroſam ex ſe dederunt prolem; & unus tantum filius ex Suſanna, qui nec diu ſuperſtes fuit.

Emenſo tandem politioris humanitatis curriculo, cum jam maturus viderer Philoſophiæ, etſi nondum exceſſeram decimum tertium ætatis annum, damnoſo hoc conſobrinorum meorum ſolutus contubernio, in Antonii Hallæi Profeſſoris Regii convictum & diſciplinam tranſii, magno meo emolumento: erat enim vir ille impenſe doctus, magnamque ſibi famam pepererat poëtica facultate, quam editis ſub fine vitæ Poëmatis ſuis valde inſignivit. Inclaruerat quoque accurata Geographiæ peritia, quam & publice iteratis prælectionibus docuit non ſemel in Auditorio Academiæ Cadomenſis. At ego diſciplinæ hujus eram valde rudis, necdum prima ejus perceperam elementa, tamque ſupinæ inſcitiæ notam diutius inhærere mihi haudquaquam paſſus eſt Hallæus, quem cæteroqui diſcendi & ſciendi noverat eſſe percupidum: atque hac etiam eruditionis parte publicis præceptionibus & inſtitutione privata imbuendum me ſuſcepit. Ergo ex domeſtica ejus & aſſidua conſuetudine, non egregio ſolum auctus ſum doctrinæ incremento, ſed anteceptos à pueritia errores plurimos depoſui. Accedebat ſingularis ejus benevolentia, vel potius pietas erga me, quam retinuit tam conſtanter ad exitum uſque vitæ, ut, cum animam ageret, oculis jam in morte natantibus, ſupremumque trahens halitum, adſtantem ſibi Gulielmum Pyrrhonem, virum eruditum, à quo Claudianus egregio commentario illuſtratus eſt, propius ad ſe juſſum accedere ſic affatus ſit: Optime omnium noſti, mi Pyrrho, quæ fuerit mea, dum vixi, erga Huetium charitas; tu velim certo ei ſignifices, me morti proximum, memorem tamen fuiſſe veteris noſtræ amicitiæ, & enixe ab eo contendere, ut in ea colenda & retinenda ſancte ipſe quoque, quod & hactenus fecit, perſeveret. Quibus dictis placidè ex vita migravit. Ego vero, ô puriſſima anima, mandato huic parui hactenus; ac porro, quoad vita ſuppetet, parere certum eſt: & ſi quid mea apud Deum vota preceſque potuerint, omni eum obteſtabor obſecratione, ut gloriæ ſuæ & æternæ felicitatis participem te faciat.

Quo tempore Hallæo traditus ſum in diſciplinam, Syvanum ille Collegium Academiæ Cadomenſis moderabatur, in eoque Rhetoricam docebat magno Auditorum concurſu Antonius Goſſelinus, Ambianis ortus. Regius Eloquentiæ Profeſſor, idemque Paſtor Cadomenſis Parœciæ beatæ Virginis. Græcis ille Latiniſque literis luculenter erat excultus, & in eruendis Romanis antiquitatibus diu multumque verſatus. Ac prudenter ſanè conſuluiſſet exiſtimationi ſuæ, ſi ſe in earum tractatione continuiſſet. Verum cum ad ſcrutanda quoque Gallicæ vetuſtatis rudera ſuam convertiſſet operam, Librumque ſcripſiſſet ſuper hoc argumento, indoctis quibuſdam viſus eſt ſatisfeciſſe propoſito; at peritioribus exagitandi ſui anſam præbuit, ac Bocharto præcipue interioribus & reconditis literis abunde inſtructo, qui pererudita ad Moſantium Brioſium ſcripta epiſtola, ſtigmata Goſſelino perpetua impoſuit.

Auſpicatus ſum per illos dies ſtudia Philoſophiæ, ductu Petri Mambruni, è Societate Jeſu. Is poſt navatam Lutetiæ magno applauſu per quadriennium operam in tradendis Rhetoricæ præceptis, Cadomum tandem venit docendæ Philoſophiæ cauſſa, velut in nobiliſſimæ diſciplinæ ſinu quietem capturus. Is tum me traditum ſibi diſcipulum cognovit & amavit, & diligenti inſtitutione ſibi formandum propoſuit. Me itaque vocavit ad ſe Scholis etiamnum vacantibus, ſeductumque monuit velle ſe ita mecum agere, quemadmodum actum eſt olim à Platone cum diſcipulis, quos lege palam propoſita & Scholæ foribus etiam præfixa, arcebat ab auditorio ſuo, niſi prius aliqua tincti eſſent Geometriæ peritia.

Cum ergo præeunte Mambruno leviter delibaſſem primum Euclidis Elementum ad ſextam uſque propoſitionem, eo relicto rus proficiſci coactus ſum. At deguſtata vel primoribus labris Geometria, tanta mihi inſedit præclaræ hujus ſcientiæ percipiendæ cupiditas, ut noctes atque dies conſumerem in ea excolenda, & jam inde pene adſpernarer reliqua ſtudia, quibus hactenus fueram tam ſuaviter delinitus. Nec eam ſane impendi deinde operam Philoſophiæ, quam poſtulabat rei dignitas & magnitudo, cum omnia mihi ſorderent præ Geometria. Enimvero magnopere id improbabat Mambrunus primus mali auctor, quod crebris admonitionibus emendare conabatur, meque ad officium revocare, cum diceret, præpoſtera me agere, qui Philoſophiam adſpernarer præ Geometria, cum Philoſophiæ tantum cauſſa vacandum eſſet Geometriæ. At nihil his aliud effectum eſt, quam ut cautius cum eo agerem; ſtudiumque diſſimularem, quo ardebam, pluſculumque temporis tribuerem Philoſophiæ, quoad peractum eſt ſtatum hoc & ſolemne biennium. Ca-

Digitized by Google

Cadomum deducta eſt tunc temporis Dominicanorum familia, auſterioris vitæ adſcripta, quæ collapſam in Cœnobio Cadomenſi religioſam diſciplinam ad priſtinam ſeveritatem revocaret. Ita vero novo hoc cultu & ad ſpeciem pietatis compoſito captus ſum, ut in illum cœtum recipi magnopere concupiverim, atq; id enixe poſtulaverim à Præfecto familiæ, viro priſcæ ſanctimoniæ. Nec ille certe abnuit, ſed rem ægerrime tulit tota civitas, cum me ab hoc hominum genere ſubdole illectum ſuſpicarentur. Nec defuerunt, qui adirent hominem, graviſſimiſq; verbis minas ei intentarent, ſi incautum adoleſcentem pergeret technis ſuis in fraudem prolectare: ſic enim ſibi ſine cauſſa perſuaſerant. Conſanguinei vero mei intra ædes ſuas me deprehenſum, velut in cuſtodia occluſum, pertinaciter, ſed amanter tamen quantumvis renitentem detinuerunt. Atque ita interpellatum eſt propoſitum, Deo, uti quidem rebar, auctore ſuſceptum. Atque id quidem etſi à juvenili quadam levitate ſuſceptum viſum eſt multis, mihique adeo ipſi, poſtquam reclamantium uno ore amicorum ſuaſu abjectum eſt, in eo tamen omnipotentis Dei vocem, me jam inde ad ſe benigne invitantis, & à mundi ſordibus atque fæce educentis, poteram agnoſcere. Nam vel à prima pueritia in Chriſti caſtra tranſire, ejuſque militiæ adſcribi non obſcuris votis cupiebam, ſæpiuſque erumpentes ſentiebam piæ hujus voluntatis igniculos in intimis præcordiis, quos comprimebat procax indoles, inanibus deſideriis ac futilibus mundi delinimentis obnoxia: quoad tandem gratia victrix frænos injecit reluctanti, & adverſus ſtimulum calcitranti, domitumque ſibi penitus aſſeruit.

Tum vero admiſſus ſum in pium illud Sodalitium, B. Mariæ Virginis celebrandis laudibus inſtitutum in Collegio Cadomenſi Societatis Jeſu, ut & in reliquis ejuſdem Societatis domibus. Nam cum huic præeſſet Mambrunus, æquum duxi eodem in capeſſendis cæli viis, quo in emetiendo diſciplinarum curriculo, uti ductore.

Me vero ætate jam cautiorem factum, prudentioremque rerum æſtimatorem, etſi minime pœnitebat poſitæ in Geometricis operæ, agnoſcere tamen tum demum cœpi, quantum literulis noſtris intuliſſem damni neglectu Philoſophiæ, de qua dictum eſt ab Antiquis, bonum nullum optabilius datum eſſe hominibus Deorum conceſſu, neque porro datum iri. Quæ cum ſæpe, nec ſine angore animo revolverem, ita detrimentum hoc ſartum iri credidi, ſi à calce redirem ad carceres, ſtudiumque Philoſophicum denuo percurrerem. Cogitabam enim me nondum exceſſiſſe decimum ſextum ætatis annum; cum priſcorum illorum Philoſophorum, quorum apud nos

tanta

tanta viget hodieque exiſtimatio, plerique jam grandes natu, ac pene ſenes, Philoſophiam attigerint. Accedebat Mambruni auctoritas, cujus amor mihi in horas creſcebat. Cum ei itaque conſilium meum aperuiſſem de renovandis Philoſophiæ ſtudiis, arcte me complexus, non ſibi probari ſolum rem dixit, ſed ſe quoque jam ante habuiſſe in animo ejuſdem ſuaſorem fieri & impulſorem; at ea, inquit, lege, ut ab oculis tuis removeas libros omnes ad Mathematicam pertinentes. Etſi gravis mihi viſa eſt conditio, accepi tamen, totumque hoc Geometricum & Aſtronomicum choragium tantiſper ſepoſui. Hinc cœpi Philoſophiam capeſſere non ſegniter; nec ad id parum conducebant priſtina ſtudia, tenuia quantumvis & levia, potiſſimum vero præclara illa rerum cognoſcendarum via, trita à Geometris. At ecce, dum in hac palæſtra me naviter exerceo, is ipſe, qui me ad eam revocaverat, idem ab ea me abſtraxit Mambrunus, & denuo Mathematica ſtudia jubet retractare, æquum eſſe dicens aliquem me percipere operæ fructum, tam ſtudioſe in hac diſciplina collocatæ; optimumque factu videri ſibi ſplendidam aliquam propalam aperire diſputationem, in qua de omnibus nobilis hujus ſcientiæ partibus publice reſponderem; perſpectam ſibi eſſe facultatem meam, nec ſine laude rem abituram. Parui enim vero ſapientiſſimi viri conſiliis, cui melius cognitum eſſe me, quam mihi ipſi putabam. Habita eſt diſputatio in magna hominum Cadomenſium corona, mireque ipſis placere viſa eſt novitas rei, cui ſimile quicquam in urbe non inerudita factum nuſquam acceperant.

In tam vaſto autem Mathematicarum artium campo, quem mihi ipſe aperueram, curriculi mei moderatorem atque ducem conciliavit mihi Mambrunus Erardum Billium, Lotharingum, ex ſuo Sodalitio, qui tum Cadomi Theologiæ Moralis præceptis publice tradendis vacabat. Fuit in hoc homine ſumma reconditarum diſciplinarum peritia, quam ardens virtus ſingulari conjuncta modeſtia contegebat. Is ad hanc palæſtram diligenter me exercuit; longeque magis ad alia mihi profuiſſet tam excellentis doctoris inſtitutio, niſi, ſua eum pietate ad Americanarum gentium ſalutem rapiente, naufragio paulo poſt in Oceano periiſſet.

Affuit tum quoque Georgius Furnerius, ex eadem Societate, qui præclaro Hydrographiæ opere, vernacula Lingua edito, aliiſque ſcriptionibus, quid poſſet in his ſtudiis, notum fecit. Ex ejus autem conſortio multum profeciſſe me palam agnoſcebam.

Nec minus mihi profuerat Petri Galtruchii, qui fuit Furnerii ſodalis, conſuetudo, viri diffuſæ eruditionis, qui variorum operum, ac præ-

ſertim

ſertim ad humaniores artes ſpectantium lucubratione Rempublicam literariam locupletavit.

Emiſit in vulgus per illos dies Carteſius Principia ſectæ ſuæ, atque ſuperioribus annis operam Philoſophiæ per triennium dederam, abundabamque præceptis & inſtitutis diſciplinæ hujus, vehemens mihi inceſſit cupido cognoſcendarum Carteſii ſententiarum: nec quievi, quoad libri hujus compos factus, totum ſumma diligentia perluſtravi. Nec facile dixerim, quantam admirabilitatem fecerit nova hæc philoſophandi ratio in animo juvenili, & veterum Sectarum rudi; cum ex ſimpliciſſimis & facillimis principiis deprompta viderem ſpecioſa miracula, & velut ſponte exortam mundi hujus compagem, totamque rerum naturam. Ac per multos certe annos arctiſſime devinctum me tenuit Carteſianæ factionis ſtudium; tum præcipue cum per Hollandiam & Germaniam viros graves atque doctos velut faſcinatione quadam tenaciter Carteſio viderem addictos; diuque inſanientis hujus ſapientiæ conſultus erravi, donec matureſcente ætate, totoque hoc doctrinæ apparatu à fundamentis perſpecto, vela dare retrorſum, & curſus iterare ſum coactus, cum inanibus ſtructuris niti eam, totamque ab imo ſolo vacillare certiſſima ratione deprehendiſſem.

At Mambrunus confecto tandem Cadomi Philoſophico curriculo, idem Lutetiæ repetiit atque trivit per annos quatuor; ac inde Flexiam miſſus, reliquum vitæ tempus, quod novem circiter annorum fuit, in docenda exegit Theologia, illuſtriori auditorio quam Flexienſi dignus: cum privatim interea oblectaret animum poëticis exercitationibus, eximiaque in hoc genere ederet opera, quibus ſuus ſemper conſtabit honos apud ſinceros Muſarum cultores. Neque porro coalitam inter nos amicitiam minuit locorum intercapedo & abſentia, quam ſolabamur uterque crebro literarum commercio. Nec continere me tamen ita potui, quin hominis complectendi deſiderio victus, Flexiam aliquando ad eum excurrerem. Quaſi præviderem animo futurum non multo poſt, ut cruda eum mihi mors ſummo meo dolore eriperet. Haud minus tamen viguit hactenus apud me, porroque vigebit ſuaviſſimæ noſtræ neceſſitudinis recordatio; iiſque apprecabor terram levem,

- - *Et in urna perpetuum ver,* Juvenal. Sat. 7.
*Qui præceptorem ſancti voluere parentis*
*Eſſe loco,*

ac vere *parentem eſſe, non quidem corporis, ſed mentis crediderunt.* Quintil. l. 2. cap. 9.

Sub hæc ad ſcientiam Juris vocavit me mos vulgo receptus. Ac mihi profecto valde cordi erat hæc Romanæ ſapientiæ pars, quæ prudentum

reſponſis

Digitized by Google

reſponſis & ſanctionibus legum continetur. Verumtamen ex altera parte ad amœniorum literarum delicias & antiquitatis notitiam retraxit me Samuelis Bocharti Geographia ſacra, quæ tum excudi cœpta eſt Cadomi. Ex divite hoc autem Ebraicæ & Græcæ literaturæ penu, tum primum inopiam meam non intellexi modo, ſed graviter quoque tuli; ſicque decretum eſt apud me, reliquis abſtinere ſtudiis, quoad illorum etiam non omnino rudis haberi poſſem. Memineram autem legiſſe me in decantata illa Joſephi Scaligeri ad Douſam Epiſtola eum Linguarum harum plane inſcium, cum jam novemdecim annis major eſſet, ad eas addiſcendas nullo alio magiſtro quam ſeipſo uſum eſſe. Idem ego certe de me poſſum prædicare, meque mihi Ebraicam contexuiſſe Grammaticam ex analogia in libris Moſaicis deprehenſa: atque hanc deinceps Grammaticam ad indagandas verborum declinationes & radices eruendas adhibuiſſe. Cumque Scaligeri veritate productus Græcam Linguam velut primo impetu arripere me poſſe ſperaſſem, totumque Homerum condiſcere uno & viginti diebus, reliquos vero Poëtas Græcos omnes intra quatuor menſes devorare, experimento tandem meo comperi inania hæc eſſe Scaligeranæ oſtentationis ſpecimina; qualia multa paſſim adſperſit Operibus ſuis vir ille, excellentis cæteroquin doctrinæ & ingenii, ſed nimium admirator & prædicator ſui. Ab Homero quidem auſpicatus, in reliquis Poëtis Græcis evolvendis diligentem operam poſui, adhibitis veteribus Scholiis, quæ certi ſunt fontes fabularis omnis hiſtoriæ. Hinc ad Hiſtoricos me converti, inter quos præfractiorem nactus Thucydidem, eum tantiſper ſepoſui, quoad conſilium & opem præſtante deinde Petavio, hujus ſalebras poſſem ſuperare.

Poſteaquam autem pleniorem mihi viſus ſum comparaſſe Græci ſermonis peritiam, periclitari facultatem meam ſtatui in Scriptore aliquo Græco Latine reddendo, cujus nulla penes me eſſet interpretatio. Hujuſmodi erat Longi fabula paſtoralis, quam de Græca Latinam feci, parum gnarus, quantum Auctoris illius, mihi ad hanc diem nuſquam lecti, impuritas & nequitia integros adoleſcentiæ mores poſſet inficere. Ignotus erat ille & Bocharto, cujus arbitrio permiſſa eſt à me, nec improbata noſtra hæc è Græcis converſio.

Nec ita tamen rapiebat me literarum Græcarum amor, ut levius tractarem Ebraicas, cum certas ſingulis diebus horas deſtinaſſem ad earum ſtudium. Demum tamen pœnituit me tenuis hujus operæ, quæ molliori brachio conferri mihi viſa eſt ad ſacrarum literarum notitiam, quam poſtu-

labat

labat gravitas rei. Eandem igitur majore conatu poſt annos aliquot repetii. Exinde vero per continuos triginta annos nulla abiit dies, quin duas treſve horas ſtudio huic impenderim, vel libris ſacris evolvendis, vel terendis Rabbinorum ſcriptionibus, nullis abſterritus vel itinerum, vel negotiorum impedimentis: ita ut omnes divinæ Legis libros Ebraice ſcriptos, quater & vicies à capite ad calcem hactenus perlegerim. Anno 1681.

Quoniam autem rationem ſtudiorum meorum expromere ſum exorſus, adjiciam id quoque, ſummas Deo debere me gratias pro collato in me ſingulari naturæ beneficio, cum ita me finxit, ut non modo per florentes juventutis annos, vividumque corporis robur, ſed in effæta hac etiam ætate, nulla unquam aſſiduitate lectionis, nulla ſedentariæ vitæ deſidia, nulla pertinacia lucubrationis defatigatus, aut victus tædio, aut otio marcidus, ſed vegetus ſemper & alacris etiam poſt continuam ſex ſeptemve horarum contentionem, è libris diſceſſerim; lætus etiam nonnunquam, & mihi Muſiſque cantitans; cum alios omnes ſtudia triſtes & languidos dimitterent. Non ſatis ergo acuti mihi fuiſſe videntur Medicorum filii, qui generale hoc ſcitum invexerunt in vitam, otio debilitari corporis vires, motu ali & confirmari. Quam multos novimus literis deditos homines ad extremam ſenectutem valenti corpore perveniſſe? Jacobum Sirmondum, eruditiſſimum virum, ſæpe conveniebam adoleſcens, cum jam eſſet centenario proximus, gravi licet & inexercitato at ſano tamen corpore, deſidentemque fere reperiebam inter libros, raro foras prodeuntem; nec aliud quidquam tribuentem animo relaxationis, quam quæ ex amicorum ad ſe venientium colloquiis petebatur: ſi modo relaxatio ea dicenda eſt, ſermones habere de rebus ſeriis & literariis. Quam multos vidimus integra valetudine decrepitos ſenes, forenſibus addictos negotiis; aut intra ſepta Clauſtrorum piam in quiete & religioſam vitam certo & conſtanti tenore agentes? quot ſellularios opifices? quam multos è contrario aratores, venatores, viatores, equiſones, laniſtas, ſaltatores, alioſque, quorum in motu tota ars verſatur, fractis ante diem continua exercitatione & labore viribus, ignavum & effætum corpus ſenectuti tradidiſſe?

Obverſabatur mihi interea ante oculos Geographia illa ſacra Bocharti, in qua edenda jamdiu præla fervebant. Hanc perluſtranti mihi, & cum paupertina mea & curta ſupellectile comparanti inexhauſtam hanc ſacræ & profanæ eruditionis congeriem, vere ea erat ἀλγηδὼν ἐμμάτων, efficiebatque, ut egeſtatis meæ valde me pœniteret. Tum vero ita mihi viſum eſt, ſi convenirem ipſe hominem, & ad ejus me applicarem familiari-

tatem, percepturum emolumenti quidpiam ex tanta copia, & conſilio aut re adjutum iri. Nec mea me fefellit exſpectatio. Excepit ille me liberaliter & benigne, certaque amicitiæ jam inde inter nos contrahendæ ſpes mihi apparuit. Cumque tum maxime arderent Cadomi controverſiæ de rebus Chriſtianis Catholicos inter & Calviniſtas, quorum doctrinæ Miniſter erat Bochartus, ne quid ſuſpicarentur ſecius noſtri homines de fidei meæ integritate, convenit inter nos, ut caute & occulte, ac fere noctu & ſine teſtibus viſerem ad eum. Quanquam liquido aſſeverare poſſum, in tam familiari plurimorum annorum conſuetudine, nullam unquam habitam eſſe inter nos de rebus ad fidem Chriſtianam pertinentibus & litigioſis, non dico diſputationem, ſed ne collocutionem quidem, atque id utrumque noſtrum ſtudioſe vitaſſe. Semel tantum delibata à nobis quæſtio eſt de cultu imaginum, cum in Germania depictas & ſuſpenſas cerneremus tabulas in Lutheranorum templis; & leviter quidem delibata, atque amice & citra omnem contentionem. Ac ne ad Obſervationes quidem meas in Origenem contradixit ille quicquam, cum eas ſubmiſiſſem ejus examini, & multa tamen iis ineſſent capita controverſiis illis obnoxia. Donec longo poſt tempore exaſperatis animis, ob eas cauſſas, quæ mox referentur à me, diſceptatum eſt à nobis ſuper Origenis ſententia de Euchariſtiæ ſacramento, & de invocatione Angelorum; & acriter quidem, & aculeatis apicibus. Quæ quoniam edita ſunt, & vulgi judicio expoſita, nihil attinet pluribus explicare.

Cum me admodum adoleſcentem magno ſtudio ferri videret Bochartus in literas Græcas, multaque de priſcis Auctoribus Græcis vel ab eo quærerem, vel obſervata à me cum eo communicarem, ſponte currentem ultro incitabat ipſe, & ad ſcribendum Græcæ literaturæ hiſtoriam, & Auctorum hujus Linguæ ſeriem contexendam magnopere adhortabatur: ut quod in Hiſtoricis præſtitum cum laude fuerat à Gerardo Voſſio, idem à me fieret in reliquis Scriptoribus Græcis: opus ingens, magni laboris & temporis; utile quoque ac prope neceſſarium; ſed quod ab alio quam à me ſuſcipi mallem.

Immerſi itaque me totum in Bocharti familiaritatem, omniſque ex ejus conſiliis pendebat ſtudiorum meorum inſtitutio. Cum eum igitur ad ſe vocaſſet Chriſtina Suecorum Regina, huic me itineris ſocium dedi. Quod priuſquam narrare aggrediar, commemorandi mihi ſunt egregii quidam viri amicitia mihi devincti, ac ii præcipue qui doctrina ſua & meritis gloriam literarum Cadomo egregie aſſeruerunt. Stephanus in his

caha-

Cahagneſius, agnatus alterius Cahagneſii, à quo illuſtrium Cadomenſium elogia non ineleganter conſcripta ſunt. Inter Epiſtolas Joſephi Scaligeri, eam legi præcipue velim, quam ſcripſit ad Jacobum hunc Cahagneſium Medicum Cadomenſem, cum ab eo literas accepiſſet plenas humanitatis, & elegantiſſimam crumenam Phrygiano opere contextam; quo artificii genere Cadomum imprimis olim celebrabatur. Hoc autem munuſculum Scaligero offerendum Stephano Cahagneſio, in Hollandiam ſtudiorum cauſſa proficiſcenti, Jacobus tradidit. Is poſtquam reverſus eſt Cadomum, adſcitus & ipſe eſt in Collegium Medicorum, eoque & amico & Medico uſus ſum. Multa autem de Scaligero memoriter & jucunde narrantem eum audiebam. Ac referebat primum, ſtatim atque perlata eſt ad eum crumena iſthæc, & in menſa oculis adſtantium expoſita, veniſſe ad Scaligerum officii gratia Arauſionenſis Principis conjugem, eamque munere hoc a Scaligero exceptam fuiſſe: cum polleret autem juvenis ille facultate aliqua pingendi, petiiſſe ab eo, ut ſibi liceret effigiem illius coloribus adumbratam ad vivum penicillo exprimere; facile id conceſſiſſe Scaligerum, oſque ſuum pingendum præbuiſſe; cujus ego vultus ductos vidi in hac tabula, eorum non abſimiles, qui paſſim depicti viſuntur. Anno proxime ſequenti, poſtquam fato conceſſit Scaliger, ad triſtius aliud exhibendum ei in funeris pompa officium adhibitus eſt Cahagneſius. Nam cum ad deferenda quatuor capita panni funebris, quo contegi ſolet feretrum, quatuor pro more eligendi eſſent honeſtiores viri, miniſterium hoc demandatum eſt duobus nobilibus Gallis, quod Gallus eſſet natalibus Scaliger; & duobus nobilibus Hollandis, quod in Hollandia larem poſuiſſet. Ex Scaligeranæ item Bibliothecæ auctione nonnullos ſibi comparaverat libros Cahagneſius, notas manu Scaligeri ad oram paſſim allitas præferentes, quorum & ipſe mihi conceſſit uſum, & ab ipſius demum filio, optimo viro, dono datos accepi.

In cenſum quoque literariarum mearum opum venerunt Epiſtolæ aliquot, ab eodem Scaligero diverſis temporibus ſcriptæ Gallico ſermone ad Jacobum Dalecampium Cadomenſem, tum cum Lugduni Medicinam exerceret. Quo mortuo hæreditatem ejus creverunt agnati, & quidquid ſupererat ex ea Cadomum vehi curarunt. Horum beneficio pervenerunt tandem ad me Scaligeranæ hæ Epiſtolæ; ac nonnullæ præterea Cujacii Latine & Græce ſcriptæ, ſumma ſane elegantia, & quod magis etiam mirere, ſumma facilitate ſcriptæ, ac velut oſcitanter & ab homine alia agente. Eximios etiam quoſdam libros claris

Scaligeranæ manus & doctrinæ veſtigiis inſignes, in auctione Bibliothecæ Heinſianæ à ſe redemptos, liberaliter miſit ad me Stephanus Monachius. Exſtabat in his Opus *De emendatione temporum*, primæ editionis, infinitis emendationibus, notis, & additamentis ſuccinctum, ex quo prodierunt ſubinde poſteriores editiones.

Cadomi per hæc tempora literarum Græcarum laude florebant viri alii duo, Ludovicus Thorodeus Rothomagenſis, & Jacobus Palmerius Grentomenilius Vandoveræus. Græca hic carmina pangebat feliciter, quibus inerat & color & ſapor vetuſtatis, & ſuperſtites etiam in affecta jam ætate juventutis igniculi. Cujuſmodi illud eſt, quod ad Bochartum ſcripſit *de venatione ruſticulæ*, cum ad eum mitteret geminas aves hujus generis: & aliud etiam, quo ſereniſſimi Delphini natales celebravit. Soluta quoque oratione Græca commode utebatur. Memini eum aliquando Vandoveræ, quo viſendi ejus gratia me contuleram, prælegiſſe mihi narrationem quandam, Græco ſermone à ſe compoſitam, neque ſane inficetam, ſalibus inſperſam Atticis, nec priſcæ Græciæ elegantia carentem, qua juveniles ſuos amores jam ſenex referebat. Moliebatur ille hoc tempore magnum Opus, *Græciæ veteris deſcriptionem*, ad quam ſtudia ſua fere convertebat. Sed cum res abiret in diem, & vir ipſe proveheretur in ſenium, auctor ei magnopere fui, ut omiſſo grandi Opere, quod abſolvi poſſe ab eo minime paſſura erat ingraveſcens ætas, plurima in veteres utriuſque Linguæ Scriptores erudite à ſe & acute obſervata daret in lucem, atque hac opera obſecundaret ſtudioſorum hominum deſideriis & commodis, quorum intererat neutiquam intercidere tot adtextas ad librorum ejus oras emendationes, & obſcuriorum locorum interpretationes. Quo conſilio à ſe primum neglecto, ſubinde tamen uſus eſt. Minime vero temperare mihi poſſum, quin novum quiddam & incredibile de hoc homine referam, qui jam grandis natu ac pene effœtus, cum vitam rure fere ageret inter viros nobiles ruſticanos, à ferocule & petulante juvene læſum ſe facto vel dicto putans, hominem provocavit ad ſingulare certamen, ac vera virtute & vi ita perculit, ut ad vitam precario à ſe poſtulandam, enſemque ſibi tradendum adegerit. Aderat tum illic Vandoveræ Jacobus Palmerius alter, patre natus prioris hujus Jacobi fratre. Is tum juvenis eleganti pollebat ingenio, & ad fundenda ex tempore ſermone vernaculo carmina ita à natura facto, ut quæ alii vix poſſunt extundere meditando, ludendi illi velut è perenni fonte profluerent.

Hoc

Hoc ipſo tempore eandem deſcribendæ veteris Græciæ operam in ſe ſuſcipit is, quem dixi, Thorodeus, cum vix ullam agnoſceret ſupereſſe ſpem tam vaſti & ardui exſpectandi Operis à Palmerio ſene jam ferè decrepito. Rem ergo aggreſſus ipſe eſt: nec certam & accuratam rerum notitiam adepturum ſe ratus eſt, ex ſola veterum monumentorum lectione, niſi oculis ipſe ſuis cerneret littorum, fluminum, & montium ſitus, ac dirutarum urbium veſtigia. Profectus itaque in Græciam multa peragravit loca, rudera luſtravit, intervalla dimenſus eſt, omniaque retulit in commentarios, ſibi poſtmodum uſui futura, poſtquam tantis onuſtus opibus patriam repetiiſſet. Jamque affectum erat inſtitutum Opus, mihique oſtenderat paratas ad editionem deſcriptiones Illyrici, Epiri, Peloponeſi & Achaiæ; ſigillatimque eas publicari ſuadebam, reliquis in aliud tempus ſepoſitis, quaſi præſagus futuri. Poſtquam enim exceſſit è vita in domeſticum ejus inſtrumentum omne, ſcripta libros, chartas invaſerunt hæredes, Librariorumque repudiarunt poſtulata, operam ſuam venditantium ad committendam typis *Deſcriptionem veteris Græciæ*; maluerunt que tot annorum, tot laborum, tot vigiliarum perire fœtum, & conſanguinei ſui memoriam merita gloria fraudari. Fuit autem vir ille Græcarum literarum apprime peritus, meque ex ejus conſuetudine diuturna, aſſidua & pene quotidiana plurimum profeciſſe agnoſco. Verum ut erat alienæ induſtriæ valde faſtidioſus, ſi quid tentarem Græco carmine ludere, & ad ejus referrem arbitrium, ſevero id adſpernabatur ſupercilio, planeque vetabat ad veterem imitationem adſpirare, quoad longa & pertinaci exercitatione facultatem meam confirmaſſem. Ego vero deſpicationis hujus pertæſus, meæque mihi peritiæ conſcius, ac paulo etiam fortaſſe confidentior, duo compoſui Græca Epigrammata, quibus antiqua adjunxi duo, ac duo etiam alia mediæ ætatis; atque ea, ut caſus tulit, nullo ſervato temporum ordine deſcripta & permiſta detuli ad Thorodeum, & dijudicanda propoſui, ut ab antiquis illis internoſceret, ſi poſſet, quæ mea eſſent, periculumque faceret certæ ſuæ hujus & argutæ perſpicientiæ. Ægre quidem ille & invitus delatum recepit arbitrium, ſed parum feliciter; nam duorum meorum Epigrammatum alterum credidit eſſe vetus, mediæ ætatis alterum. Atque ita eadem propemodum arte deluſus ille à me eſt, qua olim Scaligerum Romæ ludificatus fuerat Muretus, confictum à ſe Epigramma, velut è vetuſtis membranis erutum obtrudens ſummo huic criticæ artis, qualem certe ſe ferebat, dictatori, qui & recentes ab incude verſus pro antiquis habuit, vixque demum os ſibi ſublini ſenſit.

Utebar

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
Digitized by Google

Utebar tum quoque familiariter Jacobo Grandorgæo Premontio, qui per idem tempus florebat Cadomi ſtudiis Romanæ antiquitatis, veteriſque rei nummariæ, ingenio præditus arguto & eleganti & urbano, cujus laudes olim perſecutus ſum alio opere, quod eſt in hominum manibus; atque germano ejus Andreæ fraternarum virtutum æmulo, amico itidem meo, inſcriptum eſt. Fecerat hic Medicinam Narbonæ per viginti annos; cumque Jacobum fratrem immatura morte præreptum accepiſſet, patriæ ſuæ & familiæ reddere ſe coactus eſt. Illic ſuavis fuit inter nos multorum annorum conjunctio: nam in tractatione Philoſophiæ, qua unice delectabar, ac Phyſicæ præcipue, erat exercitatiſſimus, nec alienus cæteroquin à ſtudiis priſci ævi, & nummorum veterum, quorum in Narbonenſi Provincia paſſim collegerat magnam vim, & ad nos retulerat. At Jacobus Græcas omnino literas non attigerat, ac ſæpe eum admonebamus, ego & Thorodæus, quantis careret ſuavitatibus. Sed quamvis crebris eum adhortationibus ad hæc compellebamus ſtudia, non leve inde oſtentantes ei & ſpondentes operæ pretium, cujus & ipſe ſpem animo facile præcipiebat; adeo tamen reformidabat laborem, ut bonorum illorum expers eſſe mallet, quam novis curis exerceri. Tantum tamen potuerunt aſſiduæ noſtræ ſuaſiones & convitia, ut ſocordiam ſuam expugnari tandem paſſus ſit, eumque demum pœnituerit inſcitiæ ſuæ. Tanta itaque contentione præteriti temporis ceſſationem ſarcire conatus eſt, ut hanc quoque eruditionis partem ſit aſſecutus. Hoc exemplo excitatos memini à me duos magnos viros ad Græcam literaturam capeſſendam, alterum ſummum illum ætatis noſtræ imperatorem Ludovicum Borbonium, Principem Condæum, cum varia præditum doctrina, tum præcipue Romanæ antiquitatis callentiſſimum; alterum Montauſerium, diuturno & quotidiano Latinorum Auctorum uſu ſubactum. Verum utrumque alio abſtrahebant graviores curæ, nec facile ad Grammaticæ artis præcepta potuiſſent animum demittere. Ad ingenium tamen priſtinamque ſegnitiem rediit Premontius, cum ad patriæ noſtræ inveſtigandas origines, poſteriſque tradendas frequenti Academiæ Cadomenſis rogatu impelleretur; nec ego ad tractandum hoc argumentum ante adjeci animum, quam operæ hujus ſuſceptionem ejuraſſet, fruſtra cauſſatus, inſtrumentum omne Cadomenſis antiquitatis, direptis per Anglica bella, aut igne conſumtis priſcis exemplaribus, periiſſe, neque ullam ſupereſſe vetuſtatis memoriam: cum è contrario pertenderem, hanc ipſam priſcarum rerum ignorationem, & publicorum tabulariorum interitum, partem eſſe quæſitæ hiſtoriæ, quam co-

gnitionem qui foret aſſecutus, certe cum ſcire nihil aliud ſciri poſſe, & in ea perſcrutanda fruſtra perdi oleum & operam. Atque id optime videbat Premontius, mecumque ſentiebat, ſed deſidiæ ſuæ vanum prætexebat colorem, eamque jocans excuſabat adagio hoc Italico, *rem eſſe divinam nihil agere*.

Hactenus ita me ſibi devinxerat amor literarum, ut quamvis ſata in animo meo pietas erga Deum, hortatu Præceptorum, ſatis altas à pueritia radices egiſſet, ea tamen aſſiduo profanarum diſciplinarum ſtudio oppreſſa & defecta cæleſti rore, qui percipitur ex frequenti ſacramentorum uſu, fere exaruerit. Accedebat æqualium meorum exemplum & conſortio, qui commoda & oblectamenta vitæ hominumque laudem appetentes, in ſuos mores erroreſque me facile pertrahebant. Conſectabar itaque circulos hominum, & multo magis etiam mulierum, quibus placuiſſe certum exiſtimabam urbanitatis argumentum. Nihil itaque eorum prætermittebam, quæ pertinerent ad earum permulcendos animos, non cultum corporis, non veſtimentorum ornatum & elegantiam, non officioſos ad eas & frequentes aditus, non amatorios verſiculos, non molles ſuſurros, quibus amatoria alitur væſania: id quod palam nec ſatis verecunde teſtatus ſum apud Menagium per epiſtolam carmine ſcriptam, quæ trita eſt vulgi uſu.

At parte alia Tutor meus deferveſcere videns meam adoleſcentiam, atque jam adeſſe tempus corporis exercitationibus idoneum, deduxit me ad laniſtas & ad ſaltandi & equitandi magiſtros; nam & ipſe rei equeſtris erat valde ſtudioſus. Ac ſaltabam quidem ineleganter & inſcite: at in tractatione ludicra armorum & equitatione cæteris præcellebam omnibus, ad æqualium meorum & ipſorum quoque doctorum invidiam. Nam & tanta pollebam agilitate corporis, ut quemcunque poteram locum manu attingere, in eum me ſaltu attollerem; tanta quoque ad curſum velocitate, ut pone me relinquerem cæteros, & tanto etiam robore membrorm, ut cum aliquando ego & duo valentiſſimi viri, humi ſedentes, baculum manibus hinc illi duo, inde ego ſolus apprehendiſſemus, haudquaquam mihi id extorquere, meque loco movere potuerint.

Jamdiu vero, atque etiam pueritia, nandi artem mihi ipſe ſine magiſtro & ſine cortice, ſed caſu quodam comparaveram. Cum enim per æſtatem refrigerationis cauſſa, ſæpius in die, ut eſt mos puerorum, in obvios quoſque lacus & fluvios corpus ſolerem abjicere, contigit aliquando

quando, ut ignoto me committerem amni, non tentato prius vado, ſtatimque in imum demerſus verſarer in extremis; donec periculi magnitudini vehementer excitatus, per repetitos manuum pedumque nixus ſurſum attollerem corpus in ſummum aquæ, & libero aëre fruerer. Atque ita mea mihi cognita eſt nandi facultas, cujus plane me expertem putabam; adeo ut hoc ipſo die profundum amnem nando trajicerem. Jamque inde ex frequenti uſu tantam aſſecutus fueram artis hujus ſcientiam, ut altiſſimorum fluminum ima ſubirem, & oſtrea eruerem è fundo, ac nemo inter æquales nandi peritior haberetur.

Sic exactis primis vitæ meæ annis, ineunte viceſimo primo, pro more in Neuſtria recepto, mei juris factus ſum, & exii tandem è poteſtate Tutoris, à quo fueram parce & duriter habitus, atque etiam illiberaliter, ita ut ad tolerandas juveniles impenſas cogerer mutuas ab amicis pecunias ſumere. Quod parcimoniæ genus, etſi ad augendam pupilli rem familiarem videretur inſtitutum, minime equidem probare poſſum, cum juvenum infringat animos, invitetque ad ſordida facta atque indecoras artes, quibus inopiam ſublevare poſſint. Tunc autem in re lautiori, alia animo agitare cœpi, mihique ante omnia vehemens inceſſit cupido adeundæ Lutætiæ; cum ob celebritatem urbis, tum ad viſendos Reipublicæ literariæ principes viros, mihi jam ante & ex operibus & ex fama cognitos; potiſſimum vero ad comparandos libros, ſine quibus languere ſtudia mea, ac pene interrupta jacere neceſſe erat. Illuc ergo provolavi magna alacritate; majore etiam ad Librarios. Verum cito exhauſtum ſenſi, quidquid eorum officinis deſtinatum congeſſeram. Quod & aliàs mihi ſequentibus annis ſæpiſſime contigit: quidquid enim, meum etiam defraudans genium, poteram corradere, id univerſum abripiebant Jacobæi Bibliopolæ. Atq; hinc porro factum, ut per illos juveniles annos fere inanis fuerit ſacculus meus & plenus aranearum. Contra vero ita locupletatum eſt penu meum librarium, ut in regionibus noſtris nulla alia Bibliotheca illud adæquaverit, vel voluminum delectu, vel copia. In quibus ſeligendis id potiſſimum ſecutus ſum, ut veterum omnium ſcriptorum compos eſſem, nulla vel certe levi habita ratione elegantiæ tegumentorum, ſive concinnata ea eſſent ex pergamenis membranis, ſive pellibus Numidicis, quæ ſuffenorum & publicanorum lautitiæ conſectanda relinquebam. Jam vero, cum conſcius mihi eſſem, congeſta hæc fuiſſe à me, non ad vanam oſtentationem, ſed ad meos uſus, parum omnino laboravi de eorum nitore retinendo: adeo, ut ſi quid inter legendum occurreret notatu dignum, ſive ad ſcriptio-

nis

nis emendationem, ſive ad intelligentiam locorum, id ad oram allinerem. At ea me valde angebat cogitatio, cum præviderem tot annorum labore, tot impenſis paratam hanc voluminum congeriem, ſuaviſſimum mentis meæ oblectamentum & pabulum, olim diſtractum iri per angiportus, atque ita in Librariorum apothecas redituram, & in imperiti vulgi manus venturam. A quo cum valde abhorreret animus, malo huic prævertendum duxi, uti deinde factum eſt à me, quemadmodum infra referemus.

Nec libris ſolum conquirendis utiles mihi fuerunt itiones illæ crebræ & manſiones diutinæ Pariſiis: poſtquam enim illuc adveni, magnæ mihi curæ fuit excellentes illos & claros viros convenire, quorum tanta erat tamque inſigni eruditione parta exiſtimatio: Sirmondum in primis, Petavium, Labbæum, Vavaſſorem, Rapinum, Coſſartium, Commirium. Ac Sirmondus quidem jam nonagenario major, nihil tamen remittebat de contentione ſtudiorum, & commentando ac ſcribendo poſtremum hoc vitæ tempus tribuebat. Inerat præterea in eo comitas ſingularis & elegantia morum; ut hominem in aula utraque, & Pontificia & Regia diu verſatum facile poſſes agnoſcere. Ego vero, etſi multa de ejus benignitate audiveram; præter exſpectationem tamen ab eo humaniſſime exceptus ſum; nam & pectus & ſcrinia poſt primos fere congreſſus aperuit, meque & ad inſtituenda ſtudia, & ad effingendos mores ſaluberrimis juvit conſiliis. Abſentem quoque ſuaviſſimis literis proſecutus eſt, multumque ex ea conſuetudine percepiſſem voluptatis & emolumenti, niſi paulo poſt abrepta ea fuiſſet inexſpectata & prope repentina viri morte, quæ etiam in juvene cruda videri potuiſſet. Præferebat adſtrictiorem frontem Dionyſius Petavius, & ſerium quiddam ac ſeverum; quod diluebat tamen frequens uſus. Ego autem ita eum deliniveram officiis & aſſiduo cultu, ut quamvis implicatus immenſo *Theologicorum Dogmatum* Opere, quo Theologiam tricis Scholæ & pedicis expeditam ad liberos & patentes priſcæ Eccleſiæ campos ſanctorumque Patrum tritos veſtigiis revocabat, non gravate tamen ſe demitteret ad leviores ſtudiorum meorum curas, & in iis pene redire videretur ad priores annos. Cum itaque tum haberem in manibus Thucydidem, multaſque hic cum alibi paſſim, tum præcipue in concionibus obſcuras habeat abditaſque ſententias, vix ut intelligatur, quemadmodum à Cicerone adnotatum eſt, quotieſcunque hujuſmodi occurrebat quippiam; recurrebam ſtatim ad Petavium, tanquam ad Pythiæ tripo-



Digitized by Google

dem. Ille vero delectari videbatur importunitate mea & protervitate, bonasque ſibi horas ſubripi facile patiebatur.

Cum aliis etiam viris à me commemoratis magna mihi interceſſit conjunctio; & cum Rapino præſertim ac Commirio, quorum in Poëticis enituit induſtria. Quid ſinguli autem in literis potuerint, lucubrationibus ipſi ſuis, & in ſua quiſque arte, palam ſunt conteſtati. Nam cui intentatum eſt vaſtum illud eruditionis pelagus Philippus Labbæus? ecquod huic ipſi intentatum eſt diſciplinæ genus? Hujus æquare famam, & fortaſſe etiam ſuperare poterat Gabriel Coſſartius, felici quidem præditus ingenio, ſed impatiens laboris, neque ſatis temporis parcus, tantumque detraxit de gloria, quantum remiſit de ſtudiis. Celebratus eſt in primis extemporali oratione, qua ſuper controverſiis quibuſdam Academicis contumelioſam clari cujuſdam Profeſſoris declamationem publice excepit in ipſo temporis articulo, acriterque & diſerte confutavit, plaudente & mirante magna procerum Academiæ Pariſienſis corona. Intra Poëticæ cancellos fere ſe continuit Franciſcus Vavaſſor, puri ſermonis amator, auceps elegantiarum Romanarum, quas tam rigida accuratione conſectatus eſt, ut dum periti Grammatici affectat laudem, fracti & elumbis Poëtæ dedecus ſibi conſciſcat. Amavi tamen hominem, ab eoque ita amatus ſum, ut lucubrationum etiam ſuarum, ac carminum imprimis participem me & arbitrum eſſe vellet. Neque multo longius evagati ſunt ultra Poëticæ metas Rapinus & Commirius. Levia ſunt enim quæ Gallice ſcripſit Rapinus; nec ad ea tractanda ſatis amplo doctrinæ commeatu inſtructus acceſſit. Ac ejus carmina leporis ſane ſunt & ſuavitatis plena, & facilis ac faventis Muſæ nata auſpiciis: etſi adjunctam non habent vim Poëticam, & furorem illum, ſine quo negabat Democritus Poëtam magnum poſſe quemquam exiſtimari. Et excellentis quidem hujus viri jucundiſſima mihi eſt recordatio, cujus præclara in me exſtiterunt merita, quemque ſumma, quoad vixit, obſervantia colui. Plus nervorum inerat Joannis Commirii carminibus, nec minus facilitatis; nam promtus fuit in eis fingendis ad extemporalitatem uſque, ut ludibundum eum viderim nonnunquam, & in uno pede ſtantem, cum verſus funditaret velut ex ſcatebra.

Gratiſſimum tum quoque fuit illic reperiſſe Stephanum Agardum, Campenſem, Bituricenſem, ex eadem Societate, geſtis omnibus Ordinis ſui magiſtratibus conſpicuum, quem olim in Collegio Cadomenſi docentem Rhetoricam noveram puer. Erat in eo præter formæ dignitatem decorum ingenium, liberalibus doctrinis expolitum; capax vero ſupra

quam

quam credibile eſſet, & tenax memoriæ comprehenſio, quam & ſtudio aluerat & arte ita auxerat, ut ingentem vocabulorum numerum ſibi ſemel recitatum, eodem ordine fideliter redderet; ad rei miraculum ſtupentibus univerſis. Magnam ei præcipue pepererant inter ſuos commendationem Janſenianæ concertationes, cum libris ſub Antonii Ricardi nomine editis demonſtrare inſtituiſſet, Janſenium dogmata ſua ex Calvinianis fontibus derivaſſe.

In hoc doctorum hominum Sodalitio, quorum in notitiam veni, partes quoque ſuas egregie tuebatur Johannes Garnerius, cum aliis jam ſcriptionibus clarus, tum multo futurus clarior editione Marii Mercatoris, qui Auguſtini temporum æqualis nefarium Pelagii dogma ac Neſtorianum etiam acriter oppugnavit. Nec in hac excellentis viri commemoratione præterire ſine piaculo poſſum præſtitam mihi ab eo ſedulam opem & fidelem operam, cum exponerem Origenis hiſtoriam resque ſingulas ſuo à me collocandæ eſſent ordine, & ad temporum notas accurate revocandæ.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Nec prætermittendi, quos extra hanc Societatem eruditionis laude & nominis claritate florentes hoc tempore mihi adjunxi. Erant in his præcipui Puteani fratres, Petrus & Jacobus, quorum certe nomen vera laus eſt; quos Majorum & multo etiam magis propria ipſorum virtus nobilitavit: nam præter ſuaviſſimos mores, eximiæ fuerunt ornati doctrinæ præſtantia; ac Petrus potiſſimum, dignitatis Imperii Gallici & immunitatum Gallicanæ Eccleſiæ vindex acerrimus. Quoniam autem illorum fidei commiſſa erat opulentiſſima Bibliothecæ regiæ gaza, illuc ad eos ventitabant diebus ſingulis viri plerique famæ celebritate conſpicui, quorum ego quoque eruditis intereram ſermonibus, magna animi mei voluptate: præſertim poſtquam apud illuſtrem hunc cœtum, pro ſingulari ſua humanitate, exornavit me commendatione ſua fratrum par nobile; adeo ut ſine ullo meo labore, ac præter meritum, tantorum virorum partam mihi amicitiam, nomenque meum eorum albo adſcriptum agnoſcerem. Eminebat inter illos magna poëticæ artis præſtantia Franciſcus Guyetus, affectator bonæ antiquitatis, priſcorum vatum æmulus, nec iis ſane multum inferior; ne quidem ſi deſideres veneraudum illum πίνον veteris Romæ; adeo lenocinatur auribus ore rotundo & concinnitate numerorum. Criticen quoque excoluit & exercuit, at nimis licenter; nam in Veterum ſcriptis dijudicandis tantum ſibi juris tribuit & auctoritatis, ut in eos graſſari videatur. Vidi ego manu ejus adnotatas paſſim emendationes ad oras Virgiliani exemplaris, quo ſolebat uti. In eo certe recenſendo tam

immoderate verſatus eſt, tamque fœde laceratum dedit, ut ſi ita diſcerptus prodiiſſet, Virgilium utique quæſiiſſes in Virgilio. Tum quoque valde familiariter uſus ſum Iſmaële Bullialdo, qui tunc erat in contubernio Puteanorum. Nec quamvis disjuncti poſtmodum locis eſſemus, cum ille Lutetiam, ego Cadomum ſedem haberemus ſtudiorum, neceſſitudinis intermiſimus officia: utebamur enim frequenter commodo literarum, nec illum de ſtudiis meis celabam quicquam; nec ille me earum rerum, quæ gerebantur inter doctos, ullam neſcire patiebatur. In quo ſane valde diſpar erat utriuſque noſtrum conditio: quid enim jucundum proficiſci poterat ab homine provinciali, ad eum qui in ipſis eruditionis ſedibus collocaſſet domicilium, nec ullius expers eſſet eruditionis? In primis vero quem dignitatis gradum inter inſignes ætatis hujus Aſtronomos conſecutus ſit, facile intelligitur ex *Aſtronomia* ejus *Philolaica*, qua veterum Pythagoreorum ſideralem ſcientiam jamdiu obſoletam ita inſtauravit, ut ejus conditor haberi poſſit. In Geometricis vero quid poſſet commentatione ſua *De lineis ſpiralibus*; quid in Philoſophicis editione libri *Ptolomæi* περὶ κριτηρίȣ ϗ ἡγεμονικȣ͂, adjunctaque interpretatione & Notis; quid in mitioribus humanitatis literis, & familiari ſermone, & ſcriptis quaquaverſus epiſtolis abunde comprobavit.

Cum primum autem Lutetiam veni, nemini me adjunxi arctius quam Gabrieli Naudæo, mihi jampridem ex nominis exiſtimatione, & multo etiam magis ex ſcriptionibus ejus cognito. Procurabat ille hoc tempore Mazarinæam Bibliothecam, quam ſummo ipſe labore, multiſque per Europam itineribus collegerat, atque in eam provexerat amplitudinem, ut excepta Regia Bibliotheca ſe nulla huic æquaret in Gallia. Nec multo poſt tamen inter civiles tumultus factum eſt, ut per ſectionem vendita diſtraheretur. At ego interea cum libris coemendis ſumtuoſius incumberem, quam pateretur res mea, ille me revocavit intra modum, ope ſua juvit & conſilio, & amice ſubmonuit, ut caverem à calliditate Bibliopolarum.

Non multo ante venerat Lutetiam Petrus Lambecius Hamburgenſis, Lucæ Holſtenii ſorore natus, qui poſtremis hiſce annis Imperatoriam Bibliothecam Vindobonæ cum laude adminiſtravit, ejuſque indicem contexuit bonæ frugis plenum. Statim autem atque Lutetiam attigit, lucubrationes criticas edidit ad illuſtrandum Aulum Gellium, ſeque ad Naudæum applicavit. Ad quem cum ſæpe ventitaremus uterque, illic primum notitia mihi cum eo fuit, quam ſtabilis deinde conſecuta eſt amicitia,

con-

conciliante Naudæo, qui juventute noſtra bonis addicta literis ita delectabatur, ut ſæpe nos in ſuburbanum ſuum ſimul invitaret, & videretur nobiſcum juveneſcere. Cum vero Hamburgum veniſſem poſt annos aliquot, committere nolui, ut illac tranſirem inſalutato amico meo Lambecio; à quo exceptus ſum ſane quam laute & liberaliter: ac donatus etiam luculento ipſius *de Originibus Hamburgenſibus* Opere.

Per eos dies, quos in amplificanda Bibliotheca mea conſumebam Lutetiæ, ad veſperum aliquando domum redux, cum partas opes recognoſcerem, hæſi potiſſimum in pervolutandis *Theologicis Dogmatibus* Petavii, recens editis, quorum magna erat apud doctos homines commendatio. Me etenim, qui & Auctorem noſſem, & amarem, & facerem plurimi, cum materiæ dignitas, tum nitor dictionis, & paſſim diffuſa eruditio, totas noctes attentum tenebant & affixum. Verum adhibita ab eo in dogmatibus comprobandis argumenta ponderibus meis examinanti mihi, ſi quod forte viſum erat infirmius, vacillabat tum quoque apud me dogmatis quod eo nitebatur fides, cum nihil ad ejus defenſionem certius afferri poſſe putarem, quam quæ à tanto viro perpenſa re fuerant prolata. Quæ temeraria opinio, juvenili levitate ſuſcepta, priſtinam meam de quibuſdam ſacroſanctæ noſtræ Religionis capitibus ſententiam, præſtitamque iis hactenus à me reverentiam contagione ſua labefecit. Nec ante convalui ex hoc morbo, quam clarioribus de cælo radiis colluſtrata mente mea, offuſæ diſcuterentur tenebræ, firmioribuſque ac profundioribus radicibus mea fides inſiſteret.

## *LIBER SECUNDUS.*

CUM magna ditatus librorum acceſſione Cadomum rediiſſem, iiſque per otium jucunde fruerer, eſſemque molliter in meis ſtudiis, magnam de ſe famam per orbem excitabat Chriſtina Suecorum Regina, cujus inter cæteras virtutes celebrabatur in primis literarum amor, ſummuſque in Literatos favor & liberalitas, quos illa accerſebat ad ſe undique Attalicis, ut ferebatur, conditionibus; Carteſium in his, Salmaſium, & Iſaacum Voſſium, quo ad condiſcendas literas Græcas, & priſcos utriuſque Linguæ Auctores pervolutandos, intelligendoſque duce utebatur, nec ullum abire ſinebat diem, de quo demtas optimas horas cum illo una privatim ſtudiis non tribueret; & tanta quidem tamque aſſidua contentione, ut ne ſomno quidem parceret. Unde paulatim debilitatis viribus, & tentata febribus valetudine, languens marceſcebat corpus, fruſtra recla- Anno 1652.

man-

mantibus Medicis, & ſæpe etiam ab ea irriſis. Cum Voſſium autem multa de Bocharti doctrina prædicantem audiret, videndi ejus & alloquendi tantum in ea commovit deſiderium, ut hominem ad ſe advocaverit honorificis verbis, crebriſque & urgentibus Voſſii literis juſſerit excitari. Quibus ille delinitus, quamvis publico Religionis ſuæ illigatus miniſterio, & cariſſimæ familiæ neceſſitudinibus devinctus, ſtudiorumque & placidiſſimi otii aſſuetus deliciis, omnia hæc poſt habuit voluntati Reginæ, nec fuit deterritus vel longinquitate itineris, vel temporis diſpendio, vel difficultatibus rerum. Jam diu vero erat, cum magna me tenebat Italiæ perluſtrandæ cupido; jamq; eram in procinctu cum Suecicæ profectionis ſuæ conſilium mihi aperuit Bochartus, nec obſcure me ad itineris hujus ſocietatem invitavit. Ego vero tergiverſari primum; Italiæ amœnitatem, & ver pene perpetuum, totque venerandæ vetuſtatis monumenta, quibus tota referta eſt, Sueciæ cautibus & barbariei opponere. Ille contra Batavicæ terræ miracula arguto carmine à Scaligero celebrata, tot illuſtres in literis viros, quorum illic magnus erat his temporibus proventus, tot ſplendidas urbes, tot etiam veſtigia Gothicæ antiquitatis in Daniæ ſaxis exſtantia. Quid multa? victus tandem Bocharti non tam rationibus, quam amicitia, dedi manus, meque viæ futurum comitem ſpopondi. Verum cum ad iter accingeremur uterque, improviſus invaſit me morbus, & conſilia mea diſturbavit. Jamque dies dictus erat profectioni, nec diſceſſum procraſtinare poterat Bochartus: nos enim in portu Franciſcopolitano, ad oſtium Sequanæ, præſtolabatur Batavica navis, vela in Hollandiam facere parata. In viam ergo ſe dedit Bochartus magno meo dolore; & majore etiam futuro, ni me ea ſuſtentaſſet fiducia, non longinquum fore hunc inter nos digreſſum. Adiit ille primum Franciſcopolim terreſtri itinere, navimque ſtatim conſcendit, ſed cum reflarent ſeptentriones venti, tandiu hæſit in littore, ut cum meliuſcule me habere cœpiſſem: venerim in eam ſpem poſſe me aſſequi cunctantem, eique me adjungere. Nondum igitur ſatis confirmata valetudine, Cadomo profectus A. D. XVIII. Cal. Majas, Anni M. DC. LII. lectica operta Franciſcopolim delatus ſum. Sed quæ mea infelicitas fuit, cum illuc advenïſſem ſub meridiei tempus, Bochartum comperi exoriente Sole portu ſolviſſe. Fuerunt tamen mihi ſolatio aliæ duæ naves itidem Hollandicæ, ſtantes in littore, ad primos Auſtri flatus patriam petituræ, uti quidem jactabant navarchi; reipſa, ut onerariis aliquot navibus Rothomago ad mare ſecundo amne venturis præſidio eſſent. Quæ dum credulus exſpecto, totos undecim dies moleſtiſſimo illic otio con-

Digitized by Google

contabui. Sed tandem reſpexit me Deus, & navi conſcenſa in altum evecti ſumus. Cumque res Anglos inter & Hollandos ſpectarent ad bellum, quod paulo poſt exarſit vehementer, naves aliquot Anglicas, circa Iccium portum velut in ſpecula poſitas, & Hollandicis inſidiantes, ægre effugimus. In Zelandiam primo appulſus, perluſtrato Middelburgo, quæ urbs regionis caput eſt, nulla interpoſita temporis mora, minoribus navigiis delatus ſum in Hollandiam; nec conquievi, donec Lugdunum Batavorum pervenerim. Salmaſium ſtatim conſalutavi adveniens; cumque paucorum dierum facturum me moram in hac urbe præſagirem, totum me ei per illud tempus addixi; nec quicquam prætermiſi officii & obſervantiæ, quod non illi exhibuerim, præſertim poſtquam animadverti noſtro hoc eum cultu delectari. Factus autem illic certior, nondum Amſtelodamo digreſſum eſſe Bochartum, ſtatim ad eum literas dedi adventum meum nunciantes; qui adeo jucundus ei fuit, ut Cadomenſem juvenem, qui in ejus erat comitatu, continuo ad me miſerit, gratulandi cauſſa, meque ad eum extemplo deducendi. Qua benignitate & amoris ſignificatione ab eo profecta, quem ego contra amabam ex animo, valde lætatus ſum. Ergo citatis equis Amſtelodamum cucurri in optatos Bocharti amplexus. Continuo venit ad me Voſſius perquam officioſe, ac ſperare ſe dixit futurum, ut ex longinquo hoc itinere, quod eramus ingreſſuri, non notitia ſolum, ſed & conſtans ineunda eſſet amicitia; paratam ſibi & Bocharto rhedam commodam ad iter & concinnam; ſervatum mihi in ea locum, ſiquidem hoc uti vellem. Utar vero, inquam, beneficio tuo, ac lubens & habebo gratiam. Ad quartum diem ſumus Amſtelodamo profecti. Ubi venimus Ultrajectum, idem ille me reviſit ſonticus morbus, qui profectioni paratum me Cadomi detinuerat, coëgitque illic ſubſiſtere per aliquot dies, & opem expoſcere Henrici Regii, clariſſimi Medici, & longe clarioris etiam Philoſophi. Sciebam autem eum Carteſianæ factioni fuiſſe primo addictum, & aſſiduum Carteſii ipſius aſſectatorem; at faſtidiiſſe deinde doctrinam hanc, etiam cum contumacia, nec ſine Carteſii offenſione. Quamobrem poſt habitos aliquos de morbo, quo conflictabar, ſermones, ad eumque expugnandum præſcriptas leges, multa nobis de Carteſianis rebus diſceptatio fuit, quas nec omnino adſpernabatur, nec diſſimulabat plurimum ſe profeciſſe per Carteſium, & de eo magnifice loquebatur.

Venimus deinde Hardenbergam, quod oppidum eſt Tranſiſalaniæ. Minime vero Lectori injucundum fore puto cognoſcere, quo ritu Conſul illic creari ſoleat, uti quidem ab oppidanis accepimus. Cumque olim

itineris

itineris noſtri Suecici narrationem dederim carmine illo ad Johannem Capellanum, quod exſtat inter Poëmata noſtra; eosdem hic referam verſus, quibus rem tum explicavi:

*Hinc Hardenbergam ſera ſub nocte venimus.*
*Ridetur nobis veteri mos ductus ab avo.*
*Quippe ubi deligitur revoluto tempore Conſul,*
*Barbati circa menſam ſtatuuntur acernam,*
*Hiſpidaque imponunt attenti menta Quirites:*
*Porrigitur ſeries barbarum deſuper ingens.*
*Beſtia, pes, mordax, ſueta inter creſcere ſordes,*
*Ponitur in medio. Tum cujus numine Divum*
*Barbam adiit, feſto huic gratantur murmure Patres,*
*Atque celebratur ſubjecta per oppida Conſul.*

Cum Bremam claram urbem eſſemus prætergreſſi, oppidum venimus ſatis grande, cui nomen à ſeptem clauſtris factum eſt. Vidimus illic ſacrarum Deo virginum florentiſſimas olim ædes, tunc à Lutherana factione in novos uſus converſas, ruinoſis tantum aliquibus materiis paucarum puellarum, veteribus Catholicæ Eccleſiæ inſtitutis adhærentium, domicilio attributis. Quinque illic ex ingenti numero ſupererant, quarum unam in vaſtæ domus, jamque pene collapſæ, parietinis habitantem nacti ſumus, vitam in magna egeſtate, ſed munda, ægrè tolerantem, victumque lana & tela quæritantem. Ac jucundum mihi ſane fuit, in hac Catholicæ Religionis vaſtitate ſuperſtites purioris cultus reliquias agnoſcere. Quod cum huic ſignificaſſem, magno illa viciſſim gaudio affectam ſe eſſe dixit, cum me unum Catholicis partibus videret addictum, inter tot itineris mei comites ab ea alienos; manuque ad oſculum benigne porrecta, ut mos eſt feminarum apud Germanos, ſublatis in cælum oculis, opem mihi divinam ex animo comprecata, fronti meæ ſalutaris crucis ſignum pio ritu leviter impreſſit. Profecto non parum angebar animo, cum tot ſplendida priſcæ pietatis proruta monumenta, ſacroſque & ſinceros Dei cultus, profana novitate abolita cernerem; illicque paratum errori & impietati præſidium, ubi nuper veritati ſuus conſtabat honos, ſuum patrocinium.

Longum emenſi iter Hafniam tandem pervenimus, quæ primaria urbs eſt Daniæ, amœna ſitu, cultuque elegans, quantum ferre poteſt boreale

cælum.

Digitized by Google

cælum. Qua perluſtrata in ſpeculatoriam turrim me contuli, quam in ipſa urbe, prope Collegium Regium, ad obſervandos ſtellarum motus excitavit Chriſtianus IV. Daniæ Rex, poſtquam ex his locis nimia ſua acerbitate exegerat Tychonem Braheum, Aſtronomiæ parentem; eximio hoc opere lenitum iri ratus deſiderium, quod apud gentem ſuam reliquerat excellentis viri diſceſſus, mirabiliumque inſtrumentorum, quæ in Aſtronomiæ uſus paraverat, in Germaniam exportatio. In hac exſtruenda turri Chriſtianus Rex conſilio uſus eſt Chriſtiani Longomontani, qui per aliquot annos fuerat in contubernio Tychonis. In rotundam formam exædificata ea eſt, & in magnam educta altitudinem; nec ita tamen, ut per ſcalas gradatim directas detur adſcenſus, ſed ut per mollem pavimenti acclivitatem, in ſummam aream currus poſſit adſcendere. Conjuncta ea eſt templo, quod vetuſtate exeſum cum vitium feciſſet, tumque ſarciretur cum iſtic eſſemus, disjecta inter ruinas grandia aliquot ſaxa notavimus Runicis inſcripta literis, qualia multa viſuntur paſſim in Dania & Suecia, viciniſque regionibus & inſulis, nobiſque ſæpe obſervata ſunt. Fertur hæc antiqua eſſe Gothorum ſcriptura, vulgoque inter eos creditur, rerum geſtarum memoriam, magnorumque virorum gloriam certis his ac ſolidis monumentis majores ſuos ad poſteros transſcripſiſſe. Livido tamen temporis dente in dies arroſa ea, ac pene ignorabilia, plane olim interitura erant, niſi à ſequentium annorum injuria literaturam hanc perſpicaci ingenio & indefeſſo labore vindicaſſet Olaus Wormius. Collegerat is præterea ſagaci diligentia, quicquid rarum ac ſingulare fors ei in his regionibus objecerat, vel à natura vel ab arte profectum: nec Hafniam appellebat quisquam virtutis amator & doctrinæ, qui comi ſalutatione Wormii non ambiret amicitiam, theſaurosque ejus literarios videre cuperet. Nec officio huic defuit grex ille amicorum, quorum eram in ſocietate. Meminit Bochartus*, & ante eum Pereyra (*), precioſi dentis balenæ Groenlandicæ, qui viſebatur inter Wormii κειμήλια, & ejus erat generis, quod vulgo monocerotis eſſe cornu imperitum vulgus exiſtimat. Inde nos in Collegium contulimus, viſendi cauſſa Globi ænei à Tychone olim fabrefacti, cæli ſignorumque omnium ac ſtellarum deſcriptionem continentis. Quem mihi de fama multo ante cognitum cum diligenter ſpectarem, obſtupui equidem ad operis concinnitatem & elegantiam, & ad fabricæ accurationem. Sed in admirabilitate machinæ hujus, aliorumque Tychonis inſtrumentorum prædicanda vanus eſſet labor noſter, cum in Mechanicis ſuis ea omnia delineaverit ipſe Tycho, & oculis legentium ſubjecerit.

* De anim. S. Script. Part. 1. l. 3.

(*) Relat. Grœnl. p. 66

Nunc ut Globi hujus dignitatem atque fabricam pro merito Lector æſtimare poſſit, ſciat viginti quinque annorum opus hoc fuiſſe, in eoque perficiendo quinque Dalerorum millia Tychonem profudiſſe, quæ librarum Turonicarum noſtratium octodecim circiter millium ſummam conficiunt. Cum autem Dania relicta Pragam ſe Tycho recepiſſet, univerſamque ſupellectilem Aſtronomicam ſecum illuc transportari curaſſet, Annoque demum MDCXIX. in urbis hujus depopulatione à Palatinis copiis ea eſſet direpta, ab hoc tamen Globo violando abſtinuerunt manus; adeo ut ſartus tectus poſtmodum & integer Nieſſam, quæ Sileſiæ urbs eſt, in Collegium Societatis Jeſu ſit illatus. At Vdalricus, Chriſtiani IV. Daniæ Regis filius, Anno demum MDCXXXII. expugnata ea urbe, Globum hunc injecta manu, velut patrio jure repetiit, & in Daniam inferri juſſit. Inde porro vehementius exarſit in me Huenæ inſulæ luſtrandæ cupiditas; quam ſedem ſtudiorum Aſtronomicorum per annos viginti & unum Tycho habuit, cæleſtibusque obſervationibus & præclaris ſcriptionibus nobilitavit.

Natus ille erat in Scania, ex nobiliſſima Braheorum gente, quæ Suecica potius dicenda eſt, quam Danica. Nam cum eſſem in Suecia inter quinque ſupremos regni Adminiſtros, primum locum & à Regina proximum tenebat Petrus Braheus, ab eadem familia oriundus. Sed nihil nunc opus eſt, neque pertinet ad noſtrum inſtitutum, vitam Tychonis referre; quod ab aliis effectum eſt ſatis luculenter. Id tantum poſtulat operis noſtri ratio, ut dicamus Fridericum II. Daniæ Regem, benignitate ſua & liberalitate detinuiſſe Tychonem in Dania, jam alioſum migrare, domiciliumque Baſileæ Rauracorum collocare parantem.

Eſt in Freto Danico, quod Sundicum vulgo appellant, parva inſula, Huena nomine, molli adſcenſu ſupra maris aquas ita aſſurgens, ut liberum in omnes partes proſpectum habeat. Regi viſa eſt ſedes hæc Tychonis ſtudiis & obſervationibus cæleſtibus valde commoda; eique ſtatim accerſito, in totum vitæ tempus, inſulæ uſumfructum (regii enim juris eſt) attribuit, habitandamque permiſit. Simul etiam opimis eum locupletavit vectigalibus, ac pollicitus præterea eſt, vel ad excitandas in inſula ædes, vel ad concinnanda in Aſtronomicos uſus inſtrumenta, ſe nuſquam ei defuturum. Grato & læto animo munus accepit Tycho, continuoque in inſula fundamenta jecit Vraniburgicæ arcis, A. D. VI. Eid. Sextil. Anni MDLXXVI. cui & decorum fore ratus eſt, ſi Carolus Danzæus, Gallorum Regis Legatus in Daniam, primum lapidem præclaris ædibus ſubjeciſſet. Ego vero cum pene etiamnum puer ædificii hujus ſæpe inſpexiſſem formam in

libris

libris Tychonis apud Ægidium Macæum affinem meum, quem & de rebus Tychonis multa narrantem audiveram, ita hæc in animo inhæſerant meo, ut poſthabitis rebus omnibus, Hafniaque ipſa valere juſſa, oculis quoque hæc intueri meis vehementer concupiſcerem. Sed & ſocios noſtros ad iter illud capeſſendum quamvis magnopere adhortarer, neque ſuadendo tamen, neque rogando pellicere ad id potui; adeo leviter eos Aſtronomicarum rerum cura tangebat. Vnum tantummodo ex illis comitem habui, conductoque navigio, flante leniter Auſtro, Huenam delati ſumus A. D VII. Cal. Jun. Anno MDCLII. Inſulam hanc Venuſiam appellant quidam, alii Scarlatinam: cujus poſtremi nominis originem ad id puto referendam, quod contigiſſe, regnum tenente Frederico II. certis illic auctoribus accepi; jactaſſe Anglos quosdam Hafniæ, ſi ſibi inſulam hanc venundare vellet Rex, in pretium perſoluturos ſe tantum Anglici panni, coccineo colore tincti, quem *Scarlatam* vulgus appellat, quantum ad extimum inſulæ limbum circumcingendum poſſet ſufficere; addito etiam ad ſingulas panni rugas nummo aureo; Regem illico re audita conditionem accepiſſe, nec ſatis conſiderate; quid enim, ſi impoſitis arcibus inſulam muniviſſent Angli, Fretum Sundicum clauſiſſent claſſibus, & opimis portoriis Regem intervertiſſent? Is itaq; melius conſultus inſulam omnino retinere decrevit in ſua poteſtate. At cum valde ſollicitus eſſet de fide data, nec eam fefelliſſe videri vellet, ſubvenit admonitione ſua morio quidam, quales in Principum aulis verſari ſolent: Quid ita angeris, optime Rex? quin tu dicito pacta te ſervaturum, Huenamque venditurum, eam modo in Anglicum mare ſtatim à venditione emptores transferant; valde eos inſanire, ſi futurum ſperaverint, ut in tuis ipſos hærere faucibus pati velis. Probatum eſt ſapiens fatui conſilium, quo eluſæ ſunt ſpes Anglorum. Atque hinc, uti quidem conjicio, Scarlatinæ nomen inſulæ adhæſit.

Exſcenſione facta, in pagum nos contulimus, qui unicus & exiguus tota exſtat inſula. Suſcepit nos apud ſe ritus Lutherani Miniſter, pro more apud Danos & Suecos recepto, quorum qui ſacra procurant, iidem perhoſpitales ſunt; domosque ſuas peregrinis patere volunt, nulla ſordidi lucri ſpe, repenſa tantum expenſa mercede. Quæ mihi ſane liberalitas Chriſtianæ pietatis videtur valde conveniens, ac digna, quam imitentur reliquæ gentes Chriſti nomen profeſſæ. Sunt qui ad Reges ipſos referri velint hanc beneficentiam, quos ajunt diverſoria hæc habitanda permiſiſſe ruſticanis Miniſtris, ea lege ut advenis paterent. Conſtat certe borealibus hiſce gentibus honorificam haberi & decoram laudem hoſpitalitatis. Humaniter ergo



Digitized by Google

excepti, poſtquam paululum interquievimus, multa ab hoſpite noſtro, aliiſque adſtantibus Huenæ incolis percontatus ſum de Tychone, deque Vraniburgica arce, cujus viſendæ gratia iſtuc veniſſem: quodque mirere, incognita ſibi eſſe hæc nomina uno ore profeſſi ſunt omnes, nec quicquam ſe de iis accepiſſe. At cum virum quendam valde ſenem ſupereſſe reſciviſſem in inſula, miſi, qui eum ad me adducerent. Rogatus ille à me numquid de Tychone Braheo inaudiſſet aliquando, deque condita olim ab eo iſtic arce, quam Vraniburgi nomine decoraſſet, & per annos unum & viginti incoluiſſet; ſe vero reſpondit non Tychonem modo & Vraniburgum noſſe, ſed & in Tychonis famulatu fuiſſe per aliquod tempus, & operam quoque ſuam ad hanc exſtruendam arcem contuliſſe. Tychonem autem referebat hominem fuiſſe violentum, impotentem, iracundum, famulos & villicos male multantem, ebrioſum quoque & mulieroſum; cum uxorem duxiſſet ex infima natalis villæ ſuæ Knudſtrupii plebe ruſtica, ex qua liberos multos ſuſcepiſſet, atque hac affinitate, velut ſibi probroſa, magnopere offenſam fuiſſe illuſtrem Braheorum gentem. Tum ſubjecit bonus ille vir, ſi iſtuc veniſſem ſpectandi Vraniburgi cauſſa, irritum me laborem ſuſcepiſſe, quippe ſolo æquata omnia, vixque ſupereſſe parietinarum veſtigia. Cujus rei cauſſas cum ab eo, & jam ante Hafniæ à viris doctis exquiſiviſſem, varias ac plane diſcrepantes commemorabant. Hi enim Tychonem ipſum, è Dania excedentem, opus ſuum diruiſſe dicebant, cum ſatis tamen conſtet res ſuas Huenicas & Vraniburgicas colono & famulis aliquot procurandas reliquiſſe; quippe fundi hujus fructus in totum vitæ tempus fuiſſe ei à Frederico Rege conceſſos. Erant, qui dicerent hoſtiles Suecorum copias pervaſiſſe in inſulam, ſtragemque hanc edidiſſe; quod non ignoraſſet profecto vetus ille Huenæ incola, qui ad turbidas Freti Sundici tempeſtates & rapidiſſimos ventos rei cauſſam referebat; quibus facile concuſſæ fuerant ædes leviter materiatæ: cum præſertim de tuendis ſartis tectis Aſtronomicæ domus parum omnino laborarent aulici viri, quibus clientelæ jure, poſt Tychonem, Regis beneficio obtigerat.

Cæterum vel inde facile intelligitur, quam inanis ſit fucus ille gloriæ, quæ tanta contentione expetitur. Quid enim aliud tam ardentibus ſtudiis, tam diuturnis, quæſivit Tycho, quam gloriam? cujus nec inſtantis mortis neceſſitas in eo exſtinxit deſiderium, cum animam agens ipſe ſe ſolaretur ſperata à grata poſteritate benefactorum ſuorum memoria, vitamque clauſerit in crebra fatalis hujus ſententiæ iteratione, *Ne fruſtra vixiſſe videar.* Eumne operæ ſuæ præmium tuliſſe dicas, qui Regem regnique

Digitized by Google

gnique proceres ſibi infenſos expertus eſt? qui deſpicatiſſimos ſenſit labores ſuos, inanes laborum fructus, ac Prætoris quoque interdicto vetitas ſibi obſervationes Aſtronomicas? qui penatibus denique ſuis, amœniſſima domo, & patria extorris, in extero ſolo, aliena vivens quadra inter paucos familiares mortem obiit? cum Aſtronomicam ſuam ſupellectilem tanta felicis ingenii contentione, tantis paratam impenſis, alienigenarum & indoctorum hominum rapacitati videret obnoxiam, quam rapacitatem & poſt aliquot annos reipſa ſenſit hæc ſupellex, cum à Palatinis copiis funditus direpta eſt: liberis etiam Tychonis in tenebris, & ſquallore, ac propemodum in egeſtate relictis. En quo recidunt ſpes humanæ! en quo evadit inſanum illud laudum ſtudium, & infinita gloriæ cupiditas, qua duci ſe & trahi patiuntur generoſiores animi, dantque ſe vaniſſimis vulgi ſermonibus & famæ aucupio: quæ ab hominum opinionibus profecta ſæpe falſis, fere vero levibus & incertis, extenuatur annorum lapſu, & plerumq; oblivione poſteritatis evaneſcit!

Quamobrem autem patriam deſerere coactus ſit Tycho, fuſe à Gaſſendo traditum eſt. At nonnulla tamen ad eam rem pertinentia & commemoratione digna ab eoque prætermiſſa, Haſniæ accepi à viris Tychonici nominis ſtudioſis. Quamvis enim de injuriis ſibi in Dania illatis nonnunquam diſſereret Tycho, neque ullam in Chriſtianum Regem jaceret querelam, imo vero palam eum excuſaret, certum tamen eſt in ejus offenſionem incurriſſe Tychonem, & aulæ frigore percuſſum, regiis beneficiis Chriſtiani juſſu fuiſſe exutum. Quæ ſibi concoquenda prudenter judicavit, cum longas Regibus manus eſſe ſciret. Verum inde primam mali labem exortam fuiſſe narrabant mihi, cum illic eſſem; quod cum veniſſet in Daniam Legatus Regis Angliæ, ſecumque moloſſum Britannicum adduxiſſet eximiæ magnitudinis, adjecit in eum oculos Tycho, donoque ſibi donari poſtulavit à Legato, quem deportaret Vraniburgum, fidiſſimum arcis cuſtodem futurum. At eundem ſibi quoque depoſcebat aulæ Magiſter Chriſtophorus Walchandorpius. Quapropter alterutrius offenſionem veritus Legatus, neutri ſe quidem daturum dixit: verum ſimul ac rediiſſet in Angliam, geminos inde ſe miſſurum moloſſos, utrique ſuum, pollicitus eſt. Quod & re præſtitit. At duorum illorum alter alterum ſuperare ſpecie viſus eſt & ſtatura, eumque dari ſibi voluit Walchandorpius, quod & ei Regis arbitrio conceſſum eſt, multum licet renitente Tychone. Rem ſcilicet graviter is tulit; utque erat iræ impatiens, temere quædam de Rege effudit, quæ ad eum ſtatim ab aulæ Magiſtro perlata ſunt. Atque hinc iræ illæ, & Regis offenſio.

In Vita Tychon. l. 4.

Ante

Ante omnia curæ nobis fuerat videre Regem ipſum; jamque aderat tempus illud, quo venturus erat in templum cum omni comitatu, ut rei divinæ intereſſet. Deducti itaque ſumus in ſuggeſtum templi, unde facile deſpici poterat cœtus omnis aulicorum. Utque imbecilla admodum mihi ſunt lumina oculorum, qualia eorum ſunt, qui à Græcis Myopes appellantur, & excavatis vitreis conſpicillis uti ſolitus ſum à pueritia, ad ea cernenda, quæ ſemota ſunt ab oculis, ea tunc quoque adhibui, cum ad ſpectandos qui circum ſtabant reliquos omnes, tum ipſum maxime Regem, quæque proxime ei aſſidebat Sereniſſimam Reginam; quod à me profecto factum eſt tam incaute, tamque inconſiderate, ut alios ſpectans parum attenderem ſpectari me quoque ab omnibus adſtantibus, indecoro hoc habitu, ac potiſſimum à Rege ipſo, quem paulo poſt accepimus palam conqueſtum eſſe inter prandendum, tam parum ſibi præſtitum eſſe reverentiæ ab externis illis hominibus, qui in templum fuerant admiſſi, ut velut per deridiculum oculos orbiculis vitreis obductos in ſe conjicerent. Tametſi vero urgebamur temporis anguſtiis, neque feſtinationi noſtræ injici poterat longior mora, minime tamen ſiviſſet officii noſtri ratio, ut Hafnia excederemus præſtitæ nullæ adverſus Regem obſervantiæ & cultus ſignificatione, niſi nobis offenſi illius conſpectum veritis viſum eſſet conſultius protinus illinc excedere, mihi quidem in Huenam inſulam, adjuncto uno ex ſociis; cæteris vero in urbem Helſenoram, ſitam ipſis faucibus Freti Sundici.

Illuc nos quoque deinde ruderibus Tychonicis perluſtratis appulimus. Mox etiam in ipſum Fretum deſcendimus, viſendarum navium gratia, ingenti numero illic excubantium, ſive ad exigenda portoria, ſive ad ſolvenda, magno Regis Daniæ compendio. Narrabant autem qui tum aderant, ditiſſimum quendam mercatorem, Ludovicum Gerium, Hollandiæ incolam, ortum è Palatinatu ad Rhenum, redemtis ante aliquot annos Suecorum ærariis ſecturis, quæſtuoſiſſimas mercaturas feciſſe, unde ad fiſcum Danicum redibat ingens emolumentum; hoc ineſcatos regios quæſtores vectigalia ſolito longe graviora impoſuiſſe his mercibus, & ab invitis ac reluctantibus vi adhibita exegiſſe; contra vero vim vi oppoſuiſſe Gerium, & viginti bellicis navibus ad Freti anguſtias adductis, ab injuria & vexatione ſeſe vindicaſſe.

Cum iter faceremus per campos Daniæ, videbamus ſæpe pendentia de patibulo furum & luporum corpora; ad infimam autem patibuli trabem defixos aliquot elegantes cultellos. Quorum cauſſam cum exquire-

remus

remus ab incolis locorum, retulerunt fuiſſe in ferale lignum immiſſos cultellos ab hominibus febri, aliove diuturno morbo laborantibus, vulgoque credi futurum, ut eos ſi quis refigeret, ſtatim morbo liberaretur qui fixerat, eo autem corriperetur, qui refixerat. Quod nos olim his verſibus expreſſimus:

*Illic corporibus videas permiſta luporum*
*Robore ferali pendentia corpora furum*, &c.

Poſtquam ex Daniæ finibus exceſſimus, & Helmoſtadium, primam tunc temporis Suecicæ ditionis urbem, delati ſumus. Illuc venit ad nos IV. Cal. Jun. nuncius à Regina, qui verbis ipſius juberet Voſſium è veſtigio regredi in Hollandiam, vetaretque ante redire ad eam, quam Salmaſio ſatisfeciſſet de injuria, quam hic ſibi factam querebatur, cum contumelioſe vocatus eſſet ab eo in jus leviſſima de re, cauſſam dicturus apud Rectorem Academiæ Lugduno-Batavæ, velut unus aliquis de grege Profeſſorum. Inde itaque divulſus à nobis Voſſius Hollandiam repetiit. Qui vero ablegandi Voſſii mandatum attulerat à Regina, idem ejus juſſu ſe nobis viæ ducem præbuit. Progreſſis in Oſtro-Gothiam, ad ripas Vetteri lacus, gratiſſimum fuit herbidos campos decurrere, hoc flore paſſim luxuriantes, quem vulgus lilium convallium appellat, unde ſuaviſſimus efflabatur odor, qualem naribus Arctois inuſitatum putaſſemus. Sed & fraga legebamus in ſylvis, & circa Holmiam ceraſis rubeſcebant ſylvæ; & in horto regio mali intra capſas, & melopepones intra vitrea ſpecularia, eadem educabantur arte, qua apud nos.

Cum Vetteri lacus oram legentes, jucundo ejus frueremur adſpectu, jacentem procul in medio inſulam monſtrabat nobis bonus ille Suecus, itineris noſtri rector, in qua ſpecus eſſe aſſeverabat in mirandam altitudinem depreſſum, atque illic clauſum à multis ſeculis teneri Magum quendam, nomine Gilbertum, arctiſſimis conſtrictum vinculis ab alio quodam Mago ejus præceptore, cujus virtutibus ſuas æquiparare fuerat auſus, pluriмosque in barathrum illud, vel liberandi Gilberti, vel viſendi certe gratia, ingreſſos, arcana quadam vi devinctos temeritatis pœnas luiſſe; propterea que ab ejus aditu vulgus abſtinere. Cognoſcere licet ex Olai Magni *Hiſtoria*, fabulam hanc à multis jam annis per illas regiones fuiſſe diſſeminatam, & pronis auribus acceptam à gente credula & ſuperſtitionibus dedita. Quo vitio fere laborant qui ſub frigidiore cælo nati, minus benignos Solis ſentientes intuitus, tardiores Lib. 3. c. 20.

habent

habent ingenii motus, & ad veri perſpicientiam ac depulſionem errorum minus idoneos: quales eſſe Lappones Suecis finitimos, & Iſlandos, & Groenlandos certis Auctoribus compertum eſt, Draconem ingentem, Neckerum dictum, lacus circumfluos pervagari ſolitum narrat plebs Holmienſis, pueroſque lavandi cauſſa aquam ſubeuntes rapere ac vorare; propterea que meipſum à natatione magnopere abſterrebant, cum per æſtum frigus captare vellem. Nec me tamen vana hæc terricula revocarunt à propoſito, valdeque mirati ſunt me ex tanto periculo rediiſſe incolumem. At ego monebam amice à lacubus prohiberent pueros, quoad eſſent nandi peritiores: alioquin hauſtum iri, non à Dracone, ſed à profundiſſimis gurgitibus, quorum fluctus inæqualibus ſuperfuſi rupibus facile incautos fallant.

Nec miretur quiſquam in tam algidis cæli plagis eos exſiſtere calores, qui refrigeratione ſint mitigandi. Id præſtat diuturna Solis mora ſupra terram per æſtivos dies, & aſſiduus radiorum intra ſolidas rupes repercuſſus. Nec ſane tantos memini me uſquam pertuliſſe æſtus, quantos in Suecia. Sed & longinqua hac Solis mora factum eſt, ut mediis etiam ſolſtitialis per æſtatem temporis noctibus, nulla admota lucerna, epiſtolas conſcriberem. Per hyemem vero, & illic, & in aliis potiſſimum ad Septentrionem vergentibus locis, notabilis quædam hirundinum deprehenditur indoles, quæ circiter æquinoctium autumnale, & prima adventantis hyemis frigora, non trans mare devolant, uti mos illis eſt, & pleriſque volucribus advenis ſub calidiore cælo; ſed in lacus ſe immergunt, & aquis glacie concretis ſuperinte ctæ ac velut ſepultæ jacent per totam hyemem; quoad verno tempore reſolvatur glacies, & illæ velut è ſomno excitatæ, excuſſoque veterno, prodeant ex aquis, & ad volaturam ſe accingant. Nec minore videtur admiratione dignum, quod in noſtrate regione obſervatum eſt, intra concavas rupes, quæ Olenæ fluvii ripis adjacent, Cadomum inter & mare, hirundines immani numero, in uvæ modum collectas & conglobatas pendere è ſummo fornice, per totam hyemem. Neque ſane neſcivit Ariſtoteles illud eſſe hirundinum ingenium; neque Pedo Albinovanus, in elegantiſſima in *obitum Mæcenatis Elegia*, cum dixit,

De Animal. lib. 8. cap. 16.

*Conglaciantur aquæ, ſcopulis ſe condit hirundo.*

Inſigne aliud Suecicæ ſuperſtitionis monumentum viſitur Holmiæ, in majore templo depicta in tabula facies cæli, qualis eo die apparuit, quo urbe profectus eſt Guſtavus Adolphus Rex ad Germanicam expeditionem.

Viſi

Viſi ſunt in cælo tres Soles, lucidis quibusdam orbibus circumſepti: quibus ſignis ea portendi facinora, quæ magna deinde cum laude à fortiſſimo Rege patrata ſunt, credidit illa gens, parum memor eorum, quæ de hujusmodi παρηλίοις à gentili ſuo Olao Magno ſunt adnotata, ſæpe nimirum ea committi verſus Septentriones: nec aliam, puto, ob cauſſam, quam quod nubes illæ, denſiore ac ſpiſſiore aqua concretæ, ſpeculi præbent vicem, rerumque objectarum formam facile ſuſcipiunt ac retinent.

Animadverſione digna mihi viſa eſt domorum Suecicarum fabrica. Pineos aut abiegnos truncos, ejuſdem craſſitiei & longitudinis, accurate delibratos, utrimque ad oppoſitas partes dolatos & lævigatos, & prope ipſa capita inciſuris confectos, redigunt in quadrum; alioſque aliis ad eandem formam, in lævigata latera ſuperinjectos, ab extremis partibus invicem per has inciſuras connectunt; dum iteratis ſæpius & multiplicatis conjectarum trabium ordinibus opus ad convenientem altitudinem aſſurgat. Quæ ut facile coagmentari poſſunt, ita nullo diſſolvuntur negotio; adeo ut ſæpe videas venales proferri ad mercatum domos hoc modo disjunctas, domorumque materiam, & ab emtoribus in ædes ſuas deferri, ut commodo loco conſtruantur. Tecto additæ ſunt feneſtræ, quod ipſum tabulis conſtat, & betulæ arboris corticibus, quæ cariem non ſentiunt. Atque hoc demum culmen ceſpite congeſtum eſt; quod & in ruſticanis Italiæ tuguriis factum fuiſſe ſcimus, auctore Virgilio. (Virg. Ecl. 1. verſ. 69.) Tum avena, aliiſque ſeminibus idoneis conſeritur ceſpes ille, ut herbarum radicibus conſutus & conſtrictus humili tecto firmius adhæreſcat. Ergo viridia & florentia videas domorum culmina, quibus & oves & porcos ad paſtionem vidimus immitti. Tecta enim ad hunc modum comparata eſſe dicunt, tum ne fulmine ictæ facile deflagrarent ædes, pingui & reſinoſa ligni materia conſtratæ; tum ut ingruentibus bellis, clauſiſque per obſidionem urbibus ſuppeteret pabulum, unde pecudes ali poſſint. Eandem artem domibus ſuis exſtruendis adhibent Moſcovitæ. Talem adhibere quoque Islandos teſtatur Arngrimus Jonas. (Reipubl. Island. c. 6.) At potentiorum ædes, imprimiſque regium Palatium, & Deo dicata templa, æreis laminis ſunt contecta, cujusmodi fuiſſe Veſtæ templum Romæ narrat Ovidius. (Ovid. Faſt. l. 6. v. 261.) Hæ autem & ad decorem faciunt, & ad diuturnitatem, propter ſoliditatem & levitatem materiæ, cujus feraciſſima eſt Suecia, ærariis metallis ita abundans, ut æream cudant monetam laterculis pedalibus ampliorem, cui congerendæ & aſſervandæ locupletes & bene nummati grandia conſtruunt horrea & apothecas.

Ut noſtratium caminorum ſtructuram, ab antiqua longe diverſam, adinvenit recentior ætas, ita Sueci neceſſitatem artium parentem ſecuti, intentioribusque frigoribus conflictati, pervulgatum caminorum modum in commodiorem formam redegerunt. Nec enim ad medium conclavis parietem, uti nunc apud nos, ſed ad angulos ſunt appliciti, ne pars ulla loci caloris ſit expers & fulgoris: nec quadrata & in latum porrecta cavitas eſt camini, neque tubi per quem camini fumus erumpit, ſed rotundam ſectantur formam, ut repercuſſus intendatur ignis ardor, & ne fumus foras vi flammæ expulſus regredi poſſit. Præterea non jacentibus lignis ſubjiciunt ignem, uti noſtrates ſolent, ſed ſtantibus & erectis, eo ſitu, quo ſurgunt è terra, ſuccoſque illos concipiunt, qui fibris intus recepti, exſiccantur Solis ardoribus, & reſinoſi fere cum ſint, facile inflammantur, & idoneam præbent ignibus materiem, fibrarum ductus ſponte ſequentibus, nec uſquam interruptis. Quæ poſtquam abierunt in candentes prunas, tubus obturatur lamina ærea, de transverſo per rimam inſerta, qua calor intra conclave diu continetur. Talibus quoque caminis perhibent uti Perſas. Ferunt Arnoldum Spirinxium, hominem Batavum, à Suecorum Regina Legatum ad Hollandos miſſum, perſpectis hujusmodi caminorum opportunitatibus, fruſtraque adhibitis opificibus induſtriis, qui ſimiles in patria ſua domo concinnarent, caminum totum Suecicum, craſſis aſſeribus, ferreisque ligaminibus probe compactum, in Hollandiam integrum transmiſiſſe.

Poſtquam Holmiam venimus, prima nobis cura fuit Reginam conſalutare. Ejus autem gratia tum florebat Bourdelotius Medicus, natione Gallus, origine Æduus, Bourdelotii illius ſorore natus, qui famam aliquam decusque inter Literatos conſecutus eſt, editis in veteres aliquot Scriptores non indoctis commentariis. At alter ille, quo commendabiliorem ſe præſtaret, nomen adſcivit avunculi, cum Michonius paterno nomine appellaretur. Huic curam valetudinis ſuæ affectæ & languentis ut committeret Regina, ſuffragatione ſua & commendatione perfecerat Salmaſius, Æduus & ipſe. Michonius vero, Medicæ quidem artis non erat inſcius, plus tamen longe valebat artibus aulicis, quas diu cum Medicina inter nobilium feminarum cathedras exercuerat. At plane rudis erat aliarum diſciplinarum, quas qui callent, dicuntur eruditi. Ex acerrimis harum ſtudiis cum languorem contraxiſſet Regina, febriculisque identidem tentaretur, libros primum omnes ab ea removit Bourdelotius, rebus ipſe ſuis & exiſtimationi hac ratione callide conſulens, denuntiavit-

tiavitque certiſſimum vitæ periculum ſi pergeret literis operam dare. Tum in privatis colloquiis, deridiculum quid & eſſe & haberi jactabat, mulierem doctam apud elegantiores aulæ Gallicæ feminas. Accedebat ad hæc jocorum & facetiarum arguta feſtivitas, quibus mirifice captus eſt puellaris animus, ut apud eam pene jam ſorderet omnis honos liberalis doctrinæ. Nam in Chriſtina tam flexibilis fuit atque mollis ingenii indoles, ut ex alienis judiciis tota penderet, eorum præcipue, qui aliqua meritorum ſpecie ejus exiſtimationem fuiſſent adepti. Nam cum literarum amore flagrans, Salmaſio ſe aut Voſſio tradidiſſet in diſciplinam, ad eorum opiniones ita ſe componebat, ut quoſcunque apud eam præconiis celebraſſent ſuis, eos ſtatim ad ſe accerſeret: quos inter numerandus eſt Bochartus, veteri neceſſitudine Voſſio conjunctiſſimus. Cum ergo ex Bourdelotii conſilio, abjectis ſtudiis, dediſſet ſe animi relaxationi & otio, & meliuſcule ſe habere cœpiſſet, cum vero ſe ejus ope non convaluiſſe modo, ſed & ad vitam rediiſſe prædicabat. Jam inde ergo tam dicto audiens Scurræ fuit, ut eam propemodum eruditionis ſuæ pœniteret. Quæ res omnem pene intercepit itineris noſtri ſuavitatem, effecitque ut parum liberaliter, nec pro meritis exceptus ſit Bochartus, accerſitus præſertim velut ab alio orbe, tanto ſtudio, tamque crebro efflagitatu. Nec dubitabamus, quin ea eſſent ad Bourdelotium auctorem & impulſorem referendi, qui ſua ſcilicet intereſſe putabat, inde extrudi viros eruditos; ne bonarum literarum ignorantia, cujus ſibi conſcius erat, ex propinquo appareret. Nec aliam ob cauſſam tam inhumane viſus eſt Voſſius à Suecia ablegari.

Abhorrebat porro valde Regina à nuptiis, meque ab iis vehementer abſterrebat: utque dicax erat & multi joci, legiſſe ſe narrabat apud Pauſaniam, hominem quendam Argivum, mihi cognominem, uxorem ſuam deprehendiſſe in adulterio, mali id eſſe ominis, caverem itaque ab hujuſmodi infortunio. At ego reſpondi tutum è contrario eſſe me poſſe hoc exemplo, cum vir ille injuriam ſibi illatam, cæſis uxore & adultero, egregie ultus ſit: ac præterea neutiquam convenire nomina, Ὕηττον hunc nomine eſſe dictum; me vero id nominis adſpernari, & dici Ὑέτιον, quod unum eſt ex Jovis cognomentis. Bœotic. pag. 310. 30.

In hac literarum vaſtitate creſcebat nihilominus Bibliotheca regia, & numero librorum & dignitate, qui undecunque collecti in eam confluebant. Nam ad eos, quos inter Germanicas manubias deportaverat in

f ij Sueciam

Sueciam Guſtavus Adolphus Rex, acceſſerant multi, in ſectione Bibliothecæ Mazarinianæ pretio emti, tum & Johannis Gerardi Voſſii Bibliotheca, grandi ære de Iſaaco filio redemta. His addita fuerat Bibliotheca Petaviana, tota libris antiquis, Græcis & Latinis, manu exaratis; item Gaulminiana, tota libris Ebraicis, Arabicis, aliisve exoticis hujus generis conflata, quæ paulo poſt tamen ad Gaulminum, immane huic pretium ſtatuentem, rediit. Illuc quoque plurimos optimæ notæ codices intulerat Iſaacus Voſſius, à ſe paſſim per Europam magna diligentia conquiſitos: in his volumen Græcum ſatis grande, antiquum, manu deſcriptum, quo Commentariorum Origenis in Matthæum continebantur Tomi aliquot, & ejusdem præterea Tractatus de Oratione. Quod cum intellexiſſem veniſſe à Voſſio, quæſiviſſemque deinde ex eo, unde illud habuiſſet, & quid eo poſt meum ex Suecia diſceſſum eſſet factum, reſpondit ille, raptum fuiſſe primo à militibus in direptione Vormacienſis Bibliothecæ, & vili pretio coemtum ad ſe perveniſſe. Enimvero id nactus, adhortante Bocharto, deſcribere ſtatim ſum aggreſſus, poteſtate mihi facta à Regina. Atque hinc prodiit Origenianorum Commentariorum editio, quæ ſequentibus ſubinde annis à me procurata eſt.

Venerat Holmiam ante paucos dies Marcus Meibomius, & Reginæ luculentum munus obtulerat, veteris Muſicæ Scriptores ſeptem, ſua interpretatione ſuisque notis inſtructos, & regiæ majeſtatis nomine inſcriptos. Præclare ſane hoc Opere de re literaria meritus fuerat Meibomius, cum diu neglectam antiquam Muſicam, & excoli deſitam, ac longinquitate annorum obſoletam, pene intermortuam revocavit è tenebris, & priſtinæ dignitati aſſeruit. Nec tamen ex faſtidioſa hac & ſegni ætate, & bonarum literarum contemtrice debitum plauſum tulit. Quod niſi ſtudiorum meorum inſtituta ratio ad alia me vocaſſat, libenter cum eo pervolutaſſem eximios illos nobiliſſimæ diſciplinæ antiſtites; ipſiusque Meibomii rationes ex eo ipſo cognoviſſem.

Cum iſtic eſſemus, Cancellarii munus ſuſtinebat Axelius Oxenſtierna, quem honoris cauſſa nomino, vir de patria ſua optime meritus, primarius olim ſub Guſtavo Suecici regni adminiſter, ſplendidis functus Legationibus, bonarum literarum amans, iiſque probe excultus, & egregiam prudentia, ingenii dexteritate, & magnanimitate celebritatem nominis adeptus. Quæ cum revocarem ad animum, resque ab eo præclare geſtas recordarer, mirabar in hac excellentia tantam ineſſe modeſtiam

&

& facilîtatem morum, qua par eſſe videbatur infimis, comitatemque, qua nos exteros excipere ſolebat.

Vigebat tum quoque apud Suecos Renati Carteſii memoria, qui ante duos annos Holmiam accitus à Regina, ſupremum illic diem clauſerat. Extra urbis ſeptentrionale ſuburbium, jacet ſepulcretum, eorum deſtinatum condendis corporibus, qui à Lutherana Religione fuerunt alieni. Illic humatum eſſe Carteſium cum accepiſſem, locumque inſigni tumulo decoratum, eo me contuli, molemque reperi ſatis grandem, tabulis abiegnis contextam, magnificis exornatam inſcriptionibus, quibus viri laudes prædicabantur. Totus apparatus auctorem ferebant Petrum Chanutum, Gallorum ad Suecos Legatum, in cujus hoſpitio deceſſerat Carteſius. Cumque lignea hæc compages ad lapidis formam & colorem conſtructa eſſet & dealbata, præferretque titulus conditum eſſe Carteſii corpus *ſub hoc lapide*, furtim & perfacete ab ignota manu ſubnotatum fuerat *ligneo.*

Non abs re forſitan fuerit, nec Lectori injucundum, referre hic facinus novum, nec admodum credibile, niſi teſtium multorum, ex quibus rem audivimus, fide niteretur, nec longo ante adventum noſtrum tempore in his locis patratum. Vir Suecus, mente ſanus, probus, bene moratus, inter populares ſatis commodus, media luce quadrimulum puerum, ante fores paternæ domus, palam in vico inter æquales colludentem corripit, cultroque in fauces adacto interimit. Comprehenſus ille & in judicium adductus, nec factum negavit, nec excuſavit, nec facti pœnam deprecatus eſt. Imo vero, inquit, me commeritum eſſe mortem ſcio, eamque ut a vobis impetrarem hac arte uſus ſum, cum probe norim vix tutiorem eſſe ullam ſalutis æternæ adipiſcendæ viam, quam cum ſenſibus integris, corpore valido nec morbis debilitato, excedit anima, piis ad Deum religioſorum hominum ſublevata precibus, eorumque conſiliis & adhortationibus excitata & adjuta. Quod mortis genus ut per vos opperterem cum fieri non poſſe intelligerem, niſi aliquo delicto capitali admiſſo, leviſſimum id eſſe judicavi quod à me perpetratum eſt, occiſo puero nondum vitæ hujus corruptela infecto, parentibusque egenis, & numeroſa prole onuſtis erepto. Quibus dictis capite damnatus, lætus ac renidens, ſacroſque hymnos pleno ore decantans, ſupplicio affectus eſt.

Nuntiabatur interea Gabrielem Naudæum & Raphaëlem Trichetium Frenæum è Gallia evocatos à Regina; hunc, ut pretioſæ & rario-

ris

ris ſupellectilis; illum, ut Bibliothecæ curam cuſtodiamque ſuſciperet, Lutetia profectos jamjam affuturos. Quo nuntio cum gauderent Galli, ringebantur Sueci, exhauſtum conquerentes ærarium vaſtiſſimis ſumtibus, profuſasque regni opes in extraneos, ac Gallos potiſſimum; quos tanquam expilandi ſui cauſſa è longinquo venientes iniquiſſimis adſpiciebant oculis, ægerrimeque ferebant in ampliſſimis apud Reginam obtinendis & exercendis muneribus anteferri ſibi famelicam gentem, alienis bonis inhiantem. Quæ cum ipſe mecum reputarem, ingrati me pœnitebat itineris, & gentem infenſam deſerere properabam; cum præſertim inde me extruderet ingruens autumnus, & caute providendum eſſe cenſerem, ne reditum mihi præcluderent adventantis hyemis ſæviſſimæ tempeſtates: revocabant me præterea in patriam domeſtica negotia, quæ proficiſcens non deſerueram quidem, quod ſine graviſſimo meo damno facere non poteram, ſed intermiſeram tantum ad tempus aliquod. At cum repetendæ Galliæ veniam petiiſſem à Regina, multa pro bonitate ſua cauſſata eſt, cur me abeuntem retineret, oſtentatis etiam honorificis & opimis conditionibus; in primis ut Origenianorum Operum editionem, quam jam tum meditari me fueram profeſſus, apud ſe in otio, Bibliothecæ ſuæ opibus ſubnixus, procurarem. Ego vero reniti contra, operis magnitudinem opponere, temporis & operæ longinquitatem, & urgentia rei meæ familiaris negotia, quæ tam diuturnam moram ferre non poſſent. Quæ cum per aliquot dies ultro citroque diſceptata eſſent, his demum legibus transacta res eſt; ut patriam reviſere liceret in proximam hyemem, Sueciam ineunte vere repetiturus. Et feciſſem ſane, niſi propoſitum interpellaſſet rumuſculorum aura paſſim increbreſcentium, prope adeſſe tempus, cum regnum abdicatura eſſet Chriſtina. Atque id eventurum jam ante conjectura fueram auguratus, & ex ingenio Reginæ, & ex dictis quibusdam incaute leviterque ab ea prolatis, ſuper privatæ vitæ jucundisſima tranquillitate, & regiæ dignitatis incommodis. Quamobrem etſi fidem meam de reditu obligaveram Reginæ, nulla mihi tamen religio fuit, Holmia proficiſcenti, cum votum Mercurio pro reditu in patriam nuncuparem, nunquam me in Sueciam regreſſurum ſignificare hoc carmine ad Catulli delicias expreſſo:

*Bocharti comites, cohors inanis,*
*Aptis ſarcinulis & expeditis,* &c.

Per-

Perſtrinxeram & alio carmine Gallico, ſatis acri atque ſalſo, mores Suecorum; quod cum Bocharto recitaſſem, ſtatimque ille deſcripſiſſet, detulit ad Reginam, & tanquam feſtivum aliquod acroama audienti prælegit. At illa verſiculis quidem ſe delectari dixit, verum argumentum non probaturos populares ſuos, qui ludibrio haberi ſe neutiquam eſſent paſſuri; caute hæc itaque premenda eſſe & occultanda.

Verum in reditu adhibui mihi itineris ſocium Petrum Cahagneſium Fiervillam Cadomenſem, Stephani Cahagneſii, ſupra à me memorati, fratre prognatum. Hic Bocharto in Sueciam proficiſcenti comes fuerat à parentibus adjunctus, mandatumque additum, totus ut ex ejus nutu arbitrioque penderet. At ille diuturnam in barbara gente locisque inamœnis moram pertæſus, & inſtantis hyemis longas noctes diesque breviſſimos reformidans, multum licet reclamante Bocharto, ac velut pro imperio abitum prohibente exceſſit una mecum ex Suecia, certumque ſe mihi præbuit aſſeclam & ſodalem.

Acceſſit & alia cauſſa, cur de Cadomo mature repetendo cogitarem. A multis jam annis parum probari in vulgus perſpexeram diuturnam meam hanc & intimam meam cum Bocharto familiaritatem, ſtudiorumque conjunctionem, viro à Catholicis partibus alieno, cujus auctoritati, partæque meritis exiſtimationi plurimum tribuerem; quod ſalva Religionis meæ integritate vix fieri poſſe cenſebant. Multo etiam magis increbuerat inanis hæc ſuſpicio; cum damnoſo hoc contubernio me devinctum, in gentes Lutheranæ factioni addictas profectum me ſcirent, longasque traherem moras in ea aula, quæ palam averſaretur Catholicum dogma, & apud Reginam, quæ quidquid vellet, valde vellet, ſuamque de rebus divinis ſententiam propagare velle crederetur, cum præſertim ad obeundas in Germaniam legationes quasdam operam noſtram utilem ſibi futuram præ ſe ferret. Quæ etſi vaniſſima eſſe cognoveram, nonnihil tamen vulgi opinionibus quantumvis fatuis tribuendum duxi, ineptosque rumores reditu meo ſopiendos. Cum & ad Dei gloriam & ad meam ipſius ſalutem pertinere ſtatuerem, non puros ſolum retinere & illibatos de Religione ſenſus, quales eos à ſanctiſſima matre Eccleſia Catholica excepi; ſed & diligentem dare operam, ne cui aliter de me judicandi per meam ſocordiam præberetur occaſio.



Digitized by Google

## LIBER TERTIUS.

PERGENTIBUS nobis in Sueciam, & Gottorpianæ Bibliothecæ tabularia luſtrantibus, ineſſe iis animadverteram vetuſta quædam exemplaria Græca, quæ ſtudiis meis juvandis & ornandis uſui eſſe poſſe cenſebam. Quamobrem profectus deinde ex Suecia, non ante excedere ſtatui ex Cimbrica Cherſoneſo, Daniæ Provincia, quam ea pervolutaſſem in otio, & ſi quæ conducerent rationibus meis, vel collegiſſem carptim, vel exſcripſiſſem. Ut primum ergo Gottorpiam redii, adii ad Adamum Olearium, Bibliothecæ præfectum, perſpectæ prudentiæ & Doctrinæ hominem, quarum egregium Orbi literato dedit ſpecimen, luculenta illa *Itineris Moſcovitici & Perſici deſcriptione*, quod Friderici Cimbrorum Ducis juſſu in has oras ſuſceptum eſt. Is autem hoc tempore, quantum patiebantur graviſſimæ febris, qua tunc laborabat, acceſſiones, indicem concinnabat & interpretationem omnium Linguæ Perſicæ vocabulorum. Hanc ego petii mihi per eum veniam impetrari ante omnia, ut daretur aditus ad Principem, quem offici mei eſſet viſere & ſalutare; deinde ad Bibliothecam, unde ſublegere ea poſſem & excerpere, quæ ſtudiis meis viderentur eſſe opportuna. Renuntiavit ille poſtero die, poteſtatem ſui videndi facturum Principem, ſimul atque dimiſiſſet à ſe externorum Principum Legatos, poſt confecta negotia, quorum cauſſa veniſſent: interim mihi reſeratum iri vel intima Bibliothecæ tabularia. Qua facultate humaniter conceſſa, poſt ſalutatum Principem non ſegniter uſus ſum. Cum in alios autem codices tranſcribendos meam contuli operam, tum in eum præcipue, quo Vettii Valentis Anthologiæ continebantur. Vetuſtus is fuit Aſtrologus, patria Antiochenus, qui Apotelesmaticæ præcepta tradidit circa tempora Hadriani & Antonini. Hunc cave confundas cum altero hujus nominis Aſtrologo, ex Georgii Cedreni, Michaëlis Glycæ, & Johannis Zonaræ Hiſtoriis cognito, qui in Encæniis novæ Romæ thema cæleſte conſtituit, plurimaque falſa ex artis hujus vanitate prædixit. Duo omnino Operis hujus exemplaria præter Gottorpianum ſupereſſe cognovi; alterum Lugduno-Batavicum, manu Joſephi Scaligeri exaratum; alterum Anglicum Oxonienſe, Chriſtophori Longolii cura & viginti aureorum impenſa olim deſcriptum, quod Johannis Seldeni deinde fuit. Sed & alium præterea Operis hujus odicem exſtitiſſe Romæ apud Lucam Gauricum narrabat Geſnerus in ſua *Bibliotheca*. An illo, an Gottorpiano uſus ſit Joachimus Camerarius, cum fragmentum

ex

Digitized by Google

ex eo excerptum Aſtrologicis ſuis insereret, & unde ſuum deſcripſerit Scaliger, incertum mihi eſt. Cum ſtrenue me labor ille exerceret, furtim per poſticum ingreſſus pone adſtitit mihi humaniſſimus Princeps, & incogitantem oppreſſit. Mox familiariter aſſidens multa ſuper Suecia rogitat, multa ſuper Gallia, plura etiam de ſtudiis meis, deque ſua ipſius Bibliotheca, quam diligenter luſtrari à me, & ex conſilio meo locupletari volebat. Cum autem Gallicæ Linguæ eſſet imperitus, ego Germanicæ & Danicæ, Latinum ſermonem in colloquium adhibuimus; cujus tam expedita pollebat facultate, ut infantiæ meæ me puderet.

Gottorpia digreſſus Hamburgum veni, nec nos conſortionem ſuam deſiderare paſſus eſt Lambecius, plurimaque ſingularis humanitatis officia. Per eum in publicam deductus ſum Bibliothecam, Reipublicæ Hamburgenſi teſtamento relictam à Friderico Lindembrogio, & magnis deinde acceſſionibus amplificatam.

Hinc in Hollandiam redituris grave viſum eſt & injucundum permeare iterum ſteriles illos & arenoſos Veſtphaliæ campos, quos jam ante non ſine moleſtia percurreramus. Fleximus igitur viam ad dexteram in Friſiam, ampliſſimarum urbium frequentia pernobilem, ac fluviorum etiam, quorum ſubvectionibus viatores commode uti poſſunt. Jamque ad Flevi lacus oram perveneramus, cum in Harlingæ urbis vicinitate monſtratum eſt nobis oppidum, quod ſingulis quibusque diebus navigium unum, trecenta nempe ſexaginta quinque per anni curriculum, ædificare & Reipublicæ ſubminiſtrare narrabant. Perluſtrata nobis hinc eſt Franekerana Academia.

Quod autem ſæpe inaudiveram, ſed velut commentitium & ridiculi cauſſa confictum acceperam, in diverſoriis Hollandicis, non impenſarum modo, ſed ſtrepitus etiam apud ſe concitati, pretium ab hoſpitibus caupones exigere ſolere, Vorcumii reipſa expertus ſum. Cum ille enim, apud quem diverſabamur, deputaret nobiscum rationes expenſi, catelli quoque noſtri latratum & procacis ſervuli cachinnos in eas retulit. Quod cum altiore etiam cachinno ac velut poſtulatum per jocum derideremus, excanduit vir ferox, accitosque è vicinia ad ferendam ſibi opem ruſticos homines, tribules ſuos Ætnæorum fratrum ſimillimos, grandibus armatos ſecuribus, ad nos induxit; En, inquiens, qui ab impura hac Gallorum gente debitum jure pretium extundant. Nos vero parere maluimus, quam pugnare.

Ad oram Flevi lacus jacet Stavera, urbs antiqua, caput olim Friſiæ

hujus ad Occidentem ſitæ, dum regna manebant, potens, dives opum, portu olim amplo atque tuto, & longinquis navigationibus nobilis, atque etiam aperto per eam primum ad mercaturas per Freti Sundici anguſtias Baltico mari; cujus beneficii memoriam hodieque exſtare ajunt in portoriis Freti hujus exigendis, cum præcipuo jure Staverenſes naves, præ reliquis omnibus, ad ſolutionem admittantur. Eadem & inter Hanſeaticas urbes non poſtremo loco cenſebatur. Nunc tantum ſinus, & ſtatio male fida carinis; exaggerato arenis & oblimato portu. Cujus infortunii cauſſa hæc fertur vulgi ſermonibus: cum Staverenſis quidam Mercator, è Prutenicis maris Baltici littoribus redux, magnam inde frumenti vim in patriam advexiſſet, indignatam uxorem nullam ad ſe, quam ſperaverat, perveniſſe ſuccini copiam, frumentum omne in mare effundi juſſiſſe, atque patrati per unius mulieris impotentiam ſceleris, totam civitatem, amiſſis portus & mercaturæ commodis, pœnas luiſſe.

Illic conſcenſa nave Amſtelodamum poſtero die appulimus, unde non multo poſt urgentibus negotiis quibusdam Vltrajectum repetere coactus ſum. Nec mihi iterum committendum cenſui, quod priore itinere facere non neglexeram quidem, ſed diſtuleram, ut nullo ſalutationis & honoris officio nobili virgini Annæ Mariæ Schurmanniæ exhibito iſtinc diſcederem, quæ Labbadiæ Gallo-Calvinianæ ſectæ Miniſtro poſtmodum nupta in Friſiam cum eo conceſſit. Actum agam, ſi laudes mulieris hujus proſequi inſtituam, cum ejus ingenium, doctrinam, artium plurimarum peritiam, ac ſingularem etiam modeſtiam fuſe jam celebraverit Salmaſius. Hic ipſe vero Salmaſius ejusque reviſendi deſiderium, Lugdunum-Batavorum magnopere me revocabant. Quæ enim ex primo congreſſu fuerat inter nos delibata amicitia, eam crebro literarum commercio, dum in Suecia eſſem, colueramus; quam & aſſiduo, per hyemis tempus, quum longa eſſet, uſu confirmatum iri ſperabam; præſertim ſi in ejus admitti poſſem contubernium, quod & ab eo impetraturum me confidebam; ea erat propenſæ in me voluntatis ſignificatio. Vixque optata ejus conſuetudine cœperam frui, cum correptus accutisſima febri in extremum vitæ diſcrimen adductus ſum. Sed tantum valuit Antonii Lindani optimi Medici curatio & asſidua ſollicitudo; tantum etiam adhibita à Salmaſio, aliisque honeſtiſſimis civitatis hujus & Academiæ viris, antea mihi cæteroquin omnino ignotis, ſolatia, & ſuavia, atq; ad excutiendum languorem utilia cupedia, ut ante elapſum menſem è graviſſimo morbo plane ſim recreatus. Inter eos omni me officiorum genere proſecutus eſt Jacobus Golius, princeps ille Arabicæ literaturæ, ac longe pluris etiam ob candorem morumq;

ſua-

ſuavitatem faciendus. Præclare etiam de me meritus eſt Deodatus ingenii elegantia perpolitus. Ac tum quoque cum decumberem ex morbo, eodem mecum diverſorio utebatur Alexander Morus, unde magna inter nos contracta eſt neceſſitudo. Nam & ægri lecto aſſidebat diu noctuque, cibum cum convaleſcente capiebat una, ac veternum & morbi reliquias feſtivitate ſua & jocis abſtergebat. Facultatem quoque noſtram ſæpe experiebamur uterque in fundendis verſiculis, & ultro citroque mittendis, vel provocandi cauſſa vel reponendi: in quo facilitatem noſtram jucunde ac præter ſpem ad extemporalitatem uſque procedere aliquando ſentiebamus. Præ cæteris vero omnia præſtitit nobis Salmaſius humanitatis & benignitatis officia: qui cum articulari morbo fere lecto affixus hæreret, nec ad me venire poſſet, crebris munuſculis & epiſtolis languentem recreabat: cumque meminiſſet me ſucco ex pomis expreſſo, quem Siceram vulgus appellat, pro Normanniæ more, eſſe innutritum, & in ægritudinis faſtidio ſciret eum à me expeti vehementer, perfecit tandem cura ſua ac diligentia, ut lagenas aliquas ſuavi hoc & ſalubri liquore plenas, neſcio unde petitas, ad me mitteret. Cum primum autem pedem licuit domo efferre, quibuscunque rebus potuit, benigne mihi commodavit, ſuaque potiſſimum rheda, qua per urbem vectarer. Hac ego uſus ſum ad conſalutandos alios Reipublicæ literariæ proceres, qui eruditionis ſuæ ſplendore illuſtrabant Academiam Lugduno-Batavicam: in primis Danielem Heinſium, in quo vix veſtigia agnoviſſes priſci illius Heinſii, luminibus ingenii tantum olim celebritatis adepti. Tunc enim viſus eſt animo omiſſo eſſe atque tardo, ſermone etiam languido & ſubtriſti; cum tamen magnopere optaſſem audire eum priſtinas illas adoleſcentiæ ſuæ, in ſinu Muſarum ſub Scaligeri diſciplina feliciter actæ, delicias recolentem. Nec ſpectantes fallebat Marci Zuerii Boxhornii atrox & lurida facies, rubentibus perſperſa puſtulis, qualis illa fuiſſe fertur Sullæ Dictatoris; alloquio enim itidem aſperum quippiam & ferox præferebat. Graves ille gerebat inimicitias cum Salmaſio, acribusque eum ſcriptis & ſermonibus proſciderat, uti factum quoque fuerat ab Heinſio, cujus partibus palam favebat Boxhornius. Hunc aliquando in angiportu deambulantem adorti adoleſcentes Germani, Salmaſiani nominis valde ſtudioſi, Tu-ne, inquiunt, homo impure ſcribere auſus es adverſus magnum Salmaſium? correptumque in profluentem canalis aquam dejicere conati ſunt. Me vero totum, & virtute ſua, & benignitate, & officiis ad ſe rapiebat Salmaſius, & quantum utriuſque noſtrum patiebatur valetudo, & mea, tenuis adhuc, nec



BIBLIOTECA NAZ. ROMA

ſatis firma, & ipſius, imbecillis fere ſemper, fruebar ejus congreſſu, cum meum non adſpernari videretur. Quotieſcunque enim viſerem ad eum, rebus omnibus omiſſis ſeducebat me ſolum in ſecretius conclave; atque illic aperiebat pectus tam candide, tam ingenua libertate, ut mirarer ipſe identidem apud me, virum perſpectæ & inveteratæ prudentiæ, tot res ſerias & arcanas, cum homine juvene, ac pene etiam tum adoleſcente, familiariter & libere communicare, nihil de fide mea & taciturnitate dubitantem. Audieram quidem ſæpenumero dicentem, plurimum mihi ſuam podagram obeſſe, quæ eum à Bibliothecæ ſuæ aditu atque adſcenſu prohiberet, unde plurima ſtudiis meis opportuna ſubſidia ad me fuiſſent reditura. Si quis certe animum ejus atque mores ex ſcriptis æſtimare velit, arrogans fuiſſe videatur, contumax, ſibique præfidens; at in uſu & conſuetudine vitæ, nihil placidius, nihil mitius; comis ad hæc, urbanus, & officii plenus. Verum benignitati ejus ac quieti multum officiebat uxor imperioſa, Anna Mercera Joſiæ Merceri viri docti filia: cujus ope cum propter imbecillitatem corporis & valetudinis infirmitatem carere non poſſet, ferenda ei erat mulieris intemperies, & ad ejus ingenium accommodare ſe cogebatur, non patienter modo, ſed & nonnunquam indecore. Velut cum ſuſcepit iter Suecicum, tumque hominis ætas, & vitæ inſtitutum, habitum poſtularent modeſtum & ſimplicem, hujuſmodi illa veſtitum, tanquam ignobilem & plebejum averſata, militari cinctu perſonatum in aulam Suecicam prodire voluit, thorace indutum è bubali corio, manicis, braccis è panno coccineo, geſtantem capite peluſum cinerei coloris, penna candida protectum; atque ita exornatum ſe produci paſſus eſt in publicum. Angebatur præterea femina impotens, ſi quem ad ſecretos viri ſui & familiares congreſſus admiſſum videbat; quod ipſe ego expertus ſum: ſi quando enim ſolos nos colloquendi cauſſa in ſeceſſu deliteſcere intellexerat, irrumpebat illa continuo, cauſſasque petebat ex alto, cur nos tam intempeſtive obturbaret.

Inter jucunda hæc colloquia narrabat mihi Salmaſius, toto hoc anno, quem Holmiæ tranſegerat apud Chriſtinam Reginam, ſe podagra oppreſſum decubuiſſe, ſibique ſuperveniſſe aliquando Reginam, cum temporis & doloris fallendi cauſſa libellum legeret, perfacetum quidem, at ſubturpiculum, cujus Auctorem ferunt Franciſcum Beroaldum Vervillam, præfixo hoc titulo, *Rei faciendæ ratio*; ſe eum diligenter inter ſtragula occultaſſe, ne manus injiciens Regina obſcœna lectione offenderetur; nec

ejus

ejus tamen omnia circumſpicientis argutum & curioſum oculum effugiſſe; atque illam arrepto ſtatim & aperto libello, & perlectis ſaltuatim verſibus aliquot ſubriſiſſe ad jocoſas nequitias, & vocatæ ad ſe Spartæ, nobili & formoſæ puellæ, quam habebat in deliciis, certos quoſdam indicaſſe libri locos, quos ſibi prælegi vellet ab ea, quantumvis renitente, multoque pudore ac rubore ſuffuſa, ſolutis in magnos cachinnos omnibus adſtantibus. Vtque totius rei hiſtoriam accuratius pernoſcerem, libellum conquiri juſſit Salmaſius apud Bibliopolas Leydenſes, & eleganter compactum dono ad me miſit.

Per eos dies Salmaſium inter & Morum, qui tum meus erat contubernalis, gravis exorta eſt rixa, quæ multas concitavit turbas, gravemque habuit in vulgus offenſionem. Erat in famulatu Salmaſiæ puella ſatis elegans, ad eamque oculos adjeciſſe ferebatur Morus, egregius formarum ſpectator, priſca virgini familiaritate conjunctus, tum cum hoſpitio uteretur Salmaſii. Itaque adoleſcentulæ aderat una in unis ædibus, aſſidebat ad menſam, colloquebatur; nec amorem interpellabat hera, rem ſperans deductum iri ad connubium, atque etiam vehementer optans, reperiſſe ſe rata optimam conditionem puellæ, quam diligebat. Cum ergo incidiſſet in febriculam Morus, frequens adſtabat virgo, juſculisque & ſorbitionibus à ſe paratis & conditis languentem recreabat. Quibus officiis devinctus Mori animus tam conſtanti aſſeveratione affirmabat gratum ſe futurum & memorem, ut has pollicitationes ad conjugii ſpem pertinere ſibi facile perſuaſerint, & incauta puella, & credula hera ac ſuperba. Hæc cum intellexiſſet ſanitati reſtitutus Morus, ab uxoria re valde abhorrens, ſenſim ſe Salmaſiæ domo & imperio ſubduxit. Atque hinc exortæ fœdæ contentiones & jurgia. Dolui enimvero tam probroſum ſibi dedecus conſciſcere homines mihi amantiſſimos, quod & in damnoſas lites erupturum animo præſentiebam. Itaque officii mei eſſe duxi, rem, ſi poſſem, in concordiam adducere. Favebat propoſito huic Golius, vir optimus & pacis amans, ad idque operam ſuam ſtudioſe conferebat. Jamque diremta videbatur controverſia his conditionibus, quas ipſe propoſueram, & deſcripſeram in ſchedula, quasque probaverat Morus, nec adſpernatus fuerat Salmaſius: ſed uxoris demum ſuæ, cui pueriliter erat obnoxius, contumacia victus repudiavit, omni compoſitionis ſpe ſublata. Lite igitur ad Curiam Hollandicam delata & conteſtata, cauſſam Morus obtinuit.

Minime vero impetrare poſſum à me, ut ſermonem mecum hoc tempore ab Alexandro Moro habitum ſilentio prætermittam, cum nec id patiatur

atur veritas rerum, quas hac ſcriptione referendas ſuſcepi. Cum Salmaſium caducum & infirmum, & articulari morbo pene confectum cerneremus uterque, inſtantemque præſagiremus mortem, qua poſt aliquot menſes reipſa correptus eſt, quæreremque ex eo, ecquem Fœderati Ordines deſtinarent ſucceſſorem magni Scaligeri ſucceſſori? Quid ſi te ipſum? inquit. Ego vero arriſi, quaſi ad alludentis amici jocum. Serio ago tecum, inquit; ea de te mihi eſt aliisque exiſtimatio. At ego, inquam, & tenuitatis meæ mihi conſcius, etiamſi alia omnia ſuppeterent, quæ & juvenilis hujus ætatis, & nativæ meæ facultatis ſuperant captum, at certe tam diſcrepantes de rebus ſacris & Religione ſenſus, à quibus ne vitæ quidem periculo velim diſcedere, gens ne iſta feret in homine ad exemplum juventati ob oculos propoſitum? Falleris vero, inquit ille, ſi tantum valere putas apud eos Religionis cauſſam: conſtent modo cætera, facilis erit diſſenſionis hujus vel compoſitio, vel diſſimulatio, clam modo res tuas agas, & antecaptis opinionibus prudenter obſequare, neque res in controverſiam adducantur. Sed hæc eſſe videbantur benevoli potius animi optata, quam certa ejus & explorata ſententia.

Me vero etſi retrahebat in patriam res familiaris, moram tamen aliquam ſine damno interponere me poſſe cenſui, tempuſque hyemis Lugduni extrahere, per quod me penitus immergerem in Salmaſii conſuetudinem, atque in ejus etiam convictum, ſi id modo ſalva Salmaſiæ pace impetrare poſſem. Verum jucundiſſimas ſpes infregerunt literæ Cadomo ad me ſcriptæ, quibus magnum prænuntiabatur rerum mearum detrimentum, ſi reditum vel ad menſes duos protraherem. Accedebat & aſſidua ſocii mei importunitas, qui ſe mihi itineris comitem adjunxerat, fumumque è patriis focis ſalientem reſorbere vehementer geſtiebat. Quamobrem invitiſſimo mihi de diſceſſu cogitandum fuit. Ac primum neceſſe habui Amſtelodamum reverti, ut reciperem debitam mihi ex Menſarii permutatione pecuniam, meque ad reditum in Galliam accingerem. Illuc quoque me comiter invitabat Voſſius, è Suecia redux, uti ſupra dictum eſt à me. Invitabat etiam majorem in modum Alexander Morus, Profeſſoris illic munere fungens, qui priſtinam mihi benevolentiam non exhibuit ſolum, ſed & novis meritis cumulavit. Quo mirabilior mihi deinde viſa res eſt, eundem illum Morum, cum poſt annos aliquot Lutetiam veniſſet, tantum à ſe fuiſſe mutatum, ut animum me à plane averſum, nulla prætexta cauſſa, præ ſe ferret: ea fuit hominis levitas. Vnde experimento meo facile intellexi, quam inanes ſint ſpes, pollicitationeſque hominum, & ſummo etiam ſtudio coalitæ ſocietates & amicitiæ. Sed hæc fuſius à nobis diſſerentur infra.

Cum

Cum curſitarem per Hollandiam, ac ſæpe deambularem ſupra ſtupendos illos aggeres, quibus frangitur imminentis maris impetus, & à depreſſis terris arcetur, rei miraculum his verſibus in ipſa arena effuſis canere libuit:

*His ſuper edocti, longas molimine magno*
*Infixere ſudes pelago, tum immania ſaxa*, &c.

Interea dum commorarer Amſtelodami, convenire viſum eſt R. Manaſſem ben Iſraël, doctiſſimum Judæum, & ex fama, & ex eruditis ſcriptionibus mihi jam ante cognitum; hominis interius pernoſcendi, & de rebus plurimis ad Judaicos ritus & Religionem Chriſtianam pertinentibus percontandi gratia. Ac mihi profecto videbatur acute quidem reſpondere, ſed candide, nec longe abeſſe à veritatis notitia, ſi quidem moderate cum eo & ratione actum eſſet, non, uti fieri ſolet cum hac gente, contumelioſe & præfracte. Has autem diſceptationes cum mecum ipſe retractarem, mature perpendens, quæ vel confutatione digna eſſent, vel confirmatione, hinc demum poſt longam & attentam meditationem Opus illud procudimus, quod *Demonſtrationis Euangelicæ* titulo inſcriptum eſt. Prædicabat ille nonnunquam apud me, quod & in *Conciliatore* ſuo ſcribere non dubitavit, ſe Davidem Regem affinitate, liberos vero ſuos eundem cognatione attingere; ſeque Davidi nepotes genuiſſe. Vxorem quippe duxerat ex familia Abrabanielum, inter Judæos pernobili, quæ ſe à Davide prognatam ferebat.

Erat tum quoque Amſtelodami vir veteri mihi familiaritate devinctus, David Blondellus, ex eo tempore, quo eramus Lutetiæ, crebriſque inter nos collocutionibus utebamur, quibus ſæpe intererat Claudius Sarravius Senator Pariſienſis, optime de literis meritus. At accitus deinde in Hollandiam Blondellus in Amſtelodamenſi Schola Profeſſoris munus obtinebat, qui & Collegam habebat eum, quem dixi, Alexandrum Morum. Exſtantes ille à natura & extra orbitam prominentes gerebat oculos, iiſque ad vitæ uſus & aſſiduam lectionem ſatis commode utentem videram, cum in Sueciam iturus Amſtelodamum primum venirem. At eundem in reditu oculis captum ac plane cœcum deprehendi; & nihilo tamen ſecius memoriæ feliciſſimæ beneficio, quæ illi pro oculis erat, perſequentem inchoatum Opus, quo ſtemma Franciçæ Domus à prima origine detexere inſtituerat, ejuſque ſplendorem ac dignitatem aſſerere adverſus Johannis Jacobi Chiffletii Veſuntini Sequani intemperias. Mirabar equidem hominem familiarum ſeriem per gradus, per

nomina & cognomina, per affinitates & propinquitates, ſine oculorum ſubſidio, accurate deſcribentem, appoſita etiam annorum, menſium, hebdomadum, & dierum notatione. In quibus diſtinguendis tanta ejus fuit accuratio, & diligentia, quod & reliquis ejus ſcriptionibus licet agnoſcere, ut eum Petrus Puteanus *Magnum Datarium* ſoleret appellare. Per id quoque tempus jucunde fruebar conſuetudine Johannis Friderici Gronovii, quo neminem acutius & felicius, neque etiam cautius ac moderatius criticam artem poſt ornatas literas exercuiſſe puto. Quod certe raro nanciſcaris inter literatos homines recentioris ævi, cum ſummum ſibi jus in priſca Auctorum ſcripta ſibi fere vindicare ſoleant, atque ea ſæpe refingere pro captu ſuo & adulterinis emendationibus à nativa ſinceritate deterſos corrumpere.

Sed urgebat me interim reditus in patriam. Enimvero mihi, meoque Achati, non leves ſe difficultates objiciebant, ſive mari, ſive terra iter haberemus. Hinc enim tumeſcens Anglos inter & Hollandos bellum, mare claſſibus infeſtum tenebat; inde altero flagrante bello Gallos inter & Hiſpanos, vias omnes inſidebant prædonum manus per Belgium, quod totum nobis erat decurrendum. Sed quamvis terreſtris hujus itineris moleſtias augebant hibernæ tempeſtates, (jam enim annus erat in exitu) minus tamen incommodi ac periculi habere viſum eſt, in idque nos dedimus. Cum ergo in Brabantiam delati Lovanium attigiſſemus, Bibliothecam adii Canonicorum Regularium Sancti Martini, in qua ineſſe ſciebam vetuſtos nonnullos codices, quos conſuli à me atque etiam pervolvi poſtulabat ſtudiorum meorum ratio; & ex quibus etiam nonnulla ut excerperem, enixe à me Voſſius contenderat. In quibus operam ſuam benigne mihi præſtitit ipſe Cœnobii præfectus. Inter Lovanienſes Profeſſores nomen aliquod tum gerebat Valerius Andreas, qui Scriptoribus Belgis & Hiſpanis celebris inclaruit. Salutavi hominem, & in amicorum ejus album referri volui.

Bruxellæ fors in diverſorium nos tulit, cujus caupo erat homo Cadomenſis. Valde ille lætari viſus eſt, veniſſe ad ſe conterraneos ſuos, noſque excepit laute, & quibuscunque potuit rebus liberaliter nobis commodavit. Magno uſui fuit ejus opera in conducendis veredis, quibus in comitatu publici curſoris uteremur. Bruxella proxime abeſt oppidum Hallæ: magna illic religione colitur ſimulacrum ſanctiſſimæ Virginis, illic in templo collocatum Anno à Chriſto nato MCCLXVII. ab Adelhaïde Johannis Avennenſis Hannoniæ Comitis uxore, multisque clarum miraculis, quæ ad excitandam vulgi pietatem in literas relata ſunt à Juſto Lipſio,

Lipſio, docto & pio bonarum literarum Profeſſore. Quorum memor ego, cum illac citatis equis iter faceremus, venerandam Chriſti Chriſtianorumque parentem meritis honoribus proſequi valde optaſſem, cæleſtemque favorem votis ab ea expoſcere, ſi moram hanc tuliſſet properantis curſoris feſtinatio, ad cujus ductum me applicueram. Poſtremo curſus noſtri die ſub noctem venimus Luparam, quod oppidum eſt agri Pariſienſis; utque erat Bacchanaliorum tempus, convenerunt nos larvati aleatores,& ad luſum invitaverunt. Submonuerat nos interim caupo ille, apud quem diverſabamur, caveremus ab eorum fraudibus, teſſeris uti adulteratis, & mala fide aleam exercere. Erant nonnulli in noſtro comitatu earundem artium non imperiti. Dolos illi eluſerunt dolis, hominesque ſuis captos technis argento emunxerunt. Poſtridie illinc ſummo mane profecti, reliquum iter paucis horis abſolvimus. Difficillimo itaque anni tempore, breviſſimis dierum ſpatiis, lutoſis & imbre corruptis viis, pernici curſu, ſeu potius volatu, Lutetiam advenimus. Illic ſubſtitimus per aliquot dies, tumque mihi primum patuit ad Ægidii Menagii amicitiam aditus, quæ ſtudioſe inter nos, ſummaque animorum conjunctione, & omnibus officiis uſque ad ejus obitum exculta eſt. Vnde & plurimum voluptatis, ob ſingularem viri elegantiam & urbanitatem, & plurimum etiam utilitatis, ob variam & liberalem ipſius doctrinam percepiſſe me profiteor.

Nec diu Lutetiæ commorati, Cadomum tandem rediimus. Tum primum autem cognitum nobis eſt, inſtitutam illic fuiſſe per abſentiæ noſtræ tempus ſocietatem virorum aliquot ingenio & doctrina florentium, quales multos à veteri ævo, præ cæteris Europæ urbibus, (abſit verbo invidia) tuliſſe ſe hoc tempore Cadomum poterat gloriari. Academiæ titulo, pro more recepto, decoratus eſt ille cœtus. Statis hi conveniebant diebus in Jacobi Moſantii Brioſii, Metenſis olim Senatoris, tunc aſſidui Muſarum cultoris, ſplendidas ædes, in media urbe, opportuno loco ſitas. Academiæ proceres erant; præter hunc, quem diximus, Brioſium, Nicolaus Monſterius Mottæus, Prætor deinde Cadomenſis; Jacobus Palmerius Grantomeſnilius, multiplici literatura ac Græca præcipue nobilis; Jacobus Grandorgæus Premontius, cujus virtutes, ſuavitatem morum, lumen ingenii & acumen, alio jam Opere prædicavi; Jacobus Savarius, qui ſua pangendorum carminum incredibili facultate uſus eſt ad venationis leges verſibus deſcribendas; Antonius Hallæus, ſupra jam à me, neque ſatis unquam laudandus; Philippus

lippus Sudorius Petivillæus, Senator Rothomagenſis; & Antonius Garabius Luzernæus. Atque hi quidem quatuor in Poëtis Latinis nobile nomen conſecuti; Ludovicus quoque Thorodæus doctrinis Græcis diligenter excultus. Inter hos præcipue commemorandus venit Johannes Renaldus Segræſius, Gallicorum numerorum laude commendandus, potiſſimum vero ſuavibus cantiunculis, & argutis Eclogis, quo in genere paribus ſuis merito ſuo longe antelatus eſt. Ac memini me aliquando quæſiviſſe ex eo, cum alios feliciter excoluiſſet poëticos modos, cur ab Eclogis, quas nondum tentaverat, abſtinuiſſet? Sorderentne illi Bucolica Virgilii? adſpernareturne Theocriti delicias? me quidem Theocrito ſic affici, ut ad illum recurrerem quotannis ineunte vere, ſub frondentibus arborum ramis, ad philomelæ cantum, & murmur aquæ præterfluentis, totumque relegerem. Tum forte autem verni temporis appetebat hora. Subjeci ergo velle me eum hac voluptate impertire. Qua ita captus ac delinitus eſt, ut ad ejus quoque imitationem compoſuerit ſe non vano auſu, cæteriſque omnibus noſtratibus in molli hoc & faceto carmine palmam præripuerit. Harcurianæ Familiæ hiſtoriam in hoc ſodalitio contexebat hoc tempore Ægidius Andreas Roccanus, quo nemo major ex veteribus libellionum tabulariis rerum vernacularum & familiarum noſtratium notitiam comparavit. Harcurianam hanc hiſtoriam theſaurum vere dicas antiquitatum Normannicarum: quas cum propter immenſitatem rerum ad arbitrium expromere non poſſet in vulgus, & intra libellorum, quos emittebat identidem, anguſtias concludere, in hanc Harcuriani ſtemmatis deſcriptionem pro re nata congeſſit. In hoc quoque florenti doctorum hominum conſeſſu, politioris literaturæ laudem egregie tuebatur Jacobus Gallierius, Cæſarisburgenſis arcis Præfectus, omni pollens genere humanitatis, à quo Matignonæi Mareſcalli vita conſcripta eſt. Reliquos Academiæ hujus ſodales brevitatis cauſſa prætermitto. Paucis autem poſtquam Cadomum reverſus ſum diebus, venit ad me Brioſius, & nonnulla de nova hac Academia præfatus, deque eorum virtutibus, qui in eam fuerant allecti, me quoque & Bochartum in ejus album relatos eſſe ſignificavit. Quo beneficio non mediocriter lætatus ſum, cum me in eum Ordinem cernerem eſſe adſcitum, non mea ambitione, ſed patriæ ſuffragiis, qui honeſtiſſimus videretur eſſe, meque in ſocietatem doctiſſimis ætatis hujus hominibus adjungeret.

Jam ergo poſt longas excurſiones otii mei compos factus, in Bibliothecæ meæ latebras me retuli. Cumque aſſidua lectione oculos intemperantius fatigaſſem; graviſſima in eos erumpente pituita, morbum cum contra-

contraxi, quem Epiphoram veteribus Medicis placuit appellare. Quo morbo crebris intervallis tentatus fueram à pueritia. At præ aliis cunctis permoleſta fuit & diuturna hæc acceſſio. Quam poſtquam remiſiſſe ſenſi, viſum eſt Lucretiano carmine celebrare, eoque Morum impertire, quem verſuum eſſe ſciebam & amatorem & artificem. Munus ille noſtrum magna grati animi ſignificatione ac ſuis itidem verſibus proſecutus eſt. Acceſſerat ad ea crebra literarum conſuetudo, quæ tamen lapſu temporis & intervallis locorum, non deſita quidem fuerat, ſed identidem intermiſſa. At cum accitus deinde Lutetiam fuiſſet à Calvinianæ factionis proceribus, refloruit inter nos priſtina illa neceſſitudo, uſitatumque nobis olim, dum Amſtelodami eſſemus, verſuum ex tempore pangendorum morem repetiimus. Memini equidem faceto quodam Epigrammate me aliquando provocatum ab eo, ſtatim hoc ei repoſuiſſe carmen, & per eundem ſervum miſiſſe: An. 1654.

*Jam pridem reſides noſtro ſub pectore flammas,*
*Divina Phœbi munera;* &c.

At ſperaveram equidem de noſtra præteriti temporis familiaritate, tam lætis ſuſceptam inter nos auſpiciis amicitiam, nulli diuturnitati temporis, nullis fore caſibus obnoxiam, eandemque Lutetiæ futuram vitæ rationem & conjunctionem, quæ fuerat Amſtelodami. Verum mea me ſpes multum fefellit: ſive enim Pariſinæ urbis cultu & tumultu, ſive muneris, quo tunc ille fungebatur, adminiſtratione jactatus & diſtractus, mihi tandem penitus elapſus eſt; adeo ut vel leviſſimis ac communibus vitæ civilis officiis plane deeſſet, neque ullam haberet omnino rationem querelarum, quas à me veteris noſtræ neceſſitudinis admiſſus ab eo contemtus exprimebat.

Per illud tempus ſchedulam miſit ad me Bochartus, qua rogabat, ſi mihi eſſet ad manum Anthologiæ exemplar aliquod, in quo reperiretur carmen Pauli Silentiarii de Thermis Pythicis, id ad ſe mitterem, deque illo carmine quid ſentirem, ac præſertim quid eſſe putarem hanc Περσικὴν πιττάκην, cujus illic fit mentio: ſe quidem pro πιττάκη, quæ vox ignorabilis eſſet, legendum cenſere πακτηκή. Mihi certe viſa eſt primo conſpectu maxima ineſſe carmini huic rerum omnium perturbatio; neque ullum inde excipi poſſe ſenſum ſperavi. Nec aliter cenſuit Bochartus; cui tamen re attentius deinde explorata ſignificavi deprehendiſſe me, exceptos fuiſſe carminis hujus verſiculos ex veteri codice, in quo propter brevitatem ita eſſent deſcripti, ut in ſingulis pagellis binas conſtituerent columnas; ſed eo ordine,

 ut

ut inter legendum primo prioris columnæ verſui primus alterius columnæ verſus eſſet ſubnectendus; ſecundo prioris ſecundus alterius; & ſic porro in conſequentibus; at aliter factum ab incauto & imperito Librario, qui nulla habita ſenſuum ratione, totam priorem deſcripſit columnam, & totam deinde alteram, atque idem peccatum eſſe in ſequentibus pagellis; unde enata eſſet iſta verſuum & ſenſuum confuſio, quæ facile ſanari poſſet, ſi reſtituto legitimo ordine ſuas ſedes ſingulæ repeterent: in vocabulo autem ψιτ]άκη nihil mutandum; nomen quippe id eſſe regionis Pſittacenes, quæ & Pittace, & Sittace, & Pſittace dicebatur.

Venit itidem ad me eodem tempore ſchedula altera à Palmerio, qua ſententiam meam rogabat ſuper Leonidæ Alexandrini Iſopſephis, Lib. 6. c. 12. quæ commemorata exſtant in *Anthologia*. In quo miratus ſum profecto, neque Palmerium hominem doctum & acutum, neque Johannem Brodæum, eruditiſſimum *Anthologiæ* Interpretem, ac ne ipſum quidem Henricum Stephanum, ſatis pervidiſſe quid eſſent iſta Iſopſepha: quæ ſi non Lib. 3. c. 34. & l. 4. c. 26. aliunde, at ex Artemidori certe *Onirocriticis* cognoſci poſſent. Reſcripſi itaque ad Palmerium, Grammaticos Græcos nimium nugatores, in minutis & ineptis obſervationibus valde inutilem operam poſuiſſe, ac Lib. 14 c. 6. propterea deriſui fuiſſe ſequenti ætati, ut intelligere licet ex Gellio. In his nugis ponitur Grammaticorum illorum diſquiſitio de Homeri Iſopſephis, hoc eſt, verſibus, qui collecto literarum ſingularum, quibus conſtant, valore eundem numerum explent. In hujuſmodi verſibus confingendis laudem quæſivit Leonides ille. Scribebat epigrammata quatuor verſuum, quorum priores duo verſus literis conſtarent ejuſdem valoris & numeri, ac duo ſequentes. Relata ea ſunt in *Anthologiam*; atque operoſum hoc & fatuum artificium deprehendet is, cui tantum ab re ſua erit otii, ut eos velit ad calculos revocare. In his tamen epigrammatis unum occurrit, quod eſt duorum tantum verſuum, & quod negotium præ reliquis omnibus faceſſebat Palmerio, cujus tamen liquidiſſimus hic eſt ſenſus, horum duorum verſuum ἰσόψηφων priorem ſequenti opponendum, ut eorum cognoſcatur ἰσοψηφία: non ut in reliquis epigrammatis, quæ quaternorum ſunt verſuum, priores duos ſequentibus duobus; ſe quippe jam averſari prolixitatem hanc quatuor verſuum; & in duobus tantum, uno uni oppoſito, induſtriam ſuam velle ſe experiri. In hujuſmodi ineptiis verſatur ars recentium Judæorum, quam Gematriam appellant, quas videntur à Græculis eſurientibus, ut & Gematriæ, hoc eſt, Geometriæ, nomen accepiſſe.

Eodem

Eodem circiter tempore cum eſſem Lutetiæ quaſi de compacto, acceſſit ad me Emericus Bigotius rogatum ſententiam meam ſuper obſcuro quodam ejusdem *Anthologiæ* loco, inter ipſum & Grævium controverſo. Intercedebat autem mihi vetus conſuetudo cum Bigotio & conſanguinitate propinquo & ſtudiorum communione conjuncto. Adſcendimus in Bibliothecam libri ipſius depromendi & conſulendi gratia: cumque plurimas notas animadvertiſſet ad oram allitas, pro more, quem in libris legendis tenere ſoleo, ſcripſit ad Grævium, qui tum novam *Anthologiæ* editionem meditabatur, magnis locupletatam incrementis, ac præcipue luculenta & verſibus adſtricta Grotii interpretatione, multa me ad eam adnotaſſe, unde melior fieri poſſet. Hæc ſecum ſtatim communicari voluit Grævius, & crebris literis ac vehementi obteſtatione flagitavit à me eorum ſe ut facerem participem. Nec obnixus ſum honeſtæ amici viri petitioni, & ad limbum codicis mei adtextas obſervationes excerpſi, & ad eum miſi. Cumque ſævientibus per Europam bellis refrixiſſent Mercatorum & Librariorum negotia, totos decem annos jacuit in Grævii forulis libellus noſter, quoad ipſi placuit ſubnectere ipſum Carminibus noſtris, quæ benevolo animo Vltrajectinis typis recudenda ſuſceperat.

Hærebant interea ad littus Hollandicum, duobus jam prope abhinc annis, ſarcinæ meæ, quas ex Suecia reportaveram, neque potueram efferre per Belgium. Cumque in intimis meis præcordiis infixa eſſet à primis vitæ annis, arcana quidem at vehemens tamen Eccleſiaſticæ militiæ capeſſendæ cupido, ad idque non parum conducere videretur ſuſceptum à me Origenis interpretandi & illuſtrandi conſilium, miro æſtuabam deſiderio recuperandæ meæ librariæ ſupellectilis, quam ad Origenianum Opus comparaveram, & appellendi animi ad eas artes, quæ virum ſacris deditum decent, & in rerum divinarum tractatione ſubigendi. At revocatis tandem ad pacis conditiones Anglis & Hollandis, apertoque mari, redierunt ad me tandem vaſa mea & arculæ. Jucunde ſane deguſtavi per otium collectos labore meo fructus, & in horrea mea recondidi. Hos inter præcipua mihi cura fuit Commentarios Origenis à me deſcriptos retractare; ad eosque Latine reddendos, & obſervationibus meis exornandos, & reliquis hujus Auctoris, ejusdemque generis ſcriptionibus, quascunque nanciſci poſſem, adjungendos ſedulo me comparare. Tum quoque venit ad me Bochartus, meamque Commentariorum Origenis deſcriptionem ſibi exhiberi voluit, ut locum illum controverſum de Euchariſtia, plurimorumque diſputationibus vexatum, attentius perlegeret.

Qui

Qui cum totam fere impleat paginam, verſiculi unius pendula viſa eſt & manca ſententia, quaſi ex eo excidiſſent pauca verba aliquot. Nec id mihi ſatis certo conſtabat: quo ad ex antiquo Regiæ Pariſienſis Bibliothecæ codice intellexi, nimia mea in ſcribendo properantia factum eſſe, ut paucula quædam prætermiſſa ſunt in meo exemplari, quæ levis erant vel nullius pene momenti; atque id contigiſſe ex verſus ejusdem iteratione, uti ſæpe fieri experiuntur, qui libris deſcribendis vacant, quemadmodum & ipſe agnovit Hieronymus. Adhibito igitur regio codice ſtatim reſarſi integritatem hujus loci, & omiſſa vocabula ſupplevi. At Bochartus inſano partium ſuarum abreptus ſtudio, priſcæque noſtræ amicitiæ, & mei candoris ſibi jamdiu perſpecti parum memor, ſcriptis ad gregales ſuos quaquaverſus per Europam literis, Origenem non bona fide à me deſcriptum eſſe conqueſtus eſt. Quæ cum ad me perlata eſſent, tuli ſcilicet ægerrime nominis mei decus ab homine amico per calumniam eſſe violatum. Quam injuriam ego quidem expoſtulavi cum eo leniſſimis verbis, at non æquis auribus accepta eſt hæc conqueſtio. Quo facto, iniquo certe & inhumano, diremta eſt, ſed ſummo meo dolore, conflata inter nos tot annorum uſu, tot officiis amicitia.

Ab hoc tempore ad Origenem curas meas omnes operamque contuli, & ſi qua me alioſum avertebat lucubratio, in eam excurrere, in uno pene videbar Origene habitare. At cum multa hinc & inde mihi petenda eſſent ſubſidia, & præcipue ex Bibliotheca Regia, in qua multa deliteſcere cognoveram monumenta Origenis, ac crebra idcirco illuc ſuſcipienda itinera, res abiit in longitudinem, & ultra decennium protracta eſt. Quæ fuſe à me expoſita ſunt in *Prolegomenis Commentariorum Origenis*. Sed & alter inde mihi ſuccrevit labor, quem horum editioni prævertendum duxi. Cum enim in iis Latine reddendis ſtrenue me exercerem, preſſumque ſequerer & adſtrictum interpretandi genus, nec ab eo Auctore fas eſſe putarem vel latum unguem diſcedere, injectus animo meo eſt ſcrupulus, recta-ne illa eſſet & æqua interpretandi ratio, & an ætati huic placitura, quæ vagis & laciniofis videbatur interpretationibus delectari. Quam quoniam controverſiam nondum dijudicatam, imo ne doctorum quidem hominum diſceptationibus ſatis expenſam eſſe ſciebam, hoc argumentum mihi ſumſi
Anno 1661. ſingulari opere pertractandum, quo immoderatam Interpretum licentiam coërcere conatus ſum; eoſque potiſſimum, qui in Libris ſacris transferendis ſuam navant operam, inter certos ac legitimos fines continere. Quibus ſi ſtetiſſent ſanctorum Codicum contortores, qui in iis transferendis quid-

vis

vis ſibi licere cenſentes temere graſſati ſünt, ſua conſtaret priſcis & ſinceris ſententiis integritas. Hoc primo ſtudiorum meorum fœtu doctorum hominum tentavi judicia, & popularis auræ feci periculum. Hunc grandi carmine & ſplendidis laudum noſtrarum præconiis proſecutus eſt Antonius Hallæus, Præceptor quondam meus, quibus crediditſes dona ipſum ſua, debitamque ſibi eam, quæ in me erat, ſcribendi Latine facultatem celebraſſe. Qua optimi Magiſtri amica teſtificatione decoratum eſſe me, & tunc fuit mihi ſane perjucundum, & nunc eſt etiam valde honorificum. At poſtquam vulgi judicio permiſſus eſt liber ille *De Interpretatione*, venit ad me Johannes Baptiſta Cotelerius, homo pereruditus, impenſe deditus Græcis literis & Latinis, priſcorumque Eccleſiæ Patrum detergendis libris & purgandis; meque amice commonefecit, peccaſſe me nonnihil alicubi, quod emendari poſſet in exemplaribus nondum diſtractis. Ego vero agnovi humanitatem viri, meumque errorem; quem tamen mihi jam deprehenſum & emendatum oſtendi ei in meo codice. Faciles interim verſus & levia carmina ſpargebam in vulgus, Academicorum ſodalium invitatus exemplo, nonnunquam & laceſſitus, quorum in pangendis præcipue carminibus enitebat induſtria. Atque ita etiam obſequi videbar moribus patriis, & priſcam Cadomi pro mea parte laudem tueri. Jamdiu enim eſt, cum reliquis Galliæ urbibus palmam muſicam Cadomum præripuit; ut non illepide dici vulgo ſoleat, alias urbes carmina contexere in conclavibus, Cadomum palam in apertis officinis. Quæ ſatis eo declaravimus libro, quem *de Originibus Cadomenſibus* conſcripſimus.

Quo tempore inter bonarum literarum cultores aliquo numero haberi cœptus ſum, vigebat tum maxime Critice ars; in eamque tam alacri ferebantur animo, quicunque eruditionis affectabant laudem, ut in una veterum Auctorum emendatione, in retrahendis fugientibus literulis, in hiulcis locis ſupplendis, in ſanandis ægris & luxatis ſententiis, in diſcernendis ſpuriis & extrinſecus aſſutis ſegminibus, omnis ſtudiorum verſaretur induſtria. Acutæ ad id adhibebantur conjecturæ, ſpecie quidem veritatis commoventes animum, ſibique fidem facientes, at fallaces tamen ſæpenumero atque falſæ. Imprimis vero quærebantur magnis impenſis, longeque petebantur priſca exemplaria, è quorum collatione recentiorum labes tollerentur, vel inſcitia Librariorum aut ſupinitate, vel lapſu temporum, vel attritu & laceratione codicum inductæ. His certe malis quærendum remedium fuit, quod unicum in Critices ſubſidio poſitum fuit, cujus inventæ laus Ariſto-

Digitized by Google

Ariſtoteli tributa eſt. Multi deinde in eo genere elaborarunt apud Græcos, & apud Romanos; neque eorum nomina interire paſſa eſt grata doctorum hominum memoria. Nec Ebræis ſua defuit Critice, quam exercebant ii qui Maſorethæ appellabantur. Senſerunt namque & hæc incommoda Volumina ſacra, varianteſque eorum lectiones collectæ ſunt & editæ. Et ſane poſt horrendam illam caliginem, quæ tot annos in rem Chriſtianam & literariam incubuit, renaſcentibus literis feliciter obſtetricata eſt Critice, perquam priſtini ævi vibices fere ſunt obliteratæ. Nunc autem in hac luce literarum, poſt navatam tam diuturnam tamque aſſiduam in emendandis veteribus libris operam, ſuoque jam ſplendori reſtitutis, totum vitæ tempus in eadem palæſtra conterere, uti factum videbam à Grutero, Fabro, aliiſque compluribus; nec aliud laborum ſuorum aucupari præmium: hæc vero ignobilis mihi viſa eſt, & puſillo animo digna exercitatio; neceſſaria certe, at humilis tamen, qualis illa ſarritorum eſt, quibus hortuli mei noxias herbas legendas mando, ego fructus comedo, & recondo.

Nec multo majore laude digna viſa eſt Linguarum peritia, cujus ingens erat tum quoque inter Eruditos commendatio, flagrabatque earum ſtudium prope ad inſaniam. Scio equidem ſuam ineſſe in iis utilitatem, atque etiam neceſſitatem; nec certam colligi poſſe vetuſtatis notitiam, qua continetur optima pars humaniorum literarum, ſine illarum Linguarum ſubſidio, quibus uſæ ſunt eæ gentes, quæ inventas à ſe & excultas diſciplinas ad nos tranſmiſerunt: ancillarum modo habeantur loco, quæ cultu captandæ primum ſunt ab iis, qui ad dominas, nobiliores ſcilicet diſciplinas, affectant viam. Linguis ſic tanquam clavibus reſerantur fores doctrinæ. Quicunque Linguarum noticia contenti, conſiſtunt in limine, & abſtinent penetralibus diſciplinarum, ſimiles eos dico janitorum illorum, qui geſtantes in ſinu claves multarum januarum, foris ipſi cubant ſub dio.

Dum certam comparare mihi ſtuderem antiquitatis notitiam, & ad ipſos eruditionis fontes pervenire, ſive ſacros Scriptores adhiberem in conſilium, ſive exoticos, nulla mihi gens ad doctrinarum propagationem plus contuliſſe viſa eſt quam Ægyptia; neque ſatis tamen pro dignitate ac merito cognita & doctorum hominum ſtudiis illuſtrata; nam & ſummæ ſapientiæ teſtimonium huic perhibent ſacri Codices; & magiſtros ſuos Ægyptios agnoſcit ac prædicat vetuſtior & doctior Græcia. Et tamen leviter delibatam & fere neglectam cernebam hanc partem literarum. Non-

dum

Digitized by Google

dum perſcrutari eam at explanare ingentibus voluminibus aggreſſus fuerat Athanaſius Kircherus, uti deinde factum ab eo eſt; vel certe nondum ea ad nos pervenerant. Neque profecto poſtquam facti ſumus eorum compotes, tantum reperimus contuliſſe eum doctrinæ atque ſalis, ad id explicandum atque exhauriendum argumentum, quantum pompæ & jactantiæ. Longe majus doctrinæ inſtrumentum collegit ad hanc diſquiſitionem Johannes Marſhamus, paresque propemodum oneri vires exercuit. Sed hæc poſtea fuere, neque tamen deſideriis noſtris ſatisfactum eſt. Nos quoque jamdiu volvebamus hoc ſaxum, grandemque obſervationum & commentationum Ægyptiacarum ſupellectilem congeſſeramus publicis uſibus nec indignam nec inutilem, cum repentino ædium noſtrarum Pariſinarum caſu literariæ meæ opes conturbatæ & attritæ ita conciderunt, ut vix paupertinæ aliquæ & laceræ ex hoc naufragio tabulæ ſervatæ ſint: nunc ſequamur ſeriem rerum & temporum.

Per illos dies in Cadomenſi ruſticabamur agro, ego, & Savarius, ſupra à me commemoratus. Mihi ille ſæpe in umbraculis arborum prælegebat carmina ſua, quibus onuſtus & ſuffarcinatus ſolebat incedere. Iis autem non venandi ſolum fuſe deſcripſerat leges, ſed in omnis quoque generis argumentis, & in moribus præcipue municipum noſtratium carpendis fuerat verſatus, tam larga & affluente ubertate, ut ſi minus amœnitate & elegantia, at copia certe Poëtas omnes, quos unquam vel de fama noverim, viſus ſit ſuperaſſe. At nullum tamen ad hanc diem verſiculum emiſerat in lucem. Quod ut faceret, nec publico tantas opes invideret diutius, neque ſua ſe ipſe fraudaret laude, placide hortabar; nec fruſtra; grato enim animo accepiſſe viſus eſt orationem hanc, perfractiſque poſt paucos dies carceribus, tanta vis carminum erupit in vulgus, ut impleverit tabernas Librariorum; opificeſque laborando, nos legendo valuerit delaſſare.

Ut autem vernæ tempeſtatis deliciis ac ruſticationibus valde delectatus ſum ab ineunte ætate; neque mihi ullum tum erat rus quo ſecederem, invitabant me comiter ad ſe amici quidam mei, quorum amœnæ erant villæ in vicinia. Arridebat mihi præ cæteris quædam ex illis poſita ad Meridiem, aſſitis circum & inverſum longis virentium quercuum ordinibus eleganter exornata; ſed multo magis ipſo prædii domino, Franciſco Petito Vaconio, florentis ingenii viro, & literis apprime dedito. Hanc etiam amœnitate ſuperabat alia ſita ad mare obſepta rupibus, quæ



Digitized by Google

fluctibus prætentæ, ab iisque excavatæ, laterum objectu cryptas efficiebant; in quas abditus, atque uno comitatus libello, totos dies deliteſcebam, magna animi mei voluptate, cum jucundiſſimo fruerer ſpectaculo, vel placidi maris, naviumque faventibus ventis prætervolantium; vel tumidi, cum è terra cernerem eas in diſcrimine. Facile itaque in jucundis illis ſeceſſibus per æſtivos dies urbe carebam & domo mea; nec niſi invitus, ſuaviſſima ſolitudine relicta, turbæ me committebam, conjiciebamque in urbanos tumultus, ſed velut injecta manu in Bibliothecam meam me retrahebat Origenes, cujus editionem palam ſuſceperam, nec à ſe diu abeſſe patiebatur.

Origeniani ergo Operis amplificandi gratia Lutetiam reverſus ſum hoc tempore, & deinde etiam ſæpius; cum mihi petendæ eſſent à Bibliotheca Regia ſuppetiæ, vel ad deſcribendos vetuſtos codices Amanuenſium opera, vel certe conſulendos, aut cum meis conferendos. Tum quoque cura fuit, & veteres amicos reviſere, & novos comparare. Quos inter ac præcipuos ponendum duxi Johannem Capellanum, cujus tam magna erat inter politioris humanitatis viros exiſtimatio egregiis partis Operibus, & poëticis præcipue, & felici literarum cultu, quem ad Philoſophiæ etiam & Mathematicarum artium ſtudia provexerat. Teſtis Gaſſendus, inſignis ætatis hujus Philoſophus, qui & ornamento ſibi eſſe Capellani amicitiam declaravit. Nec moror minutos quosdam & lividos Poëtas, ex obtrectatione & ſcurrili ſua dicacitate laudem quærere ſolitos, Capellani nomini infeſtiſſimos, cujus nec exæquare merita, nec gloriam maledictione ſua potuerunt. Quamque vana ſint & inepta eorum judicia, vel ex eo clariſſime liquet, quod cum in proſcindendo *Carmine ejus Epico de Puella Aurelianenſi* malignitas eorum potiſſimum ſe exſeruerit, de re ſibi ignota feciſſe eos arbitrium manifeſtum eſt. Quippe dimidiam tantummodo Operis hujus viderunt partem, quam ſolam edidit Capellanus. Vnde certiſſime conſtat, nec agnoſci ab eis potuiſſe Carminis fabulam, neque actionem, neque conſtitutionem, neque ordinem contextumque partium, quibus rebus natura Carminis Epici potiſſimum continetur. Fatendum quidem eſt non ſatis attendiſſe Capellanum ad ætatis hujus, gentiſque noſtræ indolem & ingenium, molle, faſtidioſum, remiſſum, diuturnæ attentionis impatiens, ac propterea ad Carminis Epici majeſtatem & ſublimitatem ægre ſe attollens. Vix homines noſtros ſine oſcitatione, certe non ſine languore, odarium integrum videas poſſe percurrere. Toti ſunt in cantiunculis; in argutis, & vibrantibus, & tinnulis Epigrammatis. A feminis, quæ omnia apud nos poſſunt,

poſſunt, orta primum eſt hæc mollities, & viriles infregit animos, totamq; gentem labefecit. Nos autem, qui totum Capellani Opus perlegimus attente, pro certo poſſumus aſſeverare, ſuo illud non cariturum fuiſſe honore, meritisque laudibus, ſi melioribus temporibus, aut inter robuſtiora & æquiora ingenia exſtitiſſet. Quamobrem aſſentiri non poſſumus Montauſerii & Conrarti judicio, quos Carminis ſui æſtimatores & arbitros teſtamento ſuo conſtituerat Capellanus. Poſtquam enim tam adverſariam expertus fuerat auram, abſolvit nihilominus alteram ſuſcepti Operis partem graviſſima adverſus iniqua vulgi judicia præfatione munitum, ejusque vel edendæ vel premendæ poteſtatem amicis hominibus permiſerat. Hanc illi immerentem perpetuis damnaverunt tenebris, & abolendam cenſuerunt. A qua cenſura, pace magnorum virorum dixiſſe liceat, longe recedimus: nam Operi integro, ſuisque omnibus inſtructo partibus, ſi ſub unum adſpectum, oculosque eruditos non livore excæcatos veniat, ſua conſtabit dignitas, palamque fiet ejus cognoſcendi facultatem neutiquam fuiſſe poſteritati detrahendam. Me Capellanus in intimam admiſerat familiaritatem, inceptisque meis & conatibus magnopere favebat; & ne per abſentiam langueret coalita inter nos conſuetudo, crebro & conſtante perficiebat officio literarum, cui nec ipſe deeram, mutuaque erat inter nos ſtudiorum, ſcriptionum, ac cogitationum communio. Teſtis meæ erga ipſum voluntatis, Itineris mei Suecici deſcriptio; quam cum ſuo nomine inſcribi à me poſtulaverit, rem ſic interpretatus ſum, exſtare eum voluiſſe publicum conjunctionis noſtræ monumentum. Sed & aliam præterea cauſſam habuit Capellanus, cur munere hoc decorari à me voluerit. Jam eruperant igniculi quidam fœdæ hujus ſimultatis, quæ vetuſtam illius cum Menagio neceſſitudinem diſſociaverat. Cumque Menagium epiſtola quadam eſſem proſecutus, ſatis in vulgus probata, qua & meum in ipſum ſtudium deque hominis virtute opinionem declaraveram; quaſi prælatum ſibi hac teſtificatione Menagium, non ſine ſubruſtico quodam livoris ſenſu judicans, idem à me officium apertis verbis extorquere non erubuit. Vt autem palam appareret noſtrum de poëtica ejus facultate judicium, hoc eum carmine, quod fronti Operis præfixum eſt, compellavi:

*Dulcia nobilibus dum divitis otia curis,*
*Claraque magnanimæ committis facta Puellæ*
*Poſtera manſuris quondam per ſæcula chartis,*
*Et numeris divinum æques, Capellane, Maronem,*

 *Hic*

*Hic ego deductum meditor tibi dicere carmen,*
*Et longam ſermone viam narrare pedeſtri;*
*Hinc porro majora parans & verſibus olim*
*Inde aliis, aliiſque tuos dicturus honores.*
*Contractam facilis nunc ergo ex porrige frontem,*
*Si magnis animum fas eſt avertere rebus,*
*Hiberniſque procul ſubjecta Trionibus arva*
*Decurre & mecum caſus evolve marinos,*
*Queis me olim primo pubeſcens flore juventus*
*Jactatum implicuit, propius ſpectare volentem*
*Dïdita Chriſtinæ variis miracula terris;*
*Chriſtinæ, quæ tum ſceptro ſpectabilis aureo*
*Ibat, & attentis dicebat jura Suecis:*
*At nunc ſceptra ſuper fragileſque evecta coronas,*
*Ardua magnorum ſuperat faſtigia Regum.*

Splendidas quoque commendatione ſua Capellanus mihi conciliavit amicitias, communibuſque utrumque noſtrum amicis uti voluit: in his Henrico Ludovico Haberto Mommorio, Libellorum ſupplicum Magiſtro, omnis doctrinæ & ſublimioris, & humanioris amantiſſimo. Apud eum certo per ſingulas hebdomadas die, certaque hora conveniebat magnus doctorum hominum cœtus, habebanturque inter eos utiles & eruditæ de rebus Phyſicis diſſertationes, quibus & ego intereram ſæpenumero, measque etiam aliquando ſcriptiones philoſophicas cognoſcendas illis & dijudicandas permittebam; velut illam, quæ à me elucubrata fuerat per illos dies, ſuper guttis illis vitreis, ex Germania recens ad nos advectis, quæ defracto ſummo apice totæ in vitreum pulverem magno impetu ſolvuntur. Diſſertationem hanc legi ſibi voluit univerſus ille doctiſſimorum hominum conventus, qua incognitam in Gallia ad hanc diem hujuſmodi ampullarum materiam, compoſitionem, fabricationem, & formaturam conjectura aſſequi fueram conatus. Quod & feliciter à me factum eſſe compertum demum eſt, poſtquam ad Vitrarios noſtros certa pervenit rei notitia. Magno erat decori Collegio huic Petrus ille Gaſſendus, quem dixi, inter primos ætatis hujus Philoſophos merito ſuo reponendus. Cui quamvis erat cum Mommorio hoſpitium & domeſticus uſus; hic vero videretur ſectam ejus perſequi, & Epicuri doctrinam probare, occulte tamen favebat Carteſio, cui palam adverſabatur Gaſſendus; nec aliam ob cauſſam creditus eſt conventum

eum hunc Philoſophorum apud ſe inſtituiſſe Mommorius, quam ut eorum animos Carteſianis dogmatis aſſuefaceret, & in hanc ſectam ſenſim pertraheret. Viſebam etiam interdum ad Claudium Hardiſium, Caſtelleti Pariſienſis Senatorem. Magna tum ejus exiſtimatio erat atque fama in diſciplinarum Mathematicarum ſcientia, cujus ſpecimina palam extant; plus tamen opum habens in receſſu quam fronte promittebat. Cognitus mihi tum quoque eſt Honoratus Buellius Racanius, Franciſci Malherbæ municipis noſtri præceptis ad poëticas artes feliciter quondam inſtructus. At caſus me ad Gabrielis Madeleneti amicitiam applicuit. Cum enim in libraria taberna percurrerem indices librorum, Poëtarumque aliquot recentiorum nominibus lectis, eorum mihi copiam fieri poſtulaſſem, intervenit Madelenetus, exhibitosque libellos mecum cœpit evolvere. Cumque ſelectos aliquos, & melioris notæ pretio redemiſſem, Video te, inquit, delectari carminibus, & ad has ſuavitates ſapere palatum tuum; at mihi nonnullæ quoque ſuppetunt, quas tibi præbere poſſim, nec tu fortaſſe faſtidias. Simul ille chartas protulit è ſacculo, in quibus deſcripti erant verſiculi non publici ſaporis: quos poſtquam legi, *Ex illo Corydon Corydon eſt tempore nobis*, & Madelenetum amicum habere volui, eumque inter Poëtas non humillimi ſpiritus, ſed etiam antiquis pares recenſendum judicavi. Nec multo inferiorem poſuerim Peyraredum, qui doctorum hominum frequentabat domos, & ſæpe mecum diſſerebat de poëticis rebus, quas nec infeliciter tractabat ipſe, & inter cujus lucubrationes eæ celebrantur præcipue, quibus verſus Virgilii imperfectos complere tentavit.

Luſtrabam tunc aſſidue Bibliothecam Regiam, cum aliorum ſtudiorum meorum, tum præcipue Origenis cauſſa, cui illuſtrando & ad editionem ornando totus incumbebam. Illic autem ſæpenumero videbam Antonium Varillaſium Garactenſem, diligenter evolventem codices Regios, & haurientem ex illis fontibus accuratiorem hiſtoriæ Francicæ notitiam. Perſeveravit ille quidem in hoc ſtudio per multos annos; nec alium puto quemquam ad illuſtrandas res Gallicas tam divitem contuliſſe bonarum obſervationum ſupellectilem, tam locuples hiſtoriæ domeſticæ penu. Mirabile præterea eſt hominem umbraticum, & ſcholaſtico pulvere ſordidum, nullo cultioris vitæ, nullo elegantiarum aulicarum uſu expolitum, ſtylum tamen habuiſſe ad ſcribendum, nec impurum, nec invenuſtum; cumque ad res agendas, ac publicas præcipue, plane inexercitatus fuerit atque rudis, de iis tamen diſſeruiſſe, nec dubitanter, nec inepte.

inepte. Sed egregios conatus infregit immoderata hominis confidentia, haud minus conjecturis ſuis & ſuſpitionibus tribuentis, reſque nullo ſibi Auctore compertas, & plane confictas, eadem fiducia & aſſeveratione referentis, ac ſi teſtis ipſe oculatus adfuiſſet.

Urbis Cadomi ichnographiam accurate jam pridem deſcripſerat Gombuſtus, peritiſſimus hujuſmodi operum artifex, conductus ad id a Decurionibus Cadomenſibus, numerata etiam in anteceſſum pecunia. Cumque ipſius obitu deſertum opus aliquot annis jacuiſſet, conveni hæredes pacti jam immemores, & ad præſcriptas conditiones revocavi. Hinc prodiit elegantiſſima hæc, quæ circumfertur, Cadomi, patriæ noſtræ, deſcripta lineis figura à Binione ſcalptore in æs inciſa, Anno M DC LXXII.

Cadomum venit per illos dies Michaël Neuræus, intima ſocietate Gaſſendo conjunctus, & particeps controverſiarum, quas hic & Franciſcus Bernerius habuerunt cum Johanne Baptiſta Morino Mathematico, eorumque libris celebratus. Venit illuc in comitatu Principum Longavillanorum adhuc puerorum, quorum regendis ſtudiis fuerat præfectus, diuturnamque in his locis moram fecit. Vtque erat imprimis deditus ſiderali ſcientiæ, deprehendebam eum ſæpenumero ex arce Cadomenſi, cujus in omnem partem latiſſime patet proſpectus, ſtellarum ſitus motusque obſervantem, ad idque conſpicillo utentem, tres tantum quatuorve pedes longo, quo tamen falcatum Veneris aſtrum facillime cernebatur. Ridiculum dictu eſt, vixque credibile, nomina hæc Michaëlis & Neuræi, quæ gerebat, nativa non fuiſſe, ſed adſcita & commentitia. Cognoſcere enim licet ex *Miſcellaneis* Chevræi, qui popularis ejus & condiſcipulus fuit, natum hunc eſſe Julioduni in Pictonibus, Laurentium Meſmam vero nomine dictum, Cartuſiano Ordini ſolemnibus votis adſtrictum, totos triginta annos apud Burdigalenſes egiſſe; & vitæ tandem hujus ac germani nominis pertæſum aliam induiſſe perſonam; ac Lutetiæ demum Michaëlem Neuræum factum novoque cultu ornatum prodiiſſe.

Is poſtquam Principum horum magiſterio amotus eſt, juventutis eorum moderator acceſſit Petrus Fortinus Hoghetta. Magnam is tulerat ſolertiæ & ſapientiæ laudem ex luculenta ſcriptione, quam ſenior jam factus, militaribusque defunctus laboribus, liberis ſuis ad virtutem excitandis & informandis elaboraverat in domeſtico ſeceſſu, & præfixo *Teſtamenti* titulo ediderat. Prodierant hi liberi ex ejus conjugio cum ſorore Harduini Perefixii, ejus qui poſt imbutum literarum præceptis Ludovicum Regem noſtrum Archiepiſcopatu Pariſienſi donatus eſt. Eoſdem ſenſus Fortinus, eandem

dem civilem & exquiſitam prudentiam longo rerum uſu partam, quam in libro ſuo depromſerat, contulit ad extollendos juveniles Principum animos, & ad paternarum virtutum exemplum componendos. Dumque in iis liberaliter educandis & inſtituendis omni cura & cogitatione verſaretur, utebar eo familiariter, fierique conabar excellentis hujus virtutis exemplo emendatior. Quo munere poſtquam defunctus eſt feliciter, memor plauſuum, quos priore ſua ſcriptione excitaverat, majores etiam ſibi ſpopondit ex altera, qua politicæ diſciplinæ elementa tradere inſtituit, præſertim cum majorem adeptus eſſet in otio antiquitatis notitiam, bonorumque librorum lectione eruditior factus, plus doctrinæ in id opus contuliſſet. At res longe aliter cecidit ac ſperaverat: deſerto enim excellentis naturæ, qua pollebat, auſpicio, quam unam fuerat prima ſcriptione ſecutus, cum ad alienum ingenium accommodaſſet ſuum, longe eo, ſeque adeo ipſo viſus eſt inferior.

Felicem mihi dedit hic annus proventum doctorum amicorum: nam præter eos, quos proxime commemoravi, ad ineundam ſecum conſuetudinem benigne me invitavit Petrus Maridatius, in magno Regis Conſilio Senator, cum ſcriptis comiter ad me literis, tum munuſculis liberaliter miſſis. Quamvis autem nullos doctrinæ ſuæ fœtus ediderit in lucem, at illuſtribus tamen hominum eruditorum amicitiis, & ſplendida ac locuplete Bibliotheca, cujus uſum facile permittebat ſtudioſis, id conſecutus eſt, ut nomen ipſius in faſtos literarios referretur.

Magnum interea me tenebat Mambruni mei deſiderium, qui cum Theologicæ Scholæ Flexienſis Collegii aliquot abhinc annis præeſſet, diuturniorem etiam illic, dum munere hoc fungeretur, moram facturus videbatur. Id itaque amicitiæ noſtræ debere me cenſui, ut cum ad me venire non poſſet; nec traditam ſibi provinciam deſerere, eum ipſe convenirem. Accedebat & gravior itineris hujus ſuſcipiendi cauſſa. Jam diu erat, quod conſcientiæ meæ non ſatis perluſtraveram receſſus, nec coram Deo explicaveram. Fere fit enim, ut rerum vulgarium ſtudiis à Dei cultu, & cæleſtis vitæ contemplatione, ac ſevera etiam morum emendatione facile abſtrahamur. Quibus procurandis opportunum fore exiſtimavi Flexienſem ſeceſſum, & utilia Mambruni conſilia. Ad eum itaque magna alacritate me contuli; & poſt ſuaviſſimos de rebus ad utrumq; noſtrum pertinentibus congreſſus, totam mihi ex beati Ignatii Loyolæ inſtituto ſeponendam hebdomadem

ſtatui,

ſtatui, per quam attente recognoſcerem anteacti temporis noxas, moresque meos, & reliquæ vitæ tenorem ad Divinæ Legis normam accuratius componerem. Atque utinam propoſitis bona fide ſtetiſſem! ſed transverſum rapi me facile ſinebam juventutis æſtu, ac mundi lenociniis, & deliciis ſtudiorum, quæ varietate rerum ita oppleverant pectus meum, omnesque ejus aditus infinitis cogitationibus obſepſerant, ut intimos illos & amabiles Dei congreſſus reſpueret. Qua animi in divinis rebus imbecillitate ac mollitie & laboravi per totum vitæ tempus; & nunc quoque frequens illa ac pene continua mentis evagantis aberratio obtundit preces ad Deum meas, omnemq; earum fructum penitus intercipit. Cumq; ad pias hujuſmodi exercitationes benigne me identidem accerſeret Deus ad confirmandos in animo meo pietatis ſenſus, allitasq; ea humanarum rerum contagione ſordes eluendas concedebam in loca his uſibus opportuna, aut in Collegium Cadomenſe Societatis Jeſu; aut in Abbatiam
Anno 1663. Ardenenſem Ordinis Præmonſtratenſis, ad primum ab urbe Cadomo lapidem; aut in Alnetanam noſtram, poſtquam mei juris facta eſt. At reflantem ſemper expertus ſum divinæ gratiæ auram, quaſi vehementiorem meum in literas impetum, ſegnioremq; rerum divinarum curam ſtupore hoc Deus ulciſci vellet. Nunc autem repetamus Flexienſem noſtrum ſeceſſum. Cum cogitationes meas illuc præcipue referrem, ut conſilium Dei voluntatemq; explorarem ſuper rerum mearum & totius vitæ ſtatu, idem propemodum mihi uſuvenit, quod olim piiſſimo viro Annæo Franciſco Bellovallæo Marchioni Noviano, nobiliſſima Bellovallæorum Lotharingorum ſtirpe oriundo. Qui cum piis illis vacaret ſeceſſionibus, itidem uti tunc ego, apud Patres Societatis Jeſu, tantum apud eum valuere, quæ oculis ejus obverſabantur, ſanctitudinis exempla, ut in ſummam veniret humanarum rerum & mundi deſpectionem, ejusque illecebris, & beneficiis fortunæ præoptaret paupertatem & humilitatem Chriſti, cariſſimamque relinqueret conjugem & multiplici prole fundatam domum, ut Societati Jeſu nomen daret. Me vero idem ut facerem non leves impellere videbantur cauſſæ, quas magnopere probaturum Mambrunum confidebam; ſed longe ſecus evenit. Ille enim re in utramque partem attente perſpecta, ut qui hinc ingenium atque mores, inde Ordinis ſui diſciplinam & inſtituta haberet explorata, rem neutiquam placere ſibi aperte denunciavit; quippe hoc vitæ genus alieno arbitrio penitus obnoxium, libertati animi mei neutiquam convenire. Parui ſapientiſſimi viri conſilio, & Cadomum in nidum meum revolavi, nec morigerum me præbui moni-

tis

tis vel potius precibus amicorum, qui crebris literis Lutetiam me vocabant, illicque tanquam in Muſarum omniſque urbanitatis domicilo ſedem figere ſuadebant, municipali tranquillitate contemta. Hoc ipſum certe à me enixius exigebat voluntas mea, quam ullæ amicorum obteſtationes. Sed obſtabat ratio rei familiaris, quæ eos non patiebatur ſumtus, quos in ſplendida & magnifica urbe, in frequenti nobilium & elegantium hominum conſpectu & uſu poſtulare à me videbatur honeſtus ac decens, mihique conveniens vitæ cultus.

Dum familiariter verſarer in hoc Collegio Flexienſi cum Petro Mambruno, ſæpe veniebat ad eum Ludovicus Mæratius ex eodem Sodalitio jam valde ſenex. Ac fruebar ego ſane perquam libenter alloquio optimi viri, & eximio ingenii acumine pollentis, longoque uſu in Theologia docenda feliciter exercitati; quod & grandi & luculento Diſputationum in univerſam Thomæ Aquinatis Summam opere palam approbavit.

Cum Cadomum repetiiſſem, tum primum videre mihi contigit Petrum Patriſium, Cadomenſem & ipſum, ſed aulæ multis ab hinc annis addictum, quem domeſticarum rerum cura revocaverat in patriam ad dies aliquot. Jucundiſſimum mihi ſane fuit noviſſe hominem florentiſſimi ingenii amœnitate nobilem, inter patriæ noſtræ ornamenta recenſeri ſolitum, & habitum in deliciis aulæ Gaſtonis Ducis Aurelianenſis, Regis patrui. Ac perſeveravit certe notitia hæc inter nos, & conſuetudo ad ejus usque mortem, quam grandis natu obiit.

Venit & Cadomum per eos dies, meque officioſe adiit Marquardus Gudius Germanus, celebre nomen in literis merito ſuo conſecutus.

Prætura Cadomenſi tum fungebatur Johannes Blæſius Quenæus, longe minus dignitatis & opum ſplendore, quam amore in literas conſpicuus: cum quo initam jam ante à parentibus meis neceſſitudinem retinendam à me & ſtudioſe colendam duxi. Inde igitur magna mihi fuit cum eo communitas ſtudiorum, cui favebat & vicinitas, quæ in propinqua parte amicitiæ putanda eſt, juxta Comici dictum. Conſortioni huic ſe adjungebat Nicolaus Monſterius Mottæus, ad obtinendam eruditionis laudem egregiis à natura præſidiis inſtructus. Sed præclaras dotes peſſumdedit & egregias ac prælucentes in poſtremum ſpes infregit diligens gerendi magiſtratus cura, (Blæſio enim Quenæo ſucceſſerat in Prætura Cadomenſi) magnus liberorum numerus, & attentum ad rem augendam ſtudium. Tanta autem ejus fuit ad me amandum proclivitas, tanta ad obitum usque conſtantia, ut ſæpe optaverit abdicato magiſtratu, reliquum mihi vitæ dicare

care tempus, & in meum convictum ac literarium contubernium, velut in ſinum Muſarum, ſe abdere. Quod & mihi ſæpe, neque profecto abnuenti, ſignificavit.

Cum floreret Cadomum per illud tempus gloria bonarum artium, ad easque gnaviter capeſſendas illuſtria doctorum hominum exempla, quæ habebamus ob oculos, vehementer me acuerent, novas etiam mihi ſubjecerunt faces Stephanus Monachius, Stephanus Morinus, & Johannes Ballachæus, reduces nuper ex Hollandia, unde ſpoliis Orientis ditati, & Atticis gazis largiter inſtructi ad nos redierunt. Nec in tranſcurſu ſolum nominaſſe Stephanum Monachium patitur vel excellens ejus virtus, vel longo uſu omnibusque officiis conflata & confirmata inter nos amicitia, ac patriæ etiam & ſtudiorum communio. Erant in eo plurimæ literæ; nec vulgares ſolum, ſed Romæ & Athenis quæſitæ, & ex intimo Oriente depromtæ. Majorem certe in eo deſideraſſes Latini ſermonis integritatem, & politius quiddam. Sed dictionis pravitatem & ſtribligines compenſabat exquiſita copia rerum reconditarum. Quamvis autem impenſe faveret ſtudiis meis, neque ullam prætermitteret occaſionem exornandi nominis mei, longa tamen & erudita diſſertatione meam haud diſſimulanter oppugnavit ſententiam de origine notarum, quibus vulgo utimur hodie ad numeros exprimendos, & *Cifræ* populariter appellantur. Eam nullo Auctore, ſed certiſſima ratione ad Græcas literas
Prop. iv. c. 13. retuli in *Demonſtratione mea Evangelica*. Quæ literæ ſi conferantur cum pervulgatis numerorum characteribus, eædem omnino videbuntur, quamvis diuturno & frequenti uſu paululum depravatæ. Opinionem hanc confirmaveram deſcriptione Abaci Pythagorici, quam ex antiquis codicibus Geometricorum Boethii depromtam miſerat ad me Grævius; & ex Notis Senecæ ac Tironis, unde agnoſcitur vetuſtas characterum illorum popularium, longe major ac vulgo creditur. Arabibus enim tribuitur, qui eos acceperunt à Græcis; ipſique adeo Græci veræ originis ignari Indis acceptos retulerunt. At decus id eripi Arabibus, quibus addictiſſimus erat, minime paſſus eſt Monachius, & in nos graviter inſurgens, ſalvum tamen & integrum præſtitit jus priſcæ noſtræ neceſſitudinis, quam ad ejus uſque exitum conſtanter excoluimus.

Nec diſpar fuit in hoc ſtudiorum curriculo Stephani Morini alacritas. Imo plus etiam videtur poſuiſſe operæ in luſtrandis teſquis Ebræorum, & Rabbinorum dumetis; etſi minus fortaſſe in pervagandis patentibus & floridis Græcorum & Romanorum viridariis. Nec cum hoc etiam eadem mihi erat & conſentiens opinio de initiis Linguæ Ebraicæ; quam

ille

Digitized by Google

ille, perinde ut literatorum hominum magna pars, ab Adamo ipſo & Mundi incunabulis repetebat. Ego contra pertendebam ipſam eſſe Chananæam Linguam, in Chananæa vicinisque aliquot regionibus uſurpari ſolitam, antequam illuc migraret Abrahamus. Super hoc argumento ſcriptionibus quibusdam velitati ſumus inter nos, & adverſaria utrimque protulimus argumenta, ſed amice & modeſte, eaque arbitrio Lectorum permiſimus.

At Johannes Ballachæus perluſtratis curſim Orientis campis maluit in amœnis Græciæ viretis exſpatiari. Pollicebatur ille grandes in Dionyſii *Periegeſin* Commentarios, quos & venditaverat Salmaſio, & ejus nomine volebat inſcribere. Verum rebus ejus ita ferentibus, in ruſticum & ignobilem receſſum plebis ad res ſacras inſtituendæ cauſſa relegatus conſenuit, nulloque edito operæ pretio ſpes de ſe factas fefellit.

Normaniam Provinciam tunc Regis nomine adminiſtrabat illuſtriſſimus Princeps, Henricus Aurelianenſis, Dux Longavillæ. Qui cum præcipuas Provinciæ hujus obiret urbes, & Cadomum inferioris Normaniæ caput deveniſſet, confluxit ad eum ſalutandum tota civitas, eumque ego una cum aliis quam honorificentiſſimis officiis percolui. Ille me humaniter primum ac benigne, & ad alteram deinde ſalutationem benevole etiam excepit. Memini cum aliquando in magna nobilium virorum corona, qui eum in arcis Cadomenſis area honoris cauſſa circumſtabant, manu me apprehenſum ſeduxiſſe perquam familiariter, mecumque in privatum colloquium per multum tempus veniſſe, quaſi periclitandi animi mei cauſſa, & ex ſermonibus meis judicandi, num ſatis dignus viderer ejus favore. Alia quadam die, cum apud eum matutinæ ſalutationis officio intereſſem, accedens ad aurem meam, Ecquid tibi, inquit, agendum paras his pomeridianis horis? De eo, inquam, nihil conſtitutum eſt apud me: exſpecto tantum, ſi quid habes quod jubeas. Recurre, inquit, in domum tuam: illuc te conveniam ſtatim à prandio, ut ſoli in interius conclave ſecluſi garriamus ad noctem. Quod & ita factum eſt. Invitabat etiam me nonnunquam ad ludum Scacchorum, totosque dies in hac palæſtra conſumebamus. Cumque vinci ſe graviter ferret, diſſimulabam peritiam meam, certamque nonnunquam dimittebam victoriam, ne quid de favore illius mea decerperet induſtria. Inde adeo me patrocinio ſuo complexus eſt tam amanter, ut in rebus meis difficillimis præſidium ſuum ac tutelam nusquam paſſus ſit deſiderari. Quamobrem optimi & liberaliſſimi patroni, quoad vita ſuppetet, integra apud me exſtabit & conſtans memoria.

Dum hæc Cadomi gererentur, diem ſuum obiit Pontepiſcopii Ægidia

ſoror mea, religioſæ Sancti Dominici Familiæ adſcripta. Sacram enim domum in hoc oppido à ſe conditam, certiſque reditibus locupletatam & fundatam Ordini huic attribuerant ſanctiſſimæ virgines duæ, materteræ meæ, Pilloniorum Bertovillæorum ſtirpe ortæ, quæ in Dominicano Rothomagenſi Sodalitio religioſam vitam profeſſæ, adſtrictius antepoſuerunt vitæ genus, & ad ſeveriores Dominici leges accuratius exactum, quod in novo hoc ſeceſſu feliciter ſunt conſecutæ piis religioſarum virginum magno illuc numero confluentium exercitationibus, omnibusque virtutum exemplis florentiſſimo: cui à veneranda Chriſti Cruce nomen & titulos indiderunt. Iis autem à primis vitæ annis tradita in diſciplinam fuerat Ægidia, cum aliis ſororibus meis, atque ità ad pietatem fuerat informata, ut idem concupierit tenere inſtitutum, & inter eas admiſſa ſit. Vt aliis autem præcelluit eminentiſſimi ingenii acumine, & incredibili memoriæ vi; ita virtute & corporis afflictationibus fortiter tolerandis tanto ſocias ſuperavit intervallo, ut proſtratis viribus & perdita valetudine beatam tandem mortem oppetiverit, vigeſimum quintum ætatis annum vix prætergreſſa. Plura de ejus ſanctimonia poſſem commemorare, ſed ea jam ab aliis celebrata eſt, ut & reliquæ eius virtutes, atque etiam utriusque materteræ meæ pietas, eodem libro, qui *Annus Dominicanus* eſt inſcriptus. Nec ipſe ego merito elogio fraudandam duxi optimam ſororem meam hoc Opere, quo Cadomenſes origenes ſum perſecutus.

Fato quoque conceſſit per eos dies Jacobus Puteanus, qui cum fratre Petro Puteano, vivis ante annos aliquot exemto, fuerat Regiæ Bibliothecæ præfectus. Perlatum autem fuerat ad me, certum huic muneri conſtitutum eſſe pretium ab ærarii regii Procuratoribus; ingens illud quidem, atque grave, pro modo facultatum mearum; ſed pro deſiderio etiam meo leve; adeo magnum literariis meis opibus incrementum ex prædivitis hujus gazæ adminiſtratione ſperabam. Res gerebatur per amicos, jamque prope conventuram rebar; cum interceſſit Colberti auctoritas, perfecitque ea, qua apud Regem florebat gratia, ut ad muneris illius functionem frater ipſius, qui Epiſcopus deinde Altiſſiodorenſis fuit, allegeretur.

In honeſto & jucundo otio dabam interea literis operam, cum res meas valde conturbavit grave & improviſum negotium. Nobilitatis titulos falſo ſibi tum arrogabant plerique, nec facile legitimam nobilitatem ab ementita internoviſſes. Cui malo in dies ſerpenti cum eſſet occurren-

curren-

currendum, rei gerendæ facultatem magno pretio de fiſco redemerant Publicani, certis conditionibus; quarum præcipua hæc fuit, eaque valde damnoſa, ut ad eos perveniret multatitia pecunia: quæ cum ipſa futura erat prægrandis, tum ad arbitrium rapaciſſimorum hominum augebatur. Vt uberiores etiam fructus perciperent, tam importune & inſolenter abutebantur poteſtate ſibi conceſſa, ut familias aliquot, certa & indubitata nobilitate gaudentes, quod ejus confirmationem ab iis noluiſſent redimere, dejicerent de gradu, & referrent in ordinem plebejorum; obſcuras alias & humiles nobilium jure donarent. Nec ego ſane vexationis hujus expers fui: cumque ab infantia fuiſſem in tutorum poteſtate, iique nondum adminiſtrationis ſuæ mecum putaſſent rationes, nec reſtituiſſent tabulas, membranasque veteres, ad quarum fidem exigerentur, non rationes illæ ſolum, ſed & familiæ noſtræ dignitas & ſtemmatis ordo, ad manum mihi non erant defenſionis meæ ſubſidia. Nec ſatis ſciebam præterea quid peteretur à me; nec ſi ſciſſem, facile mihi fuiſſet, propter tutorum meorum familiares noſtras tabulas penes ſe habentium abſentiam, & Publicanorum fraudulentas cavillationes, petitis ſatisfacere. Duorum enim dierum itinere Cadomo diſtabat illius domicilium, cujus in tutela primum fueram; ipſiusque filii, ad quos defuncti venerat hæreditas, domo longe aberant, ſuorum quippe negotiorum cauſſa. His affectus difficultatibus, urgentibus Publicanis, ad libellionum tabularia, & publicos actorum forenſium codices mihi fuit recurrendum, ſummo labore, nec exiguis ſumtibus & Rothomagum ſæpius commeandum, ubi dijudicandæ erant in ſuprema ſubſidiorum Curia hujus generis controverſiæ. Re autem à Judicibus accurate demum expenſa, & perluſtratis attente tabulis veteribus à me exhibitis, certo gravique decreto aſſertum eſt generis noſtri decus, & infinita Publicanorum repreſſa eſt aviditas atque audacia. At iis tamen poſt annos aliquot, propter ingentes, quæ inde ad fiſcum redibant, pecunias, denuo atque etiam tertio, eadem in me aliosque conceſſa eſt licentia. Verum à moleſta hac & importuna inſectatione eadem vis veritatis apud æquos Judices me vindicavit.

Præerat tunc cœtui virginum ſacrarum, religioſam colentium vitam in Abbatia Cadomenſi, cui à ſancta Trinitate nomen eſt, Maria Leonora Rohannia, in qua ad natalium ſplendorem magnum adjunxerat natura florentis ingenii lumen, ſingularemque & dicendi & ſcribendi facultatem. Ego ad illam officii cauſſa viſebam identidem, frequensq; mihi cum ea ſermo erat de rebus piis, & de Librorum ſacrorum dignitate; quos inter præcipue

ſe

ſe affici prædicabat Pſalmis Davidicis, & Salomonis præceptis, quæ optaſſet in uſum domus ſuæ, & indoctarum gregis hujus puellarum, ſermone reddi vernaculo & dilucido, uberiusque dilatari. Quin tu, inquam, hoc ipſum quod deſideras, præſtas illis officium? polles enim & intelligentia rerum hujusmodi, in quibus verſata es à pueritia, & copia dicendi, atque ſtyli ubertate. At tenuem certe eſſe meam, inquit, facultatem, & ſcio, & ſentio; rem tamen ſuſcipiam, ſi conſilium tuum & cenſuram ad lucubrationem hanc accommodare velis. Quod cum facturum me recepiſſem, adjicit illa ad opus animum, atque hinc prodiit pium illud & perelegans Opus, quo moralis doctrinæ Salomonis præcepta continentur.

Erat in ejus convictu & diſciplina Jacoba Boëtta Blemuria, propinquitate mihi conjuncta, pietate inſignis, & moribus ad modeſtiam ita compoſitis, ut cum multa ſcripſiſſet ad inſtituti ſui rationes & Benedictini Ordinis hiſtoriam pertinentia, ea tamen premeret alto ſilentio & virgineo pudore, quaſi eam ſuppuderet audaciæ ſuæ, remque attentaſſet ſupra captum. Verum re mihi per ſocias ejus comperta, ut eſt loquax ille ſexus, hoc mecum, qualecunque eſſet, communicari volui, multa de ejus taciturnitate conqueſtus, quod me & conſanguineum & amicum rem celaſſet, quam ad me præ cæteris omnibus referre debuerat. Illa verò graviſſimam ſibi hanc exprobrationem eſſe dixit, quæ ſpem faceret non moleſte me laturum, ſi quidquid illud erat quod ſcripſiſſet, & quidquid etiam deinceps ſcriptura eſſet, paterer arbitrio meo permitti. Quod cum libenter & jucunde facturum me promiſiſſem, miſit ad me grande & egregium Opus, quo vitas ſanctorum Benedictini Ordinis virorum fuerat complexa, quodque præfixo *Anni Benedictini* titulo exiit deinde in lucem, magnoque applauſu exceptum eſt, uti futurum ex Libri lectione eram auguratus, ejusque uſibus publicis permittendi quamprimum, magnopere auctor fueram. Editionem procuravit Jacobæ frater Euſtachius Boëtta Blemurius, Canonicus Regularis, è Victorina Pariſienſi Familia, homo non illiteratus, celebri Domui huic & numeroſæ Bibliothecæ procurandæ præfectus, quæ & cura illius & diligentia non parum eſt locupletata.

Interim excurrebam ſæpe Rothomagum, quæ urbs, ut Normaniæ caput eſt, ita fere eo devolvuntur graviora, quæ per Provinciam oriuntur, negotia. Cumque illuc me pertraxiſſent moleſtæ quædam lites, venit ad Aquas Forgenſes, quæ unius diei itinere verſus ortum Rothomago diſ-

ſitæ

ſitæ ſunt, regio genere prognata virgo, Anna Maria Ludovica Aurelianenſis, Gaſtonis Regis patrui filia, quam hoc elogio exornavit olim Carolus Pererius noſter, ſublimis ſpiritus Poëta:

*Hæc eſt illa atavis edita Regibus,*
*Formæ mille opibus dives & ingeni,*
*Necnon & patrios haud muliebriter*
*Audax ſtringere acinaces.*

Cum reliqua hæc veriſſima, tum illud præcipue, quo ipſius ingenii opes prædicantur. Erat in nobilium ejus aſſeclarum numero Segræſius, jam à me ſæpe memoratus, popularis meus, & ſummus hoc tempore amicus. Cumque me ille ad Dominam ſuam & ad ſe crebris invitaret literis, eo me contuli. Nec defui ſane cultui exhibendo Sereniſſimæ Principi, quem debui. Delectabatur illa lectione hiſtoriarum, earumque imprimis fabellarum, quæ Romanenſes appellantur; dumque puellarum ſuarum manibus comeretur, vices apud ſe obire me volebat anagnoſtæ, multaque ſolebat rogitare variis de rebus, quas ipſa offerebat lectio. Vnde perſpecta mihi eſt, & ſingularis ejus ſolertia, & non vulgaris nec puellaris eruditio; ac multo magis etiam ex lucubratis ab ea duabus Romanenſibus fabellis, excogitatis oppido acute, & perquam argute explicatis, omniſque leporis & elegantiæ plenis, quarum alteri titulum fecit *Inviſibilis Inſulæ Deſcriptio*, qua ſalſiſſime ludificata eſt Equitem quemdam honorarium Parlamenti Dombenſis; alteri *Reginæ Paphlagonum Hiſtoria*, quæ perpetua eſt nobiliſſimæ cujusdam virginis, ſed illepidæ & invenuſtæ, arguta & occulta irriſio. Juſſerat eas typis exarari Virgo regia, ſed pauculis inde expreſſis exemplaribus; quæ omnia ſibi vindicaverat, ſedulo cavens, ne emanarent in vulgus. At unum tamen, pro ſua benignitate, donaverat mihi dono; cujus etiam ad oram propria perſonarum nomina juſſerat adſcribi, quæ diſſimulata exſtabant in contextu. Libellos itaque auro contra caros non habebam, cum eorum ſibi ad paucos dies uſuram permitti poſtularunt primariæ duæ feminæ, cognitæ mihi jamdiu familiariter, fideique in ſervandis promiſſis, uti quidem rebar, certæ & indubitatæ; re tamen ipſa, uti expertus ſum, fallaciſſimæ: meos enim à me abſtulerunt libellos, ſibique ſervarunt.

Et in aula, & in urbe, invaluit paucis poſt annis ille mos, ut elegantioris ingenii viri ac feminæ, & oris ſui formam, & corporis habitum, &

& mores ac ſtudia deſcriberent, & velut in tabella depingerent; proptereaque hujuſmodi deſcriptiones vulgo imagines dicerentur. In iis plurimum ſe exercuit nobiliſſima Virgo; cumque multas & deſcripſiſſet ipſa, & deſcriptas ab aliis ſelegiſſet, operam dare me voluit, ut ex typis clam mandarentur. Enituit & in aliis ſcribendi argumentis felix illius indoles, & jocoſis & ſeriis, nec non & ad pietatem pertinentibus; ſed paucis admodum adhibitis teſtibus aut arbitris: ea erat puellæ regiæ modeſtia.

Equidem ab ineunte adoleſcentia id ſtudueram in primis, ut ſi quem ex fama audiveram ingenio præcellere vel doctrina, in ejus notitiam venirem: nec ulli certe peperceram induſtriæ aut labori, ut aliquam contraherem neceſſitudinem cum Falcone Carlovallio, quam ſponte fors obtulit. In publicis enim choreis inter æquales juveniliter & ſtrenue ſaltantem me cum vidiſſet aliquando, nomenque meum intellexiſſet ab adſtantibus, quæſivit filius-ne eſſem illius Huetii, quem aliqua eruditionis laude commendatum acceperat; ut hunc ipſum eſſe me cognovit de quo quærebat, nullam interpoſuit moram, quin colloquium meum &, ut aperte præ ſe ferebat, amicitiam quoque appeteret. Mihi vero id deferre fortunam, quod concupiveram omnibus votis, impenſe lætatus ſum; nec mihi reliqui faciendum quicquam putavi, ut eum mea mihi obſervantia devincirem virum, quem urbanitate, & amœnitate ingenii, & morum ſuavitate omnem ſibi aulam devinxiſſe ſciebam. Circa idem tempus aliud quidpiam ſimile mihi contigit. Vir quidam nobilis, jam ſenex, & diſciplinis non leviter excultus, in inferiorem Armoricam properans, Cadomo iter faciebat. Venit ille in domum meam, viſendi mei cauſſa. Quam humaniter potui, excepi venientem, exſpectans quid me vellet. Huetium, inquit, patrem tuum conventum volueram; ſi id per te impetravero, habebo gratiam. Patrem, inquam, amiſi etiamnum infans, nec ullum hic præter me reperies Huetium. At vix, inquit, crediderim in hominem adeo juvenem convenire poſſe, quæ de te mihi narrata ſunt. Sed geminus illuſerat error credulitati boni viri; nam & longe indoctior eram, quam putaverat; & ætate provectior, quam videbar.

Magnum acceſſit non paulo poſt Bibliothecæ meæ incrementum. Cognatus enim meus, cujus in tutela fueram, filius Ægidii Macæi, eximii Mathematici, à me ſupra laudati, Libros ſuos omnes pertinentes ad has artes, quibus uſus fuerat pater ipſius, neque paucos, neque ſpernendos, liberaliter ad me dono miſit. Quos dum pervolutarem, ſopitos

pitos

Digitized by Google

pitos jamdiu priſtini illius mei in nobiles haſce diſciplinas ſtudii, ſuſcitari in animo meo , ac fere erumpere igniculos ſentiebam ; quos nec penitus tamen compreſſi, ſed fovi leviter , cum identidem per breves excurſus locupletem hanc exquiſitorum voluminum congeriem reviſerem.

Patriæ ſuæ motibus exagitati Angli plerique & Hiberni ſæpe tum adventabant in Normaniam, quæ eſt in oppoſito littore, & Cadomi ſedem figebant. Fuit in his, me adoleſcente , Stanihurſtius, Dialecticus ſubtilis, qui Philoſophiam in Academiæ Cadomenſis exhedris, magna auditorum frequentia , diu profeſſus eſt. Velitabar illic ſæpe cum ejus diſcipulis acriter ſummaque animi contentione , quod Doctori huic valde placebat, meque ad hujuſmodi concertationes vehementer hortabatur. Tractabat is quoque perite chymicas artes; quas demum tamen damnoſas ſenſit, aduſtis & contractis faucibus ex præcipiti & inconſiderato noxiæ cujuſdam potionis hauſtu. Medicinam quoq; non infeliciter tum exercebat in eadem Academia Stanihurſtius alter, prioris hujus agnatus. Longo poſt tempore Cadomum appulit eadem gente ortus Franciſcus Aladenſis Epiſcopus, vir ſuavitate morum amabilis, & vitæ ſanctitate venerandus; pauperculus ad hæc, & egenti ſimilis. Quibus ego permotus, auctor fui clariſſimæ virgini Mariæ Leonoræ Rohanniæ, Antiſtitæ, quam ſupra laudavi pro merito ſuo, ut pium Epiſcopum reciperet in domum ſuam, & quæ ad vitam tolerandam neceſſaria eſſent benigne ſubminiſtraret. Paruit illa conſilio meo, rogavitque me, ut hominem ipſe ad ſe ſuis verbis invitarem. At ille velut egeſtate ſua delectatus, cujus magiſter Chriſtus ac præmonſtrator fuit, maluit in gurguſtii ſui latebris ſe continere. Nec multo poſt Rhedonas conceſſit ad conterraneos ſuos, qui magno numero in Armoricam confluxerant. Vereor equidem, ne videar aliquibus inepte credulus, ſi quippiam hic retulero, quod accepi à religioſis & cordatis viris, nec ſuperſtitioſis, ejus plane ſimile, quod legitur in *Actis Apoſtolorum*, puerum è tecto ſublimi delapſum, & ex caſu obtritum, acceptum fuiſſe in ulnas à ſancto Antiſtite, ab eoque fuſis ad Deum precibus fuiſſe reſtitutum. Delatus deinde eſt in littus Normanicum Patricius Epiſcopus Ardenſis, nobiliſſima apud Hibernos Plunquetorum gente prognatus; quem apud nos Sagienſis Epiſcopi vices magna pietatis laude vidimus obeuntem.



Digitized by Google

## LIBER QUARTUS.

COMMEMORANDA mihi nunc eſt inſignis ad amicorum meorum numerum hoc tempore facta acceſſio: quos inter primum fors obtulit Johannem Mareſium Sanſorlinum, præcelſo præditum ingenio, & mirabili ad poëticam facultatem indole. Memini equidem, quo die inter Academiæ Franciçæ ſodales inauguratus ſum, poſt orationem à me publice pro more habitam, cum varia Opuſcula recitarentur à ſociis, carmen ab eo fuiſſe lectum, tam elatum ſententiis, tam numeris felix, ut plauſus excitaverit mirabiles. At notatum tamen eſt valde deſpectam ab eo fuiſſe his verſibus & depreſſam in poëticis Veterum induſtriam, cum non obſcure innueret, præ Homero & Virgilio, præ Pindaro item & Horatio, palmam ſuo ſibi jure deberi. Quod & alia ſcriptione confirmare conatus eſt, uti factum deinde à Carolo Peralto familiari noſtro. At aliter ſenſiſſet forſitan uterque, ſi majorem Antiquitatis notitiam, majorem & ſui comparare ſtuduiſſet. Scripſerat & elegantem fabellam Mareſius, de genere Romanenſium, *Ariadnes* nomine inſcriptam, quæ poſt Honorati Vrſæi *Aſtræam* inter primas habita eſt. Mirifice vero placitum eſt, magnosque plauſus tulit à Cardinale Richelio, ſuave & ingenioſum ejusdem Auctoris Poëma, quo Circini & Regulæ amores & conjugium referuntur.

Tum primum quoque mihi cognitus eſt Paulus Pelliſſonius Fontanerius, in quo natura, ut olim in Angelo Politiano, deformitatem oris excellentis ingenii præſtantia compenſavit. Cognitus eſt & mihi Valentinus Conrartus, raro & prope ſingulari exemplo nomen inter Literatos adeptus, veteris omnis licet expers literaturæ, ſed recentiore liberaliter perpolitus, moribusque ad humanitatem ita compoſitis, ut vix officioſiorem quenquam reperiſſes, quod & ſæpe ſenſiſſe me grato animo profiteor.

At præclara erat hoc tempore exiſtimatio in literis Valeſii utriusq; Henrici & Hadriani: quibus, & Henrico præcipue, familiariter uſus ſum.

Tum vero magna me affecit voluptate Chriſtiani Hugenii Syſtema Saturnicum, ab eo, ad hanc diem non ſatis pro meritis mihi cognito, perofficioſe ad me transmiſſum. In quo ſane ſingulare hominis acumen miratus ſum, & exquiſitam induſtriam, denuoque me ſenſi ad Aſtrologiæ ſtudia vehementer revocari. Hac autem occaſione ſuſceptam inter nos amicitiam, ſequentibus annis, cum ille Lutetiam auctoritate regia accitus eſſet, conſtanter excoluimus.

Minime vero in recenſendis amicis literatis præterire me decet Hen-

Henricum Juſtellum Chriſtophori filium, non tam literatum illum quidem, quam Literatorum fautorem, & hoſpitem Muſarum. Conveniebant enim in ejus domum diebus ſingulis docti viri, ſermoneſque inter ſe eruditos conferebant: cumque leves ob cauſſas jucundum hoc deſeruiſſet vitæ genus, ac Lutetiæ delicias, Londinumque ſeceſſiſſet, tum demum ſera pœnitentia errorem agnovit ſuum, cum inani patriæ deſiderio teneretur.

Si collecta fuiſſet hac ætate Pleias Poëtarum, uti factum accepimus, regnum in Ægypto tenente Ptolomæo Philadelpho, atque item ante hos centum & quinquaginta annos in Gallia, tum certe locum in iis facile tenuiſſet Petrus Petitus Medicus, Carolus Pererius, & Johannes Baptiſta Santolius, è ſacra Familia Victorina Pariſienſi. Et hi quidem poſtremi duo, toti Poëtæ fuerunt, nec aliud quidquam quam Poëtæ, indocti cæteroquin & rudes in omni genere humaniorum literarum. Tumidior Santolius, Pererius modeſtior, & in quo appareret color quidam Antiquitatis, quem ſplendidius etiam illitum Petiti poëmatis deprehendiſſes: in quo præterea multæ erant & interiores literæ; nec in mitioribus ſolum artibus humanitatis, ſed & in Phyſicis etiam, atque iis præcipue, quæ ad Medicinæ diſciplinam illuſtrandam vel locupletandam conferre poſſent; in quibus egregia exſtare voluit ingenii ſui & induſtriæ ſpecimina, nitido & eleganti orationis filo contexta. At Santolium & Pererium ſi quando fors ad me detulerat, deferebat autem ſæpiſſime, omnia apud me carminum ſonitu perſtrepebant; cum præſertim ille ſtans pede in uno dictaret in hora verſuum millia, flueretque valde lutulentus, ſimillimum eum dixiſſes Camilli illius Querni, qui Leoni Decimo Pontifici Maximo habitus eſt in deliciis, & ab eo meritus Archipoëtæ titulos & inſignia, dignuſque viſus, qui ſalutaretur eleganti hac allocutione:

*Salve braſſicea virens corona,*
*Lauroque Archipoëta, pampinoque,*
*Dignus Principis auribus Leonis.*

Cum autem longo poſt tempore accepiſſet Santolius, Bibliothecam meam domus ruina oppreſſam concidiſſe, & inter rudera ac parietinas miſere proſtratam jacere, rem idoneam credidit, quam verſibus ſuis decantaret. Par illi Pererius, ejuſdemque Apollinei decoris appetens, & ad Veterum imitationem felicius aſſurgens; qui cum nobili ſtirpe oriundum ſe meminiſſet, Poëtis omnibus propter nobilitatem ſuam, Nobilibus omnibus propter facultatem ſuam Poëticam præſtare ſe putabat. Valde itaque præ ſe deſpiciebat Santolium. Mea quædam exſtant ad eum, nonnulla & ejus ad me carmina.

Iisdem fere temporibus deduxit me ad Mariam Magdalenam Lavernam Fayettam Menagius, qui & ejus formam, & lepores, & ingenium, & loquendi ac ſcribendi elegantiam totis poëmatis decantavit: & merito ſane; quid enim comptius, quid limatius, quid argutius, quam quæ ſcribentem videbamus quaſi per ludum, & quæ recitantem audiebamus? Et tamen meritæ laudis adeo negligens fuit, ut *Zahydam* ſuam, amœniſſimam fabellam, ſub Segræſii nomine apparere voluerit. Quod cum in *Originibus Cadomenſibus* ſcriptum à me fuiſſet, injuriam nomini Segræſiano factam temere conqueſti ſunt male feriati homines, & veritatis inſcii, quam ego teſtis locuples & conſcius ex certiſſima oculorum meorum fide, & complurium Lavernæ ipſius epiſtolarum teſtimonio comprobare poſſum; cum ſingulas ſcriptionis hujus partes, ſimul atque ex ejus calamo exierant, ad me mitteret, & à me recognoſci vellet.

Aliqua etiam tum fuit duarum virginum celebritas, Annæ Vinææ, & Mariæ Prateæ: ſed nihil ad Lavernam. Exſtat epigramma quoddam meum ad Prateam, quo puellam auſteram & ſubtriſtem à ſeveritate ad hilaritatem traducebam. Neque vero ab inſtituti hujus Operis lege alienum fuerit carmen ipſum huc referre:

*Odimus horridulas adducta fronte puellas:*
*Quæ miſcere jocos noverit, illa placet.*
*Nos vates gens læta ſumus; ſic juſſit Apollo,*
*Juſſit & argutos ſpargere Muſa ſales.*
*O nimium tetricæ ſtudiis operata Minervæ,*
*Pratea, contractum pone ſupercilium.*
*Riſit Pythagoræ conjux antiqua renati,*
*Heſperiis quamquam non minor illa Sophis.*
*Riſit & Erinna, riſit formoſa Corinna,*
*Pindaricam toties vincere docta chelyn.*
*Non te deliciis ſuperet jucunda vetuſtas;*
*Nominibus priſcis te quoque finge parem.*
*Corriſiſſe mihi dicetur Pratea virgo,*
*Exemplum reliquis Pratea virginibus.*

At nihil tale in ſe deſiderari patiebatur Vinæa, quæ infirmo corpore ac continuis pene doloribus, perpetuam vegeti animi feſtivitatem retinebat. Itaque & in iis, quæ ſcripſiſſet, ſingularis elucebat lepos, & in iis, quæ ceciniſſet carminibus magna ſpiritus ſublimitas apparebat.

Tunc

Tunc Lutetiæ hoſpitio utebar Sammagloriano Oratorianæ Congregationis, in quod me invitaverat Ludovicus Thomaſſinus, per quem multum acceſſit decoris Sodalitio huic, luculento & perutili Opere, quo diſciplinæ Eccleſiaſticæ ritus, ex bonorum Auctorum & priſcorum monumentorum fide deſcripſit. Atque optime ſane conſuluiſſet famæ ſuæ, ſi intra harum literarum, in quibus regnabat, fines continuiſſet ingenium ſuum, nec ad humaniorum præterea diſciplinarum laudem ita adſpiraſſet, ut earum etiam præcepta effunderet in vulgus, quas vix primoribus labris deguſtaſſet. *Gloſſarium* vero illud *Ebraicum univerſale*, uti præ ſe fert titulus, poſt ejus mortem editum, quod nobis velut orientalis omnis literaturæ ditiſſimum penu obtruſum eſt, ſi eruditi admoveantur oculi, ad primum intuitum fœtus apparebit, non novato & iterato exortus agro, ſed ſemel tantum & leviter arato. Fruſtra autem commendationem quæſivit Thomaſſinus ſcriptionibus ſuis ab elegantia dictionis, cum res omnem reſpuentes ornatum, & ſimplici cultu ac levi ſcriptura tradendas, pingui & operoſa oratione conveſtiret. Erant in eodem contubernio viri alii eruditi duo, Hieronymus Vignierius, & Carolus Cointæus, quorum ille ſuperſtites Auguſtini reliquias, ex antiquis codicibus collectas, emiſit in lucem; hic Eccleſiaſticam Franciæ hiſtoriam accurate digeſſit. Anno 1659.

Dum eſſem in Sammagloriano hoc convictu, ridiculum quiddam evenit mihi, quod vel animi cauſſa hic referre, non abs re futurum puto. Venit ad me Batavus quidam juvenis, qui & nomen aliquod ſibi deinde fecit in literis, & epiſtolam attulit ad me, quæ in indice additum nomini meo præferebat, ut fit, locum domicilii, *apud Patres Oratorii.* Ille ut Francici ſermonis ſatis erat rudis, cum me ſalutaret, ex lectione inſcriptionis perperam intellectæ, Salve, inquit, Pater Oratorum. Cumque mirari me reſpondiſſem, quamobrem ab eo decorarer tam honorifico titulo; Hæc tua ſcilicet, inquit, modeſtia eſt, cur debitas tibi & ab aliis contributas laudes adſperneris; ſimulque additam epiſtolæ inſcriptionem ob oculos poſuit.

Roma interea Lutetiam reverſus eſt Georgius Renaldus Magdalenæus, Johannis Renaldi Segræſii frater, qui eo fuerat à ſacro virginum Carmelitidum Familia ad res grandes procurandas delegatus. Adiit ille me continuo, ſeque habere dixit in mandatis à Chriſtina Regina, ut me Romam ipſius nomine accerſeret, montes illam polliceri aureos, & Attalicas conditiones, commodum apud ſe contubernium, ſtudiorum communi- Anno 1659.

munionem, inchoatam olim quidem Holmiæ, tunc autem poſt annorum aliquot intermiſſionem tranquillius & jucundius repetendam; ſuaque præterea officia & quidquid auctoritate valeret in aula Romana. Vehementer ea quidem prima ſpecie pertentabant animum meum, Romæ omnisque Italiæ perluſtrandæ valde cupidum, magnoque ferebar impetu ad accipiendam conditionem. Verum quaſi compedibus vinctum retinebat aſſidua Origenis mei cura, jam exire è carceribus geſtientis. Multoque etiam magis deterrebat me Holmienſium promiſſorum recordatio, & cognita jam mihi & experta Reginæ mutabilitas. Scripta itaque ad eam epiſtola, cauſſas hinc inde quæſitas prætexui, cur favore ipſius, tamque prolixa adverſum me voluntate uti non poſſem.

An. 1659. Per eos dies redux ad lares meos familiares poſt diuturnam abſentiam graviſſimo caſu afflictus ſum ac pene oppreſſus, morte Jacobi Grandorgæi Premontii, à primis vitæ meæ annis ſumma mecum neceſſitudine omnibusque officiis conjunctiſſimi, præter eum habiturus neminem, cujus conſilio & ſapientia domeſticæ meæ res & ſtudia regerentur, & in quo poſſem imaginem priſcæ urbanitatis, & vernaculæ illius feſtivitatis, quæ Cadomenſium propria eſt, agnoſcere. Eum igitur perſæpe viſere ſolebam & perſtudioſe audire, totusque ex ejus nutu & ore pendebam. Ac mihi hoc tempore Lutetia Cadomum adventanti triſtis de graviſſimo ejus morbo nuntius allatus eſt; quo ego vehementer commotus ad eum ſtatim advolavi, pene exanimatus metu: & merito ſane, cum enim reperi in extremis agentem, ex collectis intra cordis integumenta noxiis & mortiferis aquis. Tum vero recordatus ſum, toto ipſum vitæ tempore, naturali quodam horrore aquarum reformidaſſe vim, & averſatum eſſe, cum inter deambulandum rivulorum refugeret occurſum, vixque pontibus auderet inſiſtere; quaſi jam tum ex cognatis aquis imminens ſibi exitium præſentiret. Sed dolorem hunc refricare nihil attinet, cum & virtutes ejus prædicaverim alio Opere, & interitum deploraverim.

Pie ſancteque actam à pueritia vitam Cadomi clauſit hoc tempore Johannes Bernerius, repentina morte ſublatus. Abdicata ille Quæſtoris Francici dignitate, media in urbe hoſpitium ſibi paraverat ſolitarium, & ab hominum frequentia ſemotum; receptisque in contubernium perpaucis ejusdem inſtituti ſociis, Deo vacabat uni, & pauperum egeſtati ſublevandæ, & variis modis procurandæ hominum ſaluti. Infinitum dictu eſt, quantum fines regni Dei amplificavit exemplo bonorum

rum

rum operum, & conſtanti ſanctioris vitæ tenore. Quæ cum ob oculos meos verſarentur, habitabam enim in vicinia, mirifice ad ejus imitationem accendebar, paruiſſemque benigne me ad ſe invitanti ac allicienti Deo, niſi me etiam tum juventutis æſtus & mundi pellacia aliorſum retraxiſſent. Pungebat enim etiam tum animum gloriolæ γαργαλισμός.

Soror hic habuit Jordanam Berneriam, optimo ingenio magnoque animo præditam virginem; quæ modicis quidem facultatibus, at ſingulari pollens induſtria, magnificum religioſæ Vrſulinarum puellarum Societati Monaſterium condidit; quarum & albo inſcribi & ſocietati inſeri voluit. Fuit id urbi Cadomo eximio ornamento & uſui, cum floreret magno affluentium illuc adoleſcentularum numero, quæ ad pietatem & puellaria opificia erudirentur in ſcholis illic inſtitutis, quarum unaquæque à ſua præceptrice & magiſtra regeretur.

Cadomum advenerat multis abhinc annis, me pene puero, Evangelii præco, Hyacinthus Calventius, Toloſas, è Dominicano Ordine, Chalvet. Matthæo illo Calventio prognatus, quem amplo Sammarthanus exornavit elogio. Cumque ad eum è ſuggeſto concionantem magni fierent Cadomenſium concurſus, ille vulgi plauſibus delinitus Cadomi ſedem poſuit, & in Academiæ Theologica, ut vocant, Facultate titulos ambiit & Doctoris & Profeſſoris Regii, eoſque diſputationibus publice habitis conſecutus eſt. Jamdiu autem ille ſeſe contulerat ad meam amicitiam: cumque totam Theologiam, concionalis homo, in conciones diducere & ad vulgi captum accommodare inſtituiſſet, cura mea & commendatione effectum eſt, ut partem aliquam vaſti hujus Operis edendam Cadomenſes Librarii ſuſciperent, cum priores partes aliis jam locis editæ prodiiſſent.

Maxima erat hoc tempore Rambullietianæ domus celebritas, quam magnopere exornaverat Catharina Vivonnæa, Marchione Rambullieto pridem viduata, primaria femina, ut natalibus, ita animis & moribus vere Romana, Malherbæ noſtratis decorata præconiis, ſub Artenices nomine; atque item ejus filiæ duæ, Julia & Angelica, Angennææ; quarum illa Montauſerio, hæc Griniano nupſerat. Vt ſumma in illis inerat morum elegantia, felicibus conjuncta ingeniis, ita quicunque ab his laudibus quærebant commendationem, in hoc urbanitatis domicilium, ac velut ſacrarium, optabant admitti. Confluebat ergo illuc, quidquid vel aula habuit, vel urbs, humanitate expolitum. Etſi vero non

non ſine aliqua temeritatis nota, me hominem provincialem, municipalibus oblitum moribus, in hoc theatrum ſciebam eſſe proditurum, cum Lutetiam tamen veniſſem his diebus, illuc intrudi me paſſus ſum ab amicis. Nec me meæ certe pœnituit audaciæ; exceptus ſum enim perbenigne, à Vivonnæa præſertim heroina, quæ me & ad crebra colloquia, quamdiu commorarer Lutetiæ, & ad literarum commercium, ſi quando abeſſem, comiter invitavit. Nec res defuit dictis, nonnunquam enim humaniſſimis me literis, velut ſilentium meum increpitans provocavit. At non ex hac occaſione aditum mihi ad amicitiam ſuam aperuit ipſius gener, Juliæ Angennææ maritus, Carolus Sammauræus Montauſerius, verum ex editione Libri mei *De interpretatione*, qui à me lucubratus eſt hoc tempore. Cum enim ex amicorum, ac Menagii præcipue & Capellani, prædicatione cognoviſſem, non minus literariis laudibus florere Montauſerium, quam bellicis, ad eum miſi Libellum hunc, obſervantiæ meæ teſtem, quem ille ſummo favore exceptum, propitia quoque exiſtimatione proſecutus eſt. Inde adeo exornavit me patrocinio ſuo, literasque ad me prolixæ hujus voluntatis teſtes dedit.

Omni leporis, joci, elegantiæ, & politioris etiam doctrinæ laude tum enitebat Gulielmus Bautruvius; aulamque omnem, & quicunque per urbem cultiore pollebant ingenio, amœnitatis ſuæ jucunditate perfundebat. Quibus deliciis ne carerem, deductus ſum ad eum ab amicis, populari & veteri amicitia ei conjunctis. Famam quidem ille præſentia ſua mihi viſus eſt ſuperare; ita enim promicabat igneæ mentis fulgor, ut animos præſtingueret.

Præbuit & mihi hac tempeſtate Johannes Baptiſta Hamelius non obſcuram propenſi in me animi ſignificationem: quo homine neque meliorem, neque candidiorem, nec, poſtquam in amicorum meorum numero haberi ſe paſſus eſt, fideliorem novi quenquam. Quænam vero ejus eſſet de me opinio, paſſim inſcriptionibus declaravit ſuis, quas multas & Reipublicæ literariæ valde utiles elaboravit.

Attulit ad me literas his diebus Johannes Renaldus Segræſius à Petro Fermatio Senatore Toloſano. Nam cum Toloſa iter faceret, hominemque literarum gloria nobilem conveniſſet, poſtquam ille intellexit, eum eſſe in reditu, ut Cadomum ſe reciperet, meque huic eſſe veteri amicitiæ addictum, rogavit, ut ineundæ quoque mecum amicitiæ ſibi ſequeſter eſſe vellet, literasque ſuas perferret ad me, quibus poſtulabat verbis

verbis humanitatis pleniſſimis ut in eo facilem me præberem. Adjecitque Opuſcula quædam ſua, certiſſima ſingularis qua pollebat eruditionis monumenta in his erant, non Latini ſolum, & Gallici verſiculi, arguti oppido & floridi, ſed commentationes quoque ex reconditis Geometriæ penetralibus depromtæ, in qua quid poſſet ſuis cum Carteſio & Robervallio diſputationibus abunde patefecit. Paternæ autem hujus adverſum me benevolentiæ, & virtutum imprimis hæreditatem adiit clariſſimus filius, alterum Toloſani Senatus ornamentum.

Inter Academiæ Francicæ ſocios locum tunc obtinebat Franciſcus Talamantius, & in interpretandis Gallice Plutarchi Vitis multum ſtudii ponebat & operæ. Cumque audiſſet poſſe me aliquid in literis Græcis, emendatorem Operis ſui eſſe me voluit. Nullo igitur interpoſito parario familiariter venit ad me, Opus ſuum manibus præferens, atque id arbitrio meo permittere ſe dixit. Nec ei ſane defuit mea opera: produximus in multam noctem, & hoc tempore, & alias ſæpe, propoſitæ interpretationis lectionem; adhibitis ex Græci exemplaris contentione cenſoriis animadverſionibus. Nec tamen ſatis aulæ probata eſt hæc interpretatio, quam ille languente & diffluente oratione veſtiebat. In hujusmodi enim ſcriptionibus hiſtoricis parum attenditur quam fideliter expreſſum ſit exemplar, cum non ſatisfit aurium deſiderio. Et ille quidem Plutarchi, at mei ipſius deinde Interpres fuit prioris agnatus Paulus Talamantius: Poëma enim quoddam meum Latine ſcriptum carmine reddidit adeo venuſto, ut cum id legerem verſus mei mihi pene ſorderent; meque in meo carmine adſpernatus in ipſius interpretatione amplecterer.

Novum ſcribendi genus invexerat Paulus Scarro perfacetum ſummeq; amœnitatis; atque ita mentes omnium jocis ſuis permulſerat, ut elegantiorum virorum ac mulierum cœtus Scarronis nomine perſonarent. Quodq; mirum videri poſſet, inuſitatus ille lepos, & experrecti ingenii feſtivitas, corpori inerat morbis acutiſſimis diſtorto, contracto, & nervorum reſolutione pene debilitato. Cumq; ſtuduiſſem ad hanc diem eos pernoſcere, quicunque ingenii vel doctrinæ fama celebrarentur, minime committendum duxi, ut hominem hujus tam ſingularis notæ, incognitum mihi & inſalutatum eſſe paterer. Ergo ad eum introductus ſum ab amicis, plurimumque ejus facetiis & ſalibus delectatus ſum.

Patefactus quoque mihi eſt hoc tempore aditus ad Magdalenam Scuderiam, cujus eximias virtutes, & illuſtris ingenii felicitatem, ſingulari ve-

recundia conjunctam, alio jam commemoravi Opere, quod ſcripſi *De origine Fabularum Romanenſium*. Nunc illud ſat erit addidiſſe, tres noviſſe me ætatis hujus doctiſſimas & ingenii fama celebratisſimas virgines, Chriſtinam Reginam, jamque mihi dictam Schurmanniam Vltrajectinam, & illam, de qua nunc agimus, Scuderiam: quarum unicuique ſi propria ſua laus & peculiaris tribuenda ſit, acris & ignei ingenii celeritate, repentiniſque motibus præſtitiſſe dixerim Chriſtinam; eruditione Schurmanniam, variarumque artium peritia; at inexhauſta ingenii vi atque capacitate Scuderiam: quarum laudum gloriam in fratrem Georgium Scuderium transmoveri facile patiebatur modeſtiſſima puella: quamvis ille quoque neque iners erat, neque hebes, induſtriamque ſuam utroque genere ſcribendi, & ſoluto & adſtricto, palam approbaverat.

Crebræ mihi tum erant itiones & reditiones Cadomo Lutetiam, Lutetia Cadomum patriam meam, in qua mihi domicilium erat, & ſedes tranquilliſſima ſtudiorum. Mittebatur illuc ad me diligenter, quidquid novi pepererant in literis, vel Gallia, vel Anglia, vel Hollandia; eaque præcipue, quæ pertinerent ad Phyſicarum & Mathematicarum rerum notitiam. Fervebant enim cum maxime hæc ſtudia; paucisque abhinc annis, & Lutetiæ, & Londini, exortæ erant ad harum diſciplinarum propagationem illuſtres Academiæ; nec quicquam eorum, quæ parturiret Regia Societas Londinenſis, neſcire me patiebatur Henricus Oldenburgius, cujus cura erat res ab illuſtri hoc cœtu inventas in literas referre. At quæ Cadomi antea inſtituta fuerat Academia Brioſiana, intra humaniorum diſciplinarum ſepta ſe continebat; & ſi quid alterius generis ad me miſſum, vel ſcriptum, ad eum deferebam, audiebatur oſcitanter, & parum æquis animis admittebatur. Ægre enimvero ferebam deſpicatui haberi cordatis cæteroqui viris tam nobiles diſciplinas; ægre id quoque mecum ferebat Andreas Grandorgæus, in Phyſica palæſtra diu multumque exercitatus; nec propterea tamen ego & ille de noſtro in Philoſophiam ſtudio quidquam duximus eſſe remittendum. Imo vero, inquit Grandorgæus, certum aliquem, ſi me audis, per ſingulas quasque hebdomades conſtituemus diem, quo apud te de rebus phyſicis inter nos, & ſi quos alios viſum fuerit nobis adjungere, diſſeremus. Optime id quidem, inquam, planeque tibi aſſentior; in partem modo laboris adſciſcas, ſi quos in philoſophicarum rerum tractatione noris eſſe ſubactos. Rem ille in ſe recepit, nec ulla interpoſita eſt tem-
An. 1662. poris dilatio, quin res perduceretur ad effectum. Nova igitur apud me

me inſtituta eſt Academia, quæ à parvis exorta initiis, continuiſque in dies aucta incrementis, parem ſe ſplendidioribus tulit. Ac primum cum Londino ad me miſſæ eſſent accuratiſſimæ quædam commentationes, à Sodalibus Regiæ Societatis profectæ, quibus corporis humani fabrica per iteratas conſectiones manifeſto deprehenſa explicabatur, nobis quoque in hac Phyſicæ parte decrevimus eſſe laborandum. Vtque publicum urbis valetudinarium erat in vicinia ædium noſtrarum; ægriſque curandis operas ſuas præſtare ſolebat is ipſe Chirurgus, quo in obeundis Academicis miniſteriis utebamur, dederam illi in mandatis, ut ſi quis ægrotantium incognito aliquo morbo decederet, accerſeret me antequam humaretur, ut corpore ejus aperto morbi & mortis cauſſam exploraremus. Nec in hominum tantum, ſed in aliorum quoque animalium, & quadrupedum, & avium, & piſcium, & ſerpentium, & inſectorum, tum vivorum, tum mortuorum, partibus perſcrutandis noſtra verſabatur induſtria. Incredibile dictu eſt, quam multas res, novas, ſingulares, cognitione dignas obſervaverimus; quæ in commentarios referebantur à me diligenter. Etſi autem nobis non deerant artifices periti, quorum opera in exercitationibus noſtris utebamur, nonnunquam tamen manus ipſi quoque noſtras operi accommodabamus, cum res certioribus experimentis exploranda videretur. Ego certe ipſe, cum parum oculis valeam, ſimque à primo ortu ex eorum numero, quos Myopes Ariſtoteles appellat, ab arte tentavi petere ſubſidium. Ante omnia autem oculi compagem, oculis meis teſtibus, ſtudui perſpicere. Liquido affirmare poſſum, plusquam trecentos oculos, ex capitibus omnis generis animalium extractos, me manu mea diſſecuiſſe. Et ut certius intelligerem quid ad viſionis perſpicacitatem potiſſimum conferret, eorum animalium oculos, quorum viſus crederetur eſſe acutiſſimus, quales habentur oculi accipitrum, cum eorum oculis accurate comparandos cenſui, qui valde hebetes eſſent, cujuſmodi feruntur eſſe oculi noctuarum. Vtriusque generis oculis attente in ſuas partes conſectis, humores cum humoribus, tunicas cum tunicis, nervos cum nervis accurate contuli; quaque re diſcrepare ea deprehendi, ſive perſpicuitate aut obſcuritate humorum, ſive tenuitate aut craſſitudine tunicarum, ſive plenitudine aut gracilitate nervorum, ea re exacui oculorum aciem, aut hebeſcere judicavi. Nec his finibus ſtetit novæ hujus Academiæ induſtria, nam & Aſtrologiæ ſtudia complexa eſt.

Pervenerunt ad me una cum Ægidii Macæi Bibliotheca inſtrumenta quoque ad Tychonicorum formam ab ipſo affabre facta, quibus fuerat uſus ad obſervandos motus Cometæ Anno MDCXVIII. exorti, uti declaratum ab eo eſt in libro, quo totam Cometæ hujus hiſtoriam erudite deſcripſit. Nos eadem quoque adhibuimus in altero Cometa obſervando, qui Anno MDCLXIV. apparuit. Nec neglecta à nobis eſt pars ea Phyſicæ, quam vulgari nomine Chymiam nuncupant, quamque ego naturæ breviarium ſoleo appellare: mirabiles enim illi, quos in noſtro hoc orbe natura edere ſolet, effectus, eoſdem in anguſtis ſpatiis, ſub oculis ſpectantium ars imitatur Chymicorum. Ex frequenti ejus meditatione atque uſu prodiit Carmen noſtrum *de Sale*, quo munere proſecutus ſum clariſſimum Montauſerium ipſis Calendis Januarii Anni MDCLXX. Excolebant eam aſſidue viri Societatis noſtræ duo, atque eorum alter præcipue, nomine dictus Hautonius, Medicus, homo candidus, ingenioſus etiam atque ſolers, ſed artis ſuæ ſtudio ita incenſus, ut ei magna omnia tribueret, & metallorum transmutandorum poteſtatem, & medicamenti hujuſmodi componendi, quo morborum abigeretur omne genus, & ad quingentos annos vita hominum produceretur. Cumque parum docilem me in iis omnibus & credulum nactus eſſet, tum in iis præſertim, quæ de auri conflandi facultate aſſeveranter jactantem ſæpe audiebam, Si quando, inquit, fueris Rothomagi, velim convenias Poræum, primarium hujus urbis Medicum, rogeſque meo nomine, narret tibi quid ſibi juveni olim Pontaudomari contigerit cum ignoto quodam Sacerdote. Aliquot poſt hunc ſermonem diebus peto Rothomagum, convenio Poræum; tum quærenti mihi, Hautonii nomine, quid illi Pontaudomari eveniſſet aliquando, cum peregrino quodam & ignoto Sacerdote, ſic ille reſpondit: Cum in illam urbem veniſſem circa annum ætatis meæ quintum & vigeſimum, familiarium negotiorum cauſſa, accitus ſum ad viſendum ægrotum quendam, morti jam proximum. Huic aderat cum tota familia homo ſacri ordinis, uti ſignificabat habitus; valde ille quidem neglectus & incomtus, qualis eſſe debuit peregrinatoris, quem & ex cultu & ex veſtimentorum vilitate pauperem etiam dixiſſes. Is cum Pontaudomaro iter faciens, egenum quemdam ſibi forte oblatum & morbo neſcio quo graviter laborantem facile ſanaſſet, ex rei fama per urbem didita, accerſitus fuerat ad illum quem dixi ægrotum. Quem cum & de morbi natura ejuſque curatione diſſerentem audiſſem, aliud eſſe in receſſu intellexi, quam quod ex viri fronte potueram conjicere: atque

atque id multo etiam magis, poſtquam hominem jam pene mortuum, ut à Medicis deſertum, adhibito levi quodam, ſed valde efficaci remedio, ad vitam integramque ſanitatem revocavit. Quæ cum me valde mirantem vidiſſet & laudantem, ſeducto mihi aliquantiſper, Si tu, inquit, veneris ad me in gurguſtium, in quo diverſor, faxo videas aliud quidpiam, quod magis etiam fortaſſe mireris & laudes. Veniam enim vero, inquam. Et adfui profecto ad ſtatum condictum tempus. Ille ubi me videt, Jubeto, inquit, afferri ad te fictilem catillum, in eumque injicito aliquantum plumbi, tum ad ignem admoveto; atque hæc tua manu, ne fucum aliena manu factum tibi ſuſpicari poſſis. Mox depromtam ex ſcrinio explicat membranulam, pulvere quodam rubido plenam, immiſſoque in eam acus capite ſaliva madefacto, paululum illud quod adhæſerat pulveris excutit in plumbum liquatum. Id recepto pulvere ebullit ſtatim cum crepitu, & effervefcit, flammamque ſurſum emittit violaceam, quæ poſtquam ſenſim evanuit, rem ille dixit eſſe confectam, meque effundere liquamen juſſit in patellam ferream, paratam ad hós uſus, quam ſecum in ſarcinis deferre ſolebat. Mira res! apparet auri maſſa, ſtupente me & hiſcente, vixque oculis fidem habente. Tum is leviter arridens fruſtulum defringit ex gleba hac aurea, & ad perpetuam rei memoriam ſervandum mihi offert & utendum. Ego vero accepi ac lubens, & ad aurificem detuli, ex eoque mihi cudi juſſi annulum hunc, quem in digito geſtavi ad hanc diem. Quæ cum dixiſſet Poræus, detractumque digito annulum præbuiſſet inſpiciendum, inſculptas in interiori limbo notavi literas quaſdam, quibus aurum id eſſe philoſophicum ſignificabatur. Sed redeamus ad Hautonium.

Non in auri tantum, aliorumq; metallorum conflatura verſabatur ipſius labor: multum is præterea ponebat operæ in aqua marina mitiganda, & ſale ex ea per crebram & repetitam vaporationem eximendo, quoad plane dulceſceret, potuique idonea fieret & ſalubris. Alii interim alias tractabant Phyſicæ partes, neque ulla erat, quam intentatam & inacceſſam Sociorum noſtrorum relinqueret ſedulitas. In his Johannes Goſſelinus Villonius fluminis Olenæ Cadomum præterfluentis alveum oblimatum & rupibus ac molendinis obſeptum purgare, & navigabilem efficere tentabat. Is quoque in Vallem Collavillæam mare inducere, portumque illic ad oram Britannici maris molibus disjectis perfodere nitebatur. Nicolaus quoque Cromarius Laſſonius ſpeculum parabat

rabat ex ære fuſili, majoris ponderis & amplioris diametri, quam ullum uſquam aliud, quod quidem ad notitiam noſtram pervenerit. Sed & in uſum conſpicillorum vitris hyperbolicam figuram excavando indere moliebatur ad eum modum, quem in ſua Dioptrice præſcripſit Carteſius; quem modum vix quiſquam adhuc certo & accurate tenere potuit; & hyperbolicam præterea figuram ad augendam conſpicillorum vim plane inutilem eſſe contendebat Robervallius, inſignis Geometres. Vtut eſt, præclara illa Laſſonii orſa præmatura mors intercepit.

Non agendo vero, ſed ſcribendo ſtudia noſtra promovebat Petrus Callyus, in Academia Cadomenſi Regius Eloquentiæ & Philoſophiæ Profeſſor: nam & totam Philoſophiam grandi Opere complexus eſt, & Boëtii Librum *De Conſolatione Philoſophiæ* eruditis interpretationibus illuſtravit. Verum cum in privatis Societatis noſtræ exercitationibus Carteſianæ doctrinæ, ſibi antea plane ignotæ, rudimenta percepiſſet, velut œſtro quodam percitus, tanto eam impetu arripuit, ut repudiatis Ariſtotelicæ diſciplinæ principiis, quæ, pro more in Scholas recepto, & tradere & tueri debuiſſet, non Philoſophiam ſolum, ſed & Theologiam infecerit hoc fermento, ipſeque adeo in Eccleſiæ reprehenſiones incurrerit.

Cum autem Academiam noſtram, tam felicibus natam auſpiciis, in publicam utilitatem adoleſcere intellexiſſet clariſſimus Colbertus, regni Adminiſter, certiſſimum literarum Literatorumque columen, atque hæc per eum ad ipſum deinde Regem perlata eſſent, liberalitatem ipſius & beneficentiam noſtra ſenſit Societas, ſuppeditatis benigne pecuniis ad ſumtus faciendos & toleranda experimentorum impendia. Quæ cum Regis nomine numerari mihi juberet Colbertus, magnopere quoque adhortatus eſt ad exercenda naviter rerum naturalium ſtudia, & fines Phyſicæ utiliſſimæ ſcientiæ promovendos. Tam feliciter autem increbuit floreſcentis hujus Academiæ fama, ut Bellovillarius, Dux Santanianus, literariæ gloriæ percupidus, in eam optaverit admitti, ſuumque nomen ut in Academicorum noſtrorum ſeriem referretur, valde à me contenderit.

Cadomum delatus eſt per eos dies vir literatus & priſcæ potiſſimum Philoſophiæ bene peritus, ſed & morum præterea comitate amabilis, omnique elegantia excultus, Senatus Aquenſis Præſes Cormiſius, illuc reflantis fortunæ invidia & Regis juſſu relegatus. Attulit ille ad me

literas

literas commendatitias ab illuſtri femina Catharina Vivonnæa Rambullieta, jam ſuperius commemorata, quibus viri prædicabat laudes, meque enixe rogabat, ſi quomodo hominis ſublevare poſſem infortunium, aut conſolando, patriæque deſiderium dictis leniendo, aut afflictum rebus ipſis juvando, & aſſidua conſuetudine recreando, his officiis ne deeſſem. Ad id autem etſi me ſatis impellebat ipſa humanitas, multo tamen magis movebar ipſius eruditione & virtute, vel ex primo congreſſu cognita. Frequens itaque illi aderam; nec ullus effluebat dies, quin aut ille ventitaret ad me, aut illum ego convenirem, ſimulque vel per amœniſſimas Olenæ ripas, vel per viridiſſima prata deambularemus. Omnis autem fere ſermo erat de veterum Philoſophorum Sectis; quarum omnium cum egregie ſciens erat, tum earum præcipue, quæ animum jubent ab omni aſſenſu ſuſtinere. Summopere itaque comprobabat Sexti Empirici doctrinam, effecitque commendatione ſua, ut Auctor adhuc de nomine tantum mihi cognitus pervolutaretur à me diligenter, mihique fieret perfamiliaris, & ſumma eſſet illius apud me commendatio.

Deceſſerat his diebus Senator quidam Curiæ Rothomagenſis, cujus frater ſororem meam habebat in matrimonio, & ad quem jure hæreditario devenerat munus illud Senatorium. Quo cum ipſe defungi, & Senatoris titulos gerere non poſſet, poſſidendum id mihi & exercendum non obtulit modo, ſed ne oblatum adſpernarer, magnopere quoque obteſtatus eſt. Idipſum enixe contendebat à me tota noſtra familia, ne ſibi deeſſem, ejusque columen alterum, poſtquam detractum erat prius illud, eſſe vellem. Nec initio repugnabam profecto, ita me venturum ſperans in ſocietatem multorum hominum, qui mihi eſſent aut cognatione aut affinitate conjuncti. Verum re attentius perſpecta, planiſſime intellexi, ſi boni & diligentis Senatoris partes omnes exſequi vellem, mea omnino mihi deſerenda eſſe ſtudia, quæ omnibus fortunis, vitaque adeo ipſa mihi eſſent cariora. Quamobrem repudiato hoc munere, in Muſei mei latebras me retuli. An. 1662.

Interea Muſis proſperum ſidus affulſit, magno Rege ſuæ in Literatos liberalitatis fontes aperiente. Sapientiſſimi enim Colberti conſiliis obſecutus, viros per Europam eruditos annuis penſionibus decoravit. Ego vero ruri tunc agebam, in molli & obſcuro otio, rerum cæterarum, quæ per Orbem gererentur, incu-

incurioſus & inſcius; cum perfertur ad me, in eorum eſſe me numero, quos gratificatione ſua exornandos Rex judicaſſet. Cumque beneficentiam hanc bis terve ad ſummum ſenſerint plerique, collata ea in me eſt & continuata per multos annos, etiam poſt Colberti mortem.

Venerat in Galliam paucis ante hoc tempus diebus Comes Totius à Rege Sueciæ miſſus, qui Legati munere fungeretur: Capellanum adiit ille, quem mihi ſciebat veteri neceſſitudine addictum; dixitque habere ſe in mandatis à Suecici regni Proceribus, denuntiaret mihi univerſis illorum ſuffragiis delectum eſſe me, cui Regis ſui in literis inſtituendi cura traderetur; quapropter maturandam eſſe profectionem meam in Sueciam; quæ cum abſenti mihi ſignificare non poſſet, (agebam enim tunc in Normania) rogavit Capellanum id ad me confeſtim perſcriberet. Nec officio defuit Capellanus. Verum ego Suecici cæli inclementiam expertus, gentiſque aſperitatem, & mores à Gallica urbanitate adeo alienos, oblatum munus modeſte repudiavi.

Hoc tempore Cadomo iter habuit Spiritus Flexiarius, in Epiſcopatu Nemauſenſi nuper defunctus. Erat ille deditus ſtudiis Eloquentiæ & Poëtices, quas locupletaverat prædivite humaniorum literarum inſtrumento. Iter ille tunc habebat in agrum Conſtantienſem inferioris Normanniæ: utque mecum erat veteri neceſſitudine conjunctus, correpit ad me in Bibliothecam ſuſpenſo gradu, & incogitantem arctiſſimis implicat complexibus. Nec ego ſane mediocriter jucundiſſimi amici adventu lætatus ſum. Florebat tunc eruditis & ingenioſis hominibus Academia publica Cadomenſis; nam præter laudatos jam à me Hallæum & Callyum non leve attulerant ei decus Gulielmus Pyrrho & Jacobus Larius, Profeſſor regius uterque Græcarum literarum; ille etiam clarus editis in Claudianum luculentis Commentariis, ad uſum Sereniſſimi Delphini.

Luſtrabat per eoſdem dies Normaniam Provinciam Sammauræus Montauſerius, ei regendæ nuper à Rege præfectus. Et quamquam mihi nupera admodum erat cum eo notitia, nec in illius uſquam veneram, vel collocutionem, vel conſpectum, literas tantum ad me dederat plenas humanitatis; is tamen cum Cadomi eſſe me ſciret hoc tempore, quo jam prope venturus erat, rogavit amicum quemdam meum, virum nobilem, daret operam, ut cum Cadomum iturus, diverſaretur in ipſius domo, ſex milliariis inde diſſita, ſic enim convenerat, illuc ego quoque adventanti ſibi obviam irem. Qua de re admonitus ab amico, ad præſtitutum tempus atque locum præſto fui; tumque primum

Digitized by Google

mum viri cognoſcendi & conſalutandi mihi copia fuit; cui me ſua virtus, & ſingularis erga me benevolentiæ ſignificatio, plurimis & inſignibus conteſtata officiis, in reliquum vitæ tempus conjunctiſſima neceſſitudine devinxit. Acceſſit ille Cadomum, comites ſecum adducens Menagium & Segræſium. Erat mihi vetus cum Segreſio hoſpitium, quod cum mihi eſſe itidem optarem cum Menagio, uterque apud me diverſatus eſt. Montauſerium vero ipſum in magnificas ſuas ædes excepit Brioſius, in quas excipi ſolebat celebris illa Cadomenſis Academia. Itaque viſus hic eſt in ipſo Muſarum ſinu hoſpitari. Nec rem ipſam ab hac opinione multum dixiſſes abludere; frequentes enim ſalutandi ejus gratia conveniebant illuc, ii ipſi qui Academiæ columina habebantur: nec alii fere ſermones erant, quam de literaria re, in quibus partes ipſe ſuas Academici egregie tuebatur Montauſerius, ut niſi eum ad majora tuliſſet fortuna, in partem chori hujus venturum cenſuiſſes.

Tum maxime vero meus me exercebat Origenes: jamque Opus prælo paratum erat, cum Stephani Monachi, amici mei, opera Libri noſtri typis imprimendi curam in ſe recepit Berthelinus Bibliopola Rothomagenſis. Vtque res abitura erat in longitudinem, nec facile procurari poterat me abſente, Rothomagum petere, atque illic ſedem ad aliquod tempus ponere conſtitui, cum inde tamen vel Lutetiam, vel Cadomum, negotiorum cauſſa ſæpe excurrerem. Ante multos jam annos Rothomagi plurimarum virginum collegerat cœtum, Deoque ſacraverat Laurentia Gigalta Belloſontia, religioſæ vitæ olim adſtricta in Cœnobio Cadomenſi ſanctæ Trinitati dicato. Ipſa autem præter ſexus ſui morem atque captum tincta erat literis Latinis, & aliqua etiam pollebat poëtica facultate. Atque has dotes in Dei rerumque ſacrarum laudem & decus conferre ſolebat. Acceſſerat enim conſtans vitæ ſanctitas, & pietas in Deum ſingularis. Tam demiſſe autem de ſe tamque humiliter ſentiebat, ut cum ampliſſimi Cœnobii Monaſterio-Villarienſis Antiſtita fuiſſet à Rege renuntiata, anteferri ſibi rogaverit ſororem minorem natu, ſeque ipſa intra ædiculæ ſuæ anguſtias tenuerit. Sed quid hæc ego commemoro, quæ eleganter narravit Dominicus Buhurſius, cum ejus vitam ſcriptis mandaret? At ego, & popularitatis cauſſa, cum patria nobis eadem eſſet Cadomum, & propter ejus virtutem, quam ſuſpiciebam, ſæpe ventitabam ad illam, ejusque alloquio ſolabar diutinam illam Rothomagenſem manſionem.

Erat tum quoque Rothomagi in Cartuſiana Familia vir extemporali & expedita doctrina percelebris, Domnus Auguſtinus. Longavillanum autem ducem ſæpe audiveram, cum ingentem ejus ſemperque paratam eruditionem prædicaret, meque ad contrahendam cum eo familiaritatem hortaretur. Conveni ergo hominem, resque dictis fidem fecit; nec enim ſine miraculo ac ſtupore audiebam paginas totas memoriter ex Veterum ac Recentiorum ſcriptis recitantem. Ac ne fidelitate tam portentoſæ memoriæ poſſem dubitare, ex Libello meo *De Interpretatione*, qui ab aliquo jam tempore prodierat, totas paginas totidem verbis expromebat, quæ pene ex animo meo effluxerant. Ita opes ſuas omnes habebat in numerato; nec quicquam præterea ei erat in receſſu, in penu nempe vel arca, ſed ea tantum quæ ex crumena, iisve quæ ad manum eſſent loculis poſſet haurire. Quæ certe majori ſunt admirabilitati quam utilitati. Nec enim is æque dives dicendus eſt, qui ſummas aliquas oſtentat nummorum, ac qui bene fundatam habet domum latifundiis, etiamſi præſenti nonnunquam pecunia careat.

Cadomum appulerat circa hæc tempora Theophilus ſive Goswinus Hogerſius, (utrumque enim nomen uſurpabat) doctus juvenis, & optimis ſtudiis deditus, cum in Gallia aliisque Europæ regionibus peregrinaretur, ut eſt mos Batavorum & Germanorum. Ille me crebro interviſebat, & omnibus colebat officiis: cumque identidem extorſiſſet à me verſiculos, diverſis compoſitos temporibus, eos redux in patriam typis committi curavit injuſſu meo. Itaque Poëta probabilis habebar in Hollandia, cum ne in Parnaſſi quidem radicibus adſtitiſſe crederer in Gallia. Verum prodeuntibus annis induſtriam meam ſæpius periclitatus, fauſtumque precatus Apollinem, propitium eum ita ſum expertus, ut numero aliquo inter Poëtas eſſe cœptus ſim. Favebat præcipue conatibus noſtris Menagius, Coſſartius, & Rapinus, Poëtæ & ipſi nobiles, plauſibusque me ad artis muſicæ palmam petendam excitabant. Favebat & Franciſcus Carpentarius, unus è Sociis Academiæ Francicæ, antiquitatis literatæ peritus, & in poëticis exercitationibus ac præſertim Gallicis minime rudis. Nec adſpernabatur carmina noſtra Gulielmus Bautruvius, exiſtimator intelligens, uberrimis ornatus literis, ſummo ad hæc præditus & ardente ingenio, & aulicarum artium ſcientiſſimus, de quo jam ſupra dixi. Facetiis præterea, dicacitate, & feſtivitate cæteris præſtabat omnibus, ſi unum excepiſſes Ludovicum Rohannium Guemenæi Principem, conditum ut ipſum ſale, argutiis

tiis

tiis & lepore. Quibus cum mirifice capiar, & cupidiſſime eorum fruerer alloquio, ſtudium meum agnoſcebant ipſi, eoque delectabantur.

Commodum Lutetia Cadomum redieram, cum officioſe venit ad me Hadrianus Parvillerius, è Societate Jeſu, redux nuper è Syria, in qua multam rerum ac Linguarum Orientis meſſem collegerat, ac præcipue Damaſci, ubi per decem annos Arabicas literas publice docuerat. Vtque erat hujus Linguæ apprime gnarus Arabice, & valde quidem eleganter ſcriptas epiſtolas miſerat ad Bochartum. Amice itaque complexus hominem, omni officio amicitiam ejus mihi conciliare ſum conatus, non parum inde ſperans emolumenti ad me ſtudiaque mea perventurum. Eam vero & ipſe liberaliter detulerat, literariæ conſuetudinis mecum conjungendæ, ſedisque Cadomi apud nos ponendæ valde cupidus. Verum aliter viſum eſt Societatis Magiſtris, qui Parvillerium traduxerunt Flexiam Andegavorum, ubi in obſcuro otio mortem paulo poſt oppetiit: unaque cum eo periit ingens Opus, editioni jam paratum, quo parta ſibi ex Oriente ſpolia fuſe explicuerat, quodque *Interpretem Orientis* adſcripto titulo appellari volebat.

Eram tum quoque Cadomi, cum de ara maxima templi Sancti Johannis, in quo luſtralibus ſancti Baptiſmi aquis tinctus ſum, in meliorem formam reſtituenda, novisque operibus exornanda cœptum eſt cogitari; imprimisque de tabella, in qua depingendus erat Chriſtus, in aquis Jordanis Baptiſmum à Johanne ſuſcipiens. Ac volebant plerique rei perficiendæ curam municipalibus quibusdam & minutis Pictoribus, familiariter ſibi cognitis, demandari. At ego utendum cenſui ejus opera, qui tum artis hujus in Gallia princeps haberetur; hunc autem Brunium eſſe ſine controverſia, qui egregiis picturis domos regias tunc locupletaret; quamvis autem uni dicaſſet Regi induſtriam ſuam omnem, ſperare me tamen, pro ea, quæ mihi cum illo erat, conſuetudine, impetraturum, ut furtim & horis ſubſecivis aliquantulum ſtudii ſui & laboris in opus noſtrum concinnandum conferret. Quod ille ægre quidem, ſed precibus tandem meis victus amice conceſſit.

Iisdem fere temporibus in media Academia Cadomenſi, inter eruditos doctorum hominum congreſſus repentina morte exſtinctus eſt Samuel Bochartus. Exorta erat quæſtio ſubdifficilis de nummis quibusdam Hiſpanicis, quorum mentio exſtat apud Covarruviam; eaque ſatis acriter inter me & illum tum forte diſceptabatur, cum ſubito toto corpore contremiſcentem pavor lethalis occupat, ſtatimque mortuus corruit, ma- An. 1667.

gno noſtrum omnium dolore, & gravi rei literariæ jactura. Cauſſam obitus conferebant Medici in coagulationem ſanguinis, per quam intercepto cordis motu, mortem conſequi neceſſe erat. Etſi vero jamdiu ab ejus familiaritate ſimultas quædam me abſtraxerat, ob eas cauſſas, quæ ſupra expoſitæ ſunt à me, ejus tamen peracerbus mihi fuit interitus: quamvis enim injuriis ejus laceſſitus remiſeram nonnihil de priſtina noſtra conſuetudine, haud quicquam tamen de exiſtimatione virtutum ejus, deque meo adverſus eum cultu detrahi paſſus ſum, ac ne de officiis quidem, quibus inter literatos viros & alitur ſocietas, & literæ promoventur. Id ipſe palam teſtificatus eſt in *Hierozoïco* ſuo, cum de Oryge diſputans, inſigne & accuratum horum animalium protulit diagramma, ex veteri expreſſum tabula, quam cum eo communicaveram. Ad Arabica quoque ſtudia, ac Syriaca etiam, magnopere me excitaverat, poſt Parvillerii diſceſſum, cujus in diſciplinam tradere me ſtatueram; & Bocharti monitis obſecutus ea diu intermiſſa repetiveram. Scripſerat ille quidem ad me, paucis ante obitum diebus, grandem epiſtolam, qua ſuffragium Origenis adſciſcere conabatur ad Calviniani dogmatis tutelam, adverſus Catholicam veritatem, de Euchariſtia, & de cultu & imploratione Angelorum. Qua epiſtola cum ſanctiſſimæ noſtræ Religionis violaretur integritas, officii mei eſſe cenſui ſolida eum & explicata reſponſione confutare. Jamque ſcriptio noſtra ſpectabat ad exitum, cum Bochartum mors oppreſſit. Nihilo tamen ſecius utraque deinde epiſtola venit in lucem, quas legi ſimulque diligenter conferri valde velim, ut inde exiſtimari poſſit, quantum præſtet errori veritas, quantaque animi impotentia vir cæteroquin moderatus vanarum opinionum deliriis deludi ſe & abripi paſſus ſit.

Neque hic prætermitti decet perfacetum quippiam, quod mihi Lutetiam eunti tum forte contigit. Erat in comitatu vir amicus, venuſtus, & dicax, verſuum ex tempore fundendorum patrio ſermone mirabili pollens facultate, eaque in familiari ſermone libenter & jucunde uti ſolitus. Ego autem ex aſſiduo ejus congreſſu paululum etiam quippiam contraxeram uſus, ad ejus jocoſa carmina ſermone adſtricto expedite reſpondendi. Itaque non aliter fere diſſerebamus inter nos, vel in itinere, vel in diverſoriis, quam poëtice. Cum autem divertiſſemus aliquando in cauponam, mulierculamque hoſpitam carmine eſſemus pro more allocuti; illa haud cunctanter carmina carminibus repoſuit, tam expromta facilitate, ut nos tarditatis etiam noſtræ puderet.

Origenes interea noſter, emiſſus tandem è carceribus typographicis, paratus jam erat ad curriculum. De patrono itaque his ſeveriorum noſtrorum ſtudiorum primitiis adſciſcendo cogitandum mihi fuit, ne morem hac ætate receptum viderer ſine cauſſa deſeruiſſe. Ac primum elaboratum Opus in Eccleſiæ uſum & commodum, ad eam jure viſum eſt pertinere, & Eccleſiæ Gallicanæ Patribus eſſe dedicandum; quorum patrocinium decori eſſet ipſi futurum. Cumque meam hanc voluntatem ipſorum conſeſſui, qui tum forte Lutetiæ celebrabatur, ſignificaſſem per literas, acceptiſſimam ſibi eam eſſe per Epiſcopum Tutelenſem reſponderunt. Verum cum intervenirſſet Regis in me liberalitas, ejusque donis eſſem ornatus, admonuit me clariſſimus Colbertus, regiæ gazæ diſpenſator, ad eum referendos eſſe ſtudiorum meorum fructus, qui beneficiis ſuis juvanda ea & promovenda ſuſcepiſſet. Qua lege propoſita, non alio nomine decorandum eſſe ſtatui frontem Operis noſtri; atque id per me ipſum Regi offerendum cenſuit Colbertus; per ſe vero me ad eum intima admiſſione introducendum. Deduxit itaque ille me ad Regem, mihique præconium ſuum ac commendationem præſtitit liberaliter, munusque noſtrum honorificis verbis exornavit. Nec patitur pudor noſter hic referre, quam benigna allocutione ſalutationem noſtram atque munus exceperit magnus Rex, quamque gravi hortatu excitaverit me ad perſequenda gnaviter ſtudia literarum, quamque ſeria aſſeveratione iis favere ſe velle pronuntiaverit. An. 1687.

Per idem tempus Colbertus, pro ſuo in literas amore, Lutetiam arceſſiverat Jacobum Grandorgæum, Monachum Ordinis Benedictini, ex Abbatia Fontanetenſi, quæ deinde commendatario, ut vocant, jure tutelæ noſtræ commiſſa eſt. Hic quem dico Grandorgæus prodierat ex diſciplina Ægidii Macæi, & ſideralibus doctrinis fuerat à prima ætate inſtitutus, quarum & ipſe à pueritia magno tenebar ſtudio, propterea que viri conſuetudinem olim appetiveram. Jamdudum autem jactantem eum audiebam, tanta contentione fruſtra tamdiu quæſitum ab aliis, tantis expetitum ſtudiis, repertum tandem à ſe celebratiſſimum illud & ignotiſſimum, ac navigationi commercioque adeo utile arcanum, quo loci cujusque intervallum à primo Meridiano, quod longitudinem appellant, quocunque loco, quocunque tempore, certo poſſit deprehendi. Quod cum ab exploratis minimeque dubiis debeat principiis proficiſci, & per manifeſtas deduci rationes; ipſe in vaniſſimis & ineptiſſimis Aſtrologiæ, quæ *Judiciaria* vulgari nomine appellatur,

latur, ſigmentis totius ratiocinii ſui fundamenta poſuerat. Itaque magno ſuo flagitio, non ſpem quidem meam, nihil enim ſani ex inani hac jactatione exſpectaveram, ſed ſplendidi ſui promiſſi fidem fefellit.

Longe diverſa in Mathematicarum artium tractatione graſſabatur via Ægidius Perſona Robervallius, Geometricæ potiſſimum ſcientiæ laude pernobilis; & in Philoſophicis quoque rebus non indiligenter verſatus. Quibus fretus Carteſii adſpernatus ſigmenta, tam crebris ea & acutis oppugnavit diſputationibus, ut admonitus de iis Carteſius excanduerit vehementer; & ut erat omnis contradictionis impatiens, nec alios, quam ſui laudatores patiebatur, nunquam cum eo in gratiam, fruſtra laborantibus amicis, redire voluerit. Primus tum tenebat inter luſores Scacchorum Robervallius, ſi qua ea laus eſt; utque velitationis hujus non eram inexpertus, nonnunquam cum eo periclitabar induſtriam; ſed ita tamen, ut inferior diſcederem.

Excipiebat tum apud ſe Gulielmus Lamonius, Senatus Pariſienſis princeps, florentiſſimum doctorum hominum cœtum; quem novam quandam Academiam potuiſſes dicere. Certo illi conveniebant ſingulis hebdomadibus die, & eruditos inter ſe ſermones conferebant. Iis autem intereram libenter & ſtudioſe, à Lamonio benigne accitus, cujus fueram jampridem benevolentiam expertus, & ſæpe cum eo ruſticari ſolitus in amœniſſimo ſeceſſu Bavillano, ad fontem Polycrenen. Quem fontem cum ſuaviſſimis ſuis carminibus celebraſſet Renatus Rapinus, aſſiduus Lamonii aſſectator, & ad idem officium pellucido fonti, in gratiam Lamonii, præſtandum amicos ſuos, meque adeo ipſum invitaſſet, parui illico roganti, & cognitas mihi Polycrenes delicias his verſibus decantavi;

*Caſtalium mendax quid jactas Græcia fontem?*
*Quid Phœbum & ſocias, nomina vana, Deas?*
*Quæ Sancaronicis Polycrene labitur arvis,*
*Obſcurat famam nobilis unda tuam.*
*Hæc parit innumeros facundo gurgite vates,*
*Afflat & in laudes enthea corda tuas.*
*Huic quoque numen adeſt, huic & ſuus adſtat Apollo,*
*Cum placidis adſtat Lamoniæus aquis.*
*Qui comitem ſeſe dederit ſi forte Rapinus,*
*Una Pieridum tunc Chorus omnis adeſt.*

In

Digitized by Google

In celebri hoc conventu Lamoniano tum primum videre mihi contigit Tanaquillum Fabrum, municipem noſtrum, Græcis Latiniſque doctrinis, omniſque antiquitatis peritia inſigniter excultum; at Calvinianis etiam tum implicitum erroribus, in quos eum præcipitaverat licentia juvenilis abſtractum à Catholicis & Eccleſiaſticis ritibus, quibus à prima ætate fuerat addictus. Poſt repetitam autem ab eo ſtationem Salmurienſem, & initum inter nos literarum commercium, partium mearum eſſe credidi, revocare hominem, ſi poſſem, ad ſaniora conſilia, ſopitoſque in eo pietatis ſenſus excitare; nec inani ſane opera, nam videbatur oculos ad lumen attollere; cum hæſitantem in luto, moraſque nectentem, improviſa mors occupavit.

Coaluit etiam hoc tempore conſuetudo aliqua inter me & Carolum Fresnæum Cangium. Plurimum is lucis & commodi intulit bonis literis, cum Byzantinam Hiſtoriam locupletaret lucubrationibus ſuis; & multo etiam magis, cum Græcam & Latinam Linguam, poſtquam barbarie inquinari & obſoleſcere cœpta eſt, concinnatis ſumma & accurata diligentia *Gloſſariis* illuſtraret.

Commodum redierat Lutetiam hoc tempore Johannes Baptiſta Tavernerius, redux ex longinquis & diuturnis peregrinationibus. Quarum deſcriptiones legeram ſtudioſe, ut & alias pleraſque generis ejuſdem, magna animi voluptate: quique tam multas rês cognitu dignas ex ejus libris didiceram, plures etiam ex ejus congreſſu percepturum me ſperabam. Ad eum itaque adii, multaque de rebus Orientis ab eo percontatus, hominem reperi ſubagreſtem, inurbanum, externis oblitum moribus, quem facile ſuſpicatus eſſes in narrationibus ſuis deſcribendis aliena opera uſum eſſe. Etſi non pauca intellexi ex ejus ſermonibus, quæ qui me docere poſſet, præter eum habui neminem.

His ipſis diebus per Bertaldam Motavillæam, lectiſſimam feminam, plane incogitanti mihi nuntiari curavit Ludovicus Rivierius Lingonenſis Epiſcopus, florens quondam favore Gaſtonis Ducis Aurelianenſis, valde optare ſe in amicorum meorum eſſe numero, ſeque omnibus officiis daturum operam, ut hanc à me gratiam inire poſſet. Qua re nihil mihi ſane poterat contingere jucundius, non tam quidem ob ampliſſimam præclari Antiſtitis dignitatem, quam ob inuſitatam amœnitatem illuſtris ingenii, quam ſæpenumero prædicaverat apud me Patriſius, cui fuerat cum eo in Gaſtonis comitatu diuturni contubernii neceſſitudo. Sic enim ajebat, Gaſtonem, ut ingenioſa quadam ipſe erat hilaritate conditus,

conditus, ita apud ſe collegiſſe homines ſingulari feſtivitate atque excellenti ſolertia præditos, Bellotium, Caudabonium, Vetturium, aliosque complures; adeo ut Gaſtonis aula urbanitatis ipſius videretur eſſe domicilium; at eos tamen omnes & ingenii præſtantia & elegantia à Rivierio fuiſſe ſuperatos. Nihil ergo mihi potius fuit, quam ut perciperem tam inſperatum gaudium, meque ad excellentis viri amicitiam mihi ultro delatam applicarem. Ad quem ut veni, amanter me complexus, quam gaudeo, inquit, ejus conſpectu & alloquio frui, de quo tam multa tamque jucunda diſſeruit apud me Patriſius, egregius virtutum & meritorum ſpectator! nunc ad ea, quæ de meo in te ſtudio narrantem audiſti Mottavillæam, illud adjiciam, quicquid auctoritate, gratia, & opibus valeo, totum id me tibi deferre ex animo, atque velle à te haberi ut tuum: ac primum, ut ſæpius viſamus inter nos, magnopere velim commigrare te huc viciniæ: plane enim, ſi me audis, deſerenda tibi Provincia eſt, petenda in reliquum vitæ tempus Lutetia, nativa urbanitatis & eruditionis ſedes, à qua ſi quis Gallus malo ſuo fato cogeretur abeſſe, nuſquam alibi tam dulces poterit ex laboribus ſuis ac ſtudiis fructus capere,

Virg. ecl. 1. verſ. 42. *Nec tam præſentes alibi cognoſcere Divos.*

Nunc vero ut citius coaleſcat jam conciliata, uti ſpero, inter nos conjunctio, proximis hisce diebus concedamus, ſi commodum tibi fuerit, Petitoburgianum meum, ibique intimos animi noſtri ſenſus ſimul expromamus. Tum ſubjecit Terentianum illud, (apprime enim callebat veteres Poëtas)

Eunuch. Act. 1. Sc. 2. verſ. 116. *Meus fac ſis poſtremo animus, quando ego ſum tuus.*

Quæ cum acta eſſent inter nos, ſpemque ſuaviſſimæ in futurum tempus conſuetudinis dediſſent, febre poſtridie correptus, ſexto die interiit. At Motavillæa illa Bertalda, quæ amicitiæ hujus inter nos conciliatrix fuit, ſcriptos reliquit commentarios de rebus in aula geſtis, dum inter Reginæ Annæ Auſtriacæ cubicularias primum locum teneret, eosque ſatis probandos, ſi Hiſtoriæ leges accuratius calluiſſet. Quos cum mihi poſt ſororis obitum prælegiſſet ipſius frater Bertaldus Freauvillæus, in Curia Pariſienſi Senator, recti ſane viſi ſunt & venuſti. Nec fuit hic ipſe Bertaldus bonarum literarum expers, ſcriptoque nec inſcito, nec indocto togæ dignitatem contra militaris ſagi & armorum ſplendorem aſſeruit. Pater illis fuit Petrus Bertaldus, qui Abbatiæ noſtræ Alnetanæ per triennium præfuerat ante conjugium, & in eo munere ſucceſſerat Johanni

Johanni Bertaldo fratri Sagienſi Epiſcopo, magnam laudem carminibus ſuis inter Gallos promerito, quæ quinta nectaris ſui parte Muſæ viſæ ſunt imbuiſſe.

Dum ſuaviſſimam ſuam fabellam *Zabydam* lucubraret Laverna Fayetta, de qua dixi, operamque ad id ſuam & nomen commodaret Segræſius, quæſivit ille ex me aliquando, quoſnam primos arbitrarer Romanenſium Fabularum artifices exſtitiſſe. Ego pauca quædam reſpondi pro tempore, ſed ejusmodi tamen, ut ea ſibi dictari à me valde vellet. At ea neque eſſe tanti dixi, neque tamen levis fore operæ, aut exigui temporis, ſi quæ à me properanter effuſa eſſent, diſtincte ſcriberentur. Abs te igitur peto, inquit, ut ea literis mandes per otium, mecumque communices. Quod & facturum me ſpopondi, modo non ad diem certum, ſed pro commodo meo promiſſi fides exigeretur. Septem milliariis Lutetia verſus Ortum diſſita eſt Abbatia Malunodenſis, religioſarum virginum ſedes. Commiſſa fuerat hujus rectio Mariæ Leonoræ Rohanniæ, jam ſupra à me laudatæ, cum prius præfuiſſet Monaſterio Cadomenſi, quod à ſancta Trinitate nomen habet. Commeabam identidem ad illam viſendi cauſſa, commorabarque nonnunquam apud eam per dies aliquot. Commodus viſus eſt ſeceſſus ille commentationi huic, quam meditabar. Et quoniam libris eram imparatiſſimus, ſi quem Scriptorem conſultum vellem, ſcribebam ad Coſſartium, cuſtodem, vel mentem potius locupletiſſimæ Bibliothecæ Collegii Pariſienſis Societatis Jeſu, rogabamque ut vel libros ad me mitteret, vel loca dubia ex libris ipſis excerpta. Quod ab amico & docto viro fiebat diligenter & accurate. Ergo operi incumbebam gnaviter, & quæ ſcripſeram per diem, ſub veſperam eruditæ virgini prælegebam; atque ita demum prodiit ea Epiſtola ad Segræſium ſcripta, quæ deinde venit in lucem & *Zabydæ* Fabulæ præfixa eſt: de qua mihi ſæpe jocans dicebat Laverna, auctor ipſa Operis. nos liberos noſtros inter ſe connubio junxiſſe. Nec infauſtum ſane fuit hoc conjugium; nulla enim fere per Europam gens eſt, quæ non par illud conjugum adſciverit ſibi, & ad ſe tranſtulerit. Porro miratus non ſum crimini mihi datum eſſe ab auſteris quibusdam hominibus, quod de Fabulis Romanenſibus hoc Opere diſſerens, non modo non improbaverim compoſitionem earum ac lectionem, ſed iis etiam favere viſus ſim; atque ita induxerim corruptelam hanc in vitam moresque juventutis, & velut pabulum intemperantiæ præbuerim. Quod ſi ita eſſet, non pigeret utique melius conſultum ſenem ea recantare, quæ

An. 1666.

juvenis

juvenis inconſiderate effudiſſem. Verum ſi quis ad eas attenderit cautiones, quibus ejus animum præmuniri juſſi, quiſquis ad has amatorias ſcriptiones acceſſerit, exuat is fortaſſe anteceptam animo opinionem, mihique aſſentiatur.

Nec imparatus ad argumentum hoc tractandum acceſſi; nam amatoriis hiſce narrationibus, Græcis & Latinis, jamdudum dederam operam, & Longi Sophiſtæ, ut ſupra à me dictum eſt, reddita fuerant à me Latino ſermone *Paſtoralia*; & veteribus etiam Gallicis Fabulis, ante ducentos trecentoſve annos ſcriptis, etiamnum puer, ſummopere fueram delectatus. Sæpe quoque ſorores meas duas apud me prædicantes audiebam *Aſtreæ* Fabulæ, ab Honorato Vrſæo ſcriptæ, amœnitatem & elegantiam, rogaruntque me etiam aliquando, ut ad eas ruri tum agentes deferrem Librum, quem ſimul per otium legeremus. Parui illico; atque hac lectione ita afficiebamur interdum, ut nobis aliquando excuteret lacrimas, vocemque dolor interciperet. Hinc vehemens inceſſit quoque mihi cupido in hoc genere ſcriptionis periclitandæ meæ induſtriæ. Quamobrem fabellam hujuſmodi ipſe quoque lucubrare inſtitui. At qui in eam inſerti erant & relati caſus pene omnes, non ad arbitrium, uti fieri ſolet, fuerunt confiçti; ſed reipſa vel mihi ipſi contigerant, vel hominibus certe mihi bene cognitis. Adeo ut præter rerum ordinem, eventuumque contextus & commiſſuràs, in quibus tamen tota fere ars poſita eſt, cætera petita eſſent extrinſecus. Paucos autem adhibueram lucubrationis meæ teſtes; quaſi mihi tantum & Muſis canere voluiſſem, ut eſt in veteri proverbio. Donec quadrageſimo poſt anno cum forte nonnihil de ea incauto mihi inter mulieres excidiſſent, tam aſſiduo convicio poſtularunt à me copiam ejus ſibi fieri, ut importunæ petitioni cedere tandem ſim coactus: ſed ita tamen, ut nunquam exiret ex manibus meis, nullamque ejus excipi deſcriptionem paſſus ſim.

Eſt in litore Cadomenſi, non longe ab oſtiis Olenæ fluvii, Templum beatæ Mariæ Virgini ſacrum, ſatis antiquum, ſed incertæ ætatis & originis, magna circumjacentium populorum & externorum etiam concurſu frequentatum, Delivrandæum dictum pervulgato nomine, ſive ab agro Yvrandæo, in quo ſitum eſſe fertur; ſive à liberata & ſervata gente, ſanctæ Virginis cultrice. Illuc ſub vernum tempus procedere ſolent ſupplicantium Cadomenſium ordines rite inſtructi, ſanctiſſimæ Virginis laudes decantantium. Tunc autem vehementi earum quoque laudum carmine celebrandarum deſiderio accenſus ſum; at eo carminis genere, quod cantui aptum eſſet & facile, quodque per arva læta ſolemni pompa ſpatian-

An. 1669.

tes exhilarare poſſet, & ad pietatem excitare. Hujuſmodi ergo carmen à me editum eſt, quod & piis auribus placuit,& inter ſacras precationes acceptum eſt ex mandato Epiſcopi; & cum ad Templum illud ſolemni pompa procederetur, concinni jam inde ſolitum morem hunc tenuit pia gens per multos annos: quem poſtea intermiſſum ut revocaremus, neque hoc noſtri adverſus ſacram Virginem cultus & reverentiæ monumentum pateretur intercidere, in tabula marmorea curavimus inſculpi, & intra ipſum Sacellum ad parietem affigi. Quod ut illic, ita hic quoque ob Lectorum oculos viſum eſt repræſentare:

*Diva Servatrix, bona Bajocani*
*Littoris cuſtos, prece quæ rogantum*
*Non gravis flecti, mala Cadomæis*
*Finibus arces:*
*En cliens ſacras tuus hic ad aras*
*Accidit pronus, meritosque dulcem*
*Increpans plectro citharam ſonante*
*Dicit honores.*
*Horruit fœto tua nactus arvo*
*Paſtor effoſſa ſimulacra terra,*
*Agna cui ſimplex præiit latentis*
*Numinis index.*
*Vngula terram fodiens biſulca*
*Fertur obſtipos tenuiſſe vultus*
*Immemor prolis pecus, & virentis*
*Immemor herbæ.*
*Proximis circum ſtudioſa campis*
*Advolat pubes, rigidus colono*
*Ponitur vomis, labefacta linquit*
*Jugera foſſor.*
*Inter arentes reſupina glebas,*
*Læta contingi manibus piorum, &*
*Floribus ſpargi patiens odoris*
*Proſtat imago.*
*At bonus tandem precibus Sacerdos*
*Rite conceptis ſterili jacentem*
*Erigit campo, ſtabilique celſam*
*Sede reponit.*

 *Hic*

Digitized by Google

*Hic tuo pendent capiti coronæ,*
*Hic tuas flammis adolemus aras;*
*Hic odoratos tibi dant Sabæa*
*Thura vapores.*
*Tu maris fluctus rapidos Britanni*
*Nutibus rectrix moderaris æquis;*
*Te procul ſumma pavidus ſalutat*
*Puppe magiſter.*
*Littoris compos, dubiisque nauta*
*Te canit functus pelagi periclis,*
*Et coronatos decorat tabella*
*Supplice poſtes.*
*Aridos per te rigat imber agros;*
*Imminens per te ſegetes adultas*
*Transvolat grando, tumidaſque nutat*
*Merges ariſtis.*
*Ad tuum tendens pia turba limen*
*Oppidis exit bene feriatis,*
*Frigidæ vernis ubi mitigantur*
*Solibus auræ.*
*Floridis lente ſpatiata campis*
*Pompa dum procedit, Io triumphe,*
*Plebs canit; læto præit ore ſacra*
*Verba Sacerdos.*
*Luciæ valles Doveræque circum*
*Adſonant ſaltus, viridesque ripæ;*
*Rupibus longe latitans marinis*
*Adſonat Echo.*
*Flamines feſtis operantur aris:*
*Hinc & hinc ſupplex tibi languidorum*
*Turba procumbens onerat piis al-*
*taria donis.*
*Tu ſalutari relevas jacentum*
*Arte languores; oculis tenebras*
*Pellis indulgens, & iniqua linguæ*
*Vincla reſolvis.*

*Per*

*Per recurrentes revoluta febris*
*Temporum lapſus, fugit inquietis*
*Protinus membris, fugit æſtuanti*
*Aëre peſtis.*
*O parens Nati, ſobolesque Patris,*
*Sive ſtellato dominaris axi:*
*Altior nimbis, & agente menſes*
*Altior aſtro:*
*Seu polo lapſam mage Cadomæa*
*Arva delectant, reſonamque propter*
*Littus aurato tua Templa gaudes*
*Viſere curru:*
*Noſtra devoto tibi cunque Muſa*
*Serviet plectro, tibi noſtra ſerpet*
*Laurus æternis veneranda circum*
*Tempora ramis.*
*Laus Deum vivax maneat parentem:*
*Natus extento celebretur ævo;*
*Spiritus longis adoleſcat ingens*
*Gloria ſeclis.*

Conjunctus erat mecum etiam tum Segræſius intimo familiaritatis uſu: & quamvis diverſa plane nobis eſſet ratio ſtudiorum, cum ipſe extra Gallicæ poëticæ fines non prodiret; me vero exerceret aliud genus literarum, conſentiens erat tamen in reliquis voluntas, & par animorum conjunctio; ut ne ſuſpicarer quidem ullam omnino intervenire unquam poſſe cauſſam diſcordiæ. At intervenit tamen, me quidem inſcio & invito. Jurare enim poſſum quolibet ſacramento, perſancte me coluiſſe amicitiam noſtram, nec ei uſquam defuiſſe. Attamen in quotidiano vitæ uſu frigide mecum agere hominem tum primum ſenſi præter ſolitum; deinde etiam diſſimulanter, nec pro conſueto candore; aſpere quoque nonnunquam & duriter; ac denique contumelioſe; ut ne An. 1670. in medio quidem graviſſimorum hominum conſeſſu aliquando atrocibus maledictis in os mihi ingeſtis abſtinuerit: neque ita ſæpius laceſſitum ne verbum quidem repoſuiſſe, teſtes habeo cordatos viros, quos vehementer offendit tam effrænis petulantia. Quamvis autem totum ſe jamdiu ab amicitia mea ſe averterat, exſtabat tamen inter nos aliqua priſtinæ noſtræ neceſſitudinis ſpecies, comitate quadam conjuncta, & ſermo-

ſermones nonnunquam de rebus literariis cum eruditis amicis miſcebamus. Cumque incidiſſet aliquando controverſia de Virgilianorum verſuum ſententia, quibus Ægyptum ait Poëta urgeri vicinia Perſidis, & fæcundari ab amne devexo ex India, Nilo ſcilicet: cumque locum hunc luxatum & mendoſum eſſe contenderet Segræſius, ac vanis etiam conjecturis fretus interpolare auderet; ego contra integrum eſſe aſſeverarem, planumque & intellectu facilem, ſi modo perſpecta eſſet. Veterum de ortu Nili opinio, qui in India oriri eum, & ex ea in Ægyptum profluere, falſo quidem, at pro certo tamen & conſtanter arbitrati ſunt, tum ille vero vehementer excanduit, parum æquo animo ferens, futilium opinationum ſuarum vanitatem coargui, palamque fieri quam parum illi facultatis eſſet & inſtrumenti ad explananda Veterum ſcripta; ac multo etiam minus ad ea, ſi res poſtularet, in integrum reſtituenda.

*Georg.* l. 4. verſ. 287. & ſeq.

Biennium totum abſueram Cadomo, meque in Patriam revocaverat recula mea familiaris, & moleſtæ potiſſimum lites, quibus perdiu ſum miſere conflictatus. Tunc autem poſt longam abſentiam magnis fueram gratulationibus exceptus publicæ Academiæ, quæ mihi altera parens & altrix fuit. Una adfuit magnum ejus ornamentum Henricus Hallæus Anteceſſor, Antonii frater, quem Juris Antiſtitem, haud ſecus quam Servium Sulpitium merito dixiſſes, & in cujus exhedra primis fueram pertinentis ad leges ſcientiæ elementis inſtitutus. Cumque ille prima hac adoleſcentiæ meæ ſtudia mihi revocaret in memoriam, Ecquid vero, inquit, meminiſti diſputationum illarum, cum tu publice reſponderes de Jure Pontificio & Civili, dignusque viſus eſſes, qui non in Lytarum modo & Prolytarum ſubſelliis, ſed in noſtris quoque cathedris conſideres? Adeo mihi, inquam, non excidit veſtrum iſtud tam honorificum de me judicium, ut mirer potius, me mei decoris tam parum fuiſſe ſtudioſum, qui non aliquod optaverim publice exſtare voluntatis in me veſtræ & gratiæ monumentum. Quamobrem nunc tandem rogo vos, ut pro more in Academiis recepto, quæ tum neglecta ſunt à me, nunc conſequar favore veſtro, certiſque diplomatis appareat teſtificatio diſputationum illarum, quæ, ſi ita res ferat, uti poſſim. Id vero ab iis & libenter & liberaliter præſtitum eſt. Inde adeo inter Juriſconſultos locum tenui, & in illuſtre ſuum quoque honorariorum Juris Doctorum Collegium adſcivit me Pariſienſis Academia. Profeſſorio munere tum in ea fungebantur Johannes Doujatius & Petrus Hallæus, diſciplina Juris pereruditus uterque, & antiquitatis notitia excultus,

ac

ac poëtica etiam facultate clarus, quos paſſibus æquis ſequebatur Collega, Juris quoque peritiſſimus, municeps noſter, & amicus ſummus, Michaël Delæus.

Fervebant tum maxime, non doctorum ſolum hominum, ſed potentiorum etiam ſtudia in comparandis veteribus numiſmatis, ad eaque eruenda, colligenda, & grandi etiam pretio redimenda indagatores paſſim ſubmittebat clariſſimus Colbertus, quibus ut armarium locupletaret regium, ſuoſque ipſius loculos refarciret. Memineram autem vidiſſe me olim Cadomi non ſpernendam nummorum hujuſmodi, nec deterioris notæ congeriem, apud quoſdam tenuis fortunæ homines hæreditate relictam. Quod ubi Colberto per me innotuit, dedit operam, id ut pretio comparatum, integrum, nec ulla parte imminutum, bonaque fide ad ſe perferendum curarem. Tametſi autem omni adhibita diligentia præſtare id conatus ſum, vigilantiam tamen meam eluſit ſubdolorum hominum perfidia, à quibus clam ſubrepta fuiſſe comperi rariora numiſmata; etiam, quæ vidiſſe me cum aliis & contrectaſſe recordabar. Quamobrem Colbertum adii, ac ſignificavi, quoniam per imprudentiam meam & incogitantiam os mihi ſublini paſſus eſſem, æquum eſſe, ut pœnas ipſe luerem ſupinitatis meæ, & quodcunque illud eſſet numiſmatum ſervarem in meos uſus, pretiumque pactum de meo perſolverem. At conditionem non accepit Colbertus, damnumque in ſe cum numiſmatibus recepit.

Dabat tum literis operam Sereniſſimus Delphinus, & Præceptore utebatur Picarto Perinio. Is ex Præſide Inquiſitionum Pariſienſis Senatus adſcitus eſt ad id munus literatorium, cum regendæ ejus adoleſcentiæ moderator acceſſiſſet Montauſerius, ſæpe jam à me appellatus. Vtque ab annis aliquot propenſam in me voluntatem multis modis ſignificaverat, tunc ejus apertius teſtificandæ occaſionem nactus, minime ei defuit. Cum An. 1669. enim Rex, ad meliorem Delphini filii inſtitutionem, adjungendos cenſuiſſet quotidianos literatorum hominum congreſſus, ut circumſonarent pueri aures ſermonibus eruditis, meque ad id munus aſſumi voluiſſet, Regis propoſitum conſilio ſuo confirmavit Montauſerius, reique exſequendæ curam in ſe recepit. Qua re intellecta, vehementer commotus Perinius, venit ad Montauſerium, factam ſibi fraudem querens, quæſitum ſibi ac paratum æmulum, dictorum ſuorum omnium infenſum obſervatorem, ac fortaſſe etiam obtrectatorem. Has ſuſpiciones dimovere quidem blandis verbis nitebatur Montauſerius; parum illi perſpectum eſſe meum animum, meoſque mores, placidum eſſe me & commodum,

non

non moroſum, non litigioſum; ſeque facilitatis meæ, futuræque inter nos concordiæ ſponſorem dare. Pertendit ille contra, ſe jam expertum quid ſibi eſſet à me cavendum, certo ſibi compertum eſſe primariæ dignitatis viros & feminas, Colbertum in his, & Mariam Rohanniam, Claudio Lotharingo, Capreoſiæ Duce, marito ſuo viduatam, ſecreto quidem, at enixe tamen, in ſe ejiciendo, meque ſubrogando laboraſſe; jam tunc cognoſcere ſe, eaſdem ſibi denuo, ſed alia via ſtrui inſidias, at nihil certe tale exſpectaſſe ſe à Montauſerio, quem rebus ſuis favere putaſſet. Hujuſmodi tandem exprobrationibus victus Montauſerius, confert ſe ad Regem, exponitque invitus, nec Perinio mecum, nec mihi cum Perinio facile convenire poſſe, vererique ſe ne hæc animorum diſſenſio Sereniſſimi Delphini inſtitutioni ſit obfutura. Verum quod præpoſteræ Perinii interpellaverant querelæ, id ad exitum ejus tandem obitu pervenit. Paucis enim poſt menſibus quam hæc erant acta cum fato conceſſiſſet, ſubrogando in demortui locum Præceptoris ea ratione conſultum eſt, quam mihi privatim referentem Montauſerium ſæpe audivi, quæque
An. 1670. hic, ut rerum ordinem pro inſtituto ſequamur, exponenda eſt. Narrabat ille exſtincto Perinio, negotium ſibi à Rege datum, ut de aliquo ſufficiendo cogitaret: ſibi vero tum præcipue propoſitum fuiſſe eo Regis animum ſenſim inflectere, ut ſponte ſua me in hunc locum cooptaret; ſe quidem contexuiſſe indicem eorum omnium, qui ambirent id muneris, ſuaque nomina ad Regem deferri poſtulaſſent, quæ centenarium prope numerum exæquarent: Regi legendum dediſſe indicem hunc, nullo prætermiſſo; tum ad eorum ſubjunxiſſe nomina, qui hanc ſibi quidem non depopoſciſſent provinciam, at ea tamen maxime viderentur eſſe digni; ſingulorum prædicaſſe virtutes & merita; & in hunc denique ſermonem ſuam concluſiſſe ſententiam, Nunc ſi quærat ex me Majeſtas tua, quem ex his potiſſimum aliis anteferendum cenſeam, tres omnino excerperim ex hoc numero, muneris hujus functioni præ cæteris, uti mihi quidem videtur, idoneos, Menagium, Boſſuetum, & Huetium, quos inter ſtatues pro tua ſapientia, cuinam piores partes ſint deferendæ: quibus dictis ſpatium aliquod ſibi ſumſiſſe Regem ad deliberandum. Atqui, inquit Montauſerius, res à me eo fuerat deducta, cum præviderem rejectum iri Menagium, Regi vix de nomine notum; nec admiſſum iri putarem Boſſuetum, cujus ætas omnis vel in Theologorum contrita fuerat ſubſelliis, vel in ſacris concionibus ad populum habendis, inexercitatum vero ad ſtudia humanitatis, quorum vel tum maxime ad inſtituendum Del-

Delphinum uſus erat; ac futurum propterea, ut in te præ aliis deligendo judicium Regis acquieſceret; præſertim cum paucis abhinc menſibus functioni huic adhiberi te & admoveri voluiſſet: verum, inquit, aliter res cecidit ac ſperaveram; cum enim Boſſuetus, vir eloquentiſſimus, ſæpiſſime, nec multo ante id tempus Regis aures deliniverit diſertis concionibus, ejusque voce totius Aulæ parietes etiamnum perſonent, facile eo adductus eſt Rex, ut illi demandaret provinciam hanc; ſed ita tamen, ut ſuccenturiatus ei adjungereris.

Agebam tunc Cadomi, nondum plane recreatus ex acutiſſima febri, gravisſimisque inteſtinorum doloribus, ex redundantis ac fermenteſcentis bilis contumacia ortis. Accitus ergo urgentibus & crebris Montauſerii literis, profectionem meam tantiſper procraſtinandam cenſui, dum confirmarentur vires, & Bibliothecam meam ac domeſticum inſtrumentum omne compingerem in faſces, quos mari committerem, ut per Sequanæ oſtium adverſo flumine Lutetiam deveherentur. Cadomum enim ad hanc diem præcipua fuerat ac nativa ſedes rerum ac ſtudiorum meorum; & quamvis in alia excurrerem loca, illic tamen certum & conſtitutum hactenus habueram domicilium atque larem. Nec diu tamen diſceſſus meus protractus eſt; atque ubi Sangermanum veni, conſalutato Rege, Delphinum ipſum decumbentem offendi ex morbo, leviculo quidem, at pertinaci & diuturno. Hæc contigerunt ſub autumnum anni ſeptuageſimi ſupra ſexcenteſimum & milleſimum. An. 1670.

## LIBER QUINTUS.

IN Aulam adventanti mihi, & in Delphini familiam & comitatum adſcito, nihil potius fuit, quam ut Sereniſſimo Aurelianenſium Duci, Regis fratri, aliisque regiæ ſtirpis Principibus debita officia exhiberem; in primis vero Ludovico Borbonio, Principi Condæo, quem pro merito ſuo vere Heroem dicere poſſis, non ob inuſitatam modo fortitudinem, & invicti animi robur, resque bello præclare geſtas; ſed & propter ſublimis ingenii præſtantiam, ſingularemque in omni pene genere literarum eruditionem. Sic enim erat, quod nec ex primo ejus aditu & congreſſu conjeciſſes; adeo innatam virtutem modeſtia obſepiebat. Accedebat infinita ſciendi & diſcendi cupido, quam alebat continua lectione librorum omnis generis. Libenter hic equidem commemoraverim, quod & ad laudem meam pertinere duco; ſtatim atq;

prodiit in lucem poſt annos aliquot *Demonſtratio mea Evangelica*, tanta aviditate fuiſſe ab eo arreptam atque lectam, ut infra dierum ſeptendecim ſpatium totam devorarit; nec ita tamen ut res delibaret properanter, leviterq; perſtringeret; nam & totius Operis formam & partes ſingulas perluſtraverat attente, & accurate perceperat; multaque ſuper iis quæſiviſſe à me & rogitaſſe, ut mirarer tam expeditam in eo animi ſolertiam & ſagacitatem.

Jucundiſſimum mihi tum fuit munuſcula accipere ab illuſtriſſimo Principe Leopoldo Medice Cardinale, qui cum ad hanc diem nullus mihi uſus interceſſerat; Libellos nempe duos, quorum altero continebatur deſcriptio exſequiarum, quæ Ferdinando ipſius fratri fuerant celebratæ; altero obſervationes quædam Franciſci Redii, ad rem phyſicam pertinentes. Gaudebam imprimis, cum agnoſcerem eam gentem, quæ exſtinctum per Europam amorem in literas, & benignitatem in Literatos prima ſuſcitavit, obtinere nunc etiam morem priſtinum, ſtudioſosque homines benevolentia ſua & beneficiis decorare.

Iisdem fere temporibus veniebat ad me Lantinus Senator Divionenſis, bonarum artium ſcientiſſimus, qui tum agebat Lutetiæ; cumque frequens nobis ſermo eſſet de Salmaſio, penes ſe eſſe dixit Libellum ipſius *De homonymis plantarum*, qui nondum prodierat in lucem; ac compotem quoque propediem ſe futurum vitæ Salmaſii à Lamario Senatore itidem Divionenſi ſcriptæ; me vero, qui Salmaſium noviſſem olim familiariter, nonnihil ad Operis hujus abſolutionem conferre poſſe, vel monendo, vel docendo, vel plurima referendo, quæ Lamario ignota, aliis obſervata non eſſent; petere itaque à me Lamarium, ut ſcriptionem ſuam mitti ad me pateret, quam perlectam emendarem, ſi ita res ferret, vel novis acceſſionibus amplificarem. Ad ea poſtquam libenter annuere me dixi, miſſa ſtatim eſt ad me Salmaſianæ vitæ hiſtoria, quam recognitam multisque adauctam incrementis remiſi ad Lamarium, cujus in ſcriniis ſepulta ad hanc diẽ jacuit.

Hoc ipſo tempore ad aliquam ſecum jungendam conſuetudinem benigne me invitavit Harduinus Perefixius, Archiepiſcopus Pariſienſis. Accepi conditionem perlibenter, ad eumque ſine mora me contuli. Nec diu tamen oblato beneficio frui potui; dum enim ille hæreret Lutetiæ, jactabar ego Aulæ fluctibus, & ab urbe fere abſtrahebar: nec multo poſt fato ipſe conceſſit. Succeſſorem is habuit Franciſcum Harlæum, ex Archiepiſcopatu Rothomagenſi illuc translatum, cum quo mihi vetus interceſſerat
An. 1656. notitia, ex quo mihi admodum juveni tonſuram contulerat Eccleſiaſticam.

Vehe-

Vehemens enim me tenebat cupiditas ſtudia mea ad Religionis Chriſtianæ vel ornamentum vel tutelam referendi; quod etſi aliquatenus præſtare poteram, ſi Origenianorum omnium Operum ſuſceptam abſolviſſem editionem, jam inchoatam & affectam, nec infelicibus auſpiciis in vulgus emiſſam; conſilium tamen id omne abjeceram, quippe nec ſperati ſuppetebant codices antiqui, &, ſi verum proloqui fas eſt, deterrebat me obſcuri laboris magnitudo, malebamque in minutis obſervationibus, & vili variantium lectionum aucupio, ab aliis quam à me humilem ac pene ſervilem operam collocari; cum præſertim obverſaretur animo ſplendidior quædam forma operis, & Chriſtianæ rei, uti quidem rebar, promovendæ longe utilior. Dum enim attenta & diuturna meditatione argumenta omnia, rationes, probationesque diligenter circumſpicerem, quibus ſtabiliri & confirmari poſſet Chriſtianæ Religionis veritas, viam quandam opinabar iniri poſſe, novam illam quidem, & à tritis orbitis ſemotam, at certam tamen, ſimplicem, apertam, & directam, qua demonſtraretur eadem veritas; atque haud minus exploratam, compertam, & indubitatam, quam ſunt probationes & epicheremata Geometrarum, qui jactant ſe non perſuadere, ſed cogere. Atque hanc cogitationem, grandem oppido & ſeriam, vel tum maxime volvebam in animo & coquebam, cum Sereniſſimi Delphini inſtitutioni admotus ſum. Nec An. 1670. mihi videbar profecto utrique officio commode ſatisfacere poſſe; hoc enim aſſiduam poſtulabat & actuoſam operam, illud meditationem tranquillam, continuam, nec interruptam. Magna præterea adhibenda copia librorum, evolvendi ſacrorum Codicum Interpretes, Patres Eccleſiæ, rerum divinarum & profanarum Scriptores, antiqui & recentiores, conſulendi, & inter ſe conferendi. Quibus vel collocandis & diſponendis in privatis regiarum domorum habitationibus ſpatium deerat; tempus vero evolvendis, quod totum Principis ſtudiis & aulicis officiis debebatur. Quibus incommodis occurri poſſe ſperavi ſumma diligentia, magnaque temporis parſimonia. Quamobrem ſic decrevi in animo meo, nullas ſinere omnino mihi perire horas; ne eas quidem, quæ aliis vacuæ eſſe ſolent, fruſtraque conteri, velut in faciendo itinere, vel in ſomno conciliando, vel ſtatim à ſomno, cumque ſurgens è lectulo ſumerem veſtes, vel cum quieti me tradens eas deponerem. Præſto enim tunc erant pueri anagnoſtæ; nam in famulatum apud me illiteratus admittebatur nemo. Sæpiſſime præterea poſt præſtitam per diem Delphino operam, furtim

ſub noctem, etiam obortis aliquando jam tenebris, omni feſtinatione properabam Lutetiam, illicque magnam noctis partem, in Bibliothecæ adeundis & pervolvendis libris, locisque librorum exquirendis & excerpendis conſumebam, & ſub diluculum remeabam ad Principem. Atque hic labor totorum decem annorum fuit, cum interea ad Aulæ jactationem componendum eſſet vitæ genus inquies, ſæpe mutandæ ſedes, crebra ſuſcipienda itinera, varia adeunda & percurrenda loca. Exiſtimet Lector literarum amans, & ſtudiis deditus, quam facile ſit mediis illis in fluctibus & tempeſtatibus rerum, inter diurnos nocturnosque ſtrepitus, animum inſtituere ad ſeriam & accuratam commentationem, quæ ex ſerena mente deducenda eſt. Quæ quamvis difficultates opinione majores erant & operoſiores, aſſidua tamen contentione & pertinaci ſtudio res ad exitum perducta eſt. Vtque Opus in uſus ſuos elaboratum, & nomine ſuo prætextum, ſibique à me oblatum accepit Sereniſſimus Delphinus, teſtem ipſe quoque induſtriæ meæ & approbatorem eſſe optavit Regem ipſum. Quamobrem me ad eum deduxit continuo, ab eoque munus meum de manu ſua ſuſcipi voluit.

Haudquaquam præterire ſilentio poſſum, quod tum mihi non ſine ſtupore cognitum eſt de Philippi Mornæi Pleſſiaci ingenio & doctrina. Poſtquam enim Chriſtianæ Religionis veritatem demonſtrare ſum aggreſſus, conſtitutum fuit apud me, nullum omnino ejusdem argumenti Opus, ſive veteris ſive recentioris ævi, inacceſſum inexploratumque prætermittere. Multum præcipue lucis & ſubſidii ſperaveram ex Philippo Mornæo, qui ſatis luculento Libro eandem materiam ſibi ſumſerat illuſtrandam. Deus bone, quam falſa & inani ſpe productus ſum! Vere enim pro theſauro carbones reperi, ut eſt in veteri proverbio: vanas argumentationes & futiles; teſtimonia Veterum temere collecta, vel perperam intellecta, vel mala fide ſublecta; errores infinitos: ut liquido compertum mihi ſit, aliena eum inſtructum doctrina acceſſiſſe ad has tractandas literas; aliena quoque opera & legiſſe libros & ſcripſiſſe; & jam inde mirari deſierim, tam patentem reprehendendi ſui, palamque coarguendi & convincendi anſam Cardinali Perronio eum præbuiſſe.

Addam & illud quoque, quod mihi *Demonſtrationis Evangelicæ* Opus meditanti contigit. Cum de eo diſſererem inter amicos, reique à me ſuſceptæ conſilium, formam, & argumenta candide expromerem, furtim ea ex ore meo excepta ſubinde & ſublecta, in Libelli ſpeciem edita prodiiſſe,

diiſſe, quo apparebat expreſſa plane Operis noſtri forma, & in anguſtum contracta : ab hominibus ſcilicet inventionis laudem ſibi furtim arrogantibus.

Nec multo poſt tempore idem argumentum de Veritate Religionis Chriſtianæ ſibi tranctandum propoſuit Claudius Fraſſenius, ex Ordine Franciſcanorum. Vix enim credibile eſt, quam multos ad ſacroſanctæ fidei noſtræ patrocinium ſuſcipiendum, velut dato ſigno, accenderit ſcriptio noſtra. At ille parum omnino rei, quam moliebatur, intellexit magnitudinem ac momentum; quamque tenuiter & æſtive eſſet ad hoc iter viaticatus; quam leviter exercitatus in ſacrorum voluminum tractatione; quamque exigua ac pene nulla Ebraicæ Linguæ & Antiquitatis peritia tinctus. At cum paratam ſibi videret in Opere noſtro ſatis amplam inſtrumenti hujus copiam, eam ſine pudore ſuppilare aggreſſus eſt; non ſententiis parcens, non rationibus & argumentis, ac ne ipſis quidem verbis, quin ea pro ſuis uſurpata haud cunctanter venditaret. Contumelias tantum addidit de ſuo, fraudem hac arte caute diſſimulatam iri putans ſi proſcinderet eum convitiis per quem profeciſſet. Quibus ex rumore vulgi intellectis, officii ſui eſſe duxit illuſtriſſimus Archiepiſcopus Pariſienſis Franciſcus Harlæus, accerſitum ad ſe Fraſſenium caſtigare verbis, & ad me mittere, qui culpam deprecaretur molli excuſatione, offenſionemque noſtram purgatione leniret. Quod & ab eo factum eſt. Nec æquiori animo rei indignitatem tulit Benignus Boſſuetus Epiſcopus Meldenſis, cum Opus approbatione ſua, aliorumque Epiſcoporum, & elogiis munitum & ornatum, palam reprobatum cerneret. Aſperrimis itaque verbis increpitum Fraſſenium admonuit erroris ſui, retruſumque in Clauſtrum intra anguſtias ſuas redegit.

Atqui non ſponte, nec ex ſua ipſius ſententia res ab eo attentata eſt, ſed inſtigante Ludovico Ferrando, eo qui ſacros Davidis Pſalmos Commentariis poſtmodum explanavit. Nam poſtquam Chriſtianæ Legis veritatem & ſanctitatem ſcriptis tueri exorſus ſum, ille, quaſi in ſuam poſſeſſionem veniſſem, nullam nominis mei, vel clam, vel aperte oppugnandi, & averſi animi ſignificandi finem fecit, cum nos ſua eum protervitate & malignitate frui facile ſineremus.

Poſtquam venit Opus noſtrum in manus hominum, contulit ſe ad Michaletum Librarium Richardus Simonius, in Voluminum cum aliorum omnium, tum præcipue ad res Eccleſiaſticas pertinentium, tractatione

ctatione & dijudicatione Criticus longe peritiſſimus, ſi ingenio ſuo moderari ſciviſſet. *Demonſtrationem* ille meam calculo ſuo approbare ſe palam profeſſus, eam quoque dixit velle ſe in epitomen contrahere. Gaviſus ſum enimvero vehementer, contigiſſe mihi egregium cogitationum mearum cognitorem & ſpectatorem, in hujusmodi commentationibus longo uſu ſubactum, qui ſcriptionem meam ſuſciperet recudendam in breviorem formam, qualem à multis deſiderari ſciebam; atque eum ſibi laborem imponeret, ad quem demittere mentem meam nullo modo poſſem, ut velut fœtum eundem bis parturirem. Verum longe alia agitabat animo Simonius: interpolare enim, recoquere, diſſecare membratim, & ad uſus ſuos cogitabat accommodare Librum meum, & ſuum plane facere. Quæ cum intellexiſſem, rogavi per Michalotum, mea omnino ne attingeret, ſuis ſe contineret.

Verum, quod ſatis mirari non poſſis, dum ad pios ſanctosque uſus ſuſceptum Opus oppugnatur à conterraneis meis, Catholicæ Religioni addictis; perfertur ad me contra probari illud atque laudari apud exteras gentes, etiam à ſancta Eccleſia alienas. Quod & ſatis indicabant iteratæ variis in locis editiones. Cum illud vero à fratre ex Germania ad ſe in Sueciam miſſum accepiſſet Samuel Puffendorfius, qui tum erat Vlricæ Leonoræ Reginæ ab epiſtolis, non id ſolum vehementer ſibi placuiſſe magnificis verbis declaravit in luculenta ſua ad fratrem reſponſione, ſed ſpem etiam majoris emolumenti ſibi affulgere, derimendarum nempe diſſenſionum & controverſiarum, quibus miſere vexatur Eccleſia, ſi modo eadem adhiberetur ratio, qua ad demonſtrandam Religionis Chriſtianæ veritatem uſus ſum: & multum quidem ex priſtinis ſuis odiis & pervicacia remiſiſſe boreales illos animos, paratosque videri ad æquas pacis conditiones ſubeundas. Atque hæc ſane epiſtola, non tam ad Puffendorfium fratrem, cujus præferebat nomen, quam ad me ſcripta videbatur. Quamobrem eam ad me mittendam tradidit amico meo ſummo Marchioni Fuquerio, qui tum Chriſtianiſſimi Regis nomine legationis munus obibat apud Regem Sueciæ. Scripſit & ipſe ad me in eandem ſententiam Fuquerius; atque item ad Benignum Boſſuetum; & magnopere adhortatus eſt utrumque noſtrum; hunc, ut ad capeſſendum laborem illum me incitaret; me vero, ne ſuadenti reluctarer; nec repugnaſſem ſane, in re præſertim & pia & admodum utili, niſi diſcordium inter noſtrates animorum tumor, omnem ſopiendi diſſidii viam præcluſiſſet. At ego ſane præclaro huic atque ſancto propoſito, non ſtudio-

Digitized by Google

ſtudiorum modo temporisque mei partem aliquam, ſed vitam etiam, quam longa eſſet, totam libenter impendiſſem.

Dum huic Operi *Demonſtrationis Evangelicæ* incumberem, ſuccrevit aliud, laborioſum ipſum quoque & diuturnum, ac ſtudioſæ juventuti perutile, cujus laus omnis atque fructus auctori & inventori debetur Montauſerio. Nam cum à prima ætate priſcos Auctores Latinos lectitaſſet diligenter, lectionis ſuavitatem & attentionem animi duabus potiſſimum difficultatibus interpellari ſolere querebatur; quarum altera oriretur ex verborum & elocutionis obſcuritate, altera ex ignoratione rerum antiquarum; nec facile ſibi fuiſſe ad bella proficiſcenti Commentariorum mole ſarcinas onerare, ideoque inter legendum ſæpe ſe ad geminum hunc obicem adhæſiſſe; qui ſi removerentur, jam proclivem fore & facilem veterum Scriptorum intelligentiam, atque adeo ſtudioſorum commodis præclare conſultum iri: quamobrem vehementer optare ſe, meque adhortari, ut in curam hanc vellem incumbere, & eruditos aliquos homines ſeligere, qui veterum Scriptorum, quos Claſſicos Gellius appellat, interpretatione & notis in uſum Sereniſſimi Delphini illuſtrandorum negotium in ſe reciperent; invitandos eos eſſe, non tanquam mercenarios ſordidi & illiberalis quæſtus auctoramento, ſed honorariis propoſitis præmiis, quibus expendendis certo ſperare ſe non defuturum magnanimum Regem, ſuamque ſe ad id operam & interventum polliceri. Quæ cum audiſſem, Etſi, inquam, paratum mihi laborem infinitum præſentio, magnumque temporis diſpendium, nusquam tamen deero, vel Principis noſtri commodis, vel publicæ utilitati. Quoscunque ergo in ſtudiis humanitatis optime verſatos, & in veterum Auctorum lectione exercitatos, vel noveram ipſe, vel ex aliorum relatu audiveram, accerſivi, ſigillatim iis explicavi propoſitum opus, & ad ſuam Sereniſſimo Delphino commodandam operam ſatis quidem per ſe animatos ſtrenue excitavi. Atque ea ſane æquis accepta ſunt animis, & ut in rem abjecta omni cunctatione conferrentur, valde eos ſum cohortatus. Ergo decimo quinto quoque die recurrebam Lutetiam: conveniebant illi ſtatis horis apud me; penſum ſuum exhibebat unusquisque, mihiq; cognoſcendum, æſtimandum, dijudicandum proponebat. An. 1672.

Quod vero ſinguli Auctores ſuis prodierunt ſuccincti Indicibus, non vulgaribus illis, qui eximias tantum res aliquas aut verba, ſed quæ vocabula omnia univerſe repræſentant, me uno auctore factum eſt. Jampridem enim rei utilitatem magno meo commodo fueram expertus, in

iis

iis pertractandis Indicibus, qui ab eruditis hominibus in Græcos Romanosque Auctores fuerant concinnati, à Wolffgango Sebero in Homerum, à Daniele Pareo in Muſæum, à Nicolao Erythræo in Virgilium, ab Horatio Tuſcanella in Catullum, Tibullum & Propertium, ab eodem Pareo in Lucretium, à Thoma Trettero in Horatium, à Joſepho Langio in Martialem, Juvenalem & Perſium, à Pompejo Pasqualino in Ovidii Metamorphoſes, alios ab aliis. Imprimis vero longo compereram uſu, quantum emolumenti percepiſſent viri ſacrarum literarum ſtudio dediti ex iis Indicibus, qui ſub Concordantiarum titulo in Ebraica, Græca, & Vulgata ſacrorum librorum exemplaria lucubrati circumferuntur; ac propterea ſi in Scriptoribus ſaltem Latinis latius pateret ea ratio, quæ tractabiles efficit Auctores, & ad uſus noſtros accommodat, opportunum hoc futurum iis judicabam, qui in literis verſantur. Sed & aliud quiddam longe majus in his parandis volvebam animo, nempe puræ Latinitatis finium ac veluti pomœriorum circumſcriptionem. Quæ cum omnis Scriptorum claſſicorum contineatur libris, ſi unicuique ſuus ſubjungeretur Index, quo continerentur univerſa ipſius vocabula; tum deinde ex ſingulorum privatis Indicibus generalis conflaretur Index, futurum id erat totius Latinitatis integerrimum penu; & quidem ita compoſitum, ut quæcunque ſe vox offerret, ejus ortum, uſum, interitum, vel progreſſum, Indicis hujus generalis ope, facile cognoviſſes. Verum rem à multis probatam & expetitam nonnulli, præter exſpectationem meam, vehementer averſati ſunt, ipſi videlicet Commentariorum opifices, ingrati quippe laboris magnitudine deterriti; tum & Librarii ſumtus & impenſas veriti, quos aut incertum, aut non ſatis grande lucrum ſequeretur. Sed pervici tamen, nec deſtiti

*Ære ciere viros, Martemque accendere cantu*,

quoad de Sereniſſimi Delphini nuptiis agi cœptum eſt. Tunc enim conticuerunt literæ illæ aulicæ, quarum impenſæ plusquam ducenties mille libris ſteterunt. Quamvis autem omnis à me adhibita eſt diligentia in ſeligendis perſpectæ tantum doctrinæ viris, quibus veterum Auctorum commentariis inſtruendorum cura demandaretur, nonnulli tamen vel levius quam putabam tincti literis, vel impatientes laboris, quam mihi commoverant exſpectationem ſui fefellerunt; quid enim diſſimulem? adeo ut nequaquam par fuerit Operum omnium dignitas. Nec mirum ſane in hunc juvenum numerum, tum primum ſuam periclitantium induſtriam, irrepſiſſe nonnullos ex inferiori Eruditorum gradu,

gradu, qui ea ſe poſſe docere alios crederent, quæ nondum ſatis ipſi didiciſſent: nimio plus enim arrogare ſibi ætatis hujus vitium eſt.

Quamvis autem in toto hoc negotio eas tantum in me receperam partes, ut operis eſſem procurator & ἐργοδιώκτης, non & operarius, eo tamen ſenſim ipſe quoque delapſus ſum. Cum enim Michaël Fayus, qui Manilii interpretandi curam ſuſceperat, hæreret ſæpe in obſcurioribus quibuſdam locis, nec facile inde Scaligeranarum Notarum ope ſe expediret, ad me recurrebat identidem, quem ſciebat Poëtam hunc legiſſe olim diligenter, multaque in privatos meos uſus ad oram Libri mei alleviſſe, quibus & Auctoris illuſtraretur doctrina, & infiniti Scaligeri errores coarguerentur. Sic enim ex me ſæpe audierat, cum dicerem, non in alio ullo Opere tam intoleranter ſe jactaſſe Scaligerum, tantum captaſſe laudis, cum ſolum ſe veteris Aſtrologiæ peritum eſſe ſoleret gloriari; adeo ut morti proximus, & extremum prope ducens ſpiritum, de Manilianis ſuis hypomnematis cogitaret, & tamen fere expertem fuiſſe antiquatæ hujus & deſuetæ cæleſtium motuum, & ex eorum notitia futurorum eventuum prædicandorum doctrinæ. Poſtquam igitur ex obſervationibus codicis mei limbo adtextis nonnihil lucis inferri poſſe, ſenſit Fayus tenebricoſis Manilii Præceptis, quæ explicatus haberent difficiles, enixe contendit à me, ut excerptas eas colligerem, collectas exponerem & confirmarem argumentis, atque ita paratas per me ſibi liceret Operi ſuo adjungere. Quod cum ego aliis ſtudiis implicitus ac pene immerſus præfracte abnuerem, deprecatorem adhibuit Montauſerium, cujus ſumma erat apud me auctoritas, atque ita expugnari me denique paſſus ſum, & quod poſtulabatur impetrari.

Inter eos, quos priſcis Auctoribus illuſtrandis adhibui, partes ſuas deſiderari paſſa non eſt Anna Fabra, tum primum exorta è Tanaquilli patris diſciplina, nunc viri ſui Andreæ Dacerii, bonis artibus egregie exculti, conſiliis, in literarum tractatione feliciter utens. Nec illa intra Flori, Aurelii Victoris, & Dictys Cretenſis Commentaria continuit induſtriam ſuam, ſed majoris etiam abollæ Opus aggreſſa eſt, Callimachi editionem multis particulis auctam, Notiſque ſupra muliebris ſexus captum eruditis exornavit. In fronte vero Operis exſtare voluit ſuæ adverſum me obſervantiæ monumentum, cum honeſtiſſimis verbis exponeret cauſſas, cur id in nomine meo apparere voluiſſet.

Hæc veterum Auctorum commentariis explanandorum à Montauſerio inventa ratio aliud quid ab eo excogitatum mihi revocat in memoriam, vere perelegans, & omni politioris amœnitatis ſuavitate reſperſum,

& pro merito ſuo Poëtarum Gallorum carminibus celebratiſſimum, qvod Juliæ ſertum, ſive corona florea, pervulgato nomine appellatum eſt. Tunc enim clariſſimæ virginis Juliæ Angennæ Rambullietæ amore flagrans, conjugium ejus omnibus officiis, qualia amantium eſſe ſolent, ambiebat. Cum inſtarent ergo Calendæ Januariæ, quo die munuſcula ultro citroque miſſitare mos eſt, gratiſſimum puellæ futurum cenſuit, flores tam alieno anni tempore à ſe collectos, & ſelectos, & eleganter depictos recipere. In floribus autem eo picturæ genere exprimendis, quod *Miniaturam* vocant, hominem adhibuit, qui tum longe præcellere cæteris exiſtimabatur. Singulis autem floribus ſua ſubjecit Epigrammata, perarguta ſane & venuſta, partim à ſe, partim à cultiſſimis ætatis hujus Poëtis, Capellano, Mareſio, aliiſque multis amicis ſuis compoſita, quibus Juliæ virtus, ingenium, forma, aliæque eximiæ dotes prædicabantur. Ad ea autem calamo exaranda Epigrammata, Scriba uſus eſt, cujus tanta erat hac in arte præſtantia, ut hodieque, ſi quid forte è manibus ejus olim emiſſum ſuperſit, magno habeatur in pretio. Hæc magnifice compacta, & intra ſacculum Hiſpanicis pellibus odoratis, quarum magnus tunc erat uſus apud homines eruditi luxus, contextum recondita ad Juliam miſſa ſunt. Jam inde enimvero Juliæ Corolla valde celebrata fuit in politiorum hominum circulis, nec quiſquam fuit elegantioris ingenii vel vir, vel femina, quæ non eam adorari, floresque ſingulos cuperet perluſtrare. His autem deliciis carueram ad hanc diem, ac ſæpe fueram conqueſtus apud Montauſerium, me pene unum ex ejus ſodalitio ſuavitatis hujus deliciis caruiſſe. Id ipſum autem aliquando expoſtulanti mihi Julia Maria Sammauræa, clariſſimi Cruſſolii Ucetientium Ducis conjux, Moutauſerii filia, cui tum forte aſſidebam, ad aurem propius accedens, Deſine, inquit, querelarum, cras voti faciam te compotem. Et fecit ſane, ut fuerat pollicita; deduxit enim me poſtridie in ſuam Bibliothecam, anguſtam illam quidem, nec valde numeroſam, ſed Libris plenam ſelectis & melioris notæ, eleganter conveſtitis & ornatis, ut eſt captus feminarum, quos ipſa in uſus ſuos collegerat: tum Librum inde optatum depromens, En tibi, inquit, Juliæ Coronam: perlege, utere, fruere, dum ad te redeo, & ne quis te legentem interpellet, in hanc cellam concludam te, ſi pateris, ſub clavis cuſtodia: ita in carcere meo captivus attineberis, quoad Sol occidat. Fuit autem captivitas illa quatuor horarum, mihique omni libertate jucundior; cum inter homines ætatis illius urbanitate & ingenii ſolertia præſtantiſſimos mihi viderer verſari.

Non

Non ita multo poſt in Sereniſſimi Delphini familiam, Boſſueti rogatu, adſcitus eſt Geraldus Gordomæus, & Lectoris titulo decoratus. Frequentabat ille Carteſianorum conventus, ſatiſque ſe credidit præceptis illorum imbutum, ut ea etiam alios docere poſſet. Itaque capita quædam doctrinæ hujus ſibi declaranda ſumſit, quod & ita præſtitit, ut eam propagandam, & aſſenſu ſuo tuendam, argumentiſque firmandam videretur ſuſcepiſſe, Libelloſque hoc fermento turgidos in vulgus ſparſit. Hinc venit in notitiam Boſſueti, qui & ipſe favebat his partibus, cœtuſque Carteſianorum cogebat apud ſe ſtatis diebus. At poſtquam Delphini ſtudiis admotus eſt Gordomæus, animum appulit ad ſcribendam Caroli Magni hiſtoriam, quam velut illuſtre bene agendi & bene regnandi exemplum ob oculos poneret Regii pueri. Atque hanc deinde hiſtoriam ad ſequentia tempora propagavit.

BIBLIOTECA ... ROMA VITTORIO EMAN...

Iiſdem diebus ex literis Cadomo ad me ſcriptis cognovi diem ſuum obiiſſe Jacobum Guervillam, municipem meum, & à prima pueritia congerronem, ſodalem & amicum, virum pietate ac potius ſanctitate inſignem: qui cum domo nobili in re lauta & opulenta natus eſſet, & ad primos in patria obtinendos dignitatis gradus à parentibus & agnatis deſtinatus, *elegit abjectus eſſe in domo Domini*, & Chriſti humilitatem vano mundi ſplendori antepoſuit. Ac rure primum anguſtæ Parœciæ, tum alterius deinde Cadomi, rectionem in ſe ſuſcepit; totumque vitæ tempus curando gregi ſibi commiſſo, pauperibuſque ſublevandis liberaliter impendit.

Scriptum quoque ad me eſt oppetiiſſe mortem Andream Grandorgæum, veteri mecum devinctum amicitia, cujus memoriam exſtare voluî ad poſteros, cum fronti Operis mei *De Interpretatione* nomen ejus præfixi. Vix ille primas ſenectutis metas attigerat, integraque erat valetudine, quæ & diuturnæ vitæ ſpem oſtentabat, cum novo morbi genere tentari cœptus eſt. Audiebatur in ſomnis alta voce loquens, ſecumque ipſe longos conferens ſermones. Quibus excitati ſervuli, cum illato lumine rogarent, ſi quid ſe vellet, ille apertis oculis, ac renidens, nec experrectus tamen, multa exquirebat ab iis, ipſe ad quæſita ſatis commode reſpondebat. Inde latens in viſceribus febricula deprehenſa eſt, quæ paulatim ingraveſcens foras demum prodiit, hominemque conſumſit.

Cum lecto affixum die quadam detineret Sereniſſimum Delphinum levis ægritudo, noſque circumſtantes jocoſis ſermonibus conaremur languentem exhilarare, incidit forte mentio de eo, quem aliquando jactaſſe ferunt Homeri Iliadem tam minutis

minutis literis deſcribere, ut intra juglandis putamen infercire ſe poſſet. Quod cum parum credibile multis eſſet viſum, ego contra, & id potuiſſe ab aliis & tunc quoque à me etiam præſtari poſſe pertendi. Ad dicti novitatem ſtupentibus univerſis, ne vanitatis ſuſpectus eſſem, è veſtigio rei fidem facere volui. Quartam ergo partem detraxi chartaceæ vulgaris plagulæ, & in anguſtiori ejus facie unicam deſcripſi lineam tam minuto charactere, ut viginti verſus ex Iliade depromtos contineret: cujusmodi lineas centum & viginti facile recipere poſſent ſingulæ plagulæ facies, quarum unaquæque quadringentos Homericos verſus ſupra duo millia eſſet admiſſura; ac proinde verſuum in octo plagulæ faciebus adſcriptorum numerus ſupra novendecim millia eſſet abiturus, cum tota Ilias ad centenarium numerum ſupra ſeptendecim millia non aſſurgat. Atque hæc ita fieri poſſe demonſtravi unius lineæ ductu, unde reliquarum omnium, & qui in iis deſcribi poſſunt verſuum numerus facile iniri poſſet.

Magnum erat à longo jam tempore inter Literatos nomen Johannis Georgii Grævii, cum exquiſita partum doctrina, tum editis plurimis veterum Auctorum monumentis, iisque potiſſimum, quæ ad politiores literas pertinerent. Impenſe itaque ſum gaviſus, mihique perhonorificum eſſe duxi, cum humaniſſimis ſuis & eruditiſſimis me compellatum literis, ad ineundum ſecum aliquod amicitiæ commercium benigne invitavit. Jucundiſſimæ poſtulationi conceſſi gratiſſimo animo, cujus teſtificandi nulla à me jam inde prætermiſſa occaſio eſt, ad Grævii uſque interitum, qui cis paucos annos contigit. Nec ita tamen apud me intercidere ſum paſſus excellentis viri memoriam, quæ vigebit integra, quoad ipſe ſuperero.

Dum ſtudiis vacarem meis, meque ſtrenue exerceret *Demonſtratio mea Evangelica*, aſſidua ſanctorum voluminum tractatione, & attenta rerum ſacrarum meditatione, ſentiebam novos pectori meo ſubjici igniculos, acrioresque admoveri faces, quibus ab adoleſcentia fueram pertentatus, & ad Eccleſiaſticum vitæ inſtitutum allectus. Tam benigno igitur tamque conſtanti Dei ad ſuas partes me pertrahentis incitamento tum demum obtemperandum fuit. Nec ita tamen, ut initiari jam tum vellem ſacris Ordinibus, quibus nec dum maturum me agnoſcebam, ſed ut voluntatem tantum meam externo cultu teſtarer. At rei gerendæ, veſtisque mutandæ modus, non levem mihi viſus eſt habere deliberationem. Boſſuetus enim, quem utpote rerum ad Eccleſiam pertinentium

peri-

peritiſſimum adhibebam in conſilium, valde mihi auctor erat, ut ad aliquot dies Aula excederem, extra conſpectum hominum, velut ad pias animi exercitationes; ſe interea, ac Montauſerium, aliosque ex amicis, paſſim dicturos nomen dare me velle Eccleſiæ, atque ad id ſeceſſiſſe, brevi tempore alio ornatu proditurum. At ego contra non repente hanc habitus mutationem, ſed paulatim inducendam cenſebam, decreſcente in dies cæſarie, & reliquo veſtimentorum apparatu ad modeſtiorem ſpeciem traducto. Probavit id denique Boſſuetus, tamque ſcite & induſtrie procuratum negotium eſt, ut quamvis hactenus ad communem aulicæ vitæ conſuetudinem veſtitus & militari fere more ſuccinctus inceſſiſſem, vix quisquam tamen novum hunc in me cultum animadverterit.

Nec externum hunc tantum corporis ornatum, ſed animum etiam atque mores ad Eccleſiæ normam componere ſtudebam, cum perdifficilis me invaſit morbus, enato in ſede teterrimo ulcere, unde graviſſimi dolores ſunt exorti. Cui malo ſanando cum ſectio ſoleat adhiberi, quæ non ſine acutiſſimis cruciatibus peragitur, nec ſine periculo, uti malui Chirurgo obſcuro & ignobili, qui ſola balſami cujusdam ſalutaris & efficacis injectione, hujusmodi affectionibus mederi ſe poſſe jactabat. In longum quidem tempus protracta curatio eſt, & renovati interdum dolores, cum admoto ſpecillo ulceris altitudinem identidem explorare neceſſe eſſet: exacti enim ſunt in hac laniena menſes quatuor. Sed tandem Dei beneficio ceſſit vis morbi, & priſtinæ valetudini ſum reſtitutus. Nec valetudo tamen illa priſtina uſque adeo firma fuit & integra, quin ex adſtrictione inteſtinorum & alvi mora, quam gignere ſolet ſedentarium hoc vitæ genus, torminibus aliquando & febriculis tentatus ſim. Cui malo cum remedium quærerem, ſubvenit in tempore primarius Sereniſſimi Delphini Medicus, juſſitque me ſorbere ante cibum quotidiano uſu aliquantulum caſſiæ hujus, quam Fiſtularem appellant officinæ, quæque ex ſiliqua Ægyptiaca educitur. Cui præcepto cum accurate parere inſtituiſſem, tam incorrupta corporis temperatio, tam vegeta ſanitas jam inde ſubſecuta eſt, ut per annos plurimos ne unicum quidem diem ex morbo decubuiſſe me meminerim. Cum tamen nonnullos ſenſerim aliquando podagræ ſtimulos, & ſatis crebros atque acutos ilium & alvi cruciatus. Donec poſtremo hoc tempore tam ſæva ſubitæ ægrotationis vi ſum correptus, ut intra paucos dies deſertus ſim à Medicis, ac prope depoſitus, & miraculo ſimile ſit me jam conclamatum in vitam rediiſſe. Sed

Sed & aliud ſanitati meæ tuendæ comparatum eſt mihi ſubſidium. Imbecillum enim ſtomachum habebam à natura; cujus etiam languorem auxerat frequens ſorbitionum & juſculorum uſus, quæ ægris alendis adhibere ſolent Medici. Vſque adeo autem reſolutæ erant fibræ ſtomachi, ut ægre concoquere cibos poſſet: cumque lippitudine præterea ſæpe laborarem & oculorum epiphoris, conquerebar identidem in me unum incubuiſſe Virgilii & Horatii morbos, quorum hic lippus erat, ille crudus. Memineram vero legiſſe me apud Alexandrum Rhodium è Societate Jeſu, in Itineris ſui Tunquinenſis narratione, Theæ plantæ Sinicæ folia languentem ſtomachum juvare plurimum & excitare. Tum primum autem plantæ hujus nomen atque uſus noſci cœperunt in Gallia, cum non magna ejus apud Mercatores ſuppeteret copia, eaque grandi pretio, ac propemodum auro contra veniret. Nec mihi ſatis cognita tunc erat præparandæ ejus ratio. Quocunque tamen modo poſſem, ea juvare ſtomachum ſtatui. Et res quidem ſupra ſpem atque votum ceſſit tam feliciter, ut novus mihi viſus ſit inditus eſſe ſtomachus, vegetus atque valens, nullique deinceps obnoxius cruditati. Hinc tanta porro fuit apud me Theæ exiſtimatio, ut nullum pene abire paſſus ſim diem ejus potu vacuum. Vnde & illud percipiebam commodi, quod ſalutares iſtæ frondes benignis ſuis vaporibus cerebrum velut detergerent; ac propterea jure eas videbar Scopas ingenii appellare. Quamobrem grati animi mei monumentum hoc carmine expreſſum exſtare volui;

*I, puer, i, Theam confeſtim in pocula miſce;*
*Vrget non ſolitus lumina noſtra ſopor;*
*Mens ſtupet; obtuſæ languent in corpore vires;*
*Languorem ſolvet vivida Thea novum,*
*Dum loquor, ecce focis infertur ſeſſilis olla:*
*Appoſito infuſus æſtuat igne latex.*
*Protinus injicitur contortis Thea capillis.*
*Explicat implexas fervida lympha comas,*
*Impletur vacuum cæleſti nectare pectus,*
*Intima vitalis permeat oſſa calor.*
*Jamque fugit venis ignavi cauſſa veterni;*
*Marcida jam cæco fomite membra vigent.*

*Aſtutum*

*Aſtutum incaluit blando mens iſta vapore,*
*Dum felix agitat percita corda furor,*
*Non curæ eſt animus, non luctu obnoxius ulli,*
*Sed jocus, & riſus, deliciæque placent;*
*Vrbanique ſales, & tinctus ſermo lepore;*
*Et quæ multa ſolet fundere lingua dicax.*
*Nunc juvat aſſiduos intermiſiſſe labores,*
*Et dulcem ſtudiis inſeruiſſe moram:*
*Nunc juvat & facili voces inflectere cantu,*
*Aut digitis reſonæ ducere fila lyræ.*
*O Thea, ô ſacro demeſſa termite frondes!*
*O ſtirps magnorum munere nata Deûm!*
*Quæ te læta tulit regio? quo limite cæli*
*Alma ſalutifero germine turget humus?*
*Hanc pater Eöis Phœbus conſevit in hortis,*
*Aurora adſperſit rore benigna ſuo.*
*Et, ſeu materno juſſit de nomine dici,*
*Sive Deûm ex donis, Thea vocata fuit.*
*Quippe tulere Dei naſcenti munera plantæ:*
*Lætitiam Comus, Mars animosque dedit;*
*Tuque, Coronide, ſuccos facis eſſe ſalubres;*
*Hebe, fers rugis, canitieque moram;*
*Mercurius vegetæ mentis conceſſit acumen;*
*Argutum Muſæ contribuere melos.*
*Ergo non alios in carmina ſufficit æſtus,*
*Qui Pimplæa rigat nobilis antra latex.*
*Hinc Theæ quisquis crebro ſe proluit hauſtu,*
*Tradidit huic artes dexter Apollo ſuas;*
*Et caput implicuit lauro, curruque levatum*
*Sacra coronatis ad juga vexit aquis.*
*Non ego divini penitus ſum muneris expers,*
*Thea meo tingit ſæpius amne comas.*
*Spumea cumque ſuis infecit pocula ſuccis,*
*Et mea jucundus fluxit in ora liquor;*
*Mens commota novo confeſtim excanduit æſtro,*
*Venere ad numeros carmina ſponte ſuos;*
*Carmina, quæ ſeri ſtudeant didiciſſe nepotes,*
*Cadmeisque canat docta puella jugis,*



Digitized by Google

*Et circum recubans avida bibat aure juventus,*
*Aut agat ad teneros mollia membra modos,*
*Dicat &, hæc iſtis cantabat Huetius antris,*
*Oſtendatque mea ſaxa notata manu,*
*Livor edax, in me vanis incurris habenis:*
*Melpomene cedro nomina noſtra linet;*
*Meque ſuis addet laudatrix Gallia faſtis:*
*Illum poſt cineres ſpondet Apollo diem.*

Præclara erat tunc temporis Academiæ Francicæ exiſtimatio, ex quo ſcilicet *Protectorem Academiæ* dici ſe paſſus fuerat Rex magnus, poſt obitum Petri Seguierii Franciæ Cancellarii, qui geſſerat ipſe quoque titulum hunc, ſibi ab illuſtriſſimo Cardinale Armando Richelio, Academiæ fundatore & patrono, relictum. In eam autem allegebatur nemo, cujus electionem Rex non probaſſet. Florebat illa itaque præſtantibus dignitate viris, & politioris ingenii eruditionisque laude commendatis, quorum plurimi veteri mecum erant amicitia devincti. Et ii quidem me ad hanc ſocietatem amanter invitabant, cum dicerent exercitationum communitatem maxime decere eos, qui familiaritate eſſent inter
An. 1674. ſeſe conjuncti. Haud abnuebam equidem, imo laudi futurum videbam in eorum eſſe numero, qui laude digniſſimi haberentur. Verum totum me tenebat *Demonſtratio Evangelica*, neque licebat tam ſeriis tamque gravibus diſtricto ſtudiis, alio diſtrahere animum, officioſis ſalutationibus tempus impendere, frequentare cœtus Academicos, publicas habere ſæpenumero, prout res ferrent, conciones; quibus inſtitutam mihi vitæ rationem magnopere conturbatum iri præſentiebam. Attamen hujusmodi excuſationes, quantumvis juſtas & idoneas, non ſatis æquis animis accipiebant amici, collatisque conſiliis, velut conjuratione in me facta, invitum me quantumlibet & repugnantem ſtatuunt in Academiam intrudere. Qvamvis autem legibus Academiæ vetitum ſit, in eam admitti quemquam, quem id cupere & poſtulare non conſtet ipſi Academiæ, ſaltem ex locupletis unius & idonei teſtis aſſeveratione, nulla tamen conjuratis religio fuit, id de me ſine cunctatione teſtificari, cum pro certo haberent, nihil pro mea adverſum ſe reverentia contra ea dicturum. Factionis capita fuerunt Boſſuetus, Peliſſonius, Curſillonius, Dangelli Marchio, Flexiarius, Mezeræus, aliique nonnulli, quos in propoſito ſuo omni ope confirmabat ipſe Montauſerius, Hinc factum denique, ut in Cœtum hunc adverſans

&

& reluctans invectus ſim. Ac tum certe magno id mihi oneri eſſe ſenſi, ut jam ante præſagiebat animus, quod alio tempore decorum mihi fore duxiſſem & honorificum. Cum enim in Concilium illud Cœtumque aſſumerer, ſocius adjungebar excellentibus viris, Valentino Conrarto, qui tum Scribæ Regis, atque item Academiæ, munus adminiſtrabat, quique exiſtimabatur bene Gallice & loqui, & ſcribere, tum ſoluta oratione, tum ſtricta, & tinctus erat non vulgari elegantia morum, cum literarum admodum nihil ſciret; Franciſco Mezeræo nobili rerum Gallicarum Scriptori; Petro Cornelio, theatralium Poëtarum hujus ætatis facile principi; &, qui veſtigia ejus perſecutus eſt, Johanni Racinio; Rogerio item Rabutino Buſſio, amatoria illa Hiſtoria inclyto, arguta ſane & eleganti, at nimis aculeata, qua incurrit in offenſionem Regis, dignusque habitus eſt, qui in vinculis ad aliquot menſes attineretur; quanquam nec parem ex reliquis ſuis ſcriptionibus plauſum tulit; ac longe etiam minus ex Commentariis de rebus ſuis; in quibus id unum ſibi propoſuiſſe viſus eſt, ut laudes prædicaret ipſe ſuas, primumque omnium rerum ſe faceret; quod longe evenit ſecus; nam nec eam quam apperiverat gloriam tulit, & jam ante partam labefactavit; Iſaaco quoque Benſeradæo, quem inexhauſtum omnis amœnitatis, leporis atque ſalis fontem vere dixiſſes, quique audientium animos infinita devinciebat voluptate; Carolo Peralto etiam, & Philippo Quinalto, Poëtica laude celebratis; & Johanni Galleſio, qui primus apud nos ſcribere inſtituit, enucleate certe & polite, *Ephemeridas virorum eruditorum*. Adde complures alios, à me jam ſupra laudatos, Johannem Mareſium, carmine Epico, & ingenioſa Poëſi illuſtrem; Paulum Peliſſonium, eum, de quo ſupra dixi, Supplicum Libellorum in regia Magiſtrum; Seraphinum Regnerium, non latinis tantummodo, ſed & Italicis atque Hiſpanicis literis inſtructum, Cruſcanæ quoque apud Florentinos Academiæ Socium; Spiritum denique Flexiarium, inſulis poſtmodum Nemauſenſibus decoratum, diſertiſſimum hominem; qui cum Academiæ moderator tum præeſſet, quo die inter Academicos inauguratus ſum, poſtquam in magna circumſtantium corona pro more verba feci, excepit ille me eloquentiſſima reſponſione, ſuoque præconio liberaliter exornavit. Hoc ipſo die carmen publice recitavit Mareſius, grave illud quidem & luculentum, ſed infelici argumento, cum Homeri & Virgilii laudes inſtituiſſet obterere, vir nimium amator & admirator ſui, ita futurum ſperans, ut qui ſe ſupra eos non auderet aperte extollere, his

infra ſe depreſſis ſuperior tandem exiſteret. Qua audacia excitatus deinde Peraltus, iiſdemque, atque acrioribus etiam intemperiis agitatus, ſcribere auſus eſt ad perpetuum nominis ſui dedecus noſtram hanc ætatem, quamcunque tractaverit artem, quamcunque attigerit diſciplinam, priſci ævi ſuperaſſe peritiam, gloriamque omnem ingenio quæſitam in ſe transmoviſſe; Quam ejus inſulſitatem ita compreſſimus, cum ab eo rogati noſtram illi expromeremus ſententiam, ut ad meliorem mentem rediiſſe viſus ſit. Nam neque diſſertationi bene longæ, à me ad eum ſuper hoc argumento ſcriptæ, repoſuit quicquam, nec novis deinde commentationibus perrexit approbare vulgo & propagare deliramentum hoc, ſcriptionemque meam occultavit tam caute & ſuppreſſit, ut nonniſi poſt ejus obitum inter ipſius Chartas forte reperta prodierit. Sed hæc jam ſupra à me ſunt delibata.

Sed antequam diſcedamus ab Academicis noſtris, pauca quædam commemoranda habeo de Petro hoc Cornelio, quem dixi. Magnam ille ſibi meritis ſuis quæſiverat nominis claritatem, planeque regnabat in theatris, cum decoris ſui oblitus demittere cœpit animum ad leviſſimas ſcriptiones, ingenii ſui præſtantia minime dignas. Si quod enim felicibus auſpiciis exierat carmen ex Scholaſticorum exhedris, his ſe dabat interpretem, quos vix Operum ſuorum interpretes ferre debuiſſet. Præterea cum ad procudendam carminum ſuorum editionem, ea revocare inſtituiſſet ad incudem, in melius ea reformaſſe ſe ratus ſæpe depravavit, reclamante Thoma fratre, earumdem artium bene perito. Fuit præterea quod in tanto homine miratus eſſes, parum æquum, parumque rectum ejus, de poëmatum, Poëtarumque excellentia judicium. Cohorrui equidem aliquando, cum candide fateretur mihi, non tamen ſine ingenua quadam verecundia, ſe Lucanum Virgilio anteferre: homo ſcilicet vulgi plauſus ſectari ſolitus, totusque ad ſecundas populi admurmurationes compoſitus, grandes illas, magnificas, & acutas aucupabatur ſententias, multitudini commovendæ idoneas; iis neglectis poëticæ artis virtutibus, quæ ſitæ ſunt in ingenioſa & prudenti inventione; in accurata conſtitutione ſuſcepti operis; in æqua partium diviſione ac conſenſione; in ſtyli dignitate per omnes partes diffuſa, & ad eas tamen ſubjectamque materiam accommodata. Parum ad hæc reſpexit Cornelius, nec ſatis perſpecta habuit, ſuoque delectatus artificio cætera contemſit. Adeo verum eſt, quod & nos alibi contra receptam vulgi opinionem auſi ſumus ſcribere, plures reperiri Poëtas eximios, qui tamen

men perrari ſunt, quam æquos & acutos Poëſeos exiſtimatores & judices. At magna certe laude dignum judico Cornelium, quod velut pertæſus plauſuum vulgi, quos ex theatrali opera, aſſentientibus univerſis, captare erat ſolitus, induſtriam ſuam convertit ad meliores uſus, Deique præconia carminibus ſuis celebranda ſuſcepit.

Circa hæc tempora venit ad me officii cauſſa Eduardus Bernardus Anglus, quem pauci hac ætate æquiparabant eruditionis laude, modeſtia vero pene nulli. Excipio tamen Thomam Galeum, Anglum alterum, quem utraque dote, & modeſtiæ & doctrinæ, non Bernardo tantum, ſed omnibus hominibus, quos quidem noverim, anteferendum puto. Is me nec de facie ſibi notum, humanitate, benignitate, omnibus officiis provocavit, & ad amorem ſui pellexit. Atque ea ſane in me conſtant illius beneficia, quæ, niſi turpiter ingratus eſſe velim, nulla ex animo meo dies obliterare poſſit.

Felicem mihi tulit hic idem annus amicorum proventum: Johannes enim Fontana, venuſtus ille & perargutus fabularum ſed paulo nequiorum Scriptor, cum velle me videre inaudiſſet Italicam Inſtitutionum Quintiliani interpretationem, ab Horatio Tuſcanella elucubratam, non liberaliter eam ad me tantummodo detulit, donoque dedit; ſed munus etiam exornavit luculento carmine ad me ſcripto, quo eorum inſectaretur inſaniam, qui ætatem hanc noſtram opponunt Antiquitati, atque etiam anteponunt. In quo Fontanæ ipſius candorem licet agnoſcere; nam cum inter ſuaviſſimos gentis noſtræ Scriptores locum teneat, maluit vel adverſus ſeipſum cauſſam dicere, quam meritis honoribus veteres Scriptores defraudare.

Idem mihi annus illuſtriſſimorum duorum Ducum & Parium Franciæ conciliavit amicitiam, vel potius confirmavit, Franciſci Roccafucaldii, & Franciſci Bellovillarii Santaniani, quorum ille ex Commentariis rerum, poſt Regis Ludovici XIII. obitum, in Gallia geſtarum, acerrimo judicio ſcriptis, & pereleganti ſtylo, qui nobilitatem præfert Auctoris, magnum ſibi nomen peperit. Nam in iis *Sententiis*, quas pervulgavit ſub *Axiomatum* nomine, pertinentque ad mores hominum, nihil eſt quod valde laudem: non enim ex nativo hominum ingenio & moribus integris, ſed ex naturæ depravatione & animi humani corruptela petitæ ſunt; ut quod generali vocabulo appellavit *Axiomata*, quaſi omni hominum generi æque conveniant, rectius illa improborum hominum vitiis dicenda ſint convenire. Quoniam autem abundare eum

videbam otio, valdeque delectari eruditis ſermonibus, inſerere eum Academicorum Francicorum choro vehementer optabam, remque communicaveram cum Laverna Fayetta, quam ille percolebat omnibus officiis, resque ſuas ad ejus arbitrium referre ſolebat, & apud quam ſæpe fruebar ejus conſuetudine. At illa probare ſe quidem conſilium dixit; ſed quominus itidem probaretur à Roccaſucaldio, obſtare quippiam, legem nempe illam Academicis impoſitam, concionis habendæ ad Socios ipſo inaugurationis die, & ad coronam doctorum hominum patentibus portis admiſſam; tam molli autem eum eſſe animo, & ad verba publice facienda cœtumque alloquendum remiſſo, tamque aurium oratione deliniendarum & demulcendarum inſueto, ut ſi ſex ſeptemve homines ad ſe audiendum vidiſſet coiiſſe, animæ defectionem eſſet ſenſurus. At Santa-
Pag. 94. nianus ille, quem ſupra dixi, poſtulaſſe à me ut locus ſibi tribueretur in illo Sodalitio, quod olim Cadomi apud me fuerat inſtitutum, albo Academicorum Pariſienſium multo jam ante adſcriptus, felicitatem ingenii ſui, tum proſa, tum verſa oratione ſæpius probaverat; cumque accepiſſet aliquando, diem beatæ Virgini ſine peccati labe conceptæ ſacrum, anniverſario ritu, à Poetis undecunque accitis, etiam propoſitis præmiis, ad podium Academiæ Cadomenſis celebrari; ipſe quoque in hac palæſtra induſtriam ſuam periclitatus, Lyrici carminis palmam tulit, magno ordinum omnium applauſu. Is vero nullam teſtificandæ ſuæ adverſum me benevolentiæ occaſionem hoc tempore prætermittebat.

Multum utebar hoc tempore Nicolao Melchiſedeco Tevenotio, & magnopere delectabar Collectaneis illis veterum Opuſculorum ad Geographiam pertinentium, quæ corradebat undique, Johannis Baptiſtæ Ramuſii diligentiam imitatus. Verumenimvero plus inde proveniſſet utilitatis in bonas literas, ſi non vellicatim & ſaltuatim, ſed certo & conſtanti ordine digeſta ea prodiiſſent. Quoniam autem Libellorum illorum nonnulli ex Linguis exoticis, & Arabica potiſſimum, in Gallicam converſi apparebant, horum ut editor, ſic & interpres habitus eſt Tevenotius, Linguarumque illarum peritus, atque hoc nomine in *Galliam Orientalem* relatus eſt à Paulo Colomeſio, cum tamen leviter admodum iis eſſet inſtructus, eorumque interpretandorum operam ipſi præſtarent Linguarum illarum peritiores quidam viri. Poſtquam ad Bibliothecæ Regiæ procurationem adſcitus fuit, habebat in animo conjungere in unum corpus omnes eos Auctores, qui de re militari ſcripſiſſent; quod in mentem quoque venerat Caſaubono, cum eidem muneri præfectus eſſet; ad idque

que copiam ſibi à me fieri voluit Aſclepiodoti Tacticorum, quæ olim ex Suecia Reginæ Chriſtinæ Bibliotheca deſcripſeram; & alterius præterea Libelli Græce itidem ſcripti, ejusdem argumenti, qui Africani eſſe putabatur; vetuſtas enim, Libri titulum eraſerat: hunc mihi jam olim communicaverat Jacobus Palmerius. Verum ſuſceptas ſpes præcidit inopina mors Tevenotii. Atque ipſe meus Africani Commentarius in Tevenotianæ Bibliothecæ diſtractione intercidit.

Feliciter tum quoque tractabat literas Orientis Bartholomæus Herbelotius, ex ejusque congreſſu, quotiescunque eo frui poſſem, redibam doctior; nam & raro prodibat foras, & temporis ſui erat valde parcus, uti nec ego valde prodigus mei. Laborum autem ſuorum fructum omnem contulit in opulentum illud doctrinæ penu, cui *Bibliotheca Orientalis* titulum præfixit; & merito ſane: nam quæ ſparſim per infinita illa volumina, quibus Oriens ſcatet, diſſipata ſunt, nitide & accurate compoſita illuc congeſſit.

Amicus mihi quoque tum fuit, qui ſtudioſorum hominum amicum ſe ferebat, Vio Herovallius; literis ipſe quidem leviter tinctus, animo tamen in Literatos inſigniter proclivi & benefico, & ex priſcis ac pulverulentis Cameræ Computorum tabulariis, quæ pro Officii ſui ratione ſæpe & diligenter verſaverat, excerpta monumenta liberaliter ſubminiſtrare ſolitus poſtulantibus, unde locupletari poſſet veteris ævi memoria.

Nec præterire hic decet Adrianum Auzutium, variæ hominem & late diffuſæ per omnes diſciplinas eruditionis: nam & liberalibus artibus ac mathematicis præcipue erat apprime inſtructus. Nec multa tamen doctrinæ ſuæ edidit ſpecimina; at quæ exciderunt ei, & accurationem ipſius, & diligentiam, & ſingulare acumen teſtantur. Velut brevis illa Diſſertatio, qua Cometæ huius, qui Anno MDCLXIV. exortus erat, curriculum præſignare, & iter metari ac prædicere inſtituit. Et quoniam ſimile quippiam Cadomi attentaveram, cum in globo meo cæleſti per ſtationes, quas obiturus erat Cometa, circumduxiſſem filum, & amicis oſtendiſſem, resque eum, quem præmonſtraveram, exitum habuiſſet, prima mihi cura fuit adeundi Auzutii ſimulac redii Lutetiam, measque obſervationes cum ipſius obſervationibus, de quibus ad me ſcriptum erat, conferendi, quæ & plane viſæ ſunt conſentire.

Jobum Ludolfum, Æthiopicæ literaturæ parentem, videram olim & noveram Cadomi, cum Bocharti uteretur hoſpitio, eique Linguæ hujus præcepta traderet. Temporis autem lapſu obliteratam hanc, quæ inter

inter nos erat, notitiam renovavit ipſe, cum multis poſt annis Lutetiam ſe contuliſſet, compoſitis jam pluribus Libris, & ſingularis doctrinæ fama conſpicuus. Libenti itaque eum excepi animo, cum priſtinæ neceſſitudinis memor ad me officioſe veniſſet.

Opportunum hoc tempus viſum eſt, quo Mathematicis diſciplinis imbueretur Sereniſſimus Delphinus, iiſque potiſſimum, quibus muniendarum urbium & arcium præcepta traduntur. Data hæc eſt provincia Franciſco Blondello, Regio Artium illarum Profeſſori, viro variæ Doctrinæ, & humanioribus quoque literis exculto, quemadmodum editis in vulgus ſcriptionibus luculenter approbavit. Is autem non obſcure præ ſe ferebat averſum à me animum, poſtquam in *Demonſtratione mea Evangelica* viſus eram de Geometriæ præſtantia ac dignitate nonnihil detraxiſſe. Sed facilius illi fuit contumaci nutu & diſtorto ore adſpernari ſententiam meam, quam ſolidis rationibus confutare.

An. 1677. Venit ad me interim triſtiſſimus de morte Antonii Hallæi, Præceptoris quondam mei, nuntius; eoque acerbior, quod ſimul nuntiatum eſt, agentem eum animam, oculiſque jam in media morte natantibus, meminiſſe mei, & velut ſupremum mihi valde amantiſſimis verbis per internuntium dixiſſe. Quod jam & commemoravi ſupra & hic iteraſſe jucundum eſt. Pag. 11. 12. Miſerat autem ille ad me paucis ante menſibus *Miſcellaneorum* ſuorum Sereniſſimi Delphini nomine inſcriptorum exemplar, rogaveratque, ut ſuis illud verbis offerrem Illuſtriſſimo Principi, munuſque ſuum dictis ornarem. Tunc autem detinebat me Lutetiæ gravis morbus, per quem nec licebat exire, nec aliter impoſitum mihi ab Hallæo negotium poteram exſequi quam per epiſtolam. Munus itaque miſi ad Delphinum, literaſque adjunxi, quibus Hallæi prædicabam virtutem & doctrinam. Liberaliter reſpondit humaniſſimus Princeps; nec ab inſtituto diſceſſurum me puto, ſi & ſcriptam à me hac de re epiſtolam, & reſponſionem, quibus Hallæi continetur laus, hic repræſentem. An. 1675. His igitur verbis eum compellavi: *Antonius Hallæus, Præceptor quondam meus, dum in ejus eſſem contubernio, cum omni genere doctrinæ, tum maxime poetica facultate florebat. Ego autem ita illi in diſciplinam traditus eram, ut quoad liceret ab optimi & eruditi viri ore penderem, magnoque audirem ſtudio molles ſuos & facetos verſus mihi ſæpe recitantem. Quibus ſic afficiebar interdum, ut vix excepti auribus jam inſiderent memoriæ, meque ad ſtudia, cæterum haudquaquam tardum & languentem, vehementer acuerent. Is vero exacta nunc ætate, & à literariis laboribus ad otium devexa, vitæ*

*vitæ in amœnioribus diſciplinis placidiſſime actæ, partarum laudum memoria fruitur*: Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpe ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confectu' quieſcit.

*Nec turpem tamen ſenectutem, aut cithara penitus carentem degit. Dum enim lucubrationum ſuarum recognitione oblectat animum, victus amicorum, meiſque adeo precibus, eas quoque in unum colligere & in lucem dare vix tandem inſtituit. Neque id profecto, quæ viri modeſtia eſt, ab eo impetraſſem, niſi intextis, quæ illuſtriſſimo tuo nomine inſcripta ſunt, carminibus, ſui adverſum te cultus & obſervantiæ perenne monumentum exſtare voluiſſet. Peto igitur abs te, ut quem ipſius verbis offero tibi Poëmatum illorum Libellum, pro ſingulari tua humanitate, comiter & benigne accipias, atque inter commentarios tanquam hoſpitem admittas. Hoc ſi feceris, ſpero futurum, opto quidem certe, ut per quem plurimum profeciſſe me agnoſco, per hunc ipſum tu quoque non parum proficias. Vale. Lutet. Pariſ.* IV. *Eid. Mart.* MDCLXXV. Cui epiſtolæ reſpondit Sereniſſimus Delphinus in hunc modum: *Cum tu ad me Antonii Hallæi, Præceptoris quondam tui, Poëmata miſiſti, rem feciſti mihi longe gratiſſimam: doctorum enim virorum Lucubrationibus evolvendis plurimum delector. Nullus dubito, quin ejus magna ſit in poetica facultate præſtantia, quo duce ad Parnaſſi culmen perveniſti. Pro tam inſigni munere tu velim ei gratias agas meo nomine, & ſignifices quidquid ſucciſivi temporis à conſuetis laboribus mihi ſupererit, id omne in legendis ipſius ſcriptionibus me libentiſſime collaturum. Valetudinem tuam cura diligenter; nihil mihi gratius facere potes. Sic enim habeto, te mihi eſſe longe cariſſimum; eoque etiam fore cariorem, ſi me à te amari intellexero.*

Cum quadrageſimum ſextum ætatis agerem annum, parendum tandem vocantis Dei nutibus eſſe duxi, & ne viderer contra ſtimulum diutius calcitrare, Eccleſiæ non externum tantum aſſumendum eſſe cultum & ſpeciem, quod ab annis aliquot præſtitum fuerat à me, ſed jugo etiam colla ſubmittenda, ut ſacris Ordinibus illigari me curarem. Cumque in rebus agendis, iiſque præſertim, quæ pertinent ad vitæ inſtitutum, graviorisque ſunt momenti, mihi ſemper viſum ſit opportunum diu deliberare, deliberata vero feſtinanter exſequi, decretum apud me eſt poſt tot annorum conſultationem, in rem tandem quam ocyſſime conferre ſuſceptum lente conſilium. Jam diu enim à Franciſco Harlæo, Rothomagenſi Archiepiſcopo, Tonſura, ut vocant, clericali fueram initiatus; minoribus vero Ordinibus aliquanto poſt à Franciſco Nesmondio, Epiſcopo Bajocenſi, ad cujus ditionem pertinet Cadomum patria

Digitized by Google

patria mea. Dedi igitur operam, ut Summi Pontificis beneficio liceret mihi ad ſacros promoveri Ordines, non ſervatis iis intervallis, nec obſervatis temporibus, quæ præſcripſit lex Eccleſiæ. Poſt pias igitur exercitationes, per tres continuos dies res adminiſtrata eſt opera Claudii Auvrii, Conſtantienſis Epiſcopi. Totum deinde menſem impendi ſacris ritibus condiſcendis, quos poſtquam uſu frequenti inſuefactus ſatis percepiſſe mihi viſus ſum, tum primum denique ſacris ſum operatus ad tumulum ſanctæ Genovefæ, (cujus in civitate Pariſina ſumma veneratio eſt) in crypta ſubterranea; futurum ſperans, ut ſanctiſſimæ Virginis patrocinio bene mihi verteret recens in me collatum ſacerdotium, ad Dei gloriam, meamque ſalutem. Jam diu enim pio in ſanctæ Virginis cultum ferebar ſtudio: nec ullus ab hoc tempore prætermiſſus eſt annus, quo anniverſario ejus recurrente feſto ſacra non peregerim ad ejus aram, quoad per valetudinem licuit, quod gravi primum morbo, ac deinde ſenectutis imbecillitate debilitatus, poſtremis hiſce annis facere intermiſi. Ac profecto, quod me ſupereſſe ad hanc diem paſſus eſt omnipotens Deus, quod vitales auras traho, depulſo ferali illo morbo, quo ante paucos annos oppreſſus, jamque depoſitus, ac pene conclamatus jacueram, totum id acceptum referre debeo optimæ patronæ præſidio & tutelæ, quam in ſummo hoc meo diſcrimine imploravi humili obſecratione ac prece, nec ullo meo merito impetravi.

Circa hæc tempora attulit ad me numiſmata antiqua aliquot, argentea & aurea, optimæ notæ, Judæus quidam nomine Salucius, rei nummariæ veteris non imperitus. Venundabat ea quamplurimo, neque ſane immerito, cum nihil ei ſuppeteret aliud, præter negotiationem hanc, unde vitam tolerare poſſet. Cumque vultu & oculis, ac ſermonibus etiam, ſingularem animi præ ſe ferret candorem, non longe eum abeſſe credidi à regno Dei; ac futurum porro certo ſperavi, ut diſcuſſis Judaiſmi tenebris ad lucem poſſet oculos aperire. Nec mea me ſpes fruſtrata eſt; nam reluctans primum, & adverſus monita mea & argumenta repugnans, dociliorque demum factus, Chriſti jugum in ſe recepit. Luſtratum hunc igitur per me ſalutaribus aquis de ſacro fonte ſuſcepit Carolus Sammauræus Montauſerius, nomenque illi ſuum impoſuit.

Cum autem poſtremis hiſce temporibus tota ferali bello arderet Europa, ſanctam Virginem Genovefam ſupplici carmine allegavi ad Deum, quæ pacem expoſceret, præſenſque afflictis Chriſtianorum rebus ferret ſubſidium. Nec abs re futurum opinor, precationem noſtram oculis pii Lectoris ſubjicere:

Pro-

*Prodeas ſummo, Genovefa, cælo,*
*Auream ſtellis radiata frontem,*
*Et Pariſinos propius reviſe*
*Candida colles.*
*Si tuum ſupplex, redeunte Jano,*
*Limen anguſtis terit uſque portis,*
*Et coronatas pia turba menſis*
*Ponis acerras.*
*Si tua flamen trabeatus æde*
*Exiens nudo pede ſaxa preſſit,*
*Cum triumphali ſpatiata pompa*
*Compita luſtras:*
*Dumque devoto decus ore Myſtes*
*Namptodorenſis celebrat puellæ,*
*Prona ſub ſacro poſuere cives*
*Colla feretro:*
*Hæc tibi nunc ſint pia facta curæ:*
*Nunc vicem votis memorem referre*
*Tempus, & torva decorare vinctos*
*Caſſide crines.*
*Scande ſublimes animoſa currus,*
*Et Patris ſummi trifidum rubente*
*Impias dextra domitura gentes*
*Arripe telum.*
*Barbaræ circum coëunt phalanges;*
*Deſerit nigras Alemannus Arctos,*
*Auſus Hiſpanis equitare campis,*
*Imminet Anglus.*
*Inſtitor merces Oriente partas*
*Deſtinat Francis Batavus ruinis,*
*Hæc datæ quondam miſero ſalutis*
*Præmia reddens.*
*Scabra detergit ferus arma miles;*
*Cotis affrictu juveneſcit enſis;*
*Jamque deſueto ſteterunt minaces*
*Vertice criſtæ.*



Digitized by Google

*Diva, quid ceſſas? nec adhuc coruſcos*
*Nube candenti jacularis ignes?*
*Oris aut flatu valido Sicambra*
*Eſſeda vertis?*
*Eſt tamen quod te potiore voto*
*Poſtulem, Virgo: precibus Tonantem*
*Peſce, diſcordes populos beato*
*Fœdere jungat.*
*Det bonam cælo remeare pacem;*
*Æquitas quam mox reducem ſequatur;*
*Nec fides abſit retegens ſoluto*
*Pectora peplo.*
*Nata ſupremi Pietas Parentis,*
*Perditos mores hominum refingens*
*Advolet, noſtris animiſque ſacros*
*Ventilet æſtus.*
*Illa damnoſo tumidum furore*
*Imbuat ſenſu meliore pectus:*
*Is gravi preſſum quoque me veterno*
*Excitet ardor.*
*Me piget priſcis cruciare mentem*
*Amplius libris, ſtudioque ductam*
*Antelucanos operariorum*
*Ferre labores.*
*Jam petor cælo: quid adhuc doloſæ*
*Spes diu terris retinent morantem?*
*Eximar curis, & agente curas*
*Eximar ævo.*

Alnetum, nobile oppidum, duodecim milliaribus Cadomo diſtat verſus Auſtrum. Oppido adjacet Abbatia Ciſtertienſis Ordinis, cui fiduciario jure præfuerunt ingenio, ſcriptis, & pietate illuſtres duo Abbates, Johannes Bertaldus, & Johannes Petrus Camuſius, quorum hic Bellicenſis Epiſcopus fuit, ille Sagienſis. An. 1678. Vacanti ei hoc tempore, per mortem Caroli Furnii, præfecit me Rex beneficentiſſimus. Nec eam tamen mihi, niſi poſt longum tempus adire licuit, abſoluto ſtudiorum Sereniſſimi Delphini curriculo, tum ſcilicet cum de ejus nuptiis cogitari cœptum eſt. Tranſacto igitur à me in Aula toto decennio, & reviſendæ patriæ facultate mihi conceſſa, Cadomum primum, ac deinde Alnetum veni: cujus

jus ruris deliciis vel primo adſpectu ita captus ſum, ut nihil unquam alſius, nihil amœnius vidiſſe me meminerim; ea eſt collium, vallium, nemorum, pratorum, camporum, fontium, rivorum, hortorum, procerarum & virentium arborum, vel ſparſim ſurgentium, vel in longiſſimos verſus aſſitarum varietas: ſumma ad hæc ſalubritas aëris, ſuaviſſima tranquillitas loci: ut ſi ſeceſſus ad arbitrium meum parandi facultatem mihi tribuiſſet Deus, non ad aliam faciem eum confinxiſſem. Non fruſtra igitur, nec per poëticam licentiam, ſed ex rei veritate Tempe hæc carminibus meis ita celebravi,

*Tibi grates, zephyris hoſpita tellus,*
*Tibi laudes cano, florum ſacra mater:*
*Tua tandem, tua viſo repetito juga curſu:*
*Studiorum pia nutrix, Pariſinos*
*Strepitus huc fugienti nemus altum*
*Bona præbes, & amica recreatum lavis unda.*
*Potes acres animi pellere curas,*
*Relevas ingenii tædia feſſi,*
*Simul atra recubantem corylorum legis umbra.*
*Mihi robur vegetum læta miniſtras.*
*Tua cum pectoribus ducitur aura,*
*Subit intus reparatos juvenilis vigor artus.*
*Neque fulmen, neque fœdus ruit imber;*
*Neque frigus, neque fervens nocet æſtas;*
*Tua naſcens juga Phœbus meliori linit auro.*
*Tua Muſæ faciles antra frequentant:*
*Salientum Satyrorum pede pulſos*
*Dea colles jaculatrix ſinuato quatit arcu.*
*Per amœnos ſpoliari juvat agros.*
*Date luſus, mea Tempe, date ſomnos,*
*Vitrea qua per opacum levis Ydo ſtrepit urna.*
*Novus anni ſtitit his me tepor oris:*
*Neque linquam loca mœrens prius iſta,*
*Abigat quam Tegeææ glacialis rigor Urſæ.*

Carminis hujus novitas, recentioribus Poëtis neglecti, vel fortaſſe propter difficultatem formidati, cujus unicum exemplum ſuppeditavit Horatius, multorum ad imitandum commovit induſtriam, quos pene omnes

 colloca-

collocatæ infeliciter operæ pœnituit. At ejus dulcedine captus Lantinus, Divionenſis Senator, in Muſicis egregie exercitatus, modos addidit tantæ ſuavitatis, ut multum decoris hinc acceſſerit verſiculis meis, mihique de iis ipſe placuerim. Nec pigebit aliud hic quoque carmen ſubjungere, quo agri hujus amœnitatem, & præterfluentis Vdonis, puriſſimi & frigidiſſimi fluvii, delicias expreſſi, cum ad Nicolaum Heinſium ſcriberem, Danielis Heinſii nobilis Poëtæ non degenerem filium:

*Ergo-ne æternis agitemur, Heinſi,*
*Fluctibus rerum, dubiæque ſortis*
*Aura nos ſemper maleſida cæco*
*Turbine verſet?*
*Jam ſatis longos patimur tumultus;*
*Jam decem Titan reparavit annos,*
*Vana me poſtquam patria carentem*
*Detinet Aula.*
*Lege non illa Phrygias paciſcar*
*Attali gazas, Aſiæque campis*
*Aurifer quidquid trahit in rubente*
*Hermus arena.*
*O ubi molles Cadomi receſſus?*
*Quis mihi longe vetus hinc ſodalis*
*Obviam prodit, reducique lætus*
*Montis acuti*
*Monſtrat optatum digito cacumen*
*Luſibus quondam loca ſacra noſtris,*
*Cum darent certis faciles diebus*
*Otia Muſæ?*
*O ubi quondam mihi nota pubes,*
*Atque defeſſæ juvenum choreis*
*Olenæ Nymphæ, levibusque rura*
*Cognita Nymphis?*
*Illa vitales mihi lucis auras*
*Præbuit tellus, eadem ſepulcro*
*Oſſa componens cineri ſupremus*
*Reddat honores.*
*Sin eas ſedes mea ſors negarit,*
*Tum mea quæram requiem ſenecta*
*Hic ubi lætas fluit inter alnos*
*Frigidus Vdo.*

*Monte*

*Monte qui primum ſaliens propinquo*
*Roſcidis murmur meditatur antris,*
*Et coloratos querulo laceſſit*
*Rore lapillos.*
*Mox citas lætis vagus eſculetis*
*Colligit lymphas, tumidusque fluctu*
*Olenam patrem petit, & minaci*
*Provocat unda.*
*Annuo fontem celebrans honore*
*Ludit exſultim petulans juventus:*
*Virgines adſtant, hilarique ſolvunt*
*Ora cachinno.*
*Nec puellares animos voluptas*
*Sola prolectat: venerantur amnem,*
*Et ſatas circum ſalices amœnis*
*Floribus ornant.*
*Veſtit umbroſas rudis herba ripas;*
*Stagna pellito pede tranat anſer;*
*Piſcis incaſſum ſaliens tenaci*
*Ducitur unco.*
*Inde paſtorum reſonant cicutæ;*
*Lucidum tergo gerit agna vellus;*
*Explicat longum latus inter altas*
*Vacca geniſtas.*
*Ipſe Pan ſpreto veniens Lycæo*
*Sæpe formoſam Pityn in remotis*
*Rupibus cantat, ſua jam nec illi*
*Mænala curæ.*
*Illa præ cunctis mihi ridet ora;*
*His amem lentus jacuiſſe ripis,*
*Floreos inter recubans beati*
*Ruris odores.*
*Hinc meo nectam capiti corollas:*
*Non mihi quavis placuere flores*
*Valle decerpi, neque lectus omni*
*Ceſpite ramus.*

Hoi

Hoc carmine grates referre conatus ſum Nicolao Heinſio, cum Virgilium novis curis diligenter à ſe recognitum, & nitidiſſimis formis impreſſum ad me miſiſſet, ſuaviſſimasque literas, velut mantiſſam, adjunxiſſet muneri ſuo. Quæ cum mihi ſpem oſtentarent adipiſcendæ amicitiæ tam excellentis viri, mihi certe non defui, nec committendum duxi, ut, quod ipſe beneficium ambire debueram, id ultro oblatum adſpernarer.

Poſtquam deguſtavi ſemel Alnetani ruris delicias, cum inde me exigeret adventantis hyemis tempus, ſummo illuc recurrebam ſtudio ſingulis quibusque annis ad primum hirundinis volatum, & cantum philomelæ, totasque æſtates tranſigebam in dulciſſimo otio, noctesque & dies verſabar in exquiſitarum doctrinarum meditatione, non alias tam quietam tamque beatam ſtudiorum ſedem nactus. Inde prodierunt *Alnetanæ noſtræ Quæſtiones*, quibus perdifficilis argumenti aſſumſi tractationem, de Rationis & Fidei concordia; quæ partes eſſe debeant Rationis in ſuſcipienda Fide; uſque quo pertinere debeat Fidei in Rationem imperium. Tum etiam clariſſimis docui exemplis, nihil tam alienum à ſenſu communi, vel ad credendum, vel ad agendum, proponi nobis à ſancta noſtra Religione, quorum dogmatum & præceptorum, vel conſimilia, vel etiam à fide moribusque hominum magis aliena, gentes optimis inſtitutis temperatæ vel non crediderint, vel in uſum conſuetudinemque non receperint; proptereaque nullam ſupereſſe cauſſam, cur ea ab impiis hominibus repudientur. Hinc prodiit & *Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ*, qua Sectæ ejus vanitas tam certis documentis patefacta eſt, ut, cum nuperus ille factionis hujus propugnator Petrus Sylvanus Regiſius refellere eam inſtituiſſet, non aliter expedire ſe potuerit, quam poſtquam verba mea, quæ referenda ſibi erant, falſa interpretatione adulteraſſet: adeo ut argumentationi meæ reſponſionem opponere ſe ſimulans, ſibi ipſe dolo malo, ſed inani calliditate reſponderit.

Vtraque autem hæc Lucubratio, & qua Fidem cum Ratione in concordiam adducere, & qua Philoſophiam Carteſianam oppugnare conatus ſum, partes erant majoris Operis, quod informaveram animo, & cujus deſignationem hic adumbrare non erit præter ſuſcepti operis rationem. Ex puerili inſtitutione, quæ tradi ſolet in Scholis tam acer inſederat intimis meis ſenſibus amor & exiſtimatio veteris Philoſophiæ, ut ancillari ei humaniores literæ jam inde mihi viſæ ſint. Hac cupidine productus ſum ad cognoſcendas Sectas priſcorum illorum Philoſophiæ Antiſtitum, quæ à Diogene Laërtio ſunt explicatæ. Quæ ſcriptio etſi tumultuaria opera elucubrata eſt à Diogene, nec ea accuratione, quam poſtulabat momentum rei

rei ac dignitas, ea tamen utebar tanquam promtuario quodam, unde pretioſæ ſupellectilis partes pro tempore proferri poſſent. Acceſſit Menagii commentarius, quem ille cum optaſſet à me recognoſci, & ad examen revocari, folia ad me particulatim miſerat per veredarios, ſimul atque è prælo exierant; quæ diligenter à me perlecta, & cum aliorum collata obſervationibus, intimam mihi præbuerant hiſtoriæ philoſophicæ notitiam. Tempore ab hoc nullum mihi ſuſceptum eſt iter, nullum mihi ſepoſitum ſucciſivum tempus, nulla ſtudiorum inſtituta ratio, quin comitem adhibuerim Laërtium, partemque commentationum mearum ſibi vindicaverit Philoſophia. Quæ cum ipſa nullis contineatur finibus, & ultra mundi ipſius atque ævi metas evagetur in immenſum; mens autem humana in anguſtum coacta, & humi depreſſa, denſiſque obducta tenebris, in claram lucem crepere, arduoſque veritatis apices ratione ſua ſubnixa conetur apprehendere, quærendum mihi propoſui, quouſque viribus illa ſuis ſeſe poſſet attollere, quænam illi petendæ eſſent à Fide ſuppetiæ. Diu multumque, nec injucunde ſane, me exercuerunt præclara hæc ſtudia, Opuſque meis congeſtum & elaboratum curis in magnam excreſcebat molem; ſed utilius id & ad vulgi captum accommodatius fore decrevi, ſi ſecaretur in partes, & ad certa capita referretur. Hinc prodierunt *Alnetanæ* illæ *Quæſtiones*; hinc & *Cenſura Philoſophiæ Carteſianæ*. Ac plura porro prodiiſſent, ſi non exaruiſſet hac ætate bonarum literarum amor, pluſque perverſis imperitorum hominum præjudiciis, quam ſinceræ veritati tribueretur.

Indidem ex Alnetano manavit Opus noſtrum *De ſitu Paradiſi terreſtris*; cujus inventionem, neque mihi, neque Bocharto ſed antiquioribus viris deberi declaratum à me eſt. Venit hinc etiam ſcriptio noſtra *De navigationibus Salomonis*; quæ quæſtio infinitis vexata eſt Interpretum diſputationibus. *Notæ* quoque *noſtræ in Anthologiam Epigrammatum Græcorum*, non dedita quidem opera, ſed fortuito ex Alnetano ſunt exortæ, Georgii nimirum Grævii rogatu, qui ejus parabat editionem, cum intellexiſſet ex Emerici Bigotii literis, multa me haud ſpernenda ad oram codicis mei adtexuiſſe. Provenerunt inde etiam *Origines Cadomenſes*, quarum diſquiſitio à multis attentata, nec feliciter ſane, à cæteris deſerta, varie me exercuit, & à conſuetis amœnioribuſque ſtudiis abſtractum, in mediam barbariem & carioſa tabularia demerſit.

Hujus Libri ſcribendi hanc mihi occaſionem fors obtulit. Viderat in *Capitularibus Caroli Calvi*, & in *Vita Aldrici Cenomanenſis Epiſcopi* à Baluſio

Baluſio editis, Johannes ille Blæſius Quæneus, ſupra à me laudatus, in numero pagorum Inferioris Normaniæ recenſeri in Comitatu Bajocenſi Ottingam Saxoniam, inter pagos Bagiſinum & Oxmiſum. Ex ſitu loci conjectavit Cadomum ſignari hoc nomine, mentemque ſuam Segræſio aperuit, qui non ut conjecturam & ſuſpicionem, ita ut proponebatur à Blæſio, ſed tanquam rem certam & indubitatam arripuit, & ad me ſcripſit repertam eſſe tandem veram patriæ noſtræ originem. At non ego credulus illis; req; attentius expenſa agnovi neutiquam hic urbes notari, ſed pagos, hoc eſt, tractus parvasque regiones. Hinc oborta inter me & Blæſium diſquiſitio de Originibus Cadomenſibus, ad quas eruendas illum, quem diligentem & ſagacem cognoveram, magnopere impellebam. Excuſabat ille ſenectutem ſuam, qui octogeſimum quartum agebat annum. Ego contra Catonis opponebam exemplum, qui hoc ipſo ætatis ſuæ anno Romanarum originum opus contexebat. Nec diſceſſit tamen Blæſius à pertinacia: hoc tantum pollicitus eſt, ſi id in me laboris ſuſciperem, quidquid auctoritate poſſet, vel ſtudio, vel conſilio, ad Operis abſolutionem vel ornamentum conferre, diligenter ſe præſtaturum: & præſtitit ſane; nam & loca, & parietinas, & tabularia perluſtrabat velut ad præſcriptum, ſenes ipſos conſulebat de veteris ævi memoria, omniaque ad me accurate referebat. Sed neque veteris amicitiæ officiis defuit Nicolaus Munſterius, Prætor Cadomenſis: miſit enim ille ad me in Alnetanum ingentia duo & luculenta Actorum urbanorum volumina; non valde antiqua illa quidem, ſed quibus deſcripta continentur, quæcunque poſt clades Anglicanas & incendia, bonorum civium diligentia recuperari potuerunt. Illuc quoque miſſus eſt ad me codex Actorum Cadomenſis Academiæ ſive Univerſitatis ducentis abhinc annis collectus & digeſtus à Petro Monnerio Enauderiano, viro de hac Academia præclare merito. Nec ſtudia noſtra neglexerunt municipum noſtrorum quam plurimi, qui veteres Scribarum forenſium & Libellionum tabulas officioſe ſubminiſtrarunt. In quibus evolvendis, haud minus quam in verſandis piſtrini molis, multo tempore ſumus defatigati.

Profluxerunt ex iisdem fontibus Alnetanis Carmina varia, non tam œſtro poëtico mentem intus agitante profuſa, quam ridentis locorum naturæ incitamento expreſſa. Quamobrem inter ærumnoſæ ſenectutis incommoda non poſtremum illud pono, quod tardum me & ad ſubeundas itineris hujus moleſtias plane ignavum fecit; adeo ut non ſine angore poſſim priſtinas illas ſuavitates reminiſci, ac cogitare porro iis mihi deinceps penitus eſſe carendum.

Dum

Digitized by Google

Dum his commentationibus intendebam animum in Alnetano, excurrebam tamen identidem in alterius generis ſtudia, quibus aperta & commoda cæli facies, & patentes divitis naturæ ſinus præbebant materiam. Nam ſi quando ſpectanda ſe dabant Solis & Lunæ deliquia, obſervabam ea diligenter, adhibitis inſtrumentis Aſtronomicis ab Ægidio Macæo olim in hos uſus fabrefactis. His Alnetani Poli altitudinem eſſe deprehendi graduum XLVII. minutarum partium LVIII. ſecundarum XX. cum ex Macæi obſervationibus intellexiſſem Polum Cadomenſem altum eſſe gradus XLIX. minutas partes X. ſecundas XXX. Inſtrumentum illuc afferri curaveram, recens inventum, quod Stateram aëris merito appelles, de eorum genere, quibus ex argenti vivi libramento pondus aëris cognoſcitur; & aliud quoque, quo calor aëris exploratur: huic Thermometri, illi Barometri nomen fecerunt. Quærendum præterea mihi propoſueram, ſi qua induſtria inveſtigari poſſit, quantum inſit humoris in aëre, ut ita omnis ejus temperatio accurate percipi poſſet. Eorum qui in hac domo religioſum ſectabantur inſtitutum, nonnulli addicti erant machinali ſcientiæ, mecumque varia comminiſcebantur artificia, quibus certa & commoda *Hygrometra* parari poſſent: hoc enim ipſis nomen tribui poſſe video. Nec ea quicquam attinet pluribus deſcribere. Alia tantum duo inſtrumenta, à me excogitata ad alios uſus, videntur commemoratione digna; tum propter inventionis novitatem, tum propter utilitatem. Horum unum eſt ſimpliciſſimæ ſtructuræ, & facillimi uſus: cujus ope in quacunque area, etiam inæquali, & quantumvis ſcabra & ſalebroſa, nullo negotio, vel à puero ſolare horologium deſcribi poſſit. Alterum fuit hujuſmodi, cum apertiſſimus eſſet locus, in quo eramus, & ventis undique perflaretur, & ſæpiſſime quæreretur inter nos, an intumuiſſet vis heſterni aut pridiani venti, an remiſiſſet, digna mihi res viſa eſt attentione & inquiſitione, ſi qua ratione venti flatus omnes atque motus revocari poſſent ad menſuram & calculum. Cumque rem diu multumque verſaſſem animo, ejus conficiendæ viam iniiſſe mihi viſus ſum. Lutetiæ ſedem poſuerat ante aliquot tempus Anglus quidam, nomine Hubinus, vir ingenioſus, atque hujuſmodi machinationum peritus opifex & induſtrius. Hominem adii, & ſimul atque de vento certis librando ponderibus, ſuiſque numeris admetiendo injeci ſermonem, ipſa res ei primo, reique mentio cachinno digna viſa eſt, ſeque per deridiculum illudi cenſuit. Ego deſcriptam à me machinæ figuram depromſi, in qua venti vis, haud ſecus quam in trutina facile librari poſſet: *Anemometrum* dicere poſſes. Hoc quidquid erat attente



Digitized by Google

tente à ſe circumſpectum ſuffragio comprobavit ſuo, & in opus conferre ſe velle dixit; & feciſſet niſi machinamenti jam inchoati abſolutioni mors prævertiſſet.

Contigit hoc tempore præter exſpectationem meam, ut aliqua mihi ſuborta ſit controverſia cum Petro Poſſino, è Societate Jeſu, de literis præclare merito. Cognoveram enim notas aliquas ab eo nomini meo fuiſſe inuſtas, quod revereri cæteroquin & colere ſe profitebatur, cum de origine Herodis Magni Aſcalonitæ diſputaret in ſcriptionibus quibusdam ſuis. Quod poſtquam amice conqueſtus ſum cum clariſſimo Fermatio Senatore Toloſano, amico utriuſque noſtrum, factum Poſſinus excuſavit apud me per epiſtolam, tam prolixæ adverſum me voluntatis ſignificatione inſignem, ut levis hæc altercatio vere fuerit amoris redintegratio. Et quoniam argumenti ipſius explicatio literis noſtris continetur, quæ palam exſtant, plura hic congerere ſupervacaneum eſt.

Sed antequam diſcedam à ſcriptionum mearum hiſtoria, inſtitutæ hujus narrationis ordo poſtulat, ut de aliis quoque nonnullis hic diſſeram, in quibus multum quoque à me operæ poſitum eſt. Jamdiu erat, cum inchoaveram Opus novi argumenti, in re pervulgata quidem, neque tamen antehac noſtris literis illuſtrata, *de commercio & navigatione Veterum*, plurimaque inobſervata ad hanc diem collegeram ſucciſivis horis per otium, animadverſione digna. Rudis adhuc quidem moles erat & indigeſta, vernaculoq; ſermone deſcripta: quæ tamen, ſi cultura acceſſiſſet atque ordo, in opus aſſurgere poſſit, nec inutile, nec contemnendum: vacuitas modo contigiſſet à gravioribus ſtudiis, quorum materiam dies ſuppeditat. Atque ea nobis deinde Dei beneficio conceſſa eſt.

Cum primum autem ad commentationem hanc animum appuli, jamdudum moliebar grandius quiddam, quo præ cæteris ſtudia omnia mea, meditationes omnes referrem; ad interpretandam nimirum, illuſtrandam, & exornandam Scripturam Sacram. A prima quippe mea adoleſcentia, tanta mihi inſedebat Libri hujus, vel propter divinitatem reverentia, vel propter dignitatem & meritum exiſtimatio, ut quamvis in mathematicis artibus, vel humanioribus diſciplinis alacriter exſultaret juvenilis meus animus & laſciviret, haud cunctanter tamen recurreret ad divinos codices; quaſi peregrinaretur in aliis, domicilium in his poſuiſſet. Nec ulla tamen mihi tum erat Ebraicæ Linguæ notitia, nec ultra Vulgatæ interpretationis anguſtias diligentiam meam proferebam. Quos poſtquam cancellos tranſilii, & acceſſi ad ſacros fontes, jam alius ſe prodidit ori meo divinorum hauſtuum ſapor, cæleſtiaq; myſteria

ſine

ſine velamine intueri mihi viſus ſum, proque eo quem aſſidue laborare aſſecutus ſum librorum uſu, deprehendi volumina hæc ſacra, etſi illis non ineſſet ea divinitas, quam his contineri certa credimus fide, & ipſo pene ſenſu cognoſcimus, tamen vel propter antiquitatem, vel propter ingentem ſingularium, magnarum, & mirabilium rerum copiam, quæ ex immenſo hoc penu, nec aliunde peti poſſunt, digniſſimos eſſe in quibus condiſcendis & cognoſcendis omnem curam, ſtudium, meditationem & vigilias conſumerem.

Repetamus nunc vero ordinem temporis: Præconem Evangelii Alençonii tunc agebat Carolus Ruæus, è Societate Jeſu, veteri mihi amicitia addictus. Scripſit ille ad me in Alnetanum exortam eſſe controverſiam inter ſe & Benedictum, Calvinianarum partium Miniſtrum, de loco quodam libri *Nehemiæ*, quem in Genevenſi interpretatione deformatum, & adulteratum, atque à nativo ſenſu deflexum palam aſſeveraverat. Ad officium ſuum pertinere duxit Benedictus, vir cæteroquin acutus, nec indoctus, diluere crimen & falſitatis ſuſpicionem à congerronibus ſuis removere; propterea que grandem ad Ruæum ſcripſit Epiſtolam, quam hic ſolida reſponſione confutavit; & utramque ad me continuo miſit epiſtolam, rogavitque, ut eas pellegerem attente, diſputationemq; ipſam & diſputandi argumentum ad arbitrium meum revocarem. Roganti morem geſſi, remque in quæſtione poſitam expendi accurata diſſertatione, quæ publicis uſibus permiſſa eſt. cap. 8. v. 8.

Non multo poſt, Anno ſcilicet MDCLXXXIV. venerunt ad me literæ in Alnetanum à Franciſco Maſcarenia, Comite Coculini, è primaria Luſitaniæ nobilitate. Traditæ illæ fuerant Vlyſſipone, clariſsimo Johanni Baptiſtæ Torciaco, & ad Johannem Baptiſtam Hamelium à Torciaco Lutetiam transmiſſæ, à quo eas demum accepi. His literis ſignificabat Coculinus, decantatum à ſe carmine Latino Panegyricum Ludovico Magno Galliæ Regi, & in eum inſertum quidpiam, quod ad nominis mei decus pertineret: cujus ne neſcius eſſem, datam à ſe operam, ut ad me Poëma hoc perferretur; ac valde id cupere ſe, & à me contendere, ut aliqua inter nos jungeretur amicitia. Tum ea ſubjunxit, quæ malo ipſius verbis quam meis referre: *Gaditanus olim quidam*, inquit, *T. Livii fama permotus, ad eum viſendi gratia in Vrbem veniſſe fertur. Ego vero hæc animi mei pignora (Panegyricum) præire ad te volui, brevi quoque venturus, ſi me dignum judices, quem ames.* Sed tamen voluntati huic defuit eventus, nec in Galliam omnino veniſſe Coculinum puto.

Feralis fuit hic annus Johanni Eudæo Presbytero, Franciſci Mezeræi

fratri, cum jam octogenario major eſſet. Is ſingulari ſua virtute, & ardentiſſima pietate, me ad ſui amorem & admirationem jampridem allexerat. Inanem hic ſumerem operam, ſi laudes perſequerer hominis, quem infiniti ad promovendum Dei cultum, & animarum procurandam ſalutem ſuſcepti labores, ac piiſſimæ etiam & utiliſſimæ ſcriptiones, & Deo carum & Eccleſiæ venerabilem effecerunt.

Hujus viri ſanctitatem, dum in vivis eſſet, ſumma proſecutus ſum obſervantia; & ſive privatim ejus fruerer colloquio, ſive concionantem audirem, acres pectori ſubdere ſentiebam ad pietatem faces & languentem excitare. Memini me autem aliquando per eos dies, quibus mortem Chriſti pia recordatione celebrat Eccleſia, ita ejus adhortatione fuiſſe incenſum, ut in has querelas eruperim:

*Quis opacam novus horror tenet æthram?*
*Quid Eoa refugus Sol latet umbra?*
*Et amicam trepidanti negat orbi dare lucem?*
*Deus, eheu! Deus, alta trabe pendes:*
*Venerandum rubus aſper caput ambit:*
*Tibi circum laniatos rigat ater cruor artus.*
*Fera cernens patientem mala natum,*
*Oculos in media morte natantes,*
*Veteres corde remittit miſeratus Pater iras.*
*Tibi nigræ patuerunt loca Lethes;*
*Tenebroſus venientem tremit Orcus:*
*Ita Mundi domitorem moriendo domuiſti.*
*Nova lux en redivivi micat ore:*
*Super alas Aquilonum gradienti*
*Tibi plaudit, tibi cantat ſuperorum chorus omnis.*
*Perituræ reparator bonæ gentis,*
*Patefac exſulibus limen Olympi.*
*Patriam nos repetentes tua cælo vehat aura.*

Indictis ad Sangermanum Comitiis Eccleſiaſticis, pro veteri more, hoc Anno, qui nonageſimus quintus fuit ſupra milleſimum & ſexcenteſimum, illuc ſuffragiis Provinciæ Rothomagenſis delegati ſumus, cum jam in ſacrum Epiſcoporum ordinem fuiſſem adſcitus, ego, & Maturinus Savarius Epiſcopus Sagienſis. Præfuit huic Conſeſſui Franciſcus Harlæus Archiepiſcopus Pariſienſis, qui eo poſt tres menſes ſoluto repentina morte exſtinctus eſt.

Poſtquam

Poſtquam compedibus aulicis fueram exſolutus, liberiorque ſtudiis meis patuerat campus, ad repetendas literas Ebraicas, longo jam tempore intermiſſas, mentis impetum converteram, adjunctis etiam Syriacis & Arabicis, quibus juvenis dederam operam non indiligenter, nullo magiſtro adhibito; cumque ſcirem, nonniſi diuturno & frequenti uſu condiſci poſſe Linguas, ab anno ſeculi præteriti primo & octogeſimo, ad ſeculi hujus annum duodecimum per unius & triginta annorum decurſum, nullum omnino abire paſſus ſum diem, cujus duas tresve horas literaturæ huic non tribuerim; neque negotiis ullis, neque itineribus, ac ne morbis quidem inſtitutum retardantibus. Cumque Linguam Ebraicam fontem eſſe intelligerem Linguarum illarum, quas dixi, atque aliarum etiam quarundam, quæ per Orientem ſunt diſſeminatæ, nec aliud quidpiam tantum conferre ad ſacrorum librorum intelligentiam, in quorum cognitione elaborare decreveram, quam exquiſitam ſanctæ hujus Linguæ peritiam, quæ ex horum ipſorum codicum Ebraicorum aſſidua tractatione hauritur, continuam & fidelem iis verſandis operam impendere inſtitui; tamque pertinaci conſtantia, ut quater & vigeſies totos à capite ad calcem hactenus pervolutaverim. Qua ſacræ paginæ lectione uti nulla alia ad percipiendam rerum ſacrarum notitiam moresque informandos utilior eſt, ita ad capeſſendas humaniores diſciplinas nulla conducibilior, nulla mihi certe jucundior.

Dum his vacarem ſtudiis, humanitatem expertus ſum excellentis viri Johannis Pearſonii, qui ſuffragantibus doctrinæ & virtutum ſuarum meritis Ceſtrienſis Epiſcopus eſt creatus. Hujus cura effectum eſt, ut ex vetuſtis codicibus, Holmienſi & Venetis, quibus continebantur ſcripta quædam Origenis, variantes excerperentur lectiones, & Opera Thomæ Belkii, doctiſſimi itidem viri, ad me mitterentur. Speraveram quoque futurum, ut eorum favore, ex Anthologiarum vetuſti Aſtrologi, à me jam memorati, Vettii Valentis Antiocheni codice, qui Johannis Seldeni fuit, ſuppleri poſſent lacunæ exemplaris mei, quod olim in Dania deſcripſeram, ut ſupra à me notatum eſt; ſed neque tuto mitti illuc poterat liber meus, neque poſtulandum erat, ut ſuum illi maris & viarum periculis committerent. Neque vero erat, cui utriusque codicis contendendi laborem imponere aut poſſem aut vellem. Itaque res exitum non habuit.

Eandem quoque in iis, quæ me tum exercebant, lucubrationibus præſtare pergebat operam Franciſcus Combefiſius, è Dominicano Ordine, quam multo jam ante in exornando Origene mihi præſtiterat. Erat ille Græcarum literarum & antiquitatum Eccleſiæ apprime ſciens, plurimorumque

Patrum

Patrum editione celebris; atque eorum etiam interpretatione, fideli quidem, ſed ſtylo tamen tam incondito tamque horrido elaborata, ut cum eam ſæpe legerem, nec intelligerem, ad exemplar Græcum mihi eſſet recurrendum, & Auctor ipſe fieret mihi Interpres Interpretis. Is manuſcriptorum Origenis codicum inveſtigaverat latebras, mihique indicaverat, ac fidelibus me monitis juverat & conſiliis. Cumque ex his collectaneis, quæ *Catenæ* appellantur, & ex libris Patrum hinc inde excerptæ ſunt & contextæ, ea ſeligere inſtituiſſem, quæ provenerant ex Origene, & jam multa mihi ſepoſuiſſem, tantam in iis deprehendi perturbationem rerum, verborum, & nominum Auctorum, omniaque tam incerta fide adminiſtrata, ut abjectis *Catenis* inceptum opus deſerere coactus ſim. Nec his tamen abſterritus eſt Combefiſius, quominus rem ſuſciperet abſolvendam. Hinc prodiit volumen ingens Origenianorum excerptorum, quod penes me eſt, quodque conditum ſervo, tanquam certiſſimum diligentiæ ipſius & amicitiæ erga me monumentum.

Minime vero patitur modeſtia mea prætermitti officium hoc tempore præſtitum à me domui Collegii Cadomenſis Societatis Jeſu, in cujus ſinu eductum me fuiſſe meminieram. Hoc cum frequentaret egregia juventus, lectiſſimisque floreret doctorum hominum præceptionibus, erat tamen anguſtis finibus concluſa domus hæc, neque idoneum præbebat ſpatium, quo conſeri hortus facile poſſet. Splendido præterea nuper aucta fuerat & decorata templo, ſed quod alieno loco minusque opportuno poſitum horti variis ſubſtractionibus diſſepti amœnitatem omnem uſumque intercipiebat. At ego homines de commodis ſuis parum ſollicitos ſubmonui, muris ipſorum ſubeſſe amplum publici juris aggerem, nullius omnino uſus, & otioſæ tantum plebeculæ ambulationibus opportunum: iis ſi ſeptis eorum accreſceret, magno ipſis fore oblectamento, magno domui ornamento. Cauſſabantur illi, & pudorem ſuum in poſtulando, & difficultatem in impetrando. At ego increpito pudore illo ſubruſtico, rei totius curam & exitum in me recepi. Itaque quidquid vel auctoritate poteram vel conſilio apud commune civitatis, ipſumque urbis & arcis Præfectum, poteram autem plurimum, ſtudioſe in id contuli: perfecique tandem, ut grandi hoc adjecto incremento, quod & ſuaviſſimum in patentes campos ac ſubjecta prata & profluentis Olenæ alveum præbet proſpectum, incunabula hæc mea amplificarentur plus dimidia ſui parte, tantumque huic horto acceſſerit amœnitatis, ut nihil oculis objici poſſit jucundius.

Atque

Atque ita non exiguum inſtitutionis meæ minerval mihi viſus ſum Magiſtris meis perſolviſſe.

Jam quatuor abierant anni, poſtquam emiſeram in lucem *Demonſtrationem Evangelicam*, cum Longini libellum *De ſublimitate*, Gallice à ſe redditum, iterata editione divulgavit Nicolaus Boelæus Pratellius. Scripſerat ille Satiras, perfacetas illas quidem, & felici numerorum lenocinio auribus inſidiantes; at maledicentiſſimas, turgentes ſucco loliginis, & mera ærugine infectas, quibus bonorum & clarorum plerorumque virorum proſcindebantur nomina, fama obterebatur. Hac arte magnum adeptus erat nomen apud vulgus, quod maledicum & ipſum eſt, & obtrectatione delectatur. Ego vero eo Operis mei capite, quo ad probandam Moſaicorum librorum antiquitatem, Auctorum veterum pertexueram ſeriem, qui à Moſis ætate ad recentiora Chriſti tempora Moſem ipſum ſcriptis concelebraſſent ſuis, Longinum iis adſcripſeram; hac tamen addita notatione, locum Moſis ab eo recitatum nullum præ ſe ferre ſublimitatis veſtigium; ſublimem quidem eſſe rem his verbis expoſitam; at narrationis modum ſimplicem eſſe, omnique ornatu carere; ac propterea veriſimillimum mihi fieri, non ex ipſo Moſis fonte, ſed ex recentiorum Scriptorum lacunis hauſta hæc à Longino fuiſſe. Imminutam hac obſervatione Longini ſui dignitatem & exiſtimationem opinatus eſt Pratellius, & in nova Satirarum ſuarum editione illatam Longino injuriam contumelioſo adverſum me convitio pro more ſuo atque captu ultus eſt. Vt id autem cognoveram ex indicio Montauſerii, maledicentiæ Pratellianæ valde infenſi, ſcripſi ad eum epiſtolam, qua & meam de Longini loco approbavi ſententiam, & væſanam Pratellii contumaciam compreſſi. Neque hanc tamen publici juris facere, ſed intra Bibliothecæ meæ clauſtra continere omnino decreveram, cum poſt viginti tres annos per rimas proripuiſſe eam ſeſe accepi, & in manus Johannis Clerici, viri eruditionis laude percelebris, neſcio quo caſu, quave ope, certe non mea, Amſtelodamum perveniſſe. Is vero, pro ea, qua pollet, perſpicacitate ingenii, & adhæſit opinioni meæ, & epiſtolam meam inſeruit *Selectæ ſuæ Bibliothecæ*, noviſque argumentis, acutis oppido & ſolidis, confirmavit. Indignatus ille maledicorum Poëtarum princeps Pratellius, audere quemquam diſſentire à ſe, gloriæ & ignominiæ literariæ omnis arbitro, omne virus ſuum ante mortem collectum & paratum, amicis ſuis in Clericum reliquit effundendum. In quo tam bona fide obſecundavit illi procax hæc

factio,

Digitized by Google

factio, ut probra probris cumulantes, nimiæ Pratellii moderationis viſi ſunt pœnitere. Quantum hunc ergo de nativa ſua petulantia, de conviciis atque obtrectatione putarunt comparſiſſe, tantum illi de ſuo largiti ſunt, meque ferali conflictantem morbo, & animam prope agentem, veneno ſuo conſperſerunt in nupera Pratellianorum Operum editione.

Sub initia diſſidii hujus, poſt ſemeſtrem in Alnetano commorationem, commodum Lutetiam redii, cum frueretur Aula Fontis-blandii deliciis. Hinc accepi literas à Montauſerio, quibus nuntiabat deſignatum
An. 1685. fuiſſe me Epiſcopum Sueſſionenſem à munificentiſſimo Rege. Cui oneri, vel Angelicis humeris formidando, infirmitatis meæ mihi conſcius, cum valde imparem eſſe me ſentirem, eo gratiori animo beneficium hoc Regis accipiendum duxi, quod præter ſpem meam in me incogitantem fuiſſet collocatum; remque ita interpretandam, Dei nutu & conſilio, res humanas, Regiſque animum, & ipſam potiſſimum Eccleſiam arbitrio ſuo moderantis, eam contigiſſe. Quamobrem negotiis omnibus aliis tantiſper ſepoſitis, ac ſuaviſſimorum etiam ſtudiorum intermiſſo uſu, in id cogitationes omnes curaſque contuli, ut me ad penſum meum revocarem, & aſſignatum à Deo munus pie fideliterque exequerer. Ineunte igitur proximo verè Auguſtam Sueſſionum adii, Diœceſeos propius inſpiciendæ, & loci ipſius perluſtrandi cauſſa, in quo mihi eſſet elaborandum, & ut pro boni Paſtoris officio cognoſcerem oves meas, & ab eis cognoſcerer. Graves intercedebant hoc tempore controverſiæ, Curiam inter Romanam & Francicam, cujus cauſſas commemorare nunc quidem nihil attinet. Hinc effectum eſt, ut omnis pene negotiorum ratio inter utramque Curiam tolleretur, ſeptemque toti abierint anni, poſtquam Sueſſionenſis Epiſcopus deſignatus ſum, per quos Pontificiarum literarum exaruit omnis proventus atque conceſſio, vanumque Epiſcopatus titulum gerens, omni ejus exercendi jure caruerim; cum magna interea exiſteret Eccleſiaſticarum rerum conturbatio; neglectis paſſim & deſertis piorum gregibus, & ſucceſſione Paſtorum intermiſſa. Quod etſi ſummo mihi dolori fuit, totique adeo Gallicanæ Eccleſiæ, hoc tamen inde cepi commodi, quod per longinquitatem temporis tolerabiliores mihi fuerunt graviſſimæ illæ impenſæ, quas poſtulabat novæ hujus dignitatis acceſſio. Enimvero in magnas incidiſſe me tum ſenſi rei nummariæ difficultates, infinitoſque admittendos eſſe ſumtus, ſi modo impoſitam provinciam ſine ſordibus ac dedecore adminiſtrare vellem. Ante omnia impetrandum mihi erat Apoſtolicum Diploma, & ingenti pretio à Menſariis Curiæ Romanæ redimendum. Quorum ille, cui

cui rei gerendæ curam commiſeram, peſſima mecum fide egit, ſummaque rapacitate & nequitia: per improbam enim fraudem & animadverſione dignam perfecit, ut nonnulli ſibi de meliore nota commendati, noviſſime à Rege ad Epiſcopatum deſignati, præ me tamen, eoſdem titulos ab aliquot jam annis gerente, Diplomata ſua Romana auferrent, ſupremiſque ceremoniis conſecrati prægrediendi mihi jus obtinerent. Capitale hoc facinus alio non diſſimili cumulavit: nam cum officii duxiſſem eſſe mei *Demonſtrationis meæ Evangelicæ* exemplar offerre ſummo Pontifici, magnificeque illud compingi & exornari curaſſem, totiuſque negotii procurationem nefario huic homini permiſiſſem, munus ille noſtrum convertit in ſuos uſus, meque ſperata Pontificis gratia & approbatione fraudavit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

Venit ad me per hos dies juvenis non ineruditus & literarum Græcarum imprimis ſtudioſus, religioſi Ordinis ex eorum familia, quæ Pœnitentes appellantur: Anſelmus Baudotius nomen illi fuit. Emenſo is philoſophico curriculo, parabat publicas diſputationes, pro recepta conſuetudine, ad quas ſermonem tantum Latinum adhibere dedignatus, Græco etiam uti voluit. Cumque adſciſci ſoleat literarii hujuſmodi certaminis arbiter, non alium præfici optavit muneri huic, quam qui & Linguæ Græcæ non eſſet inſcius, & Epiſcopali dignitate præditus eſſet, meque ad id delegit. Magno res apparatu, magno etiam concurſu & applauſu tranſacta eſt. Præclaram inde ſpem de ſe ille excitaverat inter ſuos; cum iter in Italiam infauſtis ab eo ſuſceptum auſpiciis, libertatem ei primum, deinde & vitam eripuit. Interceptus enim à piratis, & Tunetem delatus, & in vincula conjectus, ferali illic peſte correptus interiit.

Jamque de ſeptem illis annis effluxerant quatuor, poſtquam Sueſſionenſis Epiſcopus dici cœptus eram, pro more apud nos recepto, quo non exſpectata ſolemni conſecratione ab Epiſcopatu deſtinato patitur nomen, cum clariſſimus Abbas Fabius Brulartius Sillerius ad Epiſcopatum Abrincenſem promotus, crebro me per amicos interpellavit de poſtulanda à Rege facultate Epiſcopatus utriuſque inter nos permutandi; cauſſatus & patriam meam Cadomum Abrincis, & ſuam Sillerium Auguſtæ Sueſſionum eſſe finitimam; atque ita in patriam ſuam utrumque noſtrum eſſe rediturum. Quod ut mihi perſuaderet facilius, operæ ſuæ minime parcendum ratus, venit ipſe ad me in Alnetanum; quæſitiſque argumentis, & amicorum interceſſu imprimiſq; Segræſii, neceſſarii ſui, familiæque ſuæ multis de cauſſis addictiſſimi, quem data opera illuc acci-

verat, & Caroli Ruæi Jeſuitæ, qui tum forte ruſticabatur apud me, pertinaciam meam expugnavit, manusque tandem dedi. Curam reſcriptorum à
An. 1689. Rege impetrandorum in ſe ſuſcepit Brulartius, reque ab eo ex animo confecta, ſtatim ipſe Abrincas ſum profectus, perſpectoque rerum ſtatu, plurimum mihi laboris & ſudoris paratum illic eſſe intellexi. Crebras igitur illuc itiones ſuſcipere neceſſe habui per tres annos; quoad compoſitis Romam inter & Galliam rebus, Pontificioque impetrato Diplomate, Epiſco-
An. 1692. pus Abrincenſis creatus ſum, & ſolemni ritu conſecratus. Pactis inter nos conſtitutis per tres annos ſtetit Brulartius: at eorum demum pertæſus, cauſſas ex alto petere cœpit, cur impoſitas ſibi leges, ſponteque ſuſceptas detrectaret. Jamque ad ſummi Senatus tribunal ſpectabat controverſia, cum illuſtriſſimi Præſules, Rhemenſis, Meldenſis, & Trecenſis, amica eam compoſitione diremerunt. Provinciam hanc adminiſtravi per decem propemodum annos, nihilque mihi fuit antiquius, quam ut collapſam Diœceſeos tanto jam tempore Epiſcopo carentis diſciplinam in integrum reſtituerem. Quamobrem mature expenſis priſcorum Antiſtitum legibus, quæ Statuta Synodalia vulgo appellantur, & aliis undecunque collectis, novas ipſe condidi, ac rite promulgavi. Cumque progreſſu temporis notior in dies mihi fieret commiſſus grex, & ea quæ ex uſu erant accuratius procuranda, in Comitiis Diœceſeos, ſingulis annis convocari ſolitis, exorientia mala novis inſtitutis coërcebam. Ac demum experimento meo comperi, infinitos ei labores eſſe propoſitos, vixque humana ope exantlandos, quiſquis Epiſcopaturæ pro dignitate adminiſtrare vellet, animarum ſaluti invigilare, vitiorum ſtirpes elidere, virtutis ſtudium promovere, pietatis & religionis integritatem tueri, ſeque ipſum in eos mores effingere, qui vitæ norma toti gregi futuri ſunt.

Sed & ad reliquas quoque res Abrincenſis Eccleſiæ, quarum in me cura collata erat, inſpiciendas, poſteaquam oculos quaquaverſus circumtuli, cognovi Carolum Marcatellum Santevremondium, ad meum gregem pertinere. Jamdiu autem exſulabat ille in Anglia, quo conceſſerat Aulæ frigore ictus, propter immoderatam dicacitatem ſuam, ac metuens etiam graviora. Ego vero probe memor, id eſſe boni Paſtoris officium, deerrantis oviculæ veſtigia perſequi, repertam & humeris impoſitam ad ovile reportare, ſcripſi ad Henricum Juſtellum, amicum utriusque noſtrum, Londini tunc agentem, rogavique adiret Santevremondium meo nomine, excitaretque in eo reviſendæ patriæ deſiderium; ac porro adderet, poſſe me fortaſſe, amicorum interventu & prenſatione, jus ipſi poſtli-

poſtliminii & redeundi ad ſuos licentiam impetrare. At ille tam altas egerat in Anglia radices, ut Galliam pene dedidiſſe videretur: effœtæ præterea ſenectutis imbecillitatem cauſſatus, illic mori ſe ac ſepeliri velle dixit.

Ego vero piis Epiſcopatus officiis obeundis immori certus eram, ſi non cæli inclementia, & noxius crudæ aquæ per cavas & ſiliceas rupes defluentis rigor, atque hinc enati ſæviſſimi alvi cruciatus me inde tandem abegiſſent. Adeo ut toto poſtremi biennii à me illic tranſacti tempore omni aquæ hauſtu fuerit abſtinendum. Quibus intellectis Rex optimus, non modo abdicandi Epiſcopatus mihi conceſſit facultatem, ſed etiam pro ſumma ſua benignitate Fontanetenſi Abbatiæ me præfecit, ne rei familiaris anguſtiis obſcurata mea dignitas ſordeſceret. Tunc autem in patriam mihi viſus ſum poſtliminio rediiſſe: Fontanetum enim, ad fluvium Olenam ſitum, Cadomo patriæ meæ finitimum eſt, jacetque ad alterum lapidem; atque illic portum ſenectutis meæ ſperabam me repperiſſe; nam locum frequentaveram magna voluptate per adoleſcentiæ meæ tempus, crebro illuc invitatus à clariſſimo Abbate Gulielmo Bœvinio. Itaque ad Abbatiales ædes ſarciendas, exornandas, & neceſſaria ſupellectile inſtruendas, hortoſque excolendos adjeci animum, nec operæ aut ſumtibus peperci. At ſero tandem intellexi, longe aliam videri faciem loci, quem in tranſcurſu adſpicias, atque ejus, in quo ſedem ponas. Ac veteres etiam amicos atque affines, qui circumjectos incolunt agros, & ex quorum vicinitate ſocietatis ſperaveram conjunctionem ac ſolatium, eos præ cæteris infenſos habui. Ea eſt hominum perverſitas, ut quem abſentem vel diligant, vel diligere ſe fingant, præſentem hunc palam averſentur. Acceſſerunt infinitæ lites, illatæ mihi undique, cumque iis præcipue diſceptandæ, vel qui ædium Abrincenſium, quas reliqueram, exigebant à me ſarta tecta; vel à quibus ea ipſa exigebam illarum ædium, quas obtinebam. In quo nonnullam expertus ſum inclementiam Franciſci Cæſari, è Societate Jeſu, (quid enim diſſimulem) quo ad ſacras confeſſiones Rex utebatur. Cum enim pro veteri amicitiæ noſtræ jure, proque ea auctoritate, qua pollebat apud me, has controverſias ad arbitrium ſuum revocaſſet, ea in me uſus eſt duritia, ut non ulla uſpiam major rebus meis illata ſit calamitas, quam qua per eum affectus ſum. Difficilem vero imprimis ſe præbuit is, qui ſucceſſor mihi datus eſt, cum non ſucceſſorem, ſed hæredem datum ſe mihi crederet; adeo avide & præfracte bona is mea omnia ſibi vindicabat. Huic & novæ illius inſectationis ſocium

An. 1699.

De la Chaiſe

ſe addidit Brulartius, ſi quo modo priſtina noſtra conventâ poſſet reſcindere. Quod fruſtra ab illis tentatum eſt. Sed levia tandem hæc fuere præ pertinaciſſimis illis contentionibus, quibus me per totos decem annos exercuerunt conductores redituum ex prædiis meis provenientium; nec niſi multorum Senatusconſultorum auctoritate, & obſtinata mea conſtantia ex his tricis expedire me potui.

An. 1699. 1700.

At juxta vetus adagium, fumum fugiens in ignem incidi: ille enim ipſe, quo ad peſtem hanc à me depellendam fueram uſus, cuique curam totius rei meæ familiaris permiſeram, conſanguinitate conjunctus, & certa, ut ſperabam, multorum annorum benevolentia, ſummiſque per me beneficiis affectus, ita graſſatus eſt in meam perniciem per occultas molitiones, ut niſi mature fraus eſſet à me certis indiciis deprehenſa, & æquis Judicibus patefacta, per eoſque vindicata & repreſſa, evertiſſet me bonis, peſſumque dediſſet.

Libentiſſimo animo nomen hic inſeram Judithæ Barberiæ Tiliacæ, matronæ lectiſſimæ, omnique laude dignæ, cum ob ſuavitatem indolis, & integritatem morum; tum multo etiam magis ob ſacræ antiquitatis & Ebraicæ Linguæ peritiam, quam tamen ſingulari modeſtia diſſimulabat. Quamvis enim a primis ætatis noſtræ annis magna fuiſſet inter nos familiaritas, frequensque vitæ uſus, quibus primos gradus fecerat vicinia; ſtudia tamen hæc ſua tam caute me celaverat, ut nihil in ea ſupra captum mulierum reliquarum ſuſpicarer ineſſe. Nec ante arcani illius me fecit participem & conſcium, quam profuga in Hollandiam, Religionis cauſſa, multa me per literas rogitans ſuper obſcuris plurimis ſacrorum Codicum locis, ipſa ſe prodidiſſet. At ſane viget apud me, vigebitque, quoad fruar lucis hujus uſura, tantæ virtutis, tamque ſinceræ amicitiæ recordatio.

Cum primum in Fontanetano meo pedem fixi, venit illuc Johannes Mabillonius, Benedictinus Monachus, non tam viſendi mei, quam tabularii Abbatiæ hujus perluſtrandi gratia, veterumque Chartarum, ut parata haberet, unde ſumeret materiem Benedictinæ Hiſtoriæ, quam ſuſceperat elucubrandam: ac optaſſem ſane detinere apud me per dies aliquot hominem mihi perfamiliarem a multis annis, tum & Eccleſiaſticæ antiquitatis valde peritum, longaque vetuſtiorum tabularum & diplomatum tractatione & uſu doctiſſimum ætatis hujus & ſcientiſſimum exiſtimatorem. Nec ipſe nolebat moram aliquam apud me facere: ſed cunctantem eum Ordinis ſui negotia Lutetiam revocabant.

Magna

Magna mihi fuerat a prima mea juventute cum Ezechiele Spanhemio neceſſitudo; delectabamur enim iisdem ſtudiis, & perſpectam viri humanitatem & benevolentiam magis magisque demereri conabar omnibus officiis. Itaque nec temporis longinquitate, nec intervallis locorum, nec occupationibus plane diverſis, ſed ſola hominis morte ſincera hæc & fidelis animorum conjunctio diremta eſt.

## *LIBER SEXTUS.*

POSTQVAM compoſita erat diuturna hæc diſcordia, quæ Sanctæ Sedis Romanæ & Eccleſiæ Gallicanæ conſenſionem diſſociaverat, ſpesque mihi facta fuerat Pontificii Diplomatis impetrandi, quod pro Abrincenſi Epiſcopatu magno fuerat pretio redimendum, poſtulaveram per literas ab aliquot Cardinalibus, ipſoque adeo ſummo Pontifice, ut gratis hæc mulcta vel remitteretur omnino, vel aliqua ſaltem ex parte levaretur. Fuit in his Joſephus Sanzius, Cardinalis de Aguirra, Hiſpanus, homo Theologicis doctrinis luculenter inſtructus, ac præclaris etiam ſcriptionibus de Eccleſia optime meritus, & per Hiſpaniam egregium nomen adeptus. Reſpondit ille ſine mora, valde ſe delectatum eſſe meis An. 1703. literis, per quas ſpes ſibi affulgeret aliquam poſſe jungi inter nos neceſſitudinem & conſuetudinem literarum, quod & jam ante concupiviſſet à multis annis, palamque ſignificaſſet in libris à ſe olim in Hiſpania editis, cum judicium de me ſuum aperte expromſiſſet. Addebat præterea, ſi res ex voto ſuo fluerent, ſperare ſe venturum me aliquando in ſuos complexus; ſeque & collegas aliquot ac conterraneos ſuos in id vel tum maxime incumbere, ut dignitatis ſuæ participem me efficerent; remque jam ante fuiſſe ſummo Pontifici propoſitam, & cum eo diſceptatam; non repugnare illum quidem, ſed externarum gentium æmulationem reformidare, obtrectationem, & querelas; nec idcirco tamen vel ſe vel ſodales ſuos de ſtudio ſuo quicquam remiſſuros; imo uſuros apud eum tam aſſiduo efflagitatu, tantaque contentione, ut etiamſi ſaxeus eſſet, vel etiam ſiliceus, (verba ipſa refero) ſuum tamen à ſe extundi conſenſum eſſet paſſurus; rem modo, reique eventum Deo eſſe commendandum. Equidem de me, Deo teſte, profiteri poſſum, nihil me fere aliud quidquam ſpectaviſſe in eo negotio, quam prolixam optimi hujus viri, Hiſpanorumque Cardinalium erga me hominem Gallum, inimica tum quidem ſibi gente ortum, voluntatem, tamque amicum de me & honorificum judicium;

Digitized by Google

dicium; neque dignitatis hujus, quantumlibet amplæ, fulgore oculos unquam meos fuiſſe valde perſtrictos. Maximis ergo gratiis actis, ac majoribus etiam habitis, tum ei, qui primus conſilii hujus auctor exſtiterat, tum & aliis, qui ejusdem fuerant participes, rem totam ad ſupremum Dei arbitrium retuli. Videbaturque res ſperatum exitum habitura, id erat Aguiriæ ſtudium, is ardor, niſi aſſiduos ejus conatus gravis morbus compreſſiſſet: cujus levandi cauſſa cum Neapolim conceſſiſſet, Medicorum obſecutus conſiliis, illic demum poſt diuturnum languorem re infecta exſtinctus eſt.

Interea implicitum me quoque ſenſi morbo difficili, quem invaletudinem potius ac debilitatem appellaſſes. Nec pigebit cauſſam ipſius hic referre; ut quisquis hæc legerit, exemplo meo cautior fiat. Tam acri pedum frigore tentari ſolitus ſum per hyemis tempus jam inde a puero, ut niſi id calore depuliſſem, inſomnes prorſus noctes mihi eſſent tranſigendæ. Calorem igitur petere ſtudebam extrinſecus, ad idque ſtanneum vas adhibebam, ad cucurbitæ formam figuratum, & in hos uſus paratum, cujusmodi multa proſtant in officinis. Impletum id ferventi aqua condebatur intra lectum, qui temperato hoc vapore tepefactus, corpus frigidum excipiens blando æſtu recreabat, fovebatque per noctem, & molliter calefaciebat. Jamque per multas hyemes uſus eram hoc fomento, quoad humido illo calore affecti primum ſunt crurum muſculi atque nervi: adeo ut ſub initium veris Alnetanas inambulationes repetenti mihi labarent genua, debilitatique poplites vix corpus ſuſtinerent. Atque ita luxata demum eſt cruris ſiniſtri compages, ut oſſa illa duo, quibus ea coagmentata eſt, ſedibus ſuis ſint emota, ita ut ſura, quæ ſuperior eſt, ſæpe disjungeretur à tibia, acerbiſſimosque cieret dolores, meque velut hærentem in veſtigio cogeret ſubſiſtere, & progredi longius omnino vetaret. Atque id tum forte contigit, cum mihi aſſignatum eſt Epiſcopale munus, à quo penitus arceri me hac infirmitate ſentiebam. Primus mali cauſſam ſagaciter deprehendit Antonius Menjotius, ſolertiſſimus Medicus, mihique perfamiliaris; cum forte mecum adfuiſſet eo tempore, quo fervens hæc aqua lectulo meo inferebatur: certiſſimumque malo huic remedium à Borboniis fontibus petendum eſſe admonuit. Viri ſapientis & amici obſecutus ſum conſilio: Borbonium adii. Salutaribus illis aquis, & epotis, & corpori meo per canales effuſis, luculenter prolutus, non modo quam quæſiveram priſtinam recuperavi cruris firmitatem; ſed etiam quam minime ſperaveram

Digitized by Google

ram valetudinis affectæ reſtitutionem. Cum enim per molle ſedentariæ vitæ otium inteſtina obduxiſſet magna viſcidæ pituitæ copia, ex eaque putreſcente erumpentes noxii vapores cor & cerebrum percellerent identidem, ac leves nonnunquam febriculæ acceſſiones excitarent, noxius ille mali fomes efficaci aquarum intima pervadentium vi depulſus eſt. Cujus ſimile quippiam memini me legiſſe Juſto Lipſio olim eveniſſe. Poſtquam igitur aquarum illarum ſalubritatem ſemel expertus ſum, tuendæ adverſus ingraveſcentem ætatem valetudinis cauſſa, ſæpius ad eas decrevi confugere: conſentientibus medicis, non primis aquis ſtatim expugnari morbos, ſed iisdem iterum tertiumve repetitis. Ergo non jam ad ſanandam debilitatem crurum, ſed valetudinis confirmandæ cauſſa, intra ſeptendecim annorum curriculum, ſepties illuc quæſitum ivi medicinam. Cum primum illuc veni, valde ſeveras vivendi leges ægris præſcribebant Medici: abſtineri jubebant omni fructum eſu, omni uſu Librorum. Quibus ſi paruiſſem, non valde quidem firmior, at multo certe triſtior abiiſſem, quam veneram. Nihil itaque remiſi de vitæ conſuetudine, nihil de ſtudiis, nihil de quotidiano victu, neque idcirco ſane minus belle me habui. Atque hoc exemplo inducti, meliusque conſulti, qui tum aderant, ægri auſtera Medicorum imperia jam inde retractare cœperunt.

Erat illic tunc quoque decora & modeſta puella, cujus laudes carminibus meis celebravi, Maria Eliſabetha Rocca-Choartia, in contubernio amitæ ſuæ Fontebraldenſis Antiſtitæ, cui & Borbonii itineris comitem ſe dederat. Nec pigebit de ea referre quippiam, unde virtꝰ ejus æſtimari poſſit. Cum eſſemus Borbonii, ſolam illam quadam die in intimo ſecreti conclavis angulo deliteſcentem offendi; cum ſociæ reliquæ omnes, vel luſibus vacarent, vel feſtivis ſermonibus atq; jocis. Librum autem illa tum legebat attente, quem occultare feſtinanter conata eſt, ſimulatq; venientem me adſpexit. At ego Librum velle me videre præfracte denuntiavi, ac vim etiam adhibiturum ſi repugnaret. Ægre quidem illa ac multum reluctans paruit urgenti, nec ſine magno rubore; at paruit tamen, Librumque protulit, Platonis aliquot Opuſcula complexum, ex Græca Baſilienſi editione; petiitque etiam atque etiam, ut rem omnem ſilentio premerem, *Critonem*que Platonis, quem legere occœperat, ad calcem una ſecum decurrerem, quando me illuc caſus tuliſſet. Quod & factum eſt à nobis; cum ego interim ſtupore & miraculo rei defixus hærerem; tantum inuſitatæ eruditionis, tantum modeſtiæ, in hoc ſexu & in tenera

hac

hac ætate deprehendens. Veruntamen hæc virtutum ipſius minima ſane pars fuit.

Borbonio profectus cum Avarico Bituricum iter facerem, officioſe venerunt ad me ſalutandi cauſſa Profeſſores Juris, cujus ſtudia floruerant à multis annis in hac urbe. Multus nobis de iis habitus eſt ſermo; atque imprimis de æterno Academiæ hujus ornamento, Jacobo Cujacio. Mirari me vero dixi, quid cauſſæ eſſet, cur pateretur tam ampla tamque nobilis civitas extingui apud ſe memoriam excellentis viri, qui Bituricum gloriam tam late propagaſſet; cum ejus ſepulcrum, quod hoc ipſo adiveram die, nullo epigrammate, nullo elogio, nullo marmore decoratum vidiſſem; proptereaque me eos magnopere adhortari, hoc ut rependerent humanitatis officium memoriæ hominis, de literis, de ſcientia Juris, de Academia hac, de civitate Bituricenſi tam præclare meriti; ad me vero etſi res minus, vel nihil potius attineret, collaturum tamen libenter partem impenſarum ad exornandum ſepulcrum, ſi modo reliqua ſuppeditandi, operiſque abſolvendi curam atque ſumtus in ſe vellent recipere. Viſi ſunt illi probare id quidem, remque ſperabam optatum exitum habituram. Neque de eo tamen quicquam ad me perlatum eſt.

Antequam revolarem in Alnetanum amœniſſimam ſtudiorum meorum ſedem, adire conſtitui celeberrimam puellarum Fontebraldenſium Abbatiam, cui tum præerat, totique adeo Ordini, cui à Fontebraldo nomen eſt, ſingulari pietate, præſtantia ingenii, morum elegantia, cæteriſque virtutibus ornatiſſima Virgo, ea quam dixi Maria Magdalena Gabriela Rocca-Choartia. Acceſſerat eruditio ſupra captum ætatis atque ſexus, quam modeſtiæ involucris ita obduxerat, ut prope eàm puderet doctam eſſe. Mihi autem jam inde ab ipſius pueritia erat cum ea neceſſitudo, quam ſancte colueram omnibus officiis, & aſſidua literarum conſvetudine. Veneram Borbonium in ejus comitatu; at illa, domus ſuæ urgentibus negotiis, Fontebraldum reverſa, profectionem meam diebus aliquot antevertit, quo & me venturum, cum Normaniam repeterem, fuerat inter nos conſtitutum. Contendi itaque ad eam, arrepto per Bituriges & Turones itinere. Cumque Chinonium urbem veniſſem ad Vigennam fluvium & in publicum diverſorium fuiſſem delatus, hanc fuiſſe comperi Franciſci Rabeleſii, perfaceti illius ſcurræ, ingenioſa dicacitate famoſi, natalem domum; ac miratus ſum ſane ita rem cecidiſſe, ut caupona fieret illius domus, qui cauponæ gaudia totis celebraſſet libris, & omni vitæ tempore ſectatus eſſet.

An. 1687.

Re-

Digitized by Google

Redux ab itineribus ſolebam in Alnetano conquieſcere, mentemque longis diſſipatam peregrinationibus, & in varias cogitationes diſtractam, uti ſuperius jam dixi, ad Dei rerumque cæleſtium contemplationem piis exercitationibus nonnunquam revocare; utebarque ad id opera Vrbani Mangotii, è Societate Jeſu, veteris amici mei, quo rerum ad vitæ ſanctitatem pertinentium, & ad animarum ſalutem, noveram peritiorem neminem. Atque ita ab humanis curis liberam mentem, & à mundi ſegregatam commercio facilius ad pietatis ſtudium traducebam. Vti hoc tempore à me factum eſt, cum hominem in Alnetanum accerſiviſſem.

Eadem quoque me ad repetendum Philoſophiæ ſtudium, artium omnium procreatricis, mihi à prima adoleſcentia cultum, nec unquam intermiſſum, exacuebat ſolitudo; in eaque me ita rerum præſtantia ſumma voluptate retinebat. Mirabar autem efferentem ſe tum maxime Carteſianam Philoſophiam, vel potius corruptelam, quæ ætatem hanc in deſidiam bonarumque literarum deſpectionem prolapſam infecit: ſpecie quadam novitatis, apud homines præſertim penitus ignaros veteris Philoſophiæ; etſi recens illa nihil fere attulit novi. Plurimum quoque ad ejus exiſtimationem contulerunt ſtudia diſſidentium partium: cum aliæ Peripateticam tuerentur doctrinam, à multis jam ſeculis in Scholis receptam; alii eam peſſumdare conabantur & exſtingere; futurum rati, ut una quoque patronos ejus & defenſores in contemtionem adducerent. Quamvis autem ſuis quoque laborat vitiis Ariſtotelica diſciplina, quæ excuſare velle hominis ſit inverecundi, vel imperiti, multis tamen partibus eam quiſquiliis Carteſianis antecellere fatebitur, quiſquis utrumque attente introſpexerit. Cum Carteſium autem gravibus argumentis oppugnare inſtituiſſem eo Opere, de quo actum eſt ſuperiori libro, perlatum eſt ad me, dum ruſticarer in Alnetano, inſurrexiſſe adverſus Diſſertationem meam examina Carteſianorum, ut eſt procax hæc factio, & omnis contradictionis impatiens, & in his præcipue Franekeranum quendam Profeſſorem, Johannem Schotanum, qui tanta ferocitate cauſſæ hujus patrocinatus eſt, ut exiſtimaſſe videatur, canino ritu latrare, & atrocibus pugnare maledictis, id eſſe ſtrenue & ſplendide philoſophari. Quanquam accepi ab ipſis Academiæ Curatoribus, tantam hominis immanitatem, ac potius furorem, valde improbaſſe ipſius gregales, totamque Academiam. Nec multo modeſtius ſe geſſit Petrus Callyus, de quo jam ſuperius actum eſt à me, familiaritate olim mihi

hi multisque officiis devinctus, qui diu Philoſophiam docuerat in Scholis Academiæ Cadomenſis, antequam ulla Carteſianæ Philoſophiæ aura fuiſſet afflatus. De qua multa me differentem cum audiret ſæpenumero, tum cum intereſſet philoſophicis hisce diſputationibus, quæ apud me inſtitutæ celebrabantur, inſinuavit ſe ipſe quoque in diſciplinæ hujus adyta; tamque vehementi ad eam ſtudio exarſit, ut tradita à ſe tot annos præcepta & dogmata palam ejuraret; nec aliud quidquam creparet, vel in publicis lectionibus, vel in privatis colloquiis, quam Carteſium. Quod & tam inconſiderate tamque licenter ab eo factum eſt, ut cum rerum ſacrarum attingeret doctrinam, minime temperaret ſibi, quin eam quoque reſpergeret Carteſianis commentis, & corrumperet. Atque id ipſi demum noxæ & dedecori fuit. At poſtquam intellexit à me palam oppugnatum eſſe Carteſium, initam inter nos & cultam tot jam annos amicitiam ita depoſuit, ut non modo vetus illa noſtra deinceps penitus intercideritconſuetudo, ſed intemperanter etiam linguæ ſuæ morigeratus, nonnulla effutierit & ſe & me parum digna.

In eodem verſatus argumento Johannes Eberhardus Schwelingius, Profeſſor Bremenſis, modeſtiorem ſe adverſum me præbuit. Et hunc & minutos alios pleroſque hujus farinæ Philoſophos, ejuſdem veſaniæ conſortes, proclive erat argumentis confutare. Sed quis futurus erat tandem diſputandi modus?

At ſententiæ ſuæ adverſarios facile paſſi erant Jacobus Rohaltus & Claudius Clerſellerius, magna Carteſianæ Sectæ columina, quorum & hic aliqua me proſecutus fuerat amicitia. Alios ego quidem ex Philoſophia fructus capere ſolitus, quam obtrectandi & maledictis certandi artem, jacta in me convitia facile contemſi, & ſilentio ultus ſum; nec vanas & futiles argumentationes de trivio, deque Scholarum pulvere petitas ulla omnino reſponſione dignatus ſum.

Jamdiu vero erat, cum de Carteſianis partibus addixerat Benignus Boſſuetus, tum Condomenſis, & deinde Meldenſis Epiſcopus. Studium certe ille ſuum palam diſſimulabat ſatis caute: at privatim aliquando ſuper nonnullis dogmatis hujus capitibus, amicæ quidem, at acres tamen habitæ fuerant inter nos concertationes. Ad eum nihilominus officioſe miſi Libellum meum adverſus Carteſii figmenta procuſum; adjunctis etiam literis, pro veteri noſtra & frequenti conſuetudine, in quibus ſcriptum erat, dubitare me acceptum-ne ei foret hujusmodi munuſculum, probatis ei & placitis ſententiis tam adverſarium; at officii tamen mei, priſtinæque noſtræ amicitiæ rationem mihi ante omnia habendam duxiſſe

xiſſe; ac porro ſperare me in hac opinionum diverſitate nullam interceſſuram animorum disjunctionem. Reſpondit ille, aliquantulum, ut videbatur, ſubiratus, vix poſſe ſe ferre æquo animo, ſcripſiſſe me probari ſibi Carteſianam doctrinam, quam officere fidei in ſcriptione mea ipſe prædicaverim. At ego contra ſubjeci ſtatim per aliam epiſtolam, perſpectum habere me quam recti eſſent & integri ipſius de fide ſenſus, quos & ſcriptis & dictis tot jam ante annos declaraſſet; neque plus voluiſſe me aut potuiſſe detrahere ex eis, cum Carteſio favere eos dixi, quam detrahitur ex integritate fidei ſancti Doctoris Thomæ Aquinatis, cum Ariſtotelis, vel ex illa vetuſtiorum Patrum Eccleſiæ, cum Platonis dicuntur ſequaces fuiſſe.

Tum forte autem mihi lippientibus oculis, & gravi epiphora laborantibus, erepta erat omnis legendi ſcribendique facultas. Solandi ergo doloris gratia, jocularem quandam & ludicram commentus ſum fabulam, & dictavi Amanuenſi, qua Carteſianæ factionis, ejusque dictatoris Carteſii figmenta, ſanis Lectoribus deridenda propinantur. Inſcripta autem ea eſt hoc titulo, *Commentarii de rebus Carteſianis*, in quibus parata habeant unde ſumant, qui animum appellere volent ad ſcribendam Carteſii hiſtoriam. Quoniam autem neque perſonæ meæ, neque dignitati convenire credidi mimicis hujusmodi jocis popello literato luſus præbere, ſedulo cavi, ne nomen meum ſcriptioni huic præfixum appareret. Quod cum ne ipſis quidem editoribus notum eſſet, aliud confinxerunt ad arbitrium, quod ipſum per ſingulas literas adnotatum, perperamque ab aliis editoribus intellectum, varie immutatum eſt, & aliis aliisque Auctoribus adſcriptum.

Ante annos aliquot redierat ex Hollandia Thuanus, clariſſima illa Thuanorum gente ortus, tam bene de optimis literis merita. Is Chriſtianiſſimi Regis nomine legationis munus apud Batavos obiverat magno cum ſplendore, & Gallici nominis dignitatem adverſus Hiſpanici Legati contumaciam fortiter erat tutatus. Ea autem fuerat liberalitas vitæ, ſumtuumque magnificentia, ut attenuatis rebus, ac prope acciſis, de vendenda Bibliotheca ſua cogitaret; ea, inquam, Bibliotheca, quam Jacobus Auguſtus Thuanus in teſtamento ſuo fuiſſe à ſe prædicat quadraginta amplius annorum ſpatio, magna diligentia ac ſumtu congeſtam, quamque integram conſervari non familiæ ſolum intereſſet ſuæ, ſed rei etiam literariæ, ac propterea dividi, vendi, & diſſipari vetuerat. Id pro fideicommiſſo, ex Juriſconſultorum ſententia, fuerat haben-

dum; ſed in his rei familiaris anguſtiis neceſſitati parendum erat. Mihi autem interceſſerat familiaritas aliqua cum Thuano jam ab annis aliquot. Venit ille ad me ſubtriſtis, ac nonnulla de temporum difficultate præfatus & conqueſtus, rogavit num Regi perſuaderi poſſe crederem, ut Bibliothecam ſuam, in uſum Sereniſſimi Delphini, comparare vellet, quæ eo penitus indigna non eſſet, vel ob Librorum delectum, vel ob copiam, vel ob elegantiam & nitorem. Spopondi equidem daturum me operam, ut Regi, regnique Adminiſtro & ærarii Præfecto Colberto res proponeretur. Quod & factum eſt, ſed nullo ſucceſſu; reſpondit enim Rex eſſe ſibi Bibliothecam ſatis amplam, qua filius ſuus uti poſſet. Hac ſpe dejectus Thuanus ad emtores alios converſus eſt; quos cum frigidos reperiſſet atque parcos, nec de pretio conveniſſet, diuque proſtaret Bibliotheca, poſtquam morte ille ſublatus eſt, tam parvo demum pretio ad rei literariæ dedecus, addicta eſt ab hæredibus, ut cum in libris compingendis & concinne ac ſumtuoſe etiam conveſtiendis centum millia librarum fuerint impenſa, ut pro certo mihi affirmavit Thuanus, ne tertiam quidem ſummæ hujus partem æquaverit ipſius Bibliothecæ venditio. Cumque publice deinde diſtraheretur, venit ad me pars ejus aliqua, quæ magno Bibliothecæ meæ ornamento fuit. Dolet nihilominus tam nobile intercidiſſe literarum decus, tamq; parum ad eam conſervandam valuiſſe Jacobi Auguſti Thuani teſtamentum, cautioneſque teſtamento adhibitas.

Hinc vero perſpicere mihi licuit, quam certus maneret Bibliothecam meam interitus, niſi diligenti uterer proviſione animi ad eum avertendum. Quæ cum ipſe mecum diu & attente reputarem, optimum factu
An. 1691. viſum eſt, ad integritatem ejus in perpetuum retinendam, donare eam ſtabili alicui Societati hominum, & religioſæ vitæ legibus adſtrictæ, ac literarum quoque ſtudiis deditæ: iis tamen additis legibus; primum, ut, quoad mihi ſuppeteret vita, uterer ea & fruerer; deinde, ne poſt mortem meam diſtrahi ea poſſet, nec dividi, nec cum alia commiſceri & confundi; neu libros ex ea detractos permutari, neve extra locum, in quo repoſiti ii eſſent, liceret transferri, vel commodandi gratia, vel facilius commodiuſve legendi & ſtudendi, vel ob aliam qualemcunque cauſſam. Sin ſecus fieret, irritam eſſe donationem, & Bibliothecæ hujus repetendæ hæredibus meis, hæredumve poſteris, jus auctoritatemque eſſe volui. Vtque conditionum illarum perpetua conſtaret memoria, aureis & grandibus literis incidi eas curavi in marmorea tabula, quæ & in ſublimi Bibliothecæ meæ ac patenti loco ſuſpenſa, oculis omnium objecta eſſet.

eſſet. Easdem enim aſſenſu comprobaverunt ſuo Patres Domus Profeſſæ Pariſienſis Societatis Jeſu, cui à me dono data eſt, & Societatis ipſius Præpoſitus Generalis, resque coram regiis Libellionibus tractata, & in publica tabularia relata eſt.

Feralis fuit hic annus excellenti viro Carolo Sammauræo Montauſerio, cum jam prope ageret octogeſimum vitæ annum. Hujus virtutem, bellicasque & literarias laudes ita concelebrarunt viri per Europam eruditi, ut in illis hic iterandis ſupervacua videatur omnis eſſe opera. At præclara ejus in me merita, ſuaviſſimamque tot annorum conjunctionem, etſi paſſim & voce prædicavi & ſcriptis, tam alte tamen animo meo infixa ea hærent, ut in me nec frequenti commemoratione, nec recordatione aſſidua, gratiæ referendæ voluntas ſatis expleri poſſit. An. 1691.

Nec multo poſt Abrincas ſum profectus, novaque mihi atque gravis illic objecta eſt cura in colligendis & ad accuratum examen revocandis variis, qui circumferebantur, ſermonibus de ſagis & veneficis, quorum impia per totam meam Diœceſin facinora paſſim edita, multis fuerant offenſioni, ac nonnullorum etiam mentes infecerant. Inter aliquos criminis hujus affines deprehenſa eſt à pio quodam Sacerdote, & ad me adducta mulier, Dæmoni, uti ferebatur, ab aliquot jam annis devota & addicta; notam fronti inuſtam gerens, tanquam certum initi cum eo pacti ſymbolum. Cui rei fidem ut faceret bonus ille vir, acum loco infigit, cum nec ullus erumperet ſanguis, nec ullum doloris mulier præ ſe ferret indicium. Quarum rerum cognitionem ad ſe pertinere ratus Senatus Rothomagenſis, cauſſam ad judicium ſuum revocavit. Cumq; res obſcura, & variis obducta offuciis non liqueret, quæſivit à me Senatus per literas, quid de toto negotio propius à me inſpecto, certiusque comperto, ſtatuendum cenſerem. Candide reſpondi, illuſum eſſe credulitati & pudicitiæ incautarum mulierum, quarum cæteroquin nulla exſtarent damnoſa & noxia facta; Patresque enixe rogare me, clementia uti ſua adverſus imperitam plebeculam uterentur. Quod & roganti mihi benigne conceſſum eſt. Dum Abrincis miniſteria mea obirem, improviſa intervenit Bibliothecæ meæ, mihique adeo ca[illegible]itas. Quam enim integram reliqueram Pariſiis, & in tuto collocaſſe [illegible]putaveram eam miſerabilis afflixit caſus ac peſſumdedit. Ædes enim, quas illic incolebam pretio conductas, male materiatæ vitium fecerunt ſenſim, & una demum nocte corruerunt. Qua ruina non Bibliotheca ſolum illic recondita, ſed & omnis libraria mea ſupellex, chartæ, & ſcripta An. 1693.

pta multorum annorum ſtudio congeſta & parata, & ſupellectilis etiam domeſticæ non contemnenda pars in propatulum effuſa, & vulgi direptioni permiſſa eſt. Quæ cum perlata ſunt ad Patres Jeſuitas, quorum res agebatur, perinde ut mea, jus enim meum omne jam illis tranſcripſeram, miſerunt continuo, qui vilis popelli rapacitate prohibita, librorum, chartarumque omnium congeriem, diligenter collectam è ruderibus, & reliquum meum omne domeſticum inſtrumentum, transferrent in Domum Profeſſam, & apud ſe reciperent. Jam enim ante meum ab urbe diſceſſum, inter me convenerat atque illos, ut habitationem mihi pararent in ſuis ædibus, in quam diverterem, ſi quando Lutetiam me negotia retraherent. In eam deinde redux conceſſi, nec aliud mihi in urbe deinceps domicilium fuit, etiam poſt abdicatum Epiſcopatum Abrincenſem.

An. 1691. Sub hæc tempora majorem omnium opinioni cepi dolorem ex morte Ægidii Menagii, cui etiamnum pubeſcens non familiaritate ſolum, ſed intima etiam amicitia, & jucundiſſima ſtudiorum omnium conſenſione fueram ſocialiter adjunctus. Quo uterque noſtrum vulgo notum, publiciſque monumentis per ſe quiſque conteſtatum eſſe voluit. Ac multo ante quam larium ſedem poſuiſſem Lutetiæ, & adhuc habitarem in patria, mereque provincialis eſſem, frequens tamen intercedebat mihi cum eo literarum commercium: cum quibus literis & totum ſuum ad me particulatim miſit opus Laërtianum. Ego vero Origenianos meos cum eo communicabam Commentarios, & ex mutuis conſiliis lucubrationes noſtras componebamus. Quod poſtquam ſtudiorum meorum arbitrio & ſocio orbatus ſum, neminem habui, quem tam confidenter conſulerem in rebus dubiis, cuique pectus tam candide aperirem. Adde comitatem morum, amœnitatem ingenii, ſermonis lepores, congreſſus urbanitatem. Quamobrem vitæ per tot annos jucundæ actæ cum in mentem veniunt deliciæ, quam ſuavis eſt eorum recordatio, tam acerbum & grave deſiderium. Gratum interim mihi fuit, quod ab illo factum eſt, cum exemplum meum ſecutus Bibliothecam ſuam teſtamento reliquit eidem Domui Profeſſæ Societatis Jeſu, cui legaveram & meam; cum antea factum meum viſus eſſet non ſatis probare. Atqui non valde locuples fuit hæc Bibliotheca, nec magni pretii; præſertim ſi Franciſci Guieti, viri doctiſſimi, excepiſſes libros, qui notas eruditas manu ejus ad oram adſcriptas præferebant, quoſque ab ejus hæredibus pretio redemerat Menagius.

Non

Non multo abhinc tempore effigiem meam in ære cælaverat Edelinkius, peritiſſimus artifex, atque inde expreſſa exemplaria diſtrahebantur. Horum unum tum forte in Hollandiam translatum venit ad Petrum Francium, Profeſſorem Amſtelodamenſem, poëtica laude florentem. Is imaginem meam, meque adeo ipſum carminibus celebravit ſuis, Græcis & Latinis. Quæ cum ad me mitteret humaniſſimis quoque compellavit literis, quibus magnopere gaudere ſe ſignificabat eſſe in amicorum meorum numero, meque ad poëticos luſus invitabat. Jam inde vero lucubrationum omnium ſuarum, quoad vixit, participem me eſſe voluit.

Dum hæc agerentur, non unas Hamburgo literas accepi à Johanne Friderico Mayero, homine erudito, quibus magnopere contendebat à me, ut ſe ad novam *Demonſtrationis meæ Evangelicæ* editionem ope juvarem & conſilio, ſubminiſtraremque ſine mora, ſi quid haberem ad manum, quod ad Operis vel ornatum, vel emendationem, vel amplificationem pertineret, cui & vultus mei præfigi effigiem, ut eſt mos Germanorum, valde velle ſe ſignificabat. Paruiſſem equidem honeſtæ poſtulationi, niſi paulo poſt ſcripſiſſet ad me Johannes Thomas Fritſchius, Bibliopola Lipſienſis, factum hoc ipſum Lipſiæ, quod Hamburgi fieri volebat Mayerus; recudi nempe Opus noſtrum, additamque in limine meam effigiem. Quam ut conſpexi poſtmodum, non quidem πρόσωπον τηλαυγὲς præfixum Operi, uti fieri amat, ſed ruſticanam & ſubabſurdam faciem mihi tributam comperi, qualis eſſet agaſonis aut bajuli. Subjectus erat Libellus noſter *De ſitu Paradiſi terreſtris*, Latine redditus, ſed celato Interpretis nomine. Monebat præterea Fritſchius denuo illic prælo ſubjici Carmina noſtra, juxta Vltrajectinam editionem, paucis abhinc menſibus à Grævio adornatam. At eorum nulla ad nos pervenerunt exemplaria.

Venit interim ad me triſtiſſimus nuntius de morte Danielis Macæi, conſobrini, & tutoris quondam mei, in Præſidiali Curia Cadomenſi Senatoris integerrimi: quem diverſo licet vitæ genere implicitum, aliiſque oblectamentis deditum, equeſtri præſertim rei, canibuſque ad venandum, ac plane ab eruditionis ſtudiis averſum, haud minus tamen ac patrem colui à pueritia, haud minus ac fratrem dilexi, ob facilitatem morum conſtantemque erga me benevolentiam. An. 1703.

Jamque Epiſcopali munere ſolutus, Abrincis exceſſeram, & in ſeceſſu, quem mihi paraveram intra Domum Profeſſam Pariſienſem Societatis Jeſu, & in eorum convictu molliter conquieſcebam, cum dira

me

me invaſit podagra, incognitus mihi antea morbus, & plane inexpertus. Hinc mihi ereptus ad aliquod tempus eſt pedum uſus, hinc quies per diem ademta, ſomnus per noctem, totumque menſem acutiſſimis doloribus conflictatus ſum. Quibus & anno proxime ſequenti leviter tentatus ſum, ſed penitus demum tractu temporis tormentum hoc reſedit.

An. 1704. Hunc corporis dolorem excepit vehemens animi angor, ex obitu ſororis meæ majoris natu, piiſſimæ & ſapientiſſimæ feminæ: quæ cum in ipſo ætatis flore amiſiſſet virum, reſque domeſticas valde perturbatas, ac prope diſperditas & exhauſtas reperiſſet, eas prudentia ſua & vigilantia reſtituit; natos tutelæ ſuæ commiſſos educavit liberaliter; filios duos moribus integris, boniſque artibus, quibus ad humanitatem informari ſolet puerilis ætas, accurate imbui curavit; ac filias quoque duas claris & locupletibus viris in matrimonium collocavit. At præcipuum ejus à prima pueritia in excolenda pietate ſtudium fuit; magna blandimentorum & deliciarum mundi deſpectio, nunquam fere intermiſſa in exorando piis precationibus Deo aſſiduitas; ſumma aſperitas vitæ, crebræ corporis afflictationes, raræ diſcurſationes per urbem; frequens inter domus clauſtra vel in angulis templorum mora; ut aptiſſime in eam convenire poſſit id, quod de alia quadam pia, nobili, & diligenti femina cecinit olim Hallæus noſter:

*Præbuit hæc vobis exemplum nobile, matres;*
*Nam fuit in templo Magdala, Martha domi.*

Quamvis autem ſontico morbo jamdiu vexata, de componendis ſuis ad ſupremum exitum rebus admoneretur, repentina tamen & improviſa morte eſt exſtincta: de qua cum accepiſſem nuntium ad Aquas Borbonias, incredibilem animo cœpi mœrorem, ut pene ſolitos fontium hauſtus atque uſus cogerer intermittere, ne corpus ægritudine animi affectum, penetrabilem & intima pervadentem aquarum vim perferre non poſſet.

Nec multum proceſſerat temporis, poſtquam defunctus eram hoc dolore, cum conſimilis alter denuo me oppreſſit ex morte ſororis alterius meæ, quæ itidem ut altera me natu major erat. Multum illa à ſorore diſcrepabat ingenio & indole. Seria illa erat & ſubtriſtis; hæc hilaris & feſtiva, jocorumque & oblectamentorum appetens, quibus capi & deliniri juvenilis ætas ſolet. Præcellens ad hæc forma & ſtaturæ dignitas, quibus ad eam pelliciebantur & amici multi, & plures etiam amatores. At nupta tandem viro militari & à cultu pietatis non alieno;

alieno; ac ſororis præterea exemplo & adhortationibus pellecta, ad ſanctiorem tandem vitam traducta eſt. Cumque per occaſum viri, conjugii vinculo & legibus ſoluta, arbitrii ſui compos facta eſſet, mundum urbanoſque tumultus pertæſa, rus conceſſit, vitam actura ſolitariam, & ab hominum frequentia ſepoſitam, ut cæteris libera curis Deo uni, piiſque ad æternam ſalutem exercitationibus vacaret. Verum ne ſic quidem optata quiete & ab interventoribus vacua frui ſe poſſe intellexit. Itaque in religioſum Saleſianarum virginum cœtum ſalutaribus votis adſtricta ſe abdidit, cui à Sanctiſſimæ Virginis Viſitatione nomen eſt. At præter caſtigationes corporis, in hoc vitæ genere ſponte ab ea quæſitas & ſuſceptas, longe etiam graviores à Deo immiſſas tulit. Viginti enim ante obitum annis, noxius è cerebro perfluens humor diſtillare cœpit, & redundare in muſculos atque nervos, artuumque ligamenta, ut tota corporis compages tremore tentata vacillaverit primum, mox etiam ad ſtabiliendum gradum fuerit adſciſcendum ſcipionis ſubſidium. Poſtmodum vero ingraveſcente morbo, officium ſuum manus pedeſque negaverunt penitus; atque ita reſoluta ſunt demum linguæ vincula, ejusque uſum prorſus amiſit. Acceſſerunt acerbi dolores, cum humor ille è capite erumpens ſtimularet membranas corporis acrimonia ſua atque pungeret. Mirabilis interim in tot malis patientia; nulli gemitus, nulli queſtus, frons quamvis aſſiduis interdum contracta doloribus, ſerena tamen ſæpe & exporrecta; quaſi participem ſe eſſe cruciatuum Chriſti intimo ſenſu lætaretur. Tot deinde miſeriis & ærumnis oppreſſo corpore, octogenaria major placido fine quievit.

Hos angores cumulavit alia ægritudo, gravis profecto & acerba, de morte Ludovici Burdalæi, è Societate Jeſu, ſacrorum Evangelii præconum hac ætate longe principis, quo vel propter collata in me ſummæ benevolentiæ officia, vel propter amabilem quendam animi candorem, nemo mihi fuit amicior; erat enim in eo pectus apertum, &, ut ita dicam, pellucidum; neque certe jucundior quiſquam, propter lepores ingenii, ſuaviſſimamque hilaritatem. Acceſſerat frequens ac pene quotidianus multorum annorum uſus, cum nulla pene abiret dies, quin ad me veniret ſub noctem, & quidquid interdiu ad ſe allatum eſſet novi, expromeret peramanter, & in medium quæſita officioſe reponeret.

Jean Pierre Moret du Bourcechenu de Valbonnais.

Per id tempus ventitabat ad me ſæpenumero certis ſtatiſque diebus Johannes Petrus Moretus Valboneſius, primarius Præſes Curiæ Gratianopolitanæ rationum regiarum, vir & humanitatis, &, quod vix credibile



Digitized by Google

ſit quamvis oculis captus ac plane cæcus, raræ etiam eruditionis laude inſignis. Cumque forte aliquando iisdem horis veniſſent ad me honeſti quidam & literati homines, totumque pomeridianum tempus eruditis ſermonibus jucunde eſſet transactum, convenit inter illos hac ſuavitate illectos, ut ſingulis quibusque hebdomadibus bis eosdem congreſſus apud me repeterent. Quod ego quidem vix optare, nedum poſtulare aut ſperare eſſem auſus. Atque hinc certe impoſitam ſibi legem conveniendi mei per illos dies atque horas tam conſtanter retinuerunt, ut hinc nova apud me exorta ſit & conſtituta non ignobilis Academia.

Venerunt ad me Vltrajecto literæ hoc tempore ab Henrico Sickio, quibus prænuntiabat miſſurum ſe ad me Arabicum Libellum, cui titulus eſt *Evangelum infantiæ*, vel juxta Galaſium, *Liber de infantia Salvatoris*, (ſi modo Liber idem uterque eſt) Latine à ſe redditum & Notis illuſtratum. Rationem præterea ſtudiorum ſuorum exponebat candide Sickius, paratam habere ſe interpretationem Alcorani, adjunctis Scholiis utriusque Gialalloddini, & actorum quoque Sergii Monachi illius, qui Mahummedi ad impietatem doctor & præſultor fuit. Quanquam attentius introſpicienti dubium eſſe poteſt, annon ſuppoſita ſit hæc ſcriptio, & recentior quam creditur.

Prodierat non ſemel in lucem data à me reſponſio ad literas ampliſſimi Gisberti Cuperi, quibus ſententiam meam rogabat de Diis Berœenſibus Madbacho & Selamane. Quæſiverat hoc ipſum & ab aliis compluribus literatis viris, ac præſertim à Jacobo Rhenferdio, homine apprime erudito. Is cum ex Berœenſis hujus marmoris ectypis deſcriptionibus veterum characterum Syrorum formas obſervaſſet, eorum omnium ſeriem integram reſtituere ſe poſſe ſperavit. Tum à Palmyrena ſcriptura ad Punicam deductus, impendioque magis lætatus, rem totam Franeckera continuo perſcripſit ad me, quem ſciebat rei literariæ incrementis magnopere delectari, ſubjecitque triplex ac plane diverſum elementorum Phœniciorum genus eſſe à ſe repertum, Syriacorum, Africanorum ſive Siculorum, & Hiſpaniarum. Enixe deinde contendebat à me conatus ſuos ut juvarem, nummorumque antiquorum, qui in Gallia haberentur apud nos, copiam ſibi facerem ipſe ſi poſſem, vel ab iis qui poſſent impetrarem.

Hoc ipſo tempore quintam Carminum noſtrorum editionem adornavit Jacobus Stephanus, Typographus Pariſienſis, diligens, & elegantiarum artis ſuæ apprime ſtudioſus. Jam olim ea me inſcio & inconſulto

in

in Hollandia edenda curaverat Theophilus Hogerſius, bonus & literatus juvenis, mihi jam ſupra dictus: qui cum more ſuæ gentis perluſtraret Europam, venit Cadomum, Cadomenſiumque urbanitate & eruditione delinitus, diuturnam illic in ſinu Muſarum moram fecit. Reverſus demum in patriam, partasque literarias opes recognoſcens, nonnulla quoque mea carmina ſuis adjunxit, & in lucem dedit. Nomini noſtro tum impenſe favebat Grævius, neque ullam noſtram vel leviſſimam ſcriptionem patiebatur interire. Utque frequens erat inter nos literarum commercium, recentes omnes induſtriæ noſtræ fœtus invicem miſſitabamus. Ergo Hogerſianam Carminum meorum editionem, multorum aliorum, quæ à me identidem acceperat, acceſſione locupletatam, ſubjecit Ultrajectinis typis, & ad me miſit. Ad cujus formam expreſſæ aliæ prodierunt ſubinde, quoad in poſtremam hanc demum omnem induſtriæ ſuæ præſtantiam Stephanus Typographus contulit. Ac perjucundum mihi ſane fuit, ita probatas fuiſſe Eclogas quasdam noſtras viris poëtica facultate claris, ut illas Gallico carmine redderent, eoque tam molli & concinno, ut non parum decoris & ornatus iis acceſſiſſe videretur: adeo feliciter nativos ductus & primigenium colorem aſſecuti ſunt. Nam quæ *Vitis* titulum præfert, & à me olim etiamnum adoleſcente lucubrata eſt, Gallicis eam numeris expreſſit Chanavarinus, in Rothomagenſi Computationum Curia Magiſter; *Irim* Marchio Faræus, Stipatorum Aurelianenſis Ducis Præfectus; *Lampyrin* Paulus Talamantius, unus ex Academiæ Francicæ Sociis; alter vero ex eodem Sodalitio Seraphinus Regnerus, arguta epiſtola Latino carmine ſcripta, *Meliſſam* Eclogam proſecutus eſt. Et Chanavarinum quidem, cum ad me ſibi de nomine vix cognitum, *Vitem* meam, vel ſuam potius, Gallico cultu exornatam, humaniter miſiſſet, memini me hoc carmine excipere;

*Immeritam Vitem quo ſis dignatus honore*
*Audiit, & ſubito ſic mihi Phœbus ait:*
*Eſt jam, cui Vitis plusquam tibi debeat alter;*
*Eſſe illi dederas, hic dedit eſſe bene.*

Nec intentatæ mihi ſunt Gallicæ Muſæ, at ſæpius etiam, etſi ſtrictim & obiter, ac veluti per transẽnam conſalutatæ, ita ut Latinorum meorum Carminum numerum fere exæquarint. Ac liquido profiteri poſſum nuſquam me ad eas ſerium & valde attentum acceſſiſſe, ſed ludibundum, & velut alias res agentem, & excurrẽtem in alienam poſſeſſionem: ſæpiſſime vero, cum ſedens in rheda Lutetiæ vectarer per compita & angiportus. Atqui hæc ludicra ita

 neglexi,

neglexi, ut perpauca exſtent in meis ſcriniis, ac fere nulla; penituſque intercidiſſent, niſi ſubveniſſet in tempore clariſſimus Fucaldius, amicus meus ſummus, literarum amans, forenſis & ærariæ rei per Normaniam Præfectus; qui cum aliquid eſſe putet noſtras nugas, disjecta collegit Gallica Poëmata, & ab interitu ſervavit.

Vniverſe vero de Carminibus meis, quorum hic incidit mentio, palam hoc agnoſco & fateor: cum magna eorum pars per juveniles annos mihi exciderit, plurimum ac nimium etiam illic ineſſe amatoriæ vanitatis, quæ ætatis hujus propria eſt.

Ac patriam quidem meam, & mores, & ſtudia, & vitæ genus in pauca contrahere, & in Epigramma hoc referre ſum conatus:

*Κάδμος ὤπασσε πάτραν, Μοῦσαι δέ με παῖδ' ἀτίταλλον,*
*Τ'έτιος Κρονίων δῶκεν ἐπωνυμίην.*
*Ε'ν μυχίοις πραπίδεσσι καθέζετο Φοῖβος ἀνάσσων,*
*Μηδὲν ὅλως κατ' ἐμοῦ ἴσχυεν ἔχθρα τύχης.*
*Ε'ν δὲ κυλινδομένου πηλώδει συρφετῷ αἴης,*
*Νοῦν δεινὸς θεόθεν οὐρανοῦ εἵλκεν ἔρως.*

Ex Hollandia deinde perlatus eſt ad me horribilis & ſacer Libellus Johannis Tolandi, qui *Adeiſidæmon* vocabulo barbaro inſcriptus eſt. Horribilem dico, propter Auctoris infamiam, quem nothum & probroſis natalibus ortum ferunt; tum & quod nomini ejus publico judicio inuſta eſt ab ipſius popularibus turpitudinis nota propter impietatem, quam palam auſus fuerat profiteri; narrantque graviori pœna, atque ultimo etiam fortaſſe ſupplicio fuiſſe afficiendum, niſi ſaluti ſuæ prudenti fuga conſuluiſſet. Sacrum appello eundem Libellum, quod homo ille nequam & perditus ſupremo Deo bellum videatur indixiſſe. Adde ſcriptionis ipſius inſulſitatem & barbariem, ſupinamque ac ridendam humanarum juxta & ſacrarum literarum inſcitiam. Nam quod ad me attinet, quem ille figendum maledictis & proſcindendum ſibi propoſuit, quidni honorificum mihi & glorioſum eſſe ducam, Dei ipſius cauſſa vel atroces perferre injurias, unaque cum eo contumeliis onerari? Quamobrem ipſe ſibi Deus aderit cauſſæ ſuæ vindex, dum partes meas ipſi tutandas relinquo. Quamquam nec jam inter viros cordatos defuit, qui hoc officio fungeretur. Statim enim atque è tenebris emerſit ſceleſtus ille Liber, adverſus exorientem & graſſantem impietatem ſtylum feliciter ſtrinxit vir inſigni pollens pietate & eruditione

ditione Jacobus Fayus, & nefarii nebulonis repreſſit petulantiam, ac De la Faye. noſtro etiam honori officioſa defenſione conſuluit. Poteram equidem in ea acquieſcere, ita contuſa eſt hominis procacitas; & feciſſem utique, niſi in dubium vocata fuiſſet fidei meæ integritas in depromendis variis Auctorum priſcorum teſtimoniis, cum ſanctæ noſtræ Religionis veritatem aſſerere inſtituiſſem in *Demonſtratione mea Evangelica*. Cumque dignitatis meæ non eſſe intelligerem, manus in luto hoc ſubigendo fœdare, paratam à me reſponſionem alieno nomine prætexui.

At perſonam mihi denique detraxit clariſſimus Abbas Johannes Marius Marca Tilladetus, cum Diſſertationes aliquot diverſis à me lucubratas temporibus ſuper rebus varii argumenti, partim ad Religionem, partim ad Philologiam pertinentes, recognovit; eaſque in vulgus ſparſas paſſimque disjectas vir optimus, bonarum literarum meique ſtudioſus, colligere, & ab interitu vindicare inſtituit. Facile equidem paſſus ſum fœtus meos, neglectos à me & propemodum expoſitos, & errantes per angiportus, redonatos patriis laribus, & in unum conjunctos, atque in tuto collocatos, nunc prodire in vulgus mundiore & decentiore cultu. Veteris vero præcepti memor Tilladetus, quod inchoantem Opus aliquod præfigere jubet inſignem faciem & ſplendidam, collectis à ſe Diſſertationibus præfixit luculentam præfationem, ſingularis ſuæ eruditionis, ſuique adverſum me amoris, & præclaræ exiſtimationis notis diſtinctam; qua quid ſingulis contineretur, docte & argute expoſuit. Hæc quiſquis evolvenda ſumſerit, plurima reperiet vulgi judicio permiſſa, vel privatim ad amicos ſcripta familiariter, vel in meos peculiares uſus. Quæ, ſi res optionis meæ fuiſſet, ſuppreſſa maluiſſem. Conjecit is quoque in hanc farraginem complures epiſtolas temporibus illis ad literariæ rei principes, à me olim temere fortaſſe & inconſulto ſcriptas, cum vix mea ætas primam deſignaret juventutem. Quod ſi ex levi hoc ſcriptionum genere quæſiviſſemus laudem, promtum nobis erat, atque etiam nunc certe eſt, plauſtra commentationum hujusmodi, & epiſtolarum ad ſinceræ doctrinæ ſtudia ſpectantium, à literario noſtro penu depromere; quas tamen non perire, ſi tan[illegible]de me abſque invidia jactare licet, intereſſe forſitan aliquantulum poteſt bonarum literarum.

Vix typographica clauſtra perfregerat hæc Opuſculorum congeries, nec dum vulgi judicia eram expertus, cum morbus me invaſit tam atrox, An. 1712. ut intra octavum diem deſertus à Medicis, & deploratus ſim. Tantaque

que conſecuta eſt animi defectio, ut penitus mente lapſus ſim, nec ullius rei in me ſuperfuerit notitia. Jamque ſacro oleo perunctus, in extremo colluctantis cum corpore animæ conflictu piis precationibus commendabar Deo, cum, ipſius beneficio, & ſupremo reviviſcentis naturæ conatu, erumpens derepente toto corpore ſalutaris ſudor omne morbi abſterſit virus, meque ad vitam revocavit. Nec ita tamen penitus convalui: perdiu enim tam acerbis vexatus ſum cruciatibus, ut omnes mihi artus ardere viderentur. Itaque à circumſtantibus famulis ſæpe auditus ſum, cum mortem flagitarem à Deo, & inter gemitus ac ſuſpiria cuperem diſſolvi, & eſſe cum Chriſto. Accedebat tanta corporis debilitas, ut ne manum quidem ori admovere poſſem, jaceremque per multos dies immobilis tanquam ſtipes. Ita quoque incubuit in aures & in oculos fera vis morbi, ut mihi primo viſus ſim in totum vitæ tempus ſurditate & cæcitate damnatus; quæ ne poſt confirmatam quidem valetudinem in integrum plane ſunt reſtituta; nam & paulo obtuſior mihi eſt auditus, nec facile utor oculis, niſi ad claram lucem: adeo ut quod ſolitum mihi fuit toto fere vitæ tempore, alienos oculos, & anagnoſtæ officium adhibere ad legendum, id nunc vel maxime cogar facere.

Gratiis Deo pro recepta valetudine, vel potius vita, actis, ex nova Pratellii Operum editione, de qua ſuperius dixi, cognovi quam barbaro & ferino ritu à ſuperſtite hominis illius factione, cum animam agerem, fuerim acceptus. Ac contumacia ſua frui illos facile ſiviſſem, niſi rerum geſtarum veritatem, certo mihi compertam, commentis figmentiſque petulanter adulteratam intellexiſſem in muſtea hac Pratellianorum maledictorum congerie. Protervitatis enim ſuæ & nequitiæ ſibi conſcii, res ad arbitrium vel ſuppreſſerunt, vel diſſimularunt, vel nulla religione adhibita confinxerunt. Caverunt vero præcipue, ne quid à re, quæ agebatur, quantumlibet alienum prætermitterent, quod ad noſtram exiſtimationem minuendam crederent pertinere. Contemnere equidem poſſum minutos latratus catellorum, latratus modo ſint, non morſus. At cum exſertos ſentio in me dentes, virga abigo. Levi ergo ſcriptione, at modeſta, irruentem in me compreſſi calumniam, meque omni ſtudui exſolvere ſuſpicione vanitatis, & famæ meæ integritatem tueri. Venit hæc quoque ſcriptio in manus Johannis Clerici, itidem ut illa altera ſuperius à me commemorata. Plurimas enim neceſſitudines habet ille Lutetiæ, quæ rerum omnium illic actarum expertem eſſe eum non ſinunt. Meam hanc ille, pro inſtituto, defenſionem retulit in *Bibliothecam ſuam Selectam*, ſuamque ei privatim ſubjunxit; nominique ſuo, & à Pra-

tellio & à Pratellii congerronibus, ſpurciſſimi oris intemperanter violato, ſolide quidem, ſed modeſtiſſime tamen patrocinatus eſt.

Inter acerbiſſimas vitæ meæ calamitates merito ponendus mihi eſt repentinus Cardinalis Eſtræi interitus, qui circa illud tempus ſummo meo dolore contigit. A primis quidem adoleſcentiæ meæ annis cum eo vixeram conjunctiſſime; nam & iisdem delectabamur ſtudiis, magnaque erat in rebus cæteris voluntatum omnium conſenſio. Frequens ad hæc intercedebat vitæ uſus & ſocietas, cum ingruente atrociſſima vi morbi intra paucas horas exſtinctus eſt; unaque mihi erepta eſt ſuaviſſima pars vitæ, præſidiumque in rebus dubiis, & in acerbis ſolatium.

Tum vero animum retuli ad hanc, quam habemus in manibus, quamq; hic exhibemus, rerum noſtrarum narrationem, ob eas quas in aditu Operis ipſius cauſſas expoſui. Has qui ſecus interpretabuntur ac referent ad captandam popularem auram, pœniteat eos fortaſſe judicii ſui, cum viros graves, ingenii & doctrinæ laude conſpicuos, mihique amicos & perfamiliares, hanc à me invito & reluctante operam aſſidua multorum annorum efflagitatione ſcient extorſiſſe. Nec tam ſuffenus ſum tamen, meique amator, ut id mea ipſius cauſſa opiner eſſe poſtulatum à me. Quid enim in me eſt? aut quid in vita mea fuit, quod noviſſe vel minimum interſit hujus ætatis, aut futuræ? Scilicet is labor eſt eruditis hominibus, quid cogitaverim, quibus deditus fuerim ſtudiis, quid ſcripſerim, & omnino quis homo, albus an ater fuerim. Verum cum multa me amici de doctiſſimis ſuperioris ſeculi viris, quibuscum notitia mihi & conſuetudo fuit, ſæpe narrantem audirent, veriti ſcilicet ne intercideret rerum illarum memoria, referri voluerunt à me in literas, quæ peti non poterant aliunde, cum perpauci ſuperſint æquales temporum illorum. Sed & altera etiam acceſſit, eaque gravior cauſſa; nempe ut priſtinæ vitæ meæ acta recognoſcens coram Deo, quamque multa egerent emendatione ex propinquo arguens, ſalutari pœnitentia eluere & reparare poſſem.

Quod ſi rem non argumentis ſolum, ſed exemplis etiam licet tueri, plurima ſane, eaque illuſtria, & in veteri & in recentiori memoria ſunt in promtu. Patiatur modo benignus Lector, & in mei gratiam, Operisque mei tutelam, paulo hic me longius excurrere. Nonnullos autem recenſui, quorum in conſimili exercitatione præcipuum nomen fuit, ne forte rei huic vel novitatem affingens ullam, vel raritatem, albo nos recuſet calculo abſolvere. Ac commemorandi primum veniun[illegible]ari Reges, & Imperatores plurimi, qui virtutis ac gloriæ ſuæ ſibi conſcii, & magnitudinis rerum geſtarum, factum iri fraudem rati ſunt

poſteris

ſteris ſuis, ſi partarum laudum decus, meritis ſuis quæſitum, & ad illos pertinens hæreditario quodam jure, inerti & ingrato ſilentio exſtinxiſſent. Hinc prodierunt Alexandri commentarii laudati à Plutarcho; hinc illi Cæſaris; hinc tredecim illi libri, quibus vitam ſuam expoſuit Auguſtus; hinc illi quoque Tiberii, ſummatim breviterque compoſiti; & octo illi Claudii. Quid Veſpaſianum? quid Trajanum? quid Hadrianum? quid Severum? quid Aurelianum? quid alios in eadem palæſtra verſatos commemorem? Cavendum tamen ne ſcripti ab Imperatoribus Commentarii de rebus ad imperii gubernacula pertinentibus confundantur cum iis, in quos res ſuas privatas retulerunt. Cujus moris exempla repeti poſſent ex priſcis Reipublicæ Romanæ temporibus: nam tres de vita ſua libros ad L. Fuſidium ſcripſerat Æmylius Scaurus, qui Conſul fuit anno poſt Romam conditam DCXXXIX. Factum id quoque à Rutilio Rufo, qui poſt decem annos Conſul & ipſe fuit. Q. Lutatium Catullum, qui cum Mario Conſulatum geſſit, anno ab V. C. DCLI. molli & Xenophonteo genere ſermonis ſcripſiſſe de rebus geſtis ſuis, ad A. Furium Poëtam familiarem ſuum, teſtatur Cicero. Ille ipſe Cicero, optimus in hoc genere & in moribus regendis magiſter, cum à Lucceio, amico ſuo, nobili Romanarum rerum Scriptore, ægre impetraturum ſe putaret, & hiſtoriam Conſulatus ſui peculiari opere proderet memoriæ, *Cogar*, inquit, *fortaſſe facere, quod nonnulli ſæpe reprehendunt, ſcribere ipſe de me, multorum tamen exemplo, & clarorum virorum.* Nec negat tamen in hoc genere ſcriptionum ineſſe vitia quædam, & quod verecundius de ſe ſcribendum ſit, ſi quid eſt laudandum; & ſæpe prætereundum, ſi quid reprehendendum; tum & illarum minorem eſſe auctoritatem atque fidem. Hanc autem hominum res ſuas vitamque actam prædicantium confidentiam iis verbis excuſat Tacitus, quæ, quoniam ad defenſionem quoque noſtram accommodata ſunt, hic referemus: *Apud priores ut agere memoratu digna pronum, magiſque in aperto erat; ita celeberrimus quiſque ingenio ad prodendam virtutis memoriam, ſine gratia, aut ambitione, bonæ tantum conſcientiæ pretio ducebatur. Ac plerique ſuam ipſi vitam narrare, fiduciam potius morum, quam arrogantiam arbitrati ſunt; nec id Rutilio & Scauro citra fidem aut obtrectationi fuit.* Poteramus his quoque adjungere, magnum quidem, at modeſtiſſimum virum Marcum Aurelium Philoſophum, illos ſecuti, qui libros ipſius, quos legimus, ſcriptos ab eo opinati ſunt, quaſi vitæ ſuæ hiſtoriam. Quod longe ſecus eſſe agnoſcet facile, quiſquis eos ſuo ipſius judicio, non aliena fide æſtimaverit.

De Vit. Agricolæ, c. I.

verit. Deprehendet enim vel ex primo intuitu, non rerum à ſe geſtarum hiſtoriam, ſed gerendarum præcepta ipſum contexuiſſe, nullo digeſta ordine, ſed incondite congeſta, variis temporibus atque locis, ab homine diligenti; prout ea, vel meditatione, vel uſu, opportuna ſibi eſſe judicabat. Ecqua vero ſplendidiori auctoritate tueri nos poſſumus, quam Joſephi, tot nominibus ſuſpiciendi, qui cum vitam ſuam deſcripſerit, ut appendix eſſet ad hiſtoriam antiquam gentis ſuæ, quam viginti libris complexus eſt, eique ſubnecteretur, manifeſte declaravit ea re, minime id ad decus ſuum, ſed totum ad popularium ſuorum utilitatem referri voluiſſe.

Quod ſi majoris ſunt apud nos auctoritatis recentiorum temporum exempla, dabimus in ſcenam Hieronymum Cardanum, qui in vitæ ſuæ ſtudiorumque pertexenda hiſtoria ita ſibi placuiſſe viſus eſt, ut vix modum ſciverit adhibere ullum, & poſterorum intereſſe crediderit non ignorare qualis & quantus vir fuerit; dabimus Eraſmum, cui idem propoſitum fuit, etſi alia ſpecie diſſimulatum; dabimus Scaligerum utrumque, quorum prior, in Epiſtolis ad amicos, buccinator ipſe virtutum ſuarum tam pleno ore fuit, ut videatur eſſe veritus, ne quid de earum exiſtimatione incautus orbis decerperet; at Joſephus filius, & ſuam & patris vitam ad Janum Douſam ſcribens, paſſimque in reliquis Operibus, effræni & immoderata jactantia prædicat laudes ſuas, ut prope convitium faciat ætati ſuæ, quod aras ſibi non excitaverit. Parcior fuit & verecundior in narranda vitæ ſuæ hiſtoria Georgius Buchananus, brevis etiam & adſtrictus, & candide quoque ſe ipſe denudans, ut nec de novis pravisque religionibus, quæ multorum animos infecerant illa ætate, quid ipſe ſenſerit ſatis diſſimulet. A nemine vero in hujusmodi lucubratione ſuperari ſe paſſus eſt Jacobus Auguſtus Thuanus, vel dignitate operis, vel varietate rerum, vel ſcriptionis elegantia, etſi non ſatis emendata atque caſta, in iis Commentariis, quos de vita ſua poſteris reliquit.

Nunc ſi his annumerare inſtituam longe plurimos, qui vernaculis Linguis res ſuas mandaverunt hominum memoriæ, dies me deficiat. Nonnulla hujusmodi Opera exſtant apud Italos, & Gernos, aliosque per Europam populos, præcipue vero apud Anglos. At reliquis longe præſtiterunt noſtrates Galli, meque auctoritate ſua magnopere incitarunt ad Opus hoc ſuſcipiendum; cum jure id in me reprehendi non

z poſſe

poſſe crederem, quod à tot excellentibus viris popularibus noſtris jam ante factum eſſet; ab Olivario Marcano, Philippo Comminæo, Bellæo utroque, Gulielmo & Martino; Blaſio Monlucio, Gaſpare Collinio, Philippo Huralto Civernio, Magareta Valeſia Regina, elegantiſſimi ingenii femina; Henrico ipſo quarto Rege, quem generis hujus Opus inchoaſſe teſtificatur Caſaubonus; Michaele Caſtelnavio, Michaele Montanio, cujus circumfertur pervulgatiſſima ſcriptio *Speciminum* titulum præ ſe ferens, qua id unum ſibi propoſuiſſe videtur Auctor, minime contemtor ſui, dare ſe orbi in exemplum, virtuteſque ſuas palam prædicare, Maximiliano Bethunio, Ludovico Gonzaga Nivernenſi, Nicolao Villaregio, Turriano utroque, Henrico & Frederico Mauritio, patre & filio, Henrico Rohannio, Armando Richelio Cardinale, Franciſco Baſſompetræo, Inculiſmenſi Duce, Franciſco Roccafucaldio, Henrico Guiſio Lotharingo, Pontiſio, Tavanio, Terlonio, Cæſare Coeſelio Pleſſiaco-Pralinio, Philippo Mont-alto Navallio, Bellovallio, Rogerio Rabutino, Cavaniaco, Marollio, & compluribus aliis. Quæ quanquam exempla factum meum apud æquos rerum æſtimatores, ſi minus approbare, at certe excuſare poſſunt, non parum tamen id me abſterruit, meumque tardavit propoſitum, quod iis parem me ferre viſus ſim in ſcribendo, quibus tam diſpar fuiſſem in agendo; meque tota vivendi ratione ac meritis tam diſſimilem, hoc tamen ſcriptionis genere ſimilem efficerem. Itaque cæteris exemplis omiſſis, ad quorum imitationem nec poſſem aſſurgere, nec deberem, in unius Auguſtini auctoritate ſtatui conquieſcere, quemadmodum initio Operis hujus ſum conteſtatus, eumque præcipue mihi affectandum propoſui; atque hac potiſſimum parte, qua animi ſui perſcrutans latebras, vitæ præteritæ noxas demiſſiſſime explicavit coram Deo, ac deinde etiam coram hominibus palam confeſſus eſt. Faxit Deus Optimus Maximus, pro inexhauſta ſua bonitate, ut hanc quoque voluntatem noſtram, tenuemque opellam, levis aliqua de cælo favoris aura proſequatur.

FINIS.

HUJUS

HVIVS COMMENTARII

# INDEX PRIOR,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EM.

SECVNDVM PAGINARVM SERIEM.

*LIB. I.*

PRæfatio 1
Precatio ad Deum 2
Naſcitur P. D. H. 2
Parentes ejus, Daniel Huetius & Iſabella Pillonia Bertovillæa 2
Maria Huetia 2
Suſanna Huetia 2
Ægidia Huetia 2
Dan. Huetius ejurat Hæreſim, conſilio Johannis Gonterii 2
Dan. Huetius matrem compellit ad amplectendam fidem Cathol. 2
Hanc felicem mulieris mutationem publicis monumentis conſignari curat Johannes Gonterius 2. 3
Sacellum extrui curat in Templo S. Johannes Cadomenſis 3
In eodem Templo muſicos cantus inſtituit 3
Eidem Templo inſtrumenta muſica largitur 3
Patrum Carmelitar. Cadomenſium periſtylium inſtaurari curat 3
Quod ejus inſignibus ornant Carmelitæ 3
Munera ab eo accipit, qui eum de ſacro fonte ſuſceperat 3
Danielis Huetii obitus 4
Iſabellæ Pilloniæ liberorum tutela committitur 4
Mulierem ardenti peſte laborantem adit, amplectitur, ſuaviatur, incolumis, nulla inde contracta lue 4
Primis Grammaticæ elementis imbuitur P. D. H. 4
Præceptorem habet Alanum Algæum 4
Iſabellæ Pilloniæ obitus 4. 5
Ægidius Macæus tutelæ onus defungit, 5. inſignis Aſtronomus 5
Ægidii Macæi ſupellectilem omnem Aſtronomicam dono mihi dat Daniel Macæus ejus filius 5
P. D. H. deducitur in domum & convictum Ægidii Macæi 5
Ægidia Macæa educatrix mea 5
Primis literarum elementis imbuitur à Patrib. Crucigeris Cadom. 5
Tutor P. D. H. creatur 5. 6
P. D. H. ſorores Rothomagum ablegantur 6
Materteræ noſtræ Dominicanæ 6
Daniel Macæus tutor creatur P. D. H. 6
Catharina Pillonia Matertera 6
Catharinæ Pilloniæ filii literas ſummopere averſantur 6
Eorum invidia & odium adverſus P. D. H. 6
Quem deterrere conantur à ſtudiis 6. 7
Præceptor his præficitur pius & illiteratus 6
P. D. H. ad ſtudia excitatur à præceptorib. è Societate Jeſu 6
Quantum mihi profuerit amor literarum 7

Summopere deſiderat artem diſcere legendi & ſcribendi 7
Diligitur à Præceptoribus 7
Vulnus accipit in capite 8 quo nuntio ita commotus eſt ipſius Præceptor, ut febri correptus vitæ periculum adierit 8
Odit literas Græcas 8
Magno fertur in Poëticam ſtudio 8
Priſcam Mythologiam accurate condiſcit 8
Perverſis conſiliis à legitimi & ſani carminis via deflectit 8
Sacramentum Confirmationis accipit à Johanne Petro Camuſio, Epiſcopo Bellicenſi 9
Variolis & Rubiolis graviter laborat 9
Variolæ & Rubiolæ Veteribus non incognitæ 9
Servilius Iſauricus à Cicerone cur varius dictus 9
Vettius Valens Antiochenus Aſtrologus 9
Variolæ cur milinæ dictæ à Gregorio Turonenſi 9. 10
Caliphar. pleriq; variolis notati 10
Variolæ ex Indiis & Ægypto in Occidentem defluxerunt 10
Bernardinus Gigaltus Bellofontius Franciæ Mareſcallus, meus condiſcipulus 10
Brebovius Lucani Interpres 10
Lucanum præfert Virgilio 10
Petrus Cornelius Lucanum præfert Virgilio 10
Franciſcus Malherba Statium plurimi facit 10
Rariores ſunt bonorum Poëmatum ſani æſtimatores quam artifices 10
Johannes Franciſcus Saraſinus 10
Maria & Suſanna Huetiæ Cadomum revocantur, & in matrimonium collocantur 11
Antonio Hallæo in convictum & diſciplinam traditus ſum 11
Antonius Hallæus poëticæ artis & Geographiæ peritus 12
Prima Geographiæ elementa ab Antonio Hallæo accepi 12
Antonius Hallæus moriens noſtri amanter reminiſcitur 12
Antonius Goſſelinus Collegii Syvani Gymnaſiarcha 12. ſcribit Hiſtoriam veterum Gallorum, quæ refellitur à Samuele Bocharto 12
P. D. H. ſtudia Philoſ. auſpicatur 12
Petrus Mambrunus 12
Mambrunus primus me informat Geometriæ elementis 12
P. D. H. magno in Geometriam ſtudio fertur 12
P. D. H. Dominicanæ Familiæ cupit adſcribi 13
P. D. H. admittitur in Sodalitium B. Virginis 13
P. D. H. alterum Philoſophicum curſum inchoat 13. 14
Sepoſitis tantiſper ſtudiis Mathem. 14
P. D. H. publicam diſputationem Mathematicam aperit 14
Erardus Billius, eruditus Mathem. 14
Georgius Furnerius 14
Petrus Galtruchius 14
P. D. H. Carteſianæ Philoſophiæ valde ſtudioſus 15

Quam

Digitized by Google

Quam demum repudiat, vitiis ejus perſpectis 15
Mambrunus Lutetiæ repetit Philoſophicum curriculum 15 inde Flexiam miſſus, reliquo vitæ tempore Theologiam illic docuit 15 cum poëticis exercitationibus interim animum oblectaret 15
P. D. H. ſtudet Juriſprudentiæ 15
Ad amœniores literas revocatur, lecta Samuelis Bocharti Geographia ſacra 16
P. D. H. ſtudet Ebr. & Græc. literis 16
P. D. H. Grammaticam Ebraicam ſibi ipſe contexit 16
Joſ. Scaligeri vanitas & oſtentatio 16
P. D. H. Poëtas Græcos omnes cum Scholiis & deinde Hiſtoricos condiſcit 16
P. D. H. Thucydidem Petavii ope & conſiliis ſubnixus evolvit 16
P. D. H. Longi Sophiſtæ Paſtoralem Fabulam Latine reddit 16
P. D. H. Ebraicas literas magno ſtudio repetit 16
Per triginta annos nulla dies abiit, quin duas treſve horas Ebraicis ſtudiis non impenderit 17
Libros ſacros Ebraice ſcriptos quater & viceſies totos legit 17
Nihil officit ipſius valetudini aſſiduitas ſtudiorum 17
Excitatus ſum ad ſtudia, viſa Geographia ſacra Bocharti 17
Amicitiam inii cum Bocharto 18
Semel cum eo habita mihi eſt controverſia de rebus ad Religionem pertinentibus, nempe de cultu Imaginum 18
Donec exortum eſt inter nos diſſidium ſuper loco Originis de Euchariſtia 18
Ad Auctorum Græcorum ſeriem contexendam adhortatur me Bochartus 18
Bochartum ad ſe accerſit Chriſtina Suecorum Regina 18
Stephanus Cahagneſius 18
Jacobus Cahagneſius 19
Venerunt ad me Epiſtolæ Gallicæ Joſephi Scaligeri ad Jacobum Dalecampium 19
Venerunt item ad me Jacobi Cujacii Epiſtolæ ad Jacobum Dalecampium, Latine & Græce ſcriptæ 19
Venerunt quoque ad me Libri complures ex Joſephi Scaligeri Bibliotheca, ejuſque manu ad oram paſſim ſubnotati 20
Jacobus Palmerius Grantomenilius multa Græce oratione ſtricta & ſoluta eleganter ſcripſit 20 Veteris Græciæ deſcriptionem aggreditur 20 Obſervationes ſuas in veteres Auctores Græcos me auctore & exhortatore in lucem edit 20 ſingulari certamine congreditur jam ſenex cum Juvene valente & robuſto, eumque vincit 20
Jacobus Palmerius alter 20
Ludovicus Thorodæus veter[illegible]ræciæ deſcriptionem aggreditur 20 in Græciam proficiſcitur 21 alienæ induſtriæ faſtidioſus 21 vetera carmina Græca à recentioribus non internoſcit 21
Jacobus Grandorgæus Premontius 22

22 homo arguti & urbani ingenii 22 Romanorum antiquitatum peritus 22 fugiens laboris 22 Græcas literas ſero condiſcit 22 Origines Cadomenſes ſcribere recuſat 22
Andreas Grandorgæus 22
Ad Græcarum literarum ſtudia fruſtra invitantur Ludovicus Borbonius Princeps Condæus & Montauſerius 22
Hiſtoricæ ſcientiæ pars eſt, ſcire nihil ultra certos aliquos fines de quæſita hiſtoria ſciri poſſe 23
Studia literarum animum meum avertebant à cultu pietatis 23 ut & vitæ oblectamenta & commoda & mulierum conſuetudo 23
A Tutore meo deductus ſum ad ſaltandi, equitandi, & armorum tractandorum magiſtros 23
Magna pollebam agilitate, velocitate & robore corporis 23
Nandi peritiam mihi ipſe comparavi nullo adhibito magiſtro 23
Exii è poteſtate Tutoris, à quo habitus fueram parce & illiberaliter 24
Tutorum parſimonia pupillorum educationi valde noxia eſt 24
Lutetiam tum primum adii 24
In comparandis Libris ſacculos ex-[illegible]iebam 24 ut ad neceſſarios uſus vix facultates meæ ſuppeterent 24
Veteres omnes Auctores mihi imprimis ſtatui comparare 24
De Librorum meorum ornatu & nitore parum laboro 24
Ad Librorum meorum meas ſuas notas adtexui 24
Verebar ne Libri mei olim diſtraherentur 25
Jacobus Sirmondus 25
Dionyſius Petavius 25
Philippus Labbæus 26
Gabriel Coſſartius, extemporali orationo valde celebratus 26
Franciſcus Vavaſſor 26
Renatus Rapinus 26
Joh. Commirius 26
Stephanus Agardus Campenſis 26
Johannes Garnerius 27. Marii Mercatoris editor 27
Puteani fratres, Petrus & Jacobus 27 Bibliothecæ Regiæ prefecti 27
Franciſcus Guyetus 27
Iſmaël Bulialdus 28
Gabriel Naudæus 28
Bibliothecæ Mazarinææ ſectio 28
Petrus Lambecius 28. 29
Ex Dogmatum Theologicor. Petavii lectione nonnihil labefacta eſt fides noſtra & deinde Dei beneficio confirmata 29

*LIB. II.*

CHriſtina Regina Bochartum acceſſit in Sueciam 29
Iſaacus Voſſius ſtudiis præeſt Chriſtinæ Reginæ 29
Bochartus ad iter Suecicum ſe accingit 30
Bocharto itineris Suecici comitem me ſpopondi 30
Profectioni meæ Suecicæ moram injicit morbus 30
Cadom. profectꝰ ſum Franciſcop. 30 un-

unde paucis ante horis exceſſerat Bochartus 30
Poſt longam exſpectationem Franciſcopoli ſolventes vela in altum dedimus 30. 31
Appulimus in Zelandiam, & deinde in Hollandiam 31
Lugduni-Batavor. Salmaſium adii 31
Veni Amſtelodamum, ibique Bochartum nactus ſum 31
Convenit me Iſaacus Voſſius Amſtelodami 31
Profectus Amſtelodamo, cum Bocharto & Voſſio, venimus Vltrajectum 31
Vltrajecti morbo tentatus ſum 31
Henricus Regius Medicus & Philoſophus, 31
Hardenbergenſium Conſul quo ritu creetur 31
Bremam venimus 32
Septem-Clauſtra, vetus Sacrarum Virginum Monaſterium 32
Hafniam venimus 32
Turris ſpeculatoria Hafnienſis 33
Runicæ literæ 33
Olaus Wormius Runicarum inſcriptionum interpres 33 theſauri ejus literarii & κειμήλια 33
Dentes balænarum Groenlandicar. 33
Collegium Regium Hafnienſe 33
Globus æneus cæleſtis Aſtronomicus Tychonis 33
Braheana familia 34
Tychonis Patria & Familia 34 in Dania detinetur à Friderico II. Rege 34
Huena inſula in Freto Sundico 34
Venuſia dicta & Scarlatina 35 in eam delatus ſum 35
Tycho ſedem ponit in Huena inſula, & Vraniburgicam arcem in ea condit 36
Miniſtrorum Lutheranorum apud Danos & Suecos hoſpitalitas 35
Adducitur ad me vir valde ſenex, qui fuerat in Tychonis famulatu 36
Tycho uxorem ducit ex plebe ruſticana Knudſtrupii 36
Tycho iracundus, ebrioſus, & mulieroſus 36
Vraniburgicæ arcis exidium unde ortum 36
Gloriæ vanitas 36
Tychonis infortunia 37
Quibus de cauſſis Tycho Daniam deſerere ſit coactus 37
Ægre fert Rex Daniæ palam conſpectum ſe à nobis in templo per vitrea conſpicilla 38
Hafnia exceſſimus inſalutato Rege 38
Fretum Sundicum, ſtantesque in eo naves luſtravimus 38
Freti Sundici portoria 38
Gerius Mercator Hollandicus, ab iniqua regiorum Daniæ Quæſtorum exactione ſe vindicat 38
Furum & luporum corpora de iiſdem patibulis pendentia apud Danos 38
Cultelli ad patibula affixi apud Danos, recuperandæ valetudinis cauſſa 38
Helmeſtadium prima Suecicæ Ditionis urbe in limite Daniæ 39

Iſaacus

Iſaac. Voſſius ex Suecæ finibus in Holland. juſſu Reginæ, regreditur 39 ob injuriam Salmaſio illatam 39
In Oſtrogothiam progredimur 39
Floribus, fragis, & ceraſis luxuriat Suecia 39
Mala quoque & melopepones, arte adhibita, alit Suecia 39
Vetterus lacus 39
Specus ingens in Vettero lacu 39
Gilbertus Magus catenis vinctus in Vettero lacu 39
Septentrionales gentes ſuperſtitionibus deditæ 39
Neckerus Draco 40
Magni calores in Suecia 40
Hirundines Suecicæ ſub autumnum in lacus ſe immergunt 40
Hirundines in ſpeluncas ſe condunt ad ripas Olenæ fluvii prope Cadomum, ſub autumni tempus 40
Παρήλιον inſigne in Suecia obſervatum 41
Septentrionale cælum παρηλίοις obnoxium 41
Cauſſa τῶν παρηλίων 41
Domorum Suecicarum fabrica 41
Caminorum Suecicorum fabrica 42
Arnoldus Spirinxius caminum Suecicum in Holland. transfert 42
Bourdelotius, Michonius 42
Holmiam venimus 42
Chriſtinam Regin. conſalutamus 42
Chriſtinæ molle & flexibile ingeniū, 43 [illegible]icit ſtudia literarum 43 unde melius ſe habet 43 Bourdel. conſiliis docilem ſe præbet 43 Abhorret à nuptiis 43 meq; ab iis abſterret 43
Bochart. parum liberaliter hîc pro meritis excipitur à Chriſtina 43
Bibliotheca Chriſtinæ Reginæ 43
Joh. Gerhardi Voſſii Bibliothecam pretio redimit Chriſtina Regina de Iſaaco filio 44
Bibliothecam Petavianam pretio ſibi comparat Chriſtina Regina 44
Gilb. Gaulmini Biblioth. pretio ſibi comparare vult Chriſt. Regina 44
Origenis Commentarior. in Matthæum, & Tractatus De Oratione, Codex Græcus manuſcriptus 44
Orig. Comm. in Matth. editio Græco-Latina à me procurata 44
Marcus Meibomius 44 priſcos Muſicæ diſciplinæ Scriptores edit 44
Axelius Oxenſtierna Sueciæ Cancellarius 44
Renat. Carteſius in Sueciam accitus à Chriſt. Regina 45 illic diem ſuum obit 45 ejus ſepulcrum 45
P. Chanutus Gall. & Suec. Legatus 45
Carteſio ſepulcrum parari curat 45
Hominis Sueci puerum confodientis atrox facinus 45
Gabriel Naudæus 45
Raphaël Trichetius Frenæus 45
Sueci Gallos averſantur 45
De reditu ex Suecia in Galliam cogitare cœpi 46 renitēte Regina 46
Votum Mercurio pro reditu in Galliam à me conceptum 46
Mores Suecor. carmine perſtricti 46
P. Cahagneſius Huetio ex Suecia in Galliam redeūti ſociū ſe præbet 47

*LIB. III.*

Gottorpiam venimus 48
Ex Bibliotheca Gottorpiana multa

—taexſcripſi 48

Adamus Olearius 48, Lexicon Perſicum concinnat 48

Fridericus Cimbrorum Dux 48

Vettii Val. Anthologias deſcripſi. 48

Vettii Val. ſuperſtites Codices Mss. 48

Hamburgum rediemus 49

Petrus Lambecius 49

Bibliotheca Hamburgenſis, quæ Friderici Lindenbrogii fuit 49

Redimus per Friſiam 49

Flevus lacus 49

Oppidum, Harlingæ, urbi proximũ, ſingulis anni diebus navigium unum Reipublicæ Fœderatorum Ordinum ſubminiſtrat 49

Vorcumii, quæ Friſiæ urbs eſt, exigit à nobis hoſpes non impenſarum modo, ſed ſtrepitus etiam pretium 49

Stavera urbs, olim Friſiæ ad Occidentem ſitæ caput 49. 50

Franekeram Academiam perluſtravimus 49

Amſtelodamum rediimus 50

Vltrajectum rediimus 50

Annam Mariam Schurmanniam conſalutavimus 50

Salmaſium conveni Lugduni-Batavorum 50 & magnam cum eo inii neceſſitudinem 50

Acuta febri correptus ſum Lugduni-Batavorum 50

Ægrum me juvat Lindanus Medicus ope ſua & conſiliis 50

Jacobus Golius, Arabicæ literaturæ princeps 50

Deodatus 50. 51

Alexander Morus 51

Succus ex pomis expreſſus, quem Siceram vulgus appellat 51

Daniel Heinſius 51 Salmaſio valde infenſus 51

Marcus Zuerius Boxhornius 51 Salmaſio valde infenſus 51

Anna Mercera, Joſiæ Merceri filia, Salmaſii uxor 52

Salmaſius Librum legens facetum, at ſubturpiculum, deprehenditur à Chriſtina Regina, quæ ex eo delectatur 52

Fœda Salmaſium inter & Morum lis exoritur 53

De me in Academiam Leidenſem accerſendo inane Mori augurium 53

Cogitare cœpi de reditu in Galliam 54

Aggeres Hollandici 55

R. Manaſſe ben Iſraël 55

David Blondellus 55 oculorum uſum amittit 55

Claudius Sarravius Senator Pariſ. 55

Lovanium venimus 56 Bibliothecam adiimus Canonicorum Regularium Sancti Martini 56

Valerius Andreas 56

Bruxellam venimus 56

Divæ Virginis Hallenſis templum 56

Luparenſes aleatores 57

Lutetiam rediimus 57

Magna cum Ægidio Menagio contracta mihi eſt amicitia 57

Cadomum redii poſt iter Suecic. 57

Academia Cadomenſis Brioſiana 57

Jacobus Moſantius Brioſius 57

Nicolaus Monſterius Mottæus, Prætor Cadomenſis 57




Jacobus

Jacob. Palmerius Grantomenilius 57
Jacobus Grandorgæus Premontius 57
Jacobus Savarius 57
Antonius Hallæus 57
Philippus Sudorius Petivillæus, Senator Rothomagenſis 58
Antonius Garabius Luzernæus 58
Ludovicus Thorodæus 58
Johannes Renaldus Segræſius 58
Theocritum ſemel quotannis verno tempore relegebam 58
Ægidius Andreas Roccanus 58
Hiſtoria Domus Harcurianæ 58
Jacobus Callierius 58
Vita Matignonæi Mareſcalli 58
Academiæ Brioſianæ Cadomenſis albo inſcripti ſumus, ego, & Bochartus 58
Epiphora correptus ſum 59
Carmen in Epiphoram à me ſcript. 59
Repetita Morum inter & me conſuetudo 59 crebris verſiculorum extemporalium commerciis conglutinata, 59 & tandem diſſoluta 59
Pauli Silentiarii carmen de Thermis Pythicis 59 & in eo quid πιττάκη 59. 60
Iſopſepha Leonidæ Alexandrini 60
Emericus Bigotius propinquitate & ſtudiorum communione mihi conjunctus 61
Notas meas in Anthologiam Grævii rogatu deſcripſi & ad eum miſi 61
Sarcinas meas ex Hollandia recepi 61
In Commentariis meis Origenis in Matthæum oborta lacuna à me ſuppletur 61
Bochartum inter atque me exorta diſſenſio ſuper lacuna in Commentariis Origenis in Matthæum deprehenſa 62
Ad Origenem ſtudia mea omnia converti 62
Librum elucubravi De interpretatione 62
Antonii Hallæi carmen in Opus meum De interpretatione 63
Johannes Baptiſta Cotelerius erroris cujusdam noſtri amice me admonet, quem & ego jam ante deprehenderam 63
Verſus ſcribebam identidem 63
Cadomum poëtica laude præſtans 63
Critices immodicum ſtudium reprehenditur 63. 64
Critici ſarritores humaniorum literarum 64
Linguarum immodicum ſtudium reprehenditur 64
Ægyptiacæ antiquitatis valde ſtudioſus fui 64
Athanaſius Kircherus rerum Ægyptiacarum ſcrutator 65
Johannes Marshamus rerum Ægyptiacarum peritus 65
Jacobus Savarius Poëta miræ fœcunditatis 65
In amicorum ſuburbanis ſæpe ruſticabar 65
Operam Origeni dare perrexi 66
Johañis Capellani laus & defenſio 66
Gallorum ad Poëticam indoles & ingenium molle & remiſſum 66
Car. Montauſerii judicium de Carmine Epico Capellani ſuper Puella Aurelianenſi non probatur 67

Valen-

Valentini Conrarti judicium de Carmine Epico Capellani ſuper Puella Aurelianenſi non probatur 67
Iter noſtrum Suecicum Joh Capellani nomine inſcriptum 67. 63
Henr. Ludovicus Habertus Mommorius 68 Inſtituta apud eum Phyſica Academia 63 Carteſiano dogmati deditus 69
Petrus Gaſſendus, Mommorii hoſpes & amicus 68
Diſſertatio ſuper Guttis vitreis Germanicis 68
Claudius Hardiſius 69
Honoratus Buellius Racanius 69 Franciſci Malherbæ diſcipulus 69
Gabriel Madelenetus 69
Peyraredus 69
Antonius Varillaſius 69
Ichnographia urbis Cadomi 70
Michaël Neuræus 70 Longavillanorum Principum ſtudiis præfectus 70
Franciſcus Bernerius 70
Johannes Baptiſta Morinus 70 Matheſeos Profeſſor 70
Petrus Fortinus Hoghetta 70
Petrus Maridatius 71
Flexiam profectus ſum ad viſendum Mambrunum, & ad purgandas labes conſcientiæ 71
Piis exercitationibus nonnunquam vacavi in Collegio Cadom. Soc. Jeſu 72 & in Abbatia Ardenenſi Ordinis Præmonſtratenſis 72
Exemplo Annæi Franciſci Belloval-læi, Marchionis Noviani, adductus ſum, ut Societati Jeſu nomen dare cuperem, ſed me ab hac cogitatione revocat Mambrunus 72
Ad larem Lutetiæ ponendum invitant me amici; ſed obſtat ratio rei familiaris 73
Ludovicus Mæratius, è Soc. Jeſ. 73
Petrus Patriſius 73
Marquardus Gudius 73
Joh. Blæſius Quenæus, Prætor Cadomenſis 73
Nicolaus Monſterius Mottæus, Prætor Cadomenſis 73
Stephanus Monachius 74 noſtram oppugnat ſententiam de origine Cifrarum 74
Stephanus Morinus 74 diſſentiebat mecum de origine Linguæ Ebraicæ 74. 75
Joh. Ballachæus 74 Commentarios parabat in Dionyſii Periegeſin 75
Henricus Aurelianenſis, Dux Longavillæ 75
Ægidiæ Huetiæ obitus 75. 76
Materteræ meæ, è ſtirpe Pillonior. Bertovillanorum 76 Pontepiſcopii Dominicanum Monaſterium conſtituunt 76 in id Ægidia Huetia admittitur 76
Jacobi Puteani obitus 76
Bibliothecæ Regiæ adminiſtrationi præficitur Colbertus Altiſſiodorenſis Epiſcopus 76
Generis mei nobilitas aſſerta 76. 77
Maria Leonora Rohannia, Abbatiſſa Monaſterii Cadomenſis, cui à S. Trinitate nomen eſt 77 Pſalmos Davidicos, & Salomonis præcepta ver-

vernacula interpretatione & uberiore illuſtrat 78
Jacoba Boëtta Blemuria religioſam vitam in Abbatia Cadomenſi profeſſa 78 Vitas ſanctorum virorum & virginum Benedictini Ordinis literis mandat 78
Euſtachius Boëtta Blemurius Canonicus regularis è Victorina Pariſienſi Familia 78
Annam Mariam Ludovicam Aurelianenſem ad Aquas Forgenſes adii 79 ejus elogium 79
FabulæRomanenſes duæ ab illa conſcriptæ 79 mihique dono ab ea datæ 79 & ab aliis deinde per fallaciam ablatæ 79
Imagines plurimæ ab eadem verbis eleganter deſcriptæ, pro more vulgo tum recepto 80
Falço Carlovallius 80 Contracta cum eo mihi amicitia 80
Indoctior eram quam credebar; ætate vero provectior quam videbar 80
Bibliothecam Mathematic. patris ſui dono mihi dat Macæus 80
Cadomum veniunt Angli & Hiberni 81 in his Stanihurſtii duo, & Franciſcus Epiſcopus Aladenſis 81 & Patritius Plunquettus Epiſcopus Ardenſis 81

*LIB. IV.*

JOhannes Mareſius Sanſorlinus 82
Carolus Peraltus 82
Veteribus Scriptoribus Græcis & Latinis ſe anteferri volunt Mareſius & Peraltus 82
Paulus Peliſſonius Fontanerius 82
Valentin. Conrartus 82
Henric9 & Hadrian9 Valeſii fratres 82
Chriſt. Hugenii Syſt. Saturnicum 82
Henricus Juſtellus 82
Petrus Petitus Medicus 83
Carolus Pererius 83
Joh. Baptiſta Santolius 83
Camillus Quernus Archipoëta 83
Maria Magdal. Laverna Fayetta 84 Zahydam Fabul. ſcripſit, quam ſub Segræſii nomine apparere voluit 84
Anna Vinæa 84
Maria Pratæa 84
Vſus ſum hoſpitio Sammagloriano Oratorianæ Congregationis 85
Ludov. Thomaſſinus, ex Oratoriana Congregatione 85
Hieronym. Vignierius, ex Oratoriana Congregatione 85
Carol. Cointæus, ex Oratoriana Congregatione 85
Patris Oratorum titulo ridicule affect9 ſum à Batavo quodam juvene 85
Georg. Renaldus Magdalenæus 85 à Carmel. Ordine Romam delegatus 85
Romam accerſor à Chriſtina Regina 85 cui parere non potui 86
Jac. Grandorgæi Premontii mors 86
Joh. Bernerii mors 86
Jordana Berneria 87 Vrſulinis puellis magnificum Monaſterium Cadomi condidit 87
Hyacinthus Calventius, Toloſas, è Dominic. Ordine 87 Doctor & Profeſſor Theol. in Acad. Cadomenſi 87 Auctor Libri, cui titulus eſt Theologus Eccleſiaſtes 87

Ram-

Rambullietanæ Domus magna Lutetiæ celebritas 87
Catharina Vivonnæa, Marchionis Rambullieti conjux 87
Julia Angennæa Montauſerii conjux 87
Angelica Angennæa Griniani Marchionis conjux 87
Carol. Sammauræ9 Montauſerius 83
Gulielm. Bautruvius 88
Joh. Baptiſta Hamelius 88
Petr. Fermati9, Senator Toloſanus 88
Petr. Fermat. filius, Senator Toloſ. 89
Franciſc9 Talamantius, Plutarchi Interpres 89
Paul. Talamantius carmen quoddam noſtrum Latinum Gallice feliciter reddidit 89
Paulus Scarro 89
Magdalena Scuderia 89
Virgines tres, Chriſtina, Schurmannia, & Scuderia, doctrinæ & ingenii gloria celebratiſſimæ 90
Georg. Scuderius 90
Henr. Oldenburgius 90
Andr. Grandorgæus 90
Academia rerum Phyſicarum apud me Cadomi inſtituitur 91
Confectiones corporum omnis generis animalium 91
Confectiones oculorum omnis generis animalium 91
Aſtronomica inſtrumenta, quæ fuerunt Ægidii Macæi 91
Cometæ an. 1664. Obſervationes 92
Chymica ſtudia 92
Hautonius Medicus Cadomenſ. 92
Poræus Medicus Rothomagenſ. 92
quid illi Pontaudomari contigerit cum ignoto Sacerdote 92
Marinam aquam ſale purgare & dulcem efficere inſtituit Hautonius 93
Joh. Goſſelinus Villonius 93 Oleinam navigabilem tentat efficere 93
in Val'æ collavillæa portum tentat perfodere 93
Nicol. Cromarius Laſſonius 93 ſpeculum ingens parat ex ære fuſili 94
vitris hyperbolicam figuram indere nititur 94
Petr. Callyus totam Philoſophiam grandi opere complexus eſt, Boëtii Librum *De Conſolatione Philoſophiæ* interpretatur 94 Carteſianæ Sectæ, magno ſuo flagitio, mordicus adhæret 94
Academiam Phyſicam Cadomenſem noſtram regia liberalitate fovet Colbertus 94
Academiæ Phyſicæ Cadomenſis albo inſcribi vult Franciſcus Bellovillarius, Dux Santanianus 94
Cormiſius, Præſes Aquenſis, Cadomum relegatus eſt 94 Philoſophiæ veteris egregie peritus 95
Senatorium munus in Curia Rothomagenſi adſpernatus ſum, tota mea familia reclamante 95
Penſione annua à Rege decoratus ſum 95
Regis Suecorum in literis inſtituendi munus Huetio fruſtra offertur 96
Spiritus Flexiarius, Epiſcopus Nemauſenſis 96
Gulielmus Pyrrho, Profeſſ. Regius 96
Jacobus Larius, Profeſſor Regius 96

Cadomum

Cadomum venit Carolus Sammauræus Montauſerius 96
Apud me diverſantur Menagius & Segræſius 97
Montauſerium in ſuas ædes excipit Brioſius 97
Origenis editionem recipit in ſe Berthelinus Bibliopola 97
Rothomagi ſedem ad aliquod tempus ponere conſtitui 97
Laurentia Gigalta Bellofontia, Deo dicata virgo, Rothomagi Monaſterium Benedictinarum virginum conſtituit 97 Vita ejus ſcripta eſt à Dominico Buhurſio, è Soc. J. 97
Domnus Auguſtinus Cartuſianus, vir portentoſæ memoriæ 98
Theophilus ſive Goswinus Hogerſius Carmina noſtra excudi curat in Hollandia 98
Ægidius Menagius 98
Gabriel Coſſartius 98
Renatus Rapinus 98
Franciſcus Carpentarius 98
Gulielmus Bautruvius 98
Ludovicus Rohannius Guemenæi Princeps 98
Hadrianus Parvillerius, è Soc. Jeſ. 99 Arabic. literarum peritiſſimus 99
Brunius, Pictor nobilis, meo rogatu Baptiſmum Chriſto à Johanne collatum depingit in tabula aræ maximæ Templi S. Joh. Cadomenſis 99
Mors Samuelis Bocharti 99. 100. ejus epiſtola ad Huetium de Euchariſtia & de cultu Angelorum 100
Arabica & Syriaca ſtudia repetii 100
Muliercula carmina carminibus reponit ex tempore 100
Prodit in lucem noſter Origenes 101
Regi dedicatur noſter Origenes 101
Jacobus Grandorgæus, Monachus Benedict. longitudinum doctrinam inveniſſe ſe falſo gloriatur 101
Ægidius Perſona Robervallius 102 Carteſii adverſarius 102 primas tenens inter luſores Scacchorum 102
Gulielmus Lamonius, Senatus Pariſienſis princeps 102 Academia viror. doctor. apud eum inſtituta 102
Polycrene, fons agri Bavillani 102
Tanaquillus Faber Cadomenſis 103
Carolus Fresnæus Cangius 103
Johannes Baptiſta Tavernerius 103
Bertalda Mottavillæa 103 Commentarios reliquit rerum in Aula ætate ſua geſtarum 104
Ludovicus Rivierius, Lingonenſis Epiſcopus 103
Bertaldus Freauvillæus, Senator Pariſienſis, Librum ſcripſit de togæ dignitate 104
Petrus Bertaldus, Abbas Alnetan. 104
Joh. Bertaldus, Epiſcopus Sagienſis, Abbas Alnetanus 104
Liber noſter De origine Fabellarum Romanenſium 105
Ego quoque ipſe Fabulam Romanenſem ſcripſi 106
Longi Paſtoralia Latine reddidi 106
Romanenſium Fabularum lectione valde delectabar puer 106
Yvrandæum B. Mariæ Virginis templum 106
Carmen noſtrum ad D. Mariam Yvrandæam 107. 108. 109

Diffo-

Diſſociatur vetus neceſſitudo me inter & Segræſium 109
Super loco quodam obſcuro Georgicorum Virgilii gravis exorta me inter & Segræſium controverſ. 110
Henricus Hallæus Anteceſſor, Antonii frater, prima mihi Juris elementa tradidit 110
Doctor in utroque Jure, & Pontificio & Civili, creatus ſum in Academia Cadomenſi 110
Allectus ſum in numerum Doctor. Honorariorum Juris Academiæ Pariſienſis 110
Johannes Doujatius, Profeſſor Juris in Academia Pariſienſi 110
Petrus Hallæus, Profeſſor Juris in Academia Pariſienſi 110
Michaël Delæus, Profeſſor Juris in Academia Pariſienſi 111
Numiſmatum antiquor. congeries à me Cadomi emta in regios uſus, mandato Colberti, & mala fide vendita 111
Picartus Perinius Ser. Delphini Præceptor 111 mihi valde infenſus 111
De adſciſcendo Ser. Delphini Præceptore, in locum Perinii, agitur 112
Boſſuetus Ser. Delphini inſtitutioni præficitur, cui ſuccenturiatus adjungor 113
Cadomi conflictatus ſum cum febri acutiſſima, & inteſtini dolor. 113
In Aulam veni, quæ tum erat Sangermani 113

*LIB. V.*

LVdovicus Borbonius, Princeps Condæus 113 ejus elogium 113
Leopoldus Medices Cardinalis mittit ad me libellos quosdam 114
Franciſci Redii Obſervationes 114
Johannes Baptiſta Lantinus, Senator Divionenſis 114
Philibertus Lamarius, Senator Divionenſ. 114 Vitam Salmaſii ſcribit 114
Salmaſii Liber *De Homonymis plantarum* 114
Harduinus Perefixius, Archiepiſcopus Pariſienſis 114
Franciſcus Harlæus, Archiepiſcopus Rothomagenſis, & deinde Pariſienſis 114
Tonſuram Eccleſiaſticam mihi contulit Franciſcus Harlæus, Archiepiſcopus Rothomagenſis 114
Origenianorum omnium Operum editionis abſolvendæ conſilium abjeci 115
Demonſtrationis Evangelicæ compoſitionem moliri cœpi 115
Philippi Mornæi Pleſſæi Liber De veritate Religionis Chriſtianæ 116
Demonſtrationem noſtram Evangelicam acriter oppugnat Claudius Fraſſenius Franciſcanus 117
Quod Fraſſenii factum reprehenditur à Franciſco Harlæo Archiepiſcopo Pariſienſi, & à Jacobo Benigno Boſſueto, Epiſcopo Meldenſi 117
Facinoris hujus inſtigator fuit Ludovicus Ferrandus 117
Richardus Simonius Demonſtrationem noſtram Evangelicam, non in breviorem, ſed in diverſam penitus formam redigere cogitat 117. 118

De-

Demonſtratio noſtra Evangelica laudatur ab exteris 118 variæ ejus editiones 118
Samuel Puffendorfius, Vlricæ Leonoræ Succorum Reginæ ab epiſtolis 118 excitari nos curat ad ſuſcipiendam controverſiarum de fide & religione conciliationem 118
Marchio Fuquèrius Regis Franciæ Legatus in Sueciam 118 per literas ad me, & ad Boſſuetum, me hortatur ad idem Opus capeſſendum 118
Veterum Auctorum Latinorum interpretatione & Notis, juſſu Chriſtianiſſimi Regis, conſilio Montauſerii Ducis, in uſum Sereniſſimi Delphini, conſilium ſuſcipitur 119
Indices vocabulorum omnium ſingulis Auctoribus ſubjungendi auctor fui 120
Indicis generalis in Auctores omnes Latinos claſſicos concinnandi propoſitum 120
Michael Fayus, Manilii interpres 121
Joſephi Scaligeri Notæ in Manilium ſcatentes erroribus 121
Animadverſiones in Manilium & Scaligeri Notas 121
Anna Fabra 121
Juliæ Sertum 122
In Ser. Delphini familiam allectus eſt Geraldus Cordomæus 122 Carteſianæ Sectæ deditus 123 ſcribit Caroli Magni hiſtoriam 123
Jacobi Guervillæ obitus 123
Andreæ Grandorgæi obitus 123
Intra juglandis putamen Iliadem recondi poſſe incredibile non eſt 124
Johannis Georgii Grævii obitus 124
Habitum Eccleſiaſticum aſſumſi 124 125
Morbo correptus ſum ex ulcere in ſede enato 125
Vlcus hoc inteſtinorum adſtrictione & alvi mora exortum 125
Caſſiæ fiſtularis ſucco uti cœpi 125
Thea uti cœpi 126. 127. 128
In Academiam Francicam admiſſus ſum 128
Elogia Academicorum, Valentini Conrarti, Franciſci Mezeræi, Petri Cornelii, Thomæ Cornelii, Joh. Racinii, Rogerii Rabutini Buſſii, 129 Iſaaci Benſſeradæi, Caroli Peralti, Philippi Quinalti, Joh. Galleſii, Joh. Mareſii, Pauli Peliſſonii, Seraphini Regneri, Spiritus Flexiarii 129
Mareſius & Peraltus Antiquorum ingeniis anteferri volunt ſua 129
Petri Cornelii vitia quædam notantur 130
Eduardus Bernardus Anglus 131
Thomas Galæus Anglus 131
Johannes Fontana 131
Franciſcus Roccafucaldius 131. 132
Franciſcus Bellovillarius Satanianus 132
Nicolaus Melchiſedecus Tevenotius 132 Collectanea ejus Geographica 132 Tacticorum veterum editionem aggreditur 133
Bartholomæus Herbelotius 133 Bibliothe-

bliotheca ejus Orientalis 133
Vio Herovallius excerpta è tabulariis Camaræ Computorum ſtudioſis hominibus liberaliter ſubminiſtrat 133
Hadrianus Auzutius 133 Cometam Anni MDCLXIV. obſervat 133
Jobus Ludolfus Æthiopicæ literaturæ parens 133
Mathem. artibus imbuitur Ser. Delphinus à Franciſco Blondello 133
Antonii Hallæi obitus 133 ipſius Poëmata per me Ser. Delphino offeruntur 134
Epiſtola ad Ser. Delphinum ſuper Poëmatis Antonii Hallæi 134
Ser. Delphini reſponſio 135
Poſt Tonſuram à Franciſco Harlæo Archiepiſcopo Rothomagenſi in me collatam, & minores Ordines à Franciſco Epiſcopo Bajocenſi, ſacros Ordines ſuſcepi à Claudio Auvrio Epiſc. Conſtanc. 135. 136
Sacris primum operatus ſum ad tumulum S. Genovefæ 136
Meus in S. Genovefam cultus 136
ejus in me beneficia 136
Carmen in S. Genovefam 137. 138
Carolus Salucius Judæus, ad Chriſti fidem per me converſus, & ſalutaribus aquis luſtratus 136
Alnetani agri deſcriptio 138
Joh. Bert. Ep. Sag. Abbas Alnet. 138
Joh. Pet. Camuſius, Epiſc. Bellicenſ. Abbas Alnetanus 138
Alnetanus Abbas creatus ſum 138
Carmen in Tempe Alnetana 139. 140. 141. cui modos addidit Lantinus Senator Divionenſis 140
Nicolaus Heinſius 140.
Alnetanæ Quæſtiones 142
Cenſura Philoſophiæ Carteſ. 142
Pet. Sylvan. Regiſius falſa interpretat. verba noſtra adulterat 142
Grande Opus Philoſophicum à me ſuſceptum 142. 143
Ægidii Menagii Commentarium in Diogenem Laërtium 143
Diogenis Laertii, totiusque veteris Philoſ. valde ſtudioſus fui 143
Opus noſtrum *De ſitu Parad. terr.* 143
Opus noſtrum *De Nav. Salom.* 143
Notæ noſtræ in *Anthologiam Epigrammatum Græcorum* 143
Emericus Bigotius 143
Origines noſtræ Cadomenſes 143
Joh. Blæſius Quesnæus 144
Ottinga Saxoniæ falſo credita eadem eſſe ac Cadomum 144
Nic. Monſterius, Prætor Cad. 144
Duo ingentia volumina Actorum urbanorum Cadomenſium 144
Codex Actor Academiæ Cad. 144
Petrus Monnerius Enauderianus, Scriba Acad. Cadomenſis 144
Carminum noſtrorum editio 144
Alnetani poli altitudo 145
Cadomenſis poli altitudo 145
Thermometra, Barometra, Hygrometra 145
Inſtrumentum ſolaribus Horologiis deſcribendis accommodum 145
Hubinus Anglus 145
Anemometrum 146
Controverſia cum Petro Poſſino, è Societate Jeſu, ſuper orignie Herodis Aſcalonitæ 146



Digitized by Google

Opus de commercio Veterum hoc tempore moliri cœpi 146
Commentationes noſtræ & Obſervationes in Sacram Scripturam 146
Studium noſtrum perpetuum in Sacram Scripturam 146. 147
Controverſia de loco Nehemiæ 147
Franc Maſcar. Comes Coculini 147
Johannis Eudæi obitus 147
Carmen ad Chriſtum victorem 148
Ebr. Syriac. & Arab. Linguæ ſtudium repetii 149
Viceſies quater totam Scripturam S. juxta Ebr. Codicem perlegi 149
Joh. Pearſonius, Epiſc. Ceſtrienſ. 149
Thomas Belkius Anglus 149
Vettius Valens Antiochenus 149
Orig. Operum variant. lect. 149. 150
Franciſcus Combefiſius 149
Catenæ ex libris Patrum excerptæ, parum eis fidei habendum eſt 150
Luculento horto aucta eſt ſtudio noſtro & opera domus Collegii Cadomenſis Societatis Jeſu 150
Diſſenſio exorta cum Nicol. Boelæo Pratellio ſuper loco Longini 151
Epiſc. Sueſſionenſis creatus ſum 152
Controverſiæ graves inter Romanam Curiam & Francicam 152
Menſarij infidelitas & nequitia 152
Anſelmus Baudotius, captus à piratis Tunete obiit 153
Sueſſionenſis Epiſc. & Abr. pèrm. 153
Abrincenſis Epiſcopus ritu ſolemni ſum conſecratus 154
Statuta Synodalia Diœc. Abrinc. 154
Carol. Marcatell. Santevremond. 154
Epiſcopatus Abr. abdicatio 155
Abbas Fontanetenſis creatus ſum 155
Fontan. domus incommoda 155
Lites cum redemtoribus redituum Fontanetenſium 155
Lites diuturnæ cùm eo, qui mihi in Epiſcopatu Abrinc. ſucceſſit 155
Franc. Caſæus, è Soc. Jeſu 155
Juditha Barberia Tiliaca 156
Joh. Mabillonius, Bened. Mon. 156
Ezechiel Spanhemius 157

*LIB. VI.*

Joh. Sanzius de Aguirra Cardinalis participem me ſuæ dignitatis conatur efficere 157
Joh. Sancii Card. de Aguirra obit. 158
Debilitatum mihi eſt crus ſiniſtrum, cum ſura à tibia disjungeretur 158
Antonius Manjotius Medicus 158
Borboniarum aquarum uſu ſanitati reſtitutus ſum 158
Juſto Lipſio morbum conflat vita ſedentaria 159
Borboniorum Medicorum leges impune neglectæ 159
Maria Eliſabetha Roccachoartia 159
Jacobi Cujacii ſepulchrum 159
Fontebraldenſis Abbatia . 159
Maria Magdalena Gabriela Roccachoartia, Fontebraldenſis Abbatiſſa 160
Chinonium, urbs ad Vigennam fluvium 160
Franciſci Rabelæſii domus natalis, caupona effecta eſt 160
In Alnetano piis exercitationibus vacavi 161
Vrbanus Mangotius, è Soc. Jeſu 161
Carteſ. doctrinæ exiſtimatio ex diſſidiis aliorum Philoſoph. orta 161

Quantum

Quantum Ariſtotelica Philoſophia Carteſianæ antecellat 161
Joh. Schotanus, Profeſſ. Franek. 161
Petrus Callyus, Profeſſor Philoſophiæ in Academia Cadomenſi 161
Carteſianæ Philoſophiæ ſupra modum deditus 162
Joh. Eberhardus Schwelingius, Profeſſor Bremenſis 162
Jacobus Rohaltus 162
Claudius Clerſellerius 162
Jacobus Benignus Boſſuetus, Carteſianæ doctrinæ addictus 162
Commentarii joculares de rebus Carteſianis 163
Thuanææ Bibliothecæ venditio & diſtractio 163. 164
Bibliothecam meam dono dedi Domui Profeſſæ Pariſienſi Soc. J. 164
Montauſerii obitus 165
De ſagis & veneficis Abrincenſib. 165
Bibliotheca mea una cum ædibus, in quibus erat recondita, una nocte corruerunt 165. 166
Domicilium mihi parant apud ſe Patres Domus Profeſſæ Pariſienſ. 166
Obitus Ægidii Menagii 166
Bibliothecam ſuam Menagius Domui Profeſſæ Pariſienſi Soc. Jeſu teſtamento reliquit 166
Franciſci Guyeti Bibliothecam pretio comparat Menagius 166
Edelinckius Sculptor effigiem ſculpit in ære 167
Hanc effigiem carminibus ſuis celebrat Petrus Francius 167
Joh. Frid. Mayerus Hamburgi novam Demonſtrationis Evangelicæ editionem meditatur 167 & Libri noſtri De ſitu Paradiſi terreſtris, & Carminum noſtrorum 167
Joh. Thomas Fritſchius, Bibliopola Lipſienſis, novam Demonſtrationis Evangelicæ editionem meditatur Lipſiæ, & Libri noſtri De ſitu Parad. terr. & Carm. noſtror. 167
Danielis Macæi obitus 167
Acri podagra correptus ſum 168
Mariæ Huetiæ ſororis meæ majoris natu obitus 168 & elogium 168
Suſannæ Huetiæ obitus 168 & el. 169
Ludovici Burdalœi è Societate Jeſu obitus 169
Joh. Pet. Moretus Valboneſius 170
Henrici Sickii Evangelium Infantiæ 170 ejusdem interpretatio Alcorani, & Actor. Sergii Monachi 170
De Diis Berœenſibus Madbacho & Selamane 170
Jacobus Rhenferdius 170
Syriaci characteres veteres 170
Phœniciarum liter. triplex genus 170
Carminum noſtr. quinta editio 170
Theophilus Hogerſius 171
Johannes Georgius Grævius 171
Chanavarinus, in Rothomagenſi Computorum Curia Magiſter 171
Faræus Marchio 171
Paulus Talamantius 171
Seraphinus Regnerus 171
Gallica Carmina Huetii 171. 172
Johannis Tolandi *Adeiſidæmon* 172
Diſſertationes à Joh. Mario Marco Tilladeto editæ 173
Graviſſimo morbo correptus ſum 173. 174

 ANi-

A Nicolai Boelæi Pratellii factione ſcripto maledico peſſime acceptus ſum 174
Eſtræi Cardinalis obitus 175
Commentarios de rebus meis, obnixe flagitantibus amicis, ſcribere aggreſſus ſum 175
Commentariorum hujuſmodi varia exempla proferuntur 175
Alexandri Magni Commentarii 176
J. Cæſaris Commentarii 176
Auguſti Commentarii 176
Tiberii Commentarii 176
Claudii Commentarii 176
Veſpaſiani Commentarii 176
Hadriani Commentarii 176
Aureliani Commentarii 176
Æmylii Scauri l. tres de vita ſua 176
Rutilii Rufi Comm. de vita ſua 176
Q. Lutatii Catuli Commentarii de rebus geſtis ſuis 176
Lucceji Hiſtoria Conſ. Cic. 176
Marci Aurelii Philoſophi Liber de rebus ad ſe pertinentibus 176
Joſephi Liber de vita ſua 177
Hieronymi Cardani Hiſtoria vitæ ſuæ 177
Deſiderius Eraſmus vitam ſuam deſcripſit 177
Julius Cæſar Scaliger buccinator laudum ſuarum 177
Joſephi Scaligeri immoderata jactantia, 177
Georg. Buchan. ſcriptor vitæ ſuæ 177
Jac. Aug. Thuani Comm. de vita ſua 177
Olivarii Marcani Commentarii 178
Philippi Cominæi Commentarii 178
Gulielmi Bellæi Commentarii 178
Martini Bellæi Commentarii 178
Blaſii Monlucii Commentarii 178
Gaſparis Collinii Commentarii 178
Philippi Huralti Civerni Comm. 178
Margaretæ Valeſiæ Reginæ commentarii 178
Henrici IV. Regis Franciæ Commentarii 178
Michaëlis Caſtelnavii Comm. 178
Maximiliani Bethunii Comm. 178
Ludovici Gonzagæ Nivernenſis Commentarii 178
Nicolai Villaregii Commentarii 178
Henrici Turriani Commentarii 178
Friderici Mauritii Turriani Commentarii 178
Henrici Rohannii Commentarii 178
Armandi Richelii Cardinalis Commentarii 178
Franciſci Roccafucaldii Comm. 178
Franciſci Baſſompetræi Comm. 178
Henrici Lotharingi Guiſii Comm. 178
Pontiſii Commentarii 178
Tovanii Commentarii 178
Terlonii Commentarii 178
Cæſaris Cæſelii Pleſſiaco-Pralinii Commentarii 178
Philippi Montalti Navallii Commentarii 178
Ro[illegible] Rabutini Buſſiaci Commentarii 178
Cavaniaci Commentarii 178
Marollii Commentarii 178
Auguſtini Confeſſiones 178

INDEX

# INDEX POSTERIOR,

ORDINE ALPAHBETICO DIGESTUS.

A


*Abacus* Geometricor. Boethii 74
*Abrincenſis* & Sueſſionenſis Epiſcopatus permutantur 153
*Abrincenſis* Epiſcopus conſecratur Huetius 154
-- Idem abdicat Epiſcopatum Abrincenſem 155
*Academia* Brioſiana Cadomenſis 57
-- Francica 128
-- Huetiana Cadomenſis rerum Phyſicarum 91
-- hæc Regis liberalitate fovetur 94
-- Huetiana Pariſienſis 170
*Academiæ* publ. Cadom. Podium 132
-- Codex Actorum hujus Acad. 144
*Ægyptiar.* antiquitatum ſtudium 64
*Æmylii* Scauri libri 3. de vita ſua 176
*Æthiopicæ* literaturæ princeps Jobus Ludolphus 133
*Africani* Tactica 133
*Agardus* (Stephanus) Campenſis è Societate Jeſu 27
*Aggeres* Hollandici 55
*Aguirra* (Johannes Sanzius Cardinalis de) 157. 158
*Aladenſis* Epiſcopus 81
*Alexandri* Mangni Commentarii 170
*Algæus* (Alanus) 4
*Alnetanæ* Abbatiæ præficitur Huetius 138. 139
*Alnetanæ* Quæſtiones 142
*Alnetum*, & Alnetana Tempe 138. 139. 140
-- Carmen ad Tempe Alnetana 139
-- Alnetani poli altitudo 145
*Amſtelodamum* 31
*Anatomia*, Vide *Confeſſiones*
*Andreas* (Valerius) 56
*Anemometra* 146
*Angennæa* (Angelica) 146
-- (Julia) 146
-- ejusdem Corona florea 122
*Anthologia* Notis illuſtrata à Huetio 61
-- ſtricta oratione Latine redditur à Grotio 61
*Ardenenſis* Abbatia, Ordinis Præmonſtratenſis 72
*Ariſtotelica* Philoſophia quantum præſtet Carteſianæ 168
*Aſclepiodoti* Tactica 133
*Auctorum* veterum Latinorum, interpretatione & notis illuſtrandorum in uſum Sereniſſimi Delphini, conſilium ſuſcipitur 119
*Auguſtinus* (S.) Græcas literas averſatur 8
-- ejus Confeſſiones 1. 178
*Auguſtinus* (Domnus) Cartuſian. 98
*Aurelianenſis*, (Anna Maria Ludovica) 79
-- Fabulæ Romanenſes duæ ab ea elaboratæ 79
-- imagines ab ea eleganti ſermone deſcriptæ, pluresque hujus generis ab ea collectæ 80
*Aurelianenſis* (Henricus) Dux Longavillanus 78. 98
*Aureliani* Cæſaris Commentarii 170
*Auvrius*, (Claudius) Epiſcopus Conſtantienſis 136
*Auzutius* (Hadrianus) 133




Digitized by Google

B

*Balænarum* Groenlandicarum dentes, falſo monocerotum dentes crediti 33
*Ballachæus*, (Johannes) 75
*Barberia*(Judicha) Tiliaca 56
*Barometra* 145
*Baſſompetra* (Franciſci) Commentarii 178
*Baudotius* (Anſelmus) 153
*Bautruvius* (Gulielmus) 88. 98
*Belkius*, (Thomas) Anglus 149
*Bellæi* (Gulielmi) Commentarii 178
-- (Martini) Commentarii 178
*Bellotius* 104
*Bellovallæus*, [Annæus Franciſcus] Marchio Noviani, è Soc. Jeſu 72
*Bellovillarius* [Franciſcus] Santanianus 131
- Academiæ Huetianæ Cadomenſi rerum Phyſicarum cupit adſcribi 94
*Benedictus* Miniſter Calvinianus Alençonienſis 147
*Benſſeradæus* (Iſaacus) 129
*Bernardus* (Eduardus). Anglus 131
*Bernerius* (Franciſcus) 70
- (Johannes) 86
- ejus obitus 86
*Berneria* (Jordana) 87
- Vrſulanar. virginum inſigne Monaſterium Cadomi condidit 87
*Beroaldus* (Franciſcus) Vervilla 52
*Bertalda* Mottavillæa 103. 104
- ſcripſit Commentarios de rebus in Aulâ ætate ſua geſtis 104
*Bertaldus* (Joh.) Epiſcopus Sagienſis, Abbas Alnetanus, inſignis Poëta 105
- (Petrus) Abbas Alnetanus 104
- Freauvillæus, Senator Pariſienſ. 104
- ſcripſit librũ de togæ dignitate 104
*Berthelinus* (Jo.) Bibliop. Rothom. 97
- typis mandat Commentaria Græca Origenis 97
*Bethunii* (Max.) Sulliaci Comm. 178
*Bibliotheca* Canonicorum Regularium S. Martini Lovanienſis 57
- Chriſtinæ Reginæ 43
- Gilberti Gaulmini 44
- civitatis Hamburgenſis 49
- Huetiana 24
- nocte una corruit cum ædibus, in quibus erat recondita 165
- eam dono dat Huetius Domui Profeſſæ Pariſienſ. Societatis Jeſu 105
- mathematica Ægidii Macæi 80
- Mazarinianæ ſectio 28
- Petaviana 44
- Regiæ adminiſtrationem committi curat Joh. Baptiſta Colbertus fratri ſuo, qui deinde Epiſcopus Altiſſiodorenſis fuit 76
*Bigotius* (Emericus) 61. 143
*Billius* (Erardus) è Societate Jeſu, eruditus Mathematicus 14
*Blaſius* (Johannes) Quenæus, Prætor Cadomenſis 73. 144
*Blondellus* (David) 55
- Magnus Datarius dictus 56
- (Franciſcus) Mathematicus 134
*Bochartus* (Samuel) 12. 16. 18. 30.
- refellit Hiſtoriam veterum Gallorum Antonii Goſſelini 12
- ſcribit Geographiam ſacram 16. 17
- cum eo amicitam init Huetius 18
- hortatur Huetium ad pertexendam Græcor. Auctorum hiſtor. 18

- accer-

Digitized by Google

- accerſitur in Suec à Chriſt. Regina 18
- cui ſe adjungit Huetius ſocium itineris 18. 30
- Huetium proſcindit iniqua calumnia 62
- diſſidet ab eo ſuper Origenis loco de Euchariſtia 18
- ejus obitus 100
- notatur 59
*Boelæus* (Nicol.) Pratellius 151
- à quo, ejuſque factione maledicis ſcriptis appetitur Huetius 174
*Boëtta* (Euſtach.) Blemurius, Canonicus Regul. S. Victoris Pariſienſ. 78
*Boëtta* (Jacoba) Blemuria, religioſam vitam profeſſa in Abbatia S. Trinitatis Cadomenſi 78
- ſcribit vitas Sanctorum Ordinis Benedictini 78
*Boevinius* [Gulielmus] Abbas Fontanetenſis 55
*Borboniarum* aquarum ſalubritas 158
*Borboniorum* Medicorum vana imperia impune neglecta 159
*Borbonius* [ Ludovicus ] Princeps Condæus 22. 113
*Boſſuetus* [Jac. Benign.] 113. 114. 124. 128
- Carteſianæ doctr. addictus 162. 163
- Fraſſeni Franciſcani maledicentiam caſtigat 117
*Bourdelotiq*, Reginæ Chriſt. Medicus, Michonius vero nomine dictus 42
- Medicinæ non imperitus 42
- bonarum literarum rudis 42
- Salmaſii commendatione accerſitur in Sueciam à Chriſt. Regina 42
- Chriſtinam avertit à ſtudiis literarum 42. 43
*Boxhornius* [Marcus Zuerius] 51
*Braheanæ* familiæ dignitas 34
*Braheus* [Petrus] primum dignitatis locũ, poſt regium, tenet in Suecia 34
*Brahei* [Tychon.] patria & familia 34
- natus Knudſtrupii 36
- in Dania retinetur à Friderico II. Rege 34
- ſedem ponit in Huena Inſula 34
- arcem Vraniburg. condit 34. 35. 36
- iracundus, ebrioſus, mulieroſus 36
- uxorem ducit ex infima plebe Knudſtrupiana 36
- ejus infortunia 36
- Daniam deſerere cogitur 37
- ſimultates ejus cum Walchandorpio 38
*Brebovius*, Lucani interpres 10
*Brema* 32
*Brulartius* [Fabius] Sillerius 153. 154
*Brunius* Pictor 99
- Baptiſmum Chriſti depingit in tabella, quæ in Templo S. Johannis Cadomenſis collocata eſt 99
*Bruxellæ* 56
*Buchananus*, [Georg] ſcriptor vitæ ſuæ 177
*Buhurſius*, [Dominicus] è Societate Jeſu, Laurentiæ Gigaltæ Bellofontiæ vitam ſcribit 97
*Bullialdus* [Iſmael] 28
*Burdaloeus* [Ludovicus] è Soc. J. 169

C

*Cadomenſis* poli altitudo 145
*Cadomenſium* Actorum urbanorum codex 144
*Cadomenſium* Originum opus 143
*Cadomum*, crumenarum Phrygio opere

pere contexendarum artificio olim celebre 19
- Poëtica facultate olim nobile 63
- ſæpe illuc commeant Angli & Hiberni 81
*Cadomi* urbis ichnographia 70
*Cahagueſius*, [Jacobus] Medicus Cadomenſis 19
- munuſculum mittit ad Scaliger. 19
*Cahagneſius*, [Stephanus] Medicus Cadomenſis 19
- Joſephum Scaligerum adit, eique munus affert à Jac. Cah. agnato 19
- Scaligeri effigiem ad vivum penicillo depingit 19
*Caliphарum* plerique variolarum notis deformes 10
*Callierius* [Jacobus] 58
*Callyus*, [Petrus] in Academia Cadomenſi ProfeſſorRegius 94
- Boëthii Librum *De Conſolatione Philoſophiæ* interpretatur 94
- totam Philoſophiam grandi opere complexus eſt 94
- Carteſianæ Philoſophiæ ſupra modum addictus 94. 161. 162
*Calvetius*, [Hyacinthus] è Dominicano Ordine, Doctor & Profeſſor Theologiæ 87
- Auctor Libri, cui titulus *Theologus Eccleſiaſtes* 87
*Caminorum* Suecic. fabrica 42
*Camuſius*, [Joh. Pet.] Epiſc. Bellic. 9
- Abbas Alnetanus 138
*Cangius*, [Carol. Freſnæus] 103
*Capellani* [Jo.] laus & defenſio 66. 67
- ejus nom. inſcript. Iter Suec. 67. 68
*Cardanus* [Hier.] ſcripſit Hiſtoriam vitæ ſuæ 177
*Carlovallius* Falco 80
*Carpentarius*, [Franciſcus] 98
*Carteſiana* doctr. prodire incipit 15
- doctrinæ huic parta exiſtimatio ex alior. Philoſophorum diſſidiis 161
- Cenſura Philoſ. Carteſianæ 142
- joculares Commentarii de rebus Carteſianis 163
*Carteſius* [Renàtus] 45
- in Sueciam accitus à Chriſtina Regina 45
- illic diem ſuum obit 45
- ejus ſepulcrum 45
*Caſæus* [Franc.] è Soc. Jeſu 155
*Caſſiæ* fiſtularis uſus 125
*Caſtelnavii* [Mich.] Comment. 178
*Catenæ* è fragmentis Patrum contextæ, parum accurate excerptæ 150
*Cavaniaci* Commentarii 178
*Caudabonius* 104
*Chanavarinus*, in Rothomagenſi Computor. Curia Magiſter 171
*Chanutus*, [Petrus] Regis Galliæ ad Suecos Orator 45
*Chiffletius* [Joh. Jac.] 55
*Chinonium*, urbs ad Vigennam fluvium 160
*Chriſtianus IV.* Daniæ Rex 33
- Tychonem Braheum acerbitate ſua abigit è Dania 33
*Chriſtina*, Suec. Regina 42. 43. 90
- ejus ingenium 43. 90
- Salmaſio, & deinde Voſſio tradit ſe in diſciplinam 43
- ex conſilio Bourdelotii Medici abjicit ſtudia literarum 43
- unde meliuſcule habere cœpit 43
- Bochartum accerſit in Suec. 18. 43
- quem

Digitized by Google

- quem parum liberaliter, nec pro meritis accipit 43
- de abdicando regno cogitare cœpit 46
*Chriſtum* (ad) victorem Carmen 148
*Chymica* ſtudia 92
*Cifrarum* origo 74
*Claudii* Cæſaris Commentarii 176
*Clericus* [Joh.] 151. 174
*Clerſellerius* [Claudius] 162
*Cæſelii* [Cæſaris] Pleſſiaco-Pralinii Commentarii 178
*Cointæus* [Carolus] ex Oratoriana Congregatione 85
*Colbertus* [Johannes Baptiſta] regni adminiſter 101. 111. 112
-- Academiam Huetianam Cadomenſem Phyſicam regia liberalitate fovet 94
- ex ejus conſilio penſionibus annuis literati viri à Rege decorantur 96
*Collavillæum* vallem in portum excavare conatur Johannes Goſſelinus Villonius 93
*Collegium* Regiomontanum Cadomenſe Societatis Jeſu 6. 8.
- grandi acceſſione amplificatur 150
*Collinii* [Gaſparis] Comment. 178
*Combeſiſius* (Franciſcus) Dominicanus 150
*Cometæ* Anni M DC LXIV. Obſervationes 92
*Commercium*, Opus de Commercio Veterum 146
*Commentariorum*, hiſce noſtris conſimilium, exempla varia proferuntur 176. & ſeq.
*Cominæi* (Philippi) Comment. 178
*Commirius* (Johannes) è Societate Jeſu 26
*Concordantiæ* Librorum ſacror. 120
*Conrartus* (Valentinus) 82. 129
- judicium ejus de Carmine Epico Capellani non probatur 66. 67
*Confectiones* corporum, vivorum & mortuorum, omnis generis animalium 91
- & oculorum omnis generis animalium 91
*Controverſias* (ad) de rebus fidei ſopiendas inter Catholicos & Proteſtantes Huetium hortantur Samuel Puffendorfius & Marchio Fuquerius 119
*Controverſia* ſuper loco Nehem. cap. 8. vers. 8. 147
*Cordomæus* (Geraldus) Lector Sereniſſimi Delphini 123
- Carteſianæ doctrinæ addictus 123
- ſcribit hiſtoriam Caroli Magni 123
*Cormiſius*, in Senatu Aquenſi Præſes 94. 95
- veteris Philoſophiæ peritus 95
*Cornelius*, (Petrus) inſignis Poëta 10. 129. 130
- Lucanum præfert Virgilio 10. 130
*Cornelius* (Thomas) 130
*Coſſartius*, (Gabriel) è Societate Jeſu 98. 105
- extemporali quadam oratione valde celebratus 26
*Cotelerius* (Johannes Baptiſta) 63
*Critice*, cujus inventum 63
- ejus immodicum ſtudium reprehenditur 64
*Critici* farritores humaniorum literarum

rarum 64
*Cromarius* (Nicolaus] Laſſonius 94
- ſpeculum ingens parat ex ære fuſili 94
- vitra excavare conatur ad hyperbolicam figuram 94
*Crucigeris* (à) Patribus Cadomenſibus literarum elementis imbuitur Huetius 5
*Crure* (ex) ſiniſtro debilitato & luxato laborat Huetius 158
*Cujacii* (Jacobi) Epiſtolæ Græcæ & Latinæ ad Jacobum Dalecampium 19
- ejus ſepulcrum 162
*Curſillonius*, (Philippus) Marchio Dangellius 129

D

DAcerius (*Andreas*) 121
*Daniæ* Rex ægre fert ſe palam adſpici per vitrea conſpicilla 38
*Danzæus* (Carolus) Gallorum Regis Legatus ad Regem Daniæ, primum locat lapidem Vraniburgicæ arcis 34
*Delæus*, (Michael) Anteceſſor Pariſienſis 111
*Delphini* (Sereniſſimi) inſtitutioni præficitur J. Benignus Boſſuetus, eique ſuccenturiatus adjungitur Huetius 112. 113
*Delphinum* (ad Sereniſſimum) ſcribit Epiſtolam Huetius ſuper Hallæi Poëmatis 134. 135
- Sereniſſimi Delphini ad hanc Epiſtolam reſponſio 135
- Mathematicis artibus imbuitur Delphinus à Franciſco Blondello 134
*Demonſtrationis* Evangelicæ Opus molitur Huetius 115
- & abſolvit 116
- variæ hujus Operis editiones 118
*Deodatus* 50. 51
*Diogenis Laërtii*, totiusque veteris Philoſophiæ valde ſtudioſus Huetius 143
*Dionyſii* Periegeſin Commentariis illuſtrare parat Ballachæus 75
*Dominicanum* Monaſterium religioſarum virginum Pontepiſcopienſe 76
*Dominicanum* Monaſterium Rothomagenſe religioſarum virginum 6
- illuc educandæ mittuntur Maria, Suſanna, & Ægidia Huetiæ 6
*Domo* (in) Profeſſa Pariſienſi Societatis Jeſu domicilium ponit Huetius 166
*Domorum* Iſlandicarum fabrica 41
- Moſcovitarum 41
- Suecicarum 41
*Domorum* Suecicarum quarundam tecta æris laminis conſtrata 41
- alia ceſpite congeſta 41
*Doujatius*, (Johannes) Anteceſſor Pariſienſis 110

E

E*Braicæ* (de) Linguæ origine 74 75
*Edelinckius* Scalptor 167
*Enauderius* (Petrus Monnerius) 144
*Epiphora* carmine Lucretiano deſcripta 59

Eraſmus

*Eraſmus* (Deſiderius) vitam ſuam ſcripſit 177
*Erythræi* (Nicolai) Index vocabulorum omnium Virgili 120
*Eſtræus*, [Cæſar) Cardinalis 175
*Evangelium* infantiæ 170
*Eudæi* [Johannis] obitus 147

F

FAber [Tanaquillus] Cadomenſis 103. 121
*Fabra*, [Anna] 121
*Fabula* Romanenſis ab Huetio ſcripta 106
- Liber ab eodem ſcriptus De origine Fabularum Romanenſium 105
*Faræus* Marchio 171
*Fayetta* 132 Vid. Laverna.
*Fayus* (Jacobus) Toladi impietatem oppugnat 172
*Fayus*, [Mich.] Manilii Interpres 121
*Fermatius*, [Petrus] Senator Toloſanus, inſignis Geometres 88
*Fermatius* [Petrus] filius, Senator Toloſanus 89
*Ferrandus* [Ludovicus] Fraſſenium inſtigat ad oppugnandam Huetii Demonſtrationem Evangelicam 117
*Flexiarius*, [Spiritus] Epiſcopus Nemauſenſis 96. 128. 130
*Flexienſe* Collegium Societat. Jeſu 71. 72
*Fontana* [Johannes] 131
*Fontanetenſis* Abbatia 155. 156
- ei præficitur Huetius 155
*Fontebraldenſis* Abbatia 160
*Fortinus*, [Petrus] Vid. *Hogettha.*
Franciſcopolis 30
Franciſcus Epiſcopus Aladenſis 81
*Francius* [Petrus] carminibus celebrat effigiem Huetii ab Edelinckio ſcalptam 167
*Franeckerana* Academia 49
Fraſſenius, [Claudius] Franciſcanus, ſcriptis acriter oppugnat Demonſtrationem Evangelicam Huetii; eoque nomine caſtigatur à Franciſco Harlæo, Archiepiſcopo Pariſienſi, & à Benigno Boſſueto Epiſcopo Meldenſi 117
*Fretum* Sundicum 38
*Fridericus II.* Daniæ Rex, in Tychonem benignus & liberalis 34. 35
*Fridericus* Dux Cimbrorum 48
*Fritſchius*, (Johannes Thomas) Bibliopola, novam Demonſtrationis Evangelicæ Huetii editionem meditatur Lipſiæ 167
- & Libelli de ſitu Paradiſi terreſtr. 167
- & Carminum ejuſdem 167
*Fucaldius*, forenſi & ærariæ rei per Normaniam præfectus 173
*Fuquerius*, Marchio 118
*Furnerius*, (Georgius) è Societate Jeſu, auctor Hydrographiæ 14

G

GAlæus, (Thomas) Anglus 131
*Gallæſius* (Johannes) 129
*Gallorum* ingenium ad Poeticam molle fere & remiſſum 66
*Galtruchius*, (Petrus) è Societate Jeſu 14
*Garnerius*, (Joh.) è Societate J. 27
*Gaſſendus* (Petrus) 66
- Haberti Mommorii hoſpes & amicus 68

*Gaſto*, Dux Aurelianenſis 101
*Gaulmini* [Gilberti] Bibliotheca 44
*Gematria* Judæorum ex ineptiis Græculorum orta 60
- Gematriæ nomen ex Geometriæ nomine detortum 60
*Genovefa* [S.] & ad eam ſcriptum carmen 136 137. 138. & ſeq.
*Geographiæ* elementis imbuitur Huetius ab Antonio Hallæo 11
*Gerius* (Ludovicus) mercator, ab iniqua Quæſtorum regiorum Daniæ exactione ſe vindicat, adductis ad Fretum Sundicum viginti navibus bellicis 38
*Gigalta* (Laurentia) Bellofontia 97
- Rothomagi inſtituit Monaſterium Benedictinarum virginum 97
*Gigaltus* (Bernardinus) Bellofontius 10
*Gilbertus* Magus, catenis vinctus eſſe creditur in Vettero lacu 39
*Globus* æneus Aſtronomicus cæleſtis à Tychone fabrefactus 33
*Gloriæ* futilitas & vanitas 36
*Golius* (Jacobus) Arabicæ literaturæ princeps 52. 53
*Gombuſtus* urbis Cadomi ichnographiam deſcribit 70
*Gonterius*, (Johannes) è Soc. J. 2, 3
*Gonzagæ*, (Ludovici) Nivernenſis Ducis, commentarii 178
*Goſſelinus*, (Antonius) in Academia Cadomenſi Profeſſor Regius 12
- ſcribit hiſtor. veterum Gallor. 12
*Goſſelinus* (Johannes) Villonius 93
- Olenam fluvium navigabilem tentat efficere 93
- in valle Collavillæa portum tentat effodere 93
*Gottorpia*, præcipua arx Ducis Cimbrorum 48
*Grævius* (Johannes Georgius) 102
- novam Anthologiæ editionem meditatur 102
- Huetii Carmina typis imprimi curat 102
- ejus obitus 124
*Grammaticam* Ebraicam ſibi ipſe concinnat Huetius 16
*Grandorgæus* (Andræas) 21. 90
- ejus obitus 123
*Grandorgæus* (Jacobus) Premontius 21. 22. 57
- ejus obitus 86
*Grandorgæus*, (Jacobus) Monachus Benedictinus 101
- longitudinum arcanum reperiſſe ſe falſo autumat 101
*Groenlandi* ſuperſtitioſi 40
*Gronovius*, (Johannes Fredericus) 56
*Gudius* (Marquardus) 73
*Guervilla* (Jacobus) 123
*Guiſii* (Henrici Lotharingi) Commentarii 178
*Guyetus* (Franciſcus) 27
- eximius Poëta, infelix Criticus 27
- ejus Bibliothecam ab hæredibus pretio comparat Menagius 166

H

H*Abertus* [Henricus Ludovicus] Mommorius 68
- Carte-

BIBLIOTECA ... ROM.

- Carteſianæ Doctrinæ deditus 67
- inſtituta apud eum Academia rerum Phyſicarum 67
*Hadriani* Cæſaris Commentarii 176
*Hafnia* Daniæ primaria urbs 32
*Hallæus* [Antonius] 11. 57. 63
- ei in convictum & diſciplinam traditur Huetius 11
- Poëticæ artis, & Geographiæ peritus 11
- Geographiæ elementa tradit Huetio 11
- ejus Poëmata 134
- carmine celebrat Librum Huetii De interpretatione 63
- conſtans ejus adverſus Huetium amicitia 11
- ejus obitus 134
*Hallæus*, [Henricus] Antonii frater, Cadomenſis Anteceſſor 110
- prima Juris elementa Huetio tradidit 110
*Hallæus* [Petrus] Pariſienſis Anteceſſor 110
*Hallenſis* Divæ Virginis Templum 56
*Hamelius* [Johannes Baptiſta] 88
*Hardenbergenſis* Conſulis creandi ratio 31. 32
*Hardiſius* [Claudius] Senator in Caſtelleto Pariſienſi 69
Harlæus, [Franciſcus] Archiepiſcopus Rothomagenſis, & deinde Pariſienſis 114. 135. 149
- Tonſuram Eccleſiaſticam confert Huetio 135
- Fraſſenii Franciſcani maledicentiam adverſus Huetium caſtigat 117
*Harlinga*, Friſiæ urbs ad Flevum lacum 49
- Harlingæ proximum oppidum quoddam Friſiæ, ſingulis diebus navigium unum Fœderatis Ordinibus ædificat & ſubminiſtrat 49
*Hautonius*, Medicus Cadomenſis 92
- marinam aquam ſale purgare & dulcem facere inſtituit 93
*Heinſius* [Daniel] 51
*Heinſius* [Nicolaus] 141
*Helmeſtadium*, Sueciæ ditionis urbs, in littore Daniæ 39
*Henrici* IV. Francorum Regis, Commentarii 178
*Herodis* Aſcalonitæ origo 146
Herbelotius (*Bartholomæus*) 133
- Auctor Bibliothecæ Orientalis 133
*Herovallius* (Vio) 133
*Hirundines*, ad ripam Olenæ fluvii, & in aliis quoque locis, in ſpeluncas ſe condunt, adventante hyeme 40
- hirundines Sueciæ lacubus ſe immergunt adventante hyeme 40
*Hiſtoricæ* ſcientiæ pars eſt, ſcire, nihil ultra certos aliquos fines de quæſita hiſtoria ſciri poſſe 23
*Hogerſius* [Theophilus ſive Goſwinus] 98
- Carmina Huetii typis committi curat in Hollandia 170. 171.
*Hoghetta* (Petrus Fortinus) Longavillanorum Principum juventuti

Digitized by Google

tuti moderandæ præfectus 71
*Holmia*, urbs Sueciæ primaria 42
*Homeri* Ilias tam minutis literis deſcripta, ut in juglandis putamen inferciri potuerit 123
*Horologiis* ſolaribus deſcribendis inſtrumentum accommodatiſſ. 145
*Hubinus* Anglus 145
*Huena* inſula in Freto Sundico 34. 35. 38
- Venuſia & Scarlatina dicta 35
- cur Scarlatina dicta 35
*Huetia*, (Ægidia) Danielis Huetii ſoror, Ægidii Macæi uxor 5. 11
*Huetia*, (Ægidia) Danielis filia 2
- Rothomag. mittitur ad materteras 6
- ejus ingenium & pietas 75. 76
- ejus obitus 76
*Huetia*, (Maria) Danielis filia 2
- Rothomagum mittitur ad materteras 6
- collocatur in matrimonium 11
- ejus obitus & elogium 168
*Huetia*, (Suſanna) Danielis filia 2
- Rothomagum mittitur ad materteras 6
- collocatur in matrimonium 11
- ejus obitus & elogium 168. 169
*Huetius* (Daniel) 2. 3
- ab hæretica pravitate, in qua natus fuerat, ad veritatis lumen venit 2
- matrem morti proximam ab hæreſi ad fidem Catholicam revocat, atq; id publicis monumentis conſignari curat 2
- Templum S. Joh. Cadom. muſicis concentibus & pueris ſymphoniac. inſtruit, eique muſica inſtrumenta de ſuo largitur 3
- Sacellum in eodem Templo ſibi ſuæque familiæ exſtruit, eique certos reditus aſſignat 3
- periſtylium Domus Patrum Carmelitarum Cadomenſium inſtaurari curat, ſumtusq; ad id ſubminiſtrat 3
- ejus obitus 4
*Huetius* (Petrus Daniel) 2
- ſplendidis muneribus ab eo afficitur, qui eum de ſacro fonte ſuſc. 4
- mulierem peſte laborantem & morti jam proximam ſuaviatur 4
- poſt parentum obitum, traditur in convictum Ægidiæ Huetiæ amitæ 5
- conſanguineorum tutelæ committitur 5. 6
- prima literatura informatur 5
- Tutor ei præficitur, cui mortuo alter ſubrogatur 5. 6
- literarum ſtudio delectatur 6
- quo factum eſt, ut nullum eum unquam vitæ, rerum, hominumq; tædium ceperit, ac præcipue Poet. 8. 63
- Confirmationis Sacramentum ſuſcipit 8. 9.
- variolis & rubiolis laborat 9
- literas Græcas averſatur 8
- quarum ſtudium deinde repetit, atque etiam Ebraicarum 16
- vulnus accipit in capite, ad cujus nuntium ita commotus eſt ejus Præceptor, ut febri correptus vitæ periculum adierit 8
- nomen dat Sodalitio B. Virginis 13
- Geometriæ elementis informatur à Mambruno 12

- ſub

- ſub cujus diſciplina triennium tribuit philoſophiæ 12. 13.
- Dominic. Ordini cupit adſcribi 13
- Gramm. Ebr. ſibi concinnat 16
- redit ad humaniores literas lecta Bocharti Geographia ſacra 16
- dat operam Jurisprudentiæ 15
- Longi paſtoralem fabulam Latine interpretatur 16. 106.
- à pietatis cultu avocatur ſtudiis literarum, & vitæ oblectamentis, & mulierum conſuetudine 23
- exercitationibus corporis, ſaltandi, equitandi, & armorum tractandorum dat operam 23
- cum prius ſumma nandi facultate polleret 23
- carteſianæ Philoſophiæ valde addictus, quam deinde repudiat agnitis ejus vitiis 15
- à Tutore parce & illiber. habitus 24
- ex cujus exit poteſtate 24
- Lutetiam tum primum adit 24
- Librorum magnam comparat copiam, ac præcipue veteres omnes Auctores, nullis parcens ſumtibus, idque magno rei familiaris diſpendio 24
- Iter ejus Suecicum 30
- Codicem veterem Origenianorum quorundam Oper. deſcr. 44
- hinc prodiit editio Græco-Latina Commentariorum Origenis in Libros ſacros 44
- de reditu in Galliam cogitat 46
- votum Mercurio nuncupat pro ſuo reditu in Galliam 46
- febri acuta corripitur Lugduni-Batavorum 50. 51
- Academiæ Brioſianæ abſens adſcribitur Huetius 58
- Flexiam proficiſc. ad Mambr. 71
- Societati Jeſu nomen dare cogitat, ſed ab hac cogitatione revocatur à Mambruno 72. 73
- nobilitas ejus aſſerta 76. 77
- accerſitus à Proceribus regni Sueciæ ad Regem in literis inſtituendum, conditionem repudiat 96
- penſione annua donatur à Rege 96
- Doctor utriusque Juris creatur in Acadomia Cadomenſi 110
- Doctor honorarius Juris creatur in Academia Pariſienſi 110
- Romam vocatur à Chriſtina Regina Attalicis conditionibus, cui vocanti parere non potuit 85. 86
- ad Sereniſſimi Delphini inſtitutionem ſuccenturiatus adjungitur Boſſueto 112. 113
- in Acad. Francicam admittitur 128
- gravi morbo laborat 125
- & alio deinde graviori 173. 174
- crure ſiniſtro debilitatur 162
- cui ſanando Borboniarum aquarum uſum adhibet 163
- Bibliothecam ſuam dono dat Domui Profeſſæ Pariſ. Soc. J. 164
- piis exercitationibus vacat identidem 157
- pietas ejus erga S. Genovefam 136
- quam & carmine celebrat 137
- habitum Eccleſiaſticum aſſumit 124. 125
- ſacris Ordinibus initiatur 135. 136
- Alnetanus Abbas creatur 138. 139
- Epiſc. Sueſſion. renunciatur 152

- Epi-

- Epiſcopus Abrincenſis conſecratur 153. 154
- abdicato Epiſcopatu Abrincenſi, Abbatiæ Fontanetenſi præficitur 155
- litibus acerrimis & diuturnis vexatur 155
- ſcribit Librum de Interpretatione 62
- Origenis Commentaria Græce & Latine edi curat 104
- ſcribit Librum De origine Fabularum Romanenſium 165
- & Obſervationes in Manilium 121
- & in Anthologiam 61. 143
- & Alnetanas Quæſtiones 143
- & Cenſuram Philoſophiæ Carteſianæ 142. 143
- & Librum De ſitu Paradiſi terreſtris 143
- & Librum De navigationibus Salomonis 143
- grande opus Philoſophicum ab eo ſuſceptum 142. 143
- ſcribit Commentarios de rebus ſuis 175
- Carminum ejus variæ editiones 144. 170
- Librorum ſacrorum Ebraicum exemplar quater & viceſies totum perlegit 17
Υέτιος, cognomen Jovis 43
*Huettus* 43
*Hugenii* (Chriſtiani) Syſtema Saturnicum 82
*Huralti* (Philippi) Civernii Commentarii 178
*Hygrometra* 145
*Hyperbolicam* figuram inutilem eſſe ad augendam vim conſpicillorum contendebat Robervallius 94

I

*Imaginum* verbis depingendarum mos aliquandiu paſſim receptus 80
*Indices* vocabulorum omnium ſingulis Auctoribus antiquis ſubjungi utile eſt 119. 120
*Indicis* generalis vocabulorum omnium, quæ exſtant in Auctoribus claſſicis, concinnandi conſilium proponitur 120
*Infantia* (de) Salvatoris Liber 170
Vid. *Evangelium Infantiæ*
*Joſephi* Liber de Vita ſua 177
*Islandi* ſuperſtitioſi 40
*Iſopſepha* 60
*Julii* Cæſaris Commentarii 176
*Juſtellus* (Henricus) 82
*Juvenali* ſubjectus Index vocabulorum omnium 120

K

*Kircherus*, (Athanaſius) è Societate Jeſu 65

L

*Labbadia* Gallus, Calvinianæ Sectæ Miniſter 50
*Labbæus* (Philippu ) 26
*Lamarius*, [Philibertus] Senator Divionenſis 114
- ſcriptor vitæ Salmaſii 114
*Lambecius* [Petrus] 28. 49
- Lucæ Holſtenii ſorore natus 28
- Aulum Gellium Notis illuſtrat 28
- ſcripſit de Originibus Hamburg. 29

- Bi-

- Bibliothecæ Imperatoriæ Indicem contexuit 29
- Huetium laute excipit Hamburgi 29
*Lamonius*, (Gulielmus) Senatus Pariſienſis princeps 102
- Academia virorum doctorum apud eum inſtituta 102
Langii (Joſephi) Indices vocabulorum omnium Martialis, Juvenalis, & Perſii 120
*Lantinus*, (Johannes Baptiſta) Senator Divionenſis 114
*Lappones* ſuperſtitioſi 40
*Larius*, (Jacobus) Profeſſor regius Cadomenſis 95
*Laverna* (Maria Magdalena) Fayetta 84
- auctor fabulæ Zahydæ 84. 105
*Leonides* Alexandrinus 60
*Lindanus*, (Antonius) Medicus Lugduno-Batavus 50
*Lindenbrogius*, [Fridericus] 49
- Bibliothecam ſuam civitati Hamburgenſi teſtamento reliquit 49
*Linguarum* ſtudium immodicum reprehenditur 64
*Lipſio* [Juſto] noxia pituita, ex vita nimis ſedentaria collecta, morbum conflat 159
*Longini* locus controverſus de Moſe 15. 152
*Longi* Paſtoralia, Opus impurum, moribus noxium 16
- Latine redditur ab Huetio 16. 106
*Longomontanus* [Chriſtianus] 33
*Lovanium* 56
*Lucani* Interpres Brebovius 10
- Virgilio anteponitur Lucanus à Petro Cornelio & Brebovio 10
*Lucceius* ſcripſit hiſtoriam Conſulatus Ciceronis 176
*Lucretius* cum Indice omnium vocum 120
*Ludolfus* (Jobus) Æthiopicæ literaturæ parens 133
- cujus Linguæ præcepta Bocharto tradidit 133
*Lutatii* (Q.) Catuli Commentarii de rebus geſtis ſuis 176
*Lutheranorum* Miniſtrorum hoſpitalitas 35

M

*Mabillonius*, [Johannes] Benedictinus 156
*Maceus* [Ægidius] 5
- Ægidiam Huetiam in matrimonio habuit 5
- Bibliotheca ejus Mathematica, & inſtrumenta Aſtronomica 5. 80. 91
- Genethliacorum vanitati deditus 5
- ejus obitus 5
*Maceus*, [Daniel] Ægidii filius 5
- Huetio Tutor datur 16
- paternam Bibliothecam, & literariam omnem ſupellectilem dono dat Huetio 5. 80
- ejus obitus 67
*Madbachus* & Selamanes, Dii Berœenſes 170
*Madelenetus*, (Gabriel) inſignis Poeta 69

*Mæratius* (Ludovicus) è Societate Jeſu 73
*Magdalenæus* (Georgius Renaldus) à Carmelitidum virginum Ordine Romam delegatus 85
*Malherba* (Franciſcus) inſignis Poëta 10
- Statium plurimi facit 11
- diſcipulum habuit Honoratum Buellium Racanium 69
*Malunodenſis* Abbatia 105
*Mambrunus* (Petrus] è Societate Jeſu 12. 15. 71.
*Manaſſe* [R.) ben Iſrael,Judæus, 55
- conjugem habuit ex Abrabanielum familia 55
- proptereaque ſe Davidi nepotes genuiſſe gloriabatur 55
*Mangotius* (Vrbanus) è Societate J. 161
*Marca* [Johannes Marius] Tilladetus 173
- Diſſertationes ab eo editæ 173
*Marcani* (Olivarii) Commentarii 178
*Marcatellus* (Carolus) Santevremundius 154. 155.
*Marci* Aurelii Philoſophi Liber De rebus ad ſe pertinentibus 176
*Mareſius* [Johannes] Sanſorlinus inſignis Poëta 82. 129.
- Antiquorum ingeniis ſuum vult anteferri 130
*Margaretæ* Valeſiæ Reginæ Commentarii 178
*Maridatius* [Petrus] 71
*Marinam* aquam dulcem efficere tentat Hautonius Medicus 93
*Marollii* Commentaria 178
*Marshamus* [Johannes] de Ægyptiaca Lingua benemeritus 65
*Maſcarenias* [Franciſcus] Comes Cuculini, Luſitanus 147
*Matignonii* Mareſcalli Vita, à Callierio ſcripta 58
*Mayerus*, [Johannes Fridericus] novam Demonſtrationis Evangelicæ editionem Hamburgi meditatur 167
*Medices*, [Leopoldus Cardinalis 114
*Meibonius*, [Marcus] 34
- priſcos Muſicæ diſciplinæ Scriptores in lucem edit 34
*Menagius*, [Ægidius] 57. 84. 97. 98 112
- ejus Commentarii in Diogenem Laërtium 143
- ejus obitus 166
- Bibliothecam ſuam Domui Profeſſæ Pariſienſi Societatis Jeſu teſtamento reliquit 167
*Menjotius*, [Antonius] Medicus 158
*Mezeræus* [Franciſcus] Hiſtoricus 129
- ejus frater, *V.* Eudæi.
*Mercator* [Marius] à Johanne Garnerio editus 27
*Mercera* [Anna] Joſiæ Merceri filia, Salmaſii uxor 52
*Middelburgum* 31
*Monachus* [Stephanus] 20. 74. 97.
*Monlucii* [Blaſii] Commentarii 178
*Monnerius* [Petrus] Enauderius 144 *Vid.* Enauderius.
*Montanius* [Michael] 178
*Montauſerius*, [Carolus Sammauræus] 88. 97. 121. 128. 151. 152.
- auctor

- auctor fuit conſilii de veteribꝰ auctoribus Latinis in uſum Sereniſſimi Delphini illuſtrandis 119
- ad Græcarum literarum ſtudium fruſtra excitatur 22
- ejus judicium de Carmine Epico Capellani non probatur 66.67
- Carolum Salucium, Judæum, de ſacro Babtiſmi fonte ſuſcipit, eique nomen ſuum tribuit 136.137.
- ejus obitus 165
*Morinus* (Johannes Baptiſta) Matheſeos Profeſſor 70
*Morinus* (Stephanus) Profeſſor Amſtelodamenſis 74
- ſuper Ebraicæ Linguæ origine diſſentit ab Huetio 74.75.
*Mornæus* (Philippus) Pleſſæus 74
- Literarum ſacrarum, quas tractavit, non ſatis peritus 74
*Morus* (Alexander) 51.54.59
- fœda lis exorta inter eum & Salmaſium 53
- ſermo huic habitus cum Huetio, de ſubrogando in locum Salmaſii ſucceſſore 53.54.
*Moſantius* (Jacobus) Brioſius 12
- Academiam virorum doctorum apud ſe colligit 57
- Montauſer. in ſuas edes excipit 97
*Munſterius* (Nicolaus) Mottæus, Prætor Cadomenſi 57.73.144.

N

*NAvallii* (Philippi Montalti) Commentarii 178
*Naudæus* (Gabriel) 28. 45
*Neckerus* Draco Suecorum fabulis celebratus 40
*Neſmondius*, (Franciſcus) Epiſcopus Bajocenſis 135
*Neuræus*, (Michael) Longavillanorum Principum Præceptor 71
*Numiſmatum* veterum congeries, ſatis grandis, Cadomi emta ex Colberti mandato 111
- ſed mala fide vendita 111

O

*OLdenburgius* (Henricus) 90
*Olearius* (Adamus) 48
- Lexicon Perſicum concinnat 48
*Olenam* fluvium navigabilem efficere tentat Johannes Goſſelinus Villonius 93
*Origenis* Commentaria in Matthæum, & Librum de Oratione ex veteri Codice Græco deſcribit Huetius 44
- hinc prodiit Græco-Latina editio Commentariorum Origenis in Libros ſacros, ab Huetio adornata 44
- cujus editionis typis imprimendæ curam in ſe ſuſcipit Johannes Berthelinus, Bibliopola Rothomagenſis 97
- in deſcribendis ex veteri Codice Commentariis Origenis in Matthæum paucula quædam verba ex nimia properatione prætermiſſa, & deinde ſuppleta 61.62
- in lucem prodeunt Commentaria Origenis in Libros ſacros 101
- ſuſcepta Origenianorum omnium Operum editio, imperfecta relicta eſt 115
- ex nonnullis Origenianorum Operum Codicibus variantes lectiones excipi curat Pearſonius 149

*Oryx*, animal à Bocharto depictum exhibetur in Hierozoico 100
*Oſtrogothia* 39
*Ottinga* Saxoniæ falſo credita eſt eadem eſſe ac Cadomum 144
*Oxenſtierna*, (Axelius) Sueciæ Cancellarius 44

P

*PAlmerius*, (Jacobus) Grentomenilius 20. 57. 60
- Græce ſcribit eleganter oratione ſtricta & ſoluta 20
- veteris Græciæ deſcriptionem aggreditur 20
- Obſervationes ſuas in Auctores Græcos dat in lucem 20
- ſingulari certamine cum juvene valente congreditur jam ſenex, eumque vincit 20
*Palmerius* (Jacobus) alter 20
*Parei* (Danielis) Index vocabulorum omnium Muſæi; & alter vocabulorum omnium Lucretii 120
παρήλιον inſigne, in Suecia viſum tempore Guſt. Adolphi Regis 41
παρηλίοις obnoxium ſeptentrionale cœlum; cujus rei cauſſa redditur 41
*Parvillerius*, (Hadrianus) è Societate Jeſu, Arabicarum literarum ſcientiſſimus 99
*Paſqualini* (Pompeji) Index vocabulorum omnium Metamorphoſeon Ovidii 120
*Patibulis* (de) apud Danos furum & luporum corpora dependent 38
- iis cultelli affiguntur ad depellendos morbos 38
*Patricius*, Vid. *Plunquettus*.
*Patris* Oratorum titulo ridicule afficitur Huetius à Batavo quodam 85
*Patriſius* (Petrus) 73. 104
*Pauli* Silentiarii Carmen de Thermis Pythicis 59
*Pearſonius*, (Johannes) Epiſcopus Ceſtrienſis 149
*Peliſſonius*, (Paulus) 82. 128. 129
*Peraltus*, [Carolus] 82. 129
- Antiquorum ingeniis ſuum ſperat anteponi 130
*Pereſixius*, (Harduinus) Archiepiſcopus Pariſienſis 114
*Pererius* (Carolus) 83
*Perinius*, [Picartus) Sereniſſimi Delphini Præceptor 111. 112
*Perſio* ſubjectus Index vocabulorum omnium 120
*Perſicum* Lexicon ab Oleario inchoatum 48
*Petavius* (Dionyſius) 25
- operam ſuam præſtat Huetio ad intelligendum Thucydidem 25
*Petitus*, (Franciſcus) Vaconius 65
*Petitus*, [Petrus) Medicus 83
*Petivillæus*,(Philippus Sudorius) Senator Rothomagenſis 58
*Peyraredus*, Poëta inſignis 69
*Philippus*, Dux Aurelianenſis, Regis frater 71
*Phœniciarum* literarum triplex genus 170
*Pillonia*, (Catharina) Huetii matertera 4. 6
*Pillonia*, (IſabellaBertovillæa) Huetii mater 2



Digitized by Google

- ejus obitus 4. 5
*πιττάκη* Πεζικὴ quid 59
*Pleias* Poetarum 83
*Plunquettus*, (Patricius) Epiſcopus Ardenſis 81
*Poematum* ſani æſtimatores, rariores ſunt, quam boni Poëtæ 10
*Poetarum* Græcorum vetera Scholia, certiſſimi ſunt fontes Mythologiæ 17
*Polycrene* fons amœniſſimus agri Bavillani 102
*Pomorum* ſuccus, Sicera vulgo dictus 51
*Pontepiſcopienſe* Dominicanarum Monaſterium 75. 76
*Pontiſii* Commentarii 178
*Poræus*, Medicus Rothomagenſis 92
- quid illi contigerit Pontaudomari cum ignoto Sacerdote 92. 93
*Poſſinus*, (Petrus) è Societate Jeſ. 146
*Pratea* (Maria) 84
*Puffendorfius*, (Samuel) Reginæ Suecorum à Secretis 118
- Huetium hortatur ad ſopiendas controverſias de Religione 118
*Puteani* fratres, Petrus & Jacobus, Regiæ Bibliothecæ cuſtodiæ præfecti 27
*Puteanus*, (Jacobus) ejus obitus 76
*Puteanus* (Petrus) 56
- dignitatis Imperii Gallici & Eccleſiæ Gallicanæ vindex 27
*Pyrrho* [Gulielmus] Profeſſor Regius Cadomenſis 69

Q.

*Quinaltius* [Philippus] 129

R.

*Rabelæſii* [Franſciſci] domus natalis caupona deinde effecta 60
*Rabutinus* [Rogerius] Buſſiacus 129
- ejus Commentarii 178
*Racanius* [Honoratus] Buellius 69
- Franciſci Malherbæ diſcipulus 69
*Racinius* [Johannes] 129
*Rambullietana* domus Pariſienſis celebritas 37
*Rambullietus*, Marchio 37
*Rapinus* [Renatus] è Societate Jeſu 26. 98. 102.
*Redii* [Franciſci] Obſervationes Phyſicæ 114
*Regiſius* [Petrus Sylvanus] 142
*Regius* [Henricus] Medicus & Philoſophus 31
*Regnerus* (Seraphinus) 129. 171.
*Rex* dici ſe patitur Protectorem Academiæ Francicæ 128
*Rhenferdius* [Jacobus] 170
*Rivierius* [Ludovicus] Epiſcopus Lingonenſis 103
*Richelii* [Armandi] Cardinalis Commentarii 178
*Robervallius* (Ægidius Perſona) inſignis Geometres 102
- Carteſii adverſarius 102
- primas tenens inter luſores Scacchorum 102
- figuram hyperbolicam inutilem eſſe contendit ad augendam vim conſpicillorum 94
*Raccachoartia* (Maria Eliſab.) 159
*Roccachoartia* (Maria Magdalena Gabriela) Fontebraldenſis Abbatiſſa

tiſſa 159. 162.
*Roccaſucaldius* (Franciſcus) 132
- ejus Commentarii 178
*Roccanus* [Ægydius Andreas] 58
- Auctor Hiſtoriæ Domus Harcurianæ 58
*Robaltus* [Jacobus] 162
*Robannia* [Maria Leonora] Abbatiſſa Monaſterii Cadomenſis, cui à S. Trinitate nomen eſt, & deinde Monaſterii Malunodenſis, 77. 81. 105.
- Pſalmos Davidicos & præcepta Salomonis interpretatur 78
*Robannii* [Henrici] Ducis, Commentarii 178
*Robannius* (Ludovicus) Princeps Guemenæus 98
*Romanam* Curiam inter & Francic. graves exortæ contention. 152. 153
*Romanenſes* Fabulæ, Vid. *Fabulæ.*
*Rubiolæ,* Vid. *Variolæ.*
*Runicæ* litteræ, 33
*Ruæus,* (Carolus) 147
*Ruttilii Ruſi* Commentarii 175

S.

*Salmaſius* (Claudius) 31
- ejus benignitas, comitas, & morum facilitas 51
- habitu militari prodit in Aulam Suecicam 53
- tradit ſe ei in diſciplinam Chriſtina Regina 43
- ejus Liber de Homonymis plantarum 114
- Vita ejus ſcripta à Philiberto Lamario, Senatore Divionenſi 114
*Salucius,* (Carolus) Judæus, ad Chriſti fidem converſus, à Montauſerio de ſacro lavacro ſuſceptus 136
*Sammaglorianum* hoſpitium Congregationis Oratorianæ 85
*Sammauræus,* (Carolus) Vid. *Montauſerius.*
*Sammauræa,* (Julia Maria) Vticenſium Ducis uxor 122
*Sanctevremondius,* (Carolus) Vid. *Marcatellus.*
*Santolius* (Johannes Baptiſta) 83
*Sanzius,* (Johannes) Cardinalis de Aguirra 157. Vid. *Aguirra.*
*Sarravius,* (Claudius) Senator Pariſienſis 55
*Savarius,* (Jacobus) poëta miræ fœcunditatis 57. 65
*Savarius,* (Maturinus) Epiſcopus Sagienſis 149
*Scaliger,* (Julius Cæſar) buccinator laudum ſuarum 177
*Scaligeri* (Joſephi) immoderata jactantia 16. 177
- Notæ ejus in Manilium, ſcatentes erroribus 121
- ejus Epiſtolæ ad Jacobum Dalecampium, nondum editæ 19
- ex ejus Bibliotheca Libri complures ad Huetium miſſi 20
- effigiem ejus penicillo exprimit Stephanus Cahagneſius 19
- in ejus funere, uni ex capitibus panni funebris deferendo adhibetur Stephanus Cahagneſius 19
*Scarro* (Paulus) 89
*Schotanus,* (Johannes) Profeſſor Franecke-

neckeranus 161
*Schurmannia* (Anna Maria) 50. 90
*Schwelingius*, [Johannes Eberhard.] Profeſſor Bremenſis 162
*Scripturæ* ſacræ dignitas 146
*Scuderia*, [Magdalena] 88
*Scuderius* [Georgius] 90
*Seberi* [Wolffgangi] Index vocabulorum omnium Homeri 120
*Segræſius*, [Johannes Renaldus] 58 97
- ejus rogatu Librum ſcribit Huetius, De origine Fabularum Romanenſium 105
- Virgilii locus ex Georgicis male ab eo intellectus & exceptus 109
- unde gravis exoritur controverſia inter eum & Huetium 110
*Seguierius*, [Petrus] Franciæ Cancellarius, Academiæ Franciæ Protector 128
*Septem-Clauſtra* vetus in Weſtphalia religioſarum virginum Monaſterium 32
*Septentrionales* Gentes, ſuperſtitionibus deditæ 40
*Servilius* Iſauricus à Cicerone cur Varius dictus 9
*Severi* Commentarii 176
*Sickius*, [Henricus] 170
*Silentiarii*, V. *Pauli.*
*Simonius*, [Richardus] Demonſtrationem Evangelicam Huetii interpolare, & in aliam formam redigere cogitat 117. 118
*Sirmondus*, [Jacobus] è Soc. Jeſu 25
- in otio & ſtudiis vitam produxit ad centeſimum prope annum 17
*Spanhemius* (Ezechiel) 157
*Sparra*, Sueca nobilis puella 53
*Spirinxius*, (Arnold.) caminum Suecicum in Hollandiam transferri curat 42
*Staniburſtii* duo, Hiberni, Philoſophus alter, alter Medicus 81
*Statuta* Synodalia Diœceſis Abrincenſis 154
*Stavera*, urbs, caput quondam Friſiæ Occidentalis 49
*Studiis* & otio debilitari corpus falſo creditur 17
*Sueci* Gallos averſantur 46
*Sueci* cujusdam atrox facinus 45
*Suecia* floribus, fragis, & ceraſis luxurians verno tempore 39
- fert quoque mala & melopepones, ars modo adhibeatur 39
- magni in ea calores per æſtatem 40
*Suecicum* iter 29. 30
*Sueſſionenſis* & Abrincenſis Epiſcopatus permutantur 153
*Syriaci* caracteres antiqui 170

T

T*Actica* Veterum colligere, & in lucem edere cogitat Tevenotius 132. 133
*Talemantius*, (Franciſcus) Plutarchi interpres 88
*Talemantius* (Paulus) 88. 171
*Tavanii* Commentarii 178
*Tavernerius* (Johan. Baptiſta) 103
*Terlonii* Commentarii 178
*Tevenotius*, (Nicolaus Melchiſedecus) 132
- Collectaneor. Geogr. editur 132
- Tacticorum Scriptores antiquos in lucem

lucem dare meditatur 133
*Thea*, planta Sinica 126. & ſeq.
*Theocriti* repetita ſingulis annis verno tempore lectio 58
*Thermometra* 145
*Thomaſſinus*[Ludovicus]ex Oratoriana Congregatione 85
*Thorodæus* [Ludovicus] 20. 58.
- alienæ induſtriæ faſtidioſus 21
- fallitur in dijudicandis & diſcernendis antiquis carminibus Græcis à recentioribus 21
- veter. Græciæ deſcript. molitur 21
*Thuanæa* Bibliotheca vili pretio diſtracta 64
*Thuanus* [Jacobus Auguſtus] 63
- ejus Commentarii de Vita ſua 177
*Thuanus* Regis Orator ad Ordines Fœderatos 163
*Thucydides* ſtylo præfractus 16. 25
*Tiberii* Cæſaris Commentarii 176
*Tolandus* [Johannes] 172
- nothus 172
- infamia apud ſuos notatus 172
- ejus Adeiſidæmon 172
*Totius*, Comes Suecus 96
*Trajani* Commentarii 176
*Tretteri* (Thomæ) Index vocabulorum omnium Horatii 120
*Trichetius*[Raphaël] Frenæus 45
*Tuſcanellæ* (Horatii) Index vocabulorum omnium Catulli, Tibulli, & Propertii 120
- idem Quintilianum Italice interpretatur 131
*Turriani* [Friderici Mauritii] Commentarii 178
*Turriani*[Henrici]Commentarii 178
*Turris* ſpeculatoria Hafnienſis 33

V

*VAlerius* [Andreas] Vid. *Andreas*.
*Valboneſius*, [Joh. Petr. Moretus] primarius Præſes Gratianopolitanæ Curiæ regiarum rationum 169
*Valeſii* fratres, Henr. & Hadrianus 82
*Varillaſius* [Antonius] 81
*Variolis* & Rubiolis graviter laborat Huetius 9
- hi morbi Veteribus incogniti non fuerunt 9
- Variolarum morbus ex Indiis & Ægypto in Occident. defluxit 10
- Variolæ cur dictæ *Milinæ* à Gregorio Turonenſi 10
*Vari*, Varii & Vareni unde dicti 9
*Vavaſſor*, (Franciſcus) è Soc. J. 25
*Vervilla*[Franciſcus] Vid. *Beroaldus*.
*Veſpaſiani* Cæſaris Commentar. 176
*Veterum* contra Recentiores defenſio 82
*Vetterus* lacus, & in eo ſpecus ingens 39
*Vettius* Valens Aſtrologus 48. 149
- Anthologiarum ejus quot ſuperſint codices 88
- eum in lucem dare cogitabat Huetius 150
- duo hujus nominis fuerunt Aſtrologi 48
*Vetturius* [Vincentius] 104
*Viegnierius* (Hieronymus) ex Oratoriana Congregatione 85
*Villaregii* [Nicolai] Comment. 178
*Vinæa* [Anna] 84

*Vitreæ* guttæ, ex Germania primum allatæ, ſcriptaque ſuper earum formatura Diſſertatio 68
*Vivonnæa*, [Catharina] Marchionis Rambullieti uxor 87
*Ultrajectum* 31
*Voſſius*, [Iſaacus] 54. 56
- præeſt ſtudiis Chriſtinæ Reginæ 29. 43
- è finibus Sueciæ in Hollandiam regreditur, juſſu Chriſtinæ Reginæ, ob illatam Salmaſio injuriam 39
*Vraniburgicæ* arcis Tychonis excidium, unde ortum 36
*Urſæus* [Honoratus] 106

W

*Walchandorpii*, [Chriſtophori] ſimultates cum Tych. Braheo 38
*Worcumii*, quæ urbs eſt Friſiæ, in publico hoſpitio, non impenſarum modo, ſed ſtrepitu etiam pretiū 49
*Wormius* [Olaus] 33
- ejus κειμήλια 33

Y

*Yvrandæa*, [D. Maria] 106
- Hymnus ei dictus 107. 108
- ejus templum 106

Z

*Zahyda*, fabella 85
- à Lav. Fayetta elucubrata, & ſub Segræſii nomine edita 84. 105
*Zelandia* 31

F I N I S.

# Verzeichniß einiger Bücher,

Welche

## Johann Groſſens Erben

in Leipzig, auf eigene koſten gedruckt, und in anzahl bey ihnen zu finden ſeyn.

Alberti, *Val.* panegyricus Ser. & Pot. Regi Pol. nomine academiæ Lipſ. ſcriptus fol.

Amyraldus, *Moyſ.* der aus GOttes wort und geſunder vernunfft widerlegte Indifferentiſt und Epicurer, in welchen unter andern auch klar bewieſen wird, daß nur die chriſtliche religion die ſeeligkeit befördern könne 12

Angeli, *Chriſt.* enchiridium de ſtatu hodiernor. Græcorum, græce conſcriptum; jam c. verſ. latina e regione poſita, & annotat. G. Fehlavii adornatum. 4.

Anmerckungen über das Leipzige bedenck. vom rechte des ſabbaths, und der üblichen kirchen-cerem. 4.

Asgil, *Joh.* die unſterblichkeit der menſchen auf erden an leib und ſeele, aus dem engliſchen überſetzt von J. G. Pritio. 12.

Barth, *J. Matth.* de luce barometrorum, ut & aliis connexis argumentis &c. 4.

Bates, *Wilh.* die pflicht der gottgelaſ-

ſenheit und ergebung ſeines wil-
lens im creutz in den willen Gottes aus Matth. 26 v. 39. gezeiget; aus dem engliſchen überſetzt. 12.

Begriff, kurtzer, des groſſen unterſcheids der reinen evangeliſ. und ſociniſ. lehre in frag und antwort vorgeſtellet, mit D. Ad. Rechenbergs vorrede. 8.

Beiers, J. Matth. hand-büchlein vor junge prediger, nebſt Anhang von des h. predig-amts hohem anſehen. 12.

Bellinus, *Laur.* de urina, pulſu, ſanguinis miſſione & febribus nec non de capitis pectoriſque morbis cum præfat. D. Joh. Bohnii. 4.

Beyeri, G. centuria thematum ex vario jure ſelectorum. 4.

-- delineatio juris civilis ſecundum pandectas ad fundamenta ſua revocati & ad ſeculi uſũ accommodati poſitionibus ſucc. incluſa. 8.

-- ſchediaſma de utili & neceſſaria auctorum juridicorum & juris arti inſervientium notitia, III. ſpec. 8.

Biblia ſacra V. & N. teſtamenti, ſecundum vulgatam verſionem, ad ebræam veritatem in veteri, ad gr. vero in novo teſtamento, à D. Luca Oſiandro perpurgata; & ad D. D. Luth. verſ. german. collata. 4

Bidloos, G. bericht von der letzten kranckheit u. tod Wilhelm des III. Königs von Groß-Britann. &c. 8.

Blome, *Rich.* engliſches america, oder beſchreibung derer länder und inſuln, ſo der cron England in Weſt-indien zuſtändig, mit kupffern; aus dem engliſchen überſetzt 12

Bodenſchatz, *Erh.* florilegium muſicum, 2. part. 4.

Boecleri, *J. Henr.* bibliographia critica, ſcriptores omnium artium atque ſcientiarum ordine percenſens, nunc demum integra & emendatius edita acceſſionibuſque ex reliquis ſcriptis Boeclerianis aucta, recenſuit Jo. Gottl. Krauſe, qui etiam præfationem, animadverſiones & indices adjecit. 4. & 8.

Büchers, Fr. Chriſt. Rathmannus redivivus, oder erörterung pietiſtiſcher übereinſtimmung in dem artickel von der h. ſchrifft, mit denen fanaticis, ſonderlich M. Herm. Rathmanni 4

von Butſchky, Sam. pathmos, oder ſonderbare reden und betrachtungen allerhand curieuſer hof- welt- und ſtaats-ſachen 8.

Carpzovs J. Ben. des Evangeliſt. a. teſtaments Jeſaiä ſonn- und feſttags-evangelia, aus deſſẽ prophetiſchen weiſſagung gründlich erkläret 4

-- oratio contra Rich. Sim. hiſtoriam criticam vet. teſtamenti. 4

-- auserleſene tugend-ſprüche aus der h. ſchrifft erkläret, ſamt anweiſung, wie nach anleitung dieſer ſprüche die ſonn- und feſttags-evangelien erbaulich abzuhandeln 8

-- predigt von der groſſen hure auf den 7 köpffigten und 10 hörnigten thier über Apocal. 17. wider einen päbſtiſchen pfaffen, deſſen läſter-ſchrifft zu Ende angedruckt, geh. 8.

-- erklärung derer an. 1688. u. 1689.

-- buß-

buß-gebeten, ſprüch. u. geſäng. 12.
- - verordneten Buß-texte, nebſt den verzeichniß ſeiner anno 1689. gehaltenen lehr- und lieder-pred. 12.

Carpzovs, Sam. Ben. das regiments-ſchiff aus Luc. 5. v. 1. biß 11. bey Hertzog Friedrichs Auguſti huldigung zu Freyberg anno 1694. betrachtet. 4.

Catalogus univerſalis oder verzeuchniß derer bücher, welche alle halbe jahr gantz neu gedruckt, verbeſſert wieder aufgelegt, oder noch künfftig zu hoffen ſind. 4. NB. iſt alle Oſter- u. Michaels-Meſſen zu habẽ.

Cladenii, *Mart.* verklärter JEſus, oder 12. betrachtungen über die hiſtorie der verklärung Chriſti, mit 12. geiſtlichen oden.

Chytræi, *Dav.* chronicon Saxoniæ, oder was ſich in Sachſen und den benachbarten Ländern von 1550. biß 1598. denckwürdiges zugetragen, 2. theile. fol.

- - ſupplementum ſeu continuatio Saxoniæ. fol.

Concordia pia & unanimi conſenſu repetita confeſſio fidei & doctrinæ eorum, qui auguſtanam confeſſionem amplectuntur, c. D. Ad. Rechenbergii appendice tripartita 8.

Crœſii *Ger.* hiſtoria quackeriana, ſive de vulgo dictis quackeris, ab ortu illorum uſque ad recens natum ſchiſma. 8.

Deciatoris, *Henr.* ſylva vocabulor & phraſium octo linguar. fol.

Dicelii, *M.* academia Lipſienſis rediviva ſive monumenta jubilæi ſecularia an. MDCIX. 8

Ehrenrettung des ſel. Hn. D. Joh. Günthers und ſeiner 50 motiven, warum niemand römiſch-catholiſch werden ſoll, wider einen päbſtiſchen Lehrer. 8.

Fabricii, *Georg.* Saxon. illuſtrata, f.

Feuſtelii, *M. C.* bona verba D. Gottl. Fried. Seligmanno ad munus primarii aulæ Dresdenſis concionatoris abeunti, ad M. Henr. Pippingium Soceri generum acclamat. 8

Fiſchers, Chriſt. auslegung der feſttäglichen epiſteln durchs gantze jahr, nebſt einer form, wie man arme ſunder, ſo zum tode verurtheilet, lehren, tröſten und vermahnen ſolle. fol.

- - kinder-poſtill, darinnen alle ſonn- und feſt-täglichen evangelia und epiſteln mit 4. kurtzen fragſtücken erkläret, 2 theile. 8.

Frommanni, *J. Chriſt*, anſer Martinianus. 4

Fuhrmanns, Gottfr. zions geiſtliche wälder, oder ſelige gedancken über die ſonn- und feſt-tags-evangelia in gebundener rede. 8.

Gedicci *Sim.* aulegung des erſten buchs Moſis, 6. theile. fol.

- - auslegung der ſoñ- und feſttags-evangelien, nebſt anhang ſchöner paßions-predigten. fol.

Geſang-büchlein, in welchen D. Mart. Lutheri und anderer lehrer lieder zuſammen getragen, von M. Jeremias Weber. 18.

Glaſers, Petri, geſammlete lehrſchrifften D. Mart. Luthers wider die ſacramentirer. 4.

Glei-

Gleichii, *J. A.* hiſtoria numiſmatum, imprimis de quibusdam nummis ob victorias navalis cuſis, c. fig. 4.
Gruteri, *Jani* diſcurſus politicus in C. Corn Tacit. & notæ in T. Livium. acceſſ Balth. Venatoris panegyr. J. Grutero ſcriptꝰ. & F. H. Flayderus de ejusdem vita, morte & operibꝰ, ex muſeo C. F. Franckenſt. 8
Günthers, Joh. præcepta homilet. 4
-- collegium paſtorale in welchem denen kirchendienern aus der theologie u. geiſtl. liedern die wichtigſten argumenta an die hand gegebẽ werden, deren ſie ſich bey denen im predigt-amte vorkommenden fällen bedienen können. 8.
-- ſämtl. ſtreitſchrifftẽ wider die papiſten, darīnen der feſte glaubens-grund der evangel. lutheriſchen u. die nichtigk. der ſcheingründe röm. kirchẽ aus h. ſchrifft erwieſ. werdẽ 4
Hänichens, D. C. ſchwanengeſ. oder ausleg. der 7 W. C. am † 4
-- klage- u. troſt-pred. über das ſel. ablebẽ Sr. Durchl. Chriſtiani II. 4
der teutſche Helicon, auf welchen die auf den teutſchen univerſit. lebende profeſſores nach ihren namen und profeſſionen vorgeſtellet. 8
ab Heldorff, *Georg. Frid.* idea jurisprudentiæ illuſtris in VI. tabulis adumbratæ: acceſſ. tab. peculiaris ſtudiorum delineationem cont. fol.
Henrici *J. Ulr.* mächtig u. ohnmächtiger teufel, in prüfung Fleedwoodiſcher unterſuch. der wunderw. 8
Hermelini, *Ol.* disqu. de or. Liv. 8.
Hoe Matth. auslegung der hohen feſt- und feyertags-evangel. fol.
-- 50 predigtẽ über die ep. Pauli an die Gal. darin eine gründl. ausführ. der reinen cathol. evang. lehre u. derſelben verwahrung wider allerley ſectirer u. ketzer verfaſſet. 4
-- comment. in epiſt. Pauli ad Gal. 4.
-- antwort auf ein calviniſch ausfoderungs-büchlein wider D. Toſſani unerweißliche unwarheiten. 4
-- pred. über den proph. Haggai. 4.
-- evangeliſ. Hand-b. wider das papſtth. nebſt deſſen bedencken, wie ſich zu verhalten, wenn päpſtiſ. lehre anzunehmen oder der päpſtlich. kirchen-verſammlung beyzuwohnen wil auferleget werden. mit D. J. Ben. Carpzovii vorrede, und 2. nöthigen regiſtern. 8.
Hoffmanns, C. Sig. faſten-and. oder betr. der 7. worte Chriſti am creutz, nebſt Petri fall und buſſe. 8.
Hoffmanni, *C. G.* hiſt. juris romano-juſtinianei, in qua origo & mutationes hujus juris à primis romanæ reipubl. initiis enarrantur &c. præmitt. C. Thomaſii delineatio hiſtor. jur. civilis, acceſſ. F. Hottomanni Antitribonianus & præf. de utilitate & neceſſitate hiſt. jur. romani. 4
Hondorffs Andr. hiſt. und exempelbuch, nach ordn. der 10. geboten Gottes verfaſſet, 2. theile. fol.
Horatii Q. opera omnia poëtica c. n. Minelli præf. Junckeri & de F. Rappolti Comment. illuſtrat. 2. part. 8
Huetii, *P. D.* quæſtiones Alnetanæ de concordia rat. & fidei, acceſſ. ejusd. comment. de vita & ſcriptis ſuis. 4
Ittigii, *T.* hiſtor. eccleſiaſt. ſeculum I. præmiſſa eſt ejusd. diſſ. de ſcriptoribus

ribus hiſt. eccleſiaſt. recentioribus. 4
-- diff. de ſynodi Carentonenſis reformatorum in Gallia 1631. indulgentia erga Lutheranos. 4.
-- de hæreſiarchis ævi apoſtolici & apoſtolico proximi. 4

Kegelii *Phil.* duodec. piæ med. 8.
,, zwölff gottſel. andacht. nebſt einem geſang-buch 12.

Köhlers Joh. apoſt. rang-ordn. am feſt Barth. aus Luc. 21. v. 24. erkl. 4.

Knör L. G. nöthiges noſce te zu erhaltung der lebens-flammen durch eine doppelte panacea. 8.

Koch *J. Chr.* de uno eodemque genus humanum in ſtatu integritatis, & in ſtatu lapſus propag. modo. 4
-- de cultu ſerpentum apud antiquos variis anim. ornata. 4.
-- ſchediaſma de ordinanda bibl. 8.
-- de paſtoribus paganis in quo iſti ex jure divino, atque eccl. adverſus multor. contempt. defenduntur. 8
,, das in der lehr von der prieſterehe wid. ſich ſelbſt zeug. papſtth. 8.

Königs C. pract. u. proc. der gerichtsläufſte nach brauch ſächſ. landart 4

Köpkens Balth. ſendſchr. darinne D. Speners unſch. in der lehre vom geiſtl. prieſterth. w. D. Eilm. gez. 8

Krentzheims Leonh. chronologia od. jahr-rechn. und geſch. was ſich von anfang der welt biß 1576. in kirchen- und welt-regim. zugetragen. fol.
-- obſervationes chronologicæ. fol.

Kromayeri, *J. Abr.* de uſu linguæ Arabicæ in addiſcenda ſcriptura ſ. 4

Kromayers Melch. kirchen-chron. des n. teſt. oder erkl. der offenb. S. Johannis. 4.

Kunſtliebens Jul. ſchmid ſeines eigenen unglückes, aus vielen ſeltzam. begebenheiten erwieſen. 12.

Langii, *Joach.* idea ac anatome theol. pſeudorthod. ſpeciatim Schelwigianæ; accedit ſinceri evangelici epiſt. de vera fidei juſtific. indole. 8

Laurentii *Paul.* ausleg. des 1. und 2. buchs Sam. 2. th. fol.

Leben Sr. Maj. Caroli III. königs in Span. u. der Indien, worinnen alles, was bey der ſpan. ſucceſſache in dem deßhalb geführten kriege von jahr zu jahr vorgefallen durch glaubwürdige documenta, memorialen und nachr. erläutert wird, mit kupff. 4. theile. 8.

Lehms, Georg Chriſt. wachsth. des hauſes Oeſterreich in einer lobrede auf die vermähl. Carl des III. kön. in Span. mit der Braunſchweig-Lüneburg. printzeßin Fr. Eliſabeth Chriſtine. fol.

Liſter, *Mart.* de fontibus medicatis Angliæ. 8.

Lœſcheri *Val. Ern.* epiſtola ad parentem de cauſis linguæ ebreæ. 4.
-- de cauſis ling. ebr. l. III. in quibus magna pars ebraiſmi poſter. curis reſtituitur, incerta & ambigua ad reg. reduc. hiſtoria linguæ, genios, fines & ſingularia ejusd. enarrantur denique ad interiora linguæ ſanctæ aditus panditur. 4
,, Delitſcher abſchieds-pred. nebſt anh. der ſuperintendenten und paſtores ſeit der reformation. 4
,, ausführl. hiſt. motuum zwiſchen den evangeliſch-lutheriſ. u. reform. 2 theile. 4

,, voll-

-- vollſtändige reformations-acta, documenta u. nachrichten, die vor 200. jahren erfolgte evangeliſche kirchen-reformation betreffend, nebſt darzu gehörigen erläuter. 4.
-- Jon, ſive originum Græce reſtauratarum libri II. 8.
-- abgewieſener Demas zur überzeugung der Päbſtler, und der den abfall befördernden frey-geiſter: nebſt angehengte documenten von einigen päbſtiſchen dingen, ſo mit Hn. Hertzog Jul. zu Braunſchw. Lüneburg Herren Söhnen vorgegangen, und darüber bezeugten löblichen eyfer. 8
Lœſcheri, *Jul.* obſervationes ſelectæ ad theologiam ſacram & eccleſiaſt. hiſtoriam ſpectantium. 8.
Ludolffi, *Jobi* terragonometria tabularia. 4.
Luthers, Mart. ſchrifften, bücher und predigten ſo in den Wittenberg- noch Jeniſchen tomis zu finden, 1. theil. fol.
-- poſtilla domeſtica, ſive conciones diebus dominicis & feſtis habitæ. 2. partes. 8.
-- nahmen-büchlein, oder teutſcher nahmen deut- und auslegung mit anmerckungen erläutert. 8
-- commentarius in S. Joh. epiſtol. catholicam 8.
Macarii, S. homiliæ & opuſcula græco-latina, per J.G. Pritium. 8.
Martini, *Chriſt. Sam.* commentarius in epiſtolam D. Judæ catholicam c. præfat. J. Ben. Carpzovii. 4.
Mayers, J. F. betendes kind Gottes in 13 andacht. über das h. Vat. U. 8
-- würdiger communicant, wie er ſich vor, bey u. nach dem h. abendmahl zu verhalten, ſamt einem beicht- u. communion-gebetbuch, Hn. D. H. Welleri abendmals-gedancken u. einem vollſt. geſangb. 12
Melanchtonis, *Phil.* operum omnium pars 1. 2. & 4ta. fol.
Mencelii, *Hier.* auslegung der Pſalmen Davids. fol.
Molinæi, *Petri*, tract. von der erkentniß GOttes. 12
Mollenbroccii, *Val. And.* tract. de varis ſeu arthritide vaga corbutica. 8.
-- cochlearia curioſa. 8.
Mureti, *Marc. Ant.* orationes epiſtolæ & poemata cum diverſ. autorum adnotationibus & præfat. M. Jac. Thomaſii. 8.
Nachrichten, unſchuld, von alten u. neuen theol. ſachen, büchern, uhrkunden, controverſien, veränderungen, anmerkungen, vorſchlägen u. d. g. auf die jahre 1702. 1703. 1704. 1705. 1706. 1707. und 1708. complet 8.
Neumeiſters, Erdm. 4fache kirchen-andachten und oden auf alle ſonn- und feſt-tage des gantzen jahres. 8
Neufchatel, die neue erbſchafft von Preuſſen, oder rechtl. ausſprach über die beſitznehmung dieſes fürſtenth. an. 1707. frantz. u. teutſch. 4
Obſervationes miſcellaneæ, oder vermiſchte gedancke über allerhand theologiſche, politiſche, hiſtoriſche und andere zur antiquität und ausführung der hiſtorie der gelehrſamkeit dienende curieuſe ... mate-

materien, nebſt einem anhang von neuen büchern, 36. theile. 8.

Oelſchlegelii catecheſis minor D. Mart. Lutheri germanice, latine & græce. 8.

Olearii, Gottfr. religions-poſtill, oder chriſtl. religions-ſchule aus denen ſonn- und feſttags-evangelien angeſtellet. 8

Orationes procerum Europæ, eorundemq; miniſtrorum ac legatorum ut & virorum celeberrimorum in multifariis tam lætitiæ quam triſtitiæ caſibus, nec non belli ac pacis negotiis itemque religionis cauſſa, ab aliquot ſeculis, usque ad annum 1713. latina lingua habitæ, 3. partes. 8.

Pantzſchmanni *Hier.* quæſtiones practicæ, 2. partes. 4.

Paſchii, *Georg.* tract. de inventis nov-antiquis. 4.

Philippus *Joh.* de ſubhaſtationibus. 4

-- obſervationes practicæ ex deciſionibus Elect. Saxonicis caſuum juris dubiorum &c. 4.

Pippingii *Heinr.* exercitationes academicæ juveniles. 8.

Plutarchus *Chær.* de liberorum educatione græce & latine 8.

Primitiæ Sileſiacæ. 8.

Prioli, *Benj.* hiſtoria de rebus Gallicis notis & indicibus C. Fr. Franckenſteinio locupletata. 8.

Pritii, *J. Georg.* oratio de lite Franc. de Salignac Fenelon à quibusdam Galliæ præſulibus circa nonnulla theologiæ myſticæ capita Romæ intentata. 4.

zum punctiren eine curieuſe oder gantz neue art. 8

Puteani *Eryci* hiſtoria inſubrica ſive Barbarica ab orig. gentis ad Othonem Magn. Imp. irruptiones Barbarorum in Italiam continens, commentariis plenis illuſtrata, additionibusque aucta Rud. Gotth. Knichenio. 4.

Rechenberg, *Ad.* appendix tripartita iſagogica ad libros eccleſiæ Lutheranæ ſymbolicos. 8.

Rechen-meiſter, der allzeit fertige, darinnen alles ohne groſſe bemühung ausgerechnet zu finden, nebſt anhang von valor und werth aller müntzen, maaſſe, gewichte, zahlen ꝛc. in Europa. 12.

Relation, oder ausführlicher bericht derer fürnehmſten kriegs- und friedens-begebenheiten, welche ſich jährlich zugetragen. 4. NB. iſt alle Oſter- u. Michaelsmeſſen zu habẽ.

Reuſneri, *Eliæ*, genealogiæ regum, electorum, ducum, principum atq; comitum, qui origines à bellicoſiſſ. Saxonum rege Wedekindo deducunt. cum fig. fol.

Rhegenius, P. M. de œconomia redemtionis noſtræ per Chriſtum partæ, ubi præcipuæ controverſiæ cum Socinianis circa peccatum originale, perſonam & officia Chriſti, cauſam mortis ejus & ſatisfactionem dilucide pertractantur. 12.

Riederers, J. Fr. carmen, oder das eigentliche portrait eines getreuen ſchul-lehrers in der perſon Herrn Sam. Fabers, Rect. Gymnaſ. Ægid. Norimberg. &c. fol.

Rin-

Rinckarts, Mart. JEſu hertz-büchl. oder geiſtl. betrachtungen, morgē u. abendſegē, lieder, bußpſalmē ꝛc. 8

von Rotſchitz, proceſſus juris, oder ordnung der gerichts-läufften in bürgerl. u. peinlichen ſachen: deßgleichen vom leibgeding, morgengabe, mußtheil, hergewette u. erbe: ſamt tabulen u. auslegung des arboris conſanguinitatis, von Jac. Schultes überſehen, u. mit D. Mich. Teuberi & aliorum inſtruction. des gerichtlichen proceſſes vermehrt. 4

Sacchinus, *Franc.* de ratione libros cum profectu legendi, acceſſ. ejusdem oratio de vitanda moribus noxia lectione. 8.

Scharff, G. B. die anoch, Gott lob! unſchuld. nachrichten in ihrer richtigkeit gegen Hn. Joachim Langens unrichtige nachricht. 8

Scherzeri, *J. Ad.* bibliotheca pontificia, ſ. papiſmus vapulans ex ipſor. Pontificiorum ſcriptis detectus. 4.

Schickarts, W. hebräiſcher trichter, oder unterweiſung die hebräiſche ſprache ohne lateiniſchen behelff behend zu erlernen. 12

Schneideri, *Zach.* janua ling. græc. 8

Schraderi, *Lud.* comment. ad inſtit. 4.

Seldii, *J. Chriſt.* topica calviniana in 6. locos generales digeſta, ut ſit inſtar Iſagoge in theologiam calvinianorum polem. atq; exegeticam. 8.

Seligmanns, Gottfr. Frid. oratio ea quæ inter Henr. Hulſium & Jo. Regium de divinitate ſcripturarum diſputata ſunt, excutiens &c. 4.

Tegetmeieri, *Henr.* analyſis logica-typica pſalterii Davidis & XII. prophetarum minorum. fol.

Tellers, Abr. 12. geiſtl. Lieder. 12.

Thomaſii, *C.* diſſert. jur. var. argum. 4

Thomaſii *Jac.* oratio de præexiſtentia animar. humanarum. 8.

Timæi, *Urb.* tract. de effuſione ſpirit. S. Joel. II. 4.

Unterredungen, nächtliche, bey 12. ſchönen nächten, über die remarquableſten dinge itziger tage und andere curiöſe materien. 8.

Volckmanni, *Ad.* vollkommener peinlicher proceß, ſamt allen ſeinen requiſitis, formularien und ſchrifften, nebſt einem unterrichte, was darbey de jure & conſuetudine zu obſerviren, 3. theile. fol.

Vorſchlag eines richtigen mittels der contagion dergeſtalt zu begegnen, daß in jeder ſtadt und dörffern wenigſtens zwey drittheil häuſer von der Infection befreyet bleiben. 8.

Waſſerquelle, geiſtl. dariñen ſich fromme hertzen in mancherley anfechtung durch ſprüche, gebet und lieder erquicken kōnen. 8. u. 18.

Weiſens, Chriſt. unterſuchung der lehre von dem termin der gnaden-zeit, und wie lange die gnaden-thüre zur buſſe offen bleibe. 4.

Zapatæ *J. Bapt.* mirabilia ſive ſecreta medico-chirurgica. 8.

Ziegleri C*aſp.* commentarius ad ordinationem proceſſus Saxonici, acceſſ. tractatus de ſucceſſione conjugum, cum præf. Jac. Bornii. 4

MG 201:30

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google